

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה**

ספר

חק לישראל

דברים

בלשון הקודש
ואידיש

784

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

בעזרת

ספר

חק לישראל

פרשת דברים

בלשון הקודש ואידיש

עם מ"ב פירושים, מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים
מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא,
מוסר, הלכה, איבערגעזעצט אויף א לייכט אידישע שפראך, מיט
שיינע ליכטיגע אותיות און קלארע דרוק

יוצא לאור על ידי

הוצאת אמונה

ברוקלין יצ"ו

חק לישראל

ספר

דברים

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עוד כבושם הזה מלוקם מגדולי מפרשים והקורא בו יתענג מאד. ולפי פי' העברי העתקנו גם פי' ע"ש (יעדער וואס וועט לייענען וועט גרויס פערזעניגען האבן).

(א) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה.
 (ב) על ספר רות נקוב בשם יחום דוד.
 (ג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה.
 (ד) על ספר קהלת נקוב בשם הבלי העולם.
 (ה) על ספר אסתר נקוב בשם מור והדם.
 (ו) לקומים יקרים על ח"מ מגדולים אנשי שם.
 (ז) משלים ערבים ונעימים על כל הח"י.
 (ח) תרגום שני על מגלת אסתר.
 (ט) פתשגן הכתב על תרגום שני בתקן נפלא.
 (י) העתק ע"מ מהתרגום שני בהוספות ותקונים.
 (יא) נרפס בסוף כל כרך סדר התפלה וכו'.
 (יב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.
 (יג) נביאים עם פרש"י ומצורת דוד.
 (יד) כתובים עם פרש"י ומצורת דוד.
 (טו) המשניות עם ברטנורא ועיקר תוי"ט כנרפס מכבר עם הוספות ותקונים.
 (טז) גמרא עם פרש"י והעתקה ע"ש ועם איזה רבובי הוספות.
 (יז) ההלכה פסוקה עם העתקה ע"מ.
 (יח) המוסר עם ההעתקה ע"מ.
 (יט) למהררים ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקנו הקדמונים.
 (כ) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.
 (כא) הארחות חיים הג"ל נעתק גם ללשך ע"מ.
 (כב) אגרת הרמב"ן ז"ל לבנו ז"ל נעתק גם הוא לע"מ.

(א) תורה נרפסה בשלמות עם הפטרות וחמש מגלות עם הפעמים.
 (ב) תרגום על התורה.
 (ג) פי' רש"י בשלמות ועם פי' רש"י ישן.
 (ד) פי' שפתיה חכמים הנודע ללמודי תורה.
 (ה) פי' הרשב"ם ז"ל נכר רש"י ז"ל.
 (ו) פי' בעל המורים מרבינו בעל ארבעה מורים.
 (ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.
 (ח) תולדות אהרן מראה מקום כל מסוק בש"מ.
 (ט) מגין המצות למהר"ם האגון ז"ל נרפסו בפנים ההומש ע"ם הפסוקים.
 (י) מעמי הקרבנות בדרך הרש ונפלא נאספו מגדולי המפרשים ז"ל.
 (יא) דיני הקרבנות בצורה.
 (יב) ההפטרות עם לקוטים ומשלים.
 (יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי המפרשים בטוב טעם ודעת.
 (יד) ענין הסדרה על ע"ש לפני כל סדרה.
 (טו) המ' ע"מ על התורה הוא במעט העתקה חדשה בטוב טעם וכן בההפטרות.
 (טז) ליקומים יקרים ע"מ מהמפרים הנקובים בשמותם למטה (יותר מחמשים במספר).
 (יז) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא למוסר וליראת ה'. על התורה והפטרות.
 (יח) ספר פדר"א עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ש (יעדער זאל וויסען וואס עם איז גייען פון וועלט בעשאפונג ביו היינט.
 (יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אויף ע"ש) יעדער מענטש זאל וויסען די מצות וואס נאט האט גיבאט'ן.
 (כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נרפסה המגלה השייכה לכרך ההוא). וזולת זה

ואלה חסרם שמהם נאספו הפירושים החדשים והלקוטים היקרים

(א) הלשך הקדוש (ב) אהרן-בנאל (ג) העקדה (ד) הסג"ה הקדוש (ה) אור המיים הקדוש (ו) זוכר הקדוש (ז) כלי יקר (ח) כהל מים חיים (ט) רביד הכסף (י) יקום ראוני (יא) יקום שמוני (יב) פי' נדוק (יג) אכן מורל (יד) קדוש לוי (טו) חסידי יבוס (טז) דברי שלום (יז) רעב"ן (יח) מדרש רבה (יט) מדרש תנחומא (כ) תפלת יונתן (כא) בעל השו"ת (כב) הנגוס ירושלמי (כג) גלי דו"ס (כד) תנאים וינתן (כה) תיקונים (כו) שמרי אורה (כז) ריקאנטי (כח) מדרש הנפסל (כט) אכן משה (ל) טרני נחל (לא) קה"ק (לב) ש"ר (ג) אכן חבד (לד) אדרת הליבו (לה) צינה נעמים (לו) יערוח דבש (לז) שירי הכפס טב"ש (לח) תפלת לבי משה"ש (לט) לטות תפלת על ש"ש (מ) סוכה דרכים (מא) אגם כרך (מב) ברכת כמולא (מג) זקן ההבן (מד) גמון הסו"ט (מה) פני ארזים (מז) אטל (מו) סגה דמי (מז) עילת ההדש (מח) שבע יעקב (מט) נחמד ונעים (נ) חוללות חיים ועוד ועוד חסר לי אפשר לנרפס כי כתיב גם כן כולם אלוים כולם כדורים מלודי החורב קדושים אשר בטה וטור חובתם וזרח פ"פ מל ארנה אשר זכרם גם יסוף עניי ישראל כי החותם טעם כעס כדון ופוסלת לזכר נקבלו מה נפאלו ויהלך החורב והפטרות דברי הנביאים והנגמנו אשר כנס קדש קדשים מעוטה אחד נתנו אשר קבל סגל מעל פני עד סוף סודות.

ברכות הפטרה

קודם קריאת הפטרה יברך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר
בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים
באמת: ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה
עבדו וב ישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

ואחר קריאת הפטרה יברך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם צור כל העולמים צדיק
בכל הדורות האל הנאמן האומר ועושה המדבר
ומקים שכל דבריו אמת וצדק:

נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריה ודבר אחד
מדבריה אחר לא ישוב ריקם כי אל מלך נאמן

ורחמן אתה: ברוך אתה יי האל הנאמן בכל דבריו:
רחם על ציון כי היא בית חיינו ולערובת נפש תושביע
במהרה בימינו: ברוך אתה יי משלח ציון בבניה:

שמתנו יי אלהינו באלהיו הנביא עבדה. ובמלכות בית
דוד משיחה. במהרה יבא ויגיל לבנו. על כסאו

לא ישב זר ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם
קדשה נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה

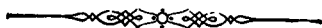
יי מנין דוד:

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת
הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לכבוד

ולתפארת:

על הכל יי אלהינו אנתנו מודים לך ומברכים אותך יתברך
שמה בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי

מקדיש השבת:

מצות תוכחה

דער היים, מאַרנין איז דער סוחר אויך
 געמאנגען אין שוהל באַוונען און האט אין
 נעגן ביינעם געפראָפּן, ער האט אָפּ געבאָר־
 ווייזט, נאָך דעם באַוונען איז געקומען צוא
 איהם אַזוי און זאָגט צוא איהם פאַרקויף
 מיר דיא עולס הפּא פון דיין היינטיגען באַוור־
 גען, האט דער סוחר געזאָגט צוא דעם יוד
 זענט איהר דען אַזויא בייך איהר זאָלט מיר
 קענען פאַזאָהלין פאר דיא עולס הפּא פון
 דעם היינטיגען באַוונען, הייבט ער אָהן צוא
 רעכענען, פאר זעכער אָפּן וואס אַזוי אָגט
 זשינט מען פאַר איהם דיא שירען פון נן
 זען, און איין זעה אין גן זען איז טייגער
 וויא זאָלע פערקעניגונגס פון דיא נעלס וואס
 דער פּענשט קען האבין אין זיינע מאַנזע
 זיבעציג יאהר וואס ער זעבט אויף דיא
 נעלס, און וויא פיל אָפּןס האב איך היינט
 געזאָגט, און אָפּן זיהא זשימיה רבא, קרושה,
 ברכו, וואס זענען טייגער וויא גריזאַמין,
 האטמו דען אַזויא אפּאַרמענין דוא זאָלטס מיר
 קענען פאַזאָהלין, אָדער קען דען אָפּענטש
 דאס זאָלץ געזאָהלין, האט דער יוד גוזאָגט
 צום סוחר, דוא ביזט דאך אסוחר ווייזסטו
 דאך אהאנדיל אין זעכער האנדיל איז דא
 ריזיקע, אסוחר רעזיקורט הונדערטס רוביל
 מאַקער נועט, ער פאַרדינען הונדערטס רוביל
 אָדער ריזיקורען טויזענד רוביל וואס עס קען
 זיין זייא זאָלן זיין אין נאנצין פאַרלארן
 מאַקער נועט, ער פאַרדינען פינף און זענאנצין
 רוביל, דאס נועט קען גיט פאָהן, איז דאך
 אַקשיא אויף דיר וויא אַזויא האטו געקטין
 ריזיקורט דאס באַוונען מיט מן אין שוהל
 נוענין דיא זעפליקע רוביל וואס דעם האַפּט
 גיבעניגט צוא פאַרדינען בייא רואס סוחר,
 און אַזויא איז בייא זעכער קענשט, אַזויאָע
 עולס הנה נוענין אַקליגע עולס הנה נועט
 זך גיט ריזיקורען און עולס הפּא נוענין
 עולס הנה ריזיקורט, ער יוא, און אַזויא איז
 גענין תורה לערנען און זדקה געבין און
 זאָלע אָנרעכע מצות, און אַפּילו נוען איינער
 שפּראַכט זיין סך נוענין דיא זכירות וואס
 זך מוהט, זאָל ער גיט קריגן מיט איהם און
 זאָל איהם גיט זינלען און זאָל איהם גיט
 רופּין רשע, וויא שלמה הפּסל האט גוזאָגט
 אל תוכח לץ פּן ישאָף הפּסל לזכס ונאָהף,
 דער זאָשיף ז"ל זאָגט דער פּסוק טייגט אל
 תוכח לץ, זאָלטס גיט שפּראַפּן דיין סך

אָלה תּוּכַח אִישׁ דָּבָר מִשָּׁה תִּיר, דיא תורה
 האט גיבאמין תוכח תוכח את עמיך,
 מענטשן זאָלן שפּראַפּן איינער רעם אַנדערין,
 און גיט נאָר אז ער האט געזעהן זיין סך
 האט געמאָהן אַזעבירה זאָל ער איהם שפּראַפּן
 נאָר אַפּילו ער האט פון איהם קיין זעבירה
 געזעהן, ער האט נאָר גיזעהן ער איז שוואַך
 אין תורה לערנען, ער לעריגט קיין תורה
 נוען, ער האט צייט, ער גייט גיט זאָלע פאָג
 אין שוהל באַוונען מיט סתּוּן, אָדער ער גיט
 קיין זדקה וויא ער דארף געבין און נאָך
 אַנדערע מצות וואס ער איז זייא גיט מן גיט
 טיא קען דארף זייא מן גיט זיין, מען ער
 איהם שפּראַפּן, נאָר מיט נוסע בייך, מיט
 שיינעם כּוּסר זאָל ער ווייך מאַקען דיא
 סאָרץ זיינע, ער זאָל איהם אויף קלערען
 וויא גרויס דיא סתּוּה איז צוא באַוונען זאָלע
 פאָג אין שוהל מיט אָמנין, וויא ספּרי כּוּסר
 בריינגען אָפּשול, אסוחר איז אַמאָהל אויף
 געשטאנען אין דער פריה און האט גענומען
 זיין סלית און תּפּילין און ער איז געמאָנגען
 אין שוהל באַוונען אַזויא וויא ער פלעגט
 זיין זאָלע פאָג, אין נעגן זיינענדיג האט
 איהם געענטיגט אפּרעכערן יוד און זאָגט
 צום סוחר גיט וואס איה האב אייך פאַנער
 גענט, איה גייא טאקי צוא אייך, איך דארף
 קויפּן בייא אייך פאר זעפליקע הונדערטס
 רוביל סוחר, זאָגט דער סוחר צוא דעם
 יוד קומט צוא מיר נאָך דעם באַוונען נועלין
 מיר האַנדלען, דער יוד זאָגט איה קען גיט
 נוארשען, דיא פאָהן גיט פאלר אַנועק, און
 אינזער האַנדיל נועט גיט לאַנג דאַרענען,
 דער סוחר געקט ארויס זיין זיינעריל און
 זעהט דער זיינער איז זיגען, טראַכט ער
 אייזט הייבט מען אָהן באַוונען דעם ערשט
 טין באַוונען, נועל איך קומען צום אַנדערין
 באַוונען, איז שפּעטשקעטען נועל איה קומען
 צום ריישען באַוונען, דער סוחר איז געד
 נאָנגען מיט דעם יוד צוריק אהיים, קען
 האט געפּיגט דיא גראַם קען הייבט אָהן
 ווייזען דעם יודין סחורה, קען האט זיך געד
 רינגען, קורץ פון דער זאָך איז געווען דער
 יוד האט נאָר גיט געקויפט, און איז אַנועק
 געמאנגען, דער סוחר געקט נאָך אַמאָהל
 ארויס דעם זיינעריל, עס איז שוין נאָך זיין,
 געקערניגט, ער אין שוהל איז שוין נאָך זאָלע
 דרייא באַוונענס, האט ער געמאָנענט אין

מצות תוכחה

קערט גולה בייא יודין, אונ אז דיא קענטשין
 וואס האבן ארין תורה טעגען פאלשע טענות
 צוא גארען דיא ביינים, אונ ווענין זייערע
 פאלשע טענות פסקנן דיא ביינים שלעכט
 דעם דין גולה אויף זיינער בייא דעם און
 דערין, דריבער האט משה רבינו פיר גיבאטן
 דיא יודין ווענין דיא ערליכע ביינים, אונ
 דיא ערליכע דינים, ווארום ווענין גולה איז
 גיווען דער מכול נעין רש"י רש"י נח, אונ
 נוייל דיא סדרה שמעקסט פון ביינים דריבער
 זייענט קען דיא סדרה פאר השעה באב
 יודין זאלן געהן אפסאהן פון יוד דיא
 עבירה פון גולה, אונ פון גולה קוקט
 שגאת חכם, אונ דעם ווערט מחלוקת בייא
 קענטשין, אונ אזויא לאנג וויא דעם איז
 מחלוקת וועט גיט קוקען קשים אונ יודין
 וועלין גיט אויס געליינט ווערין פון גלות,
 וויא דיא זקרא נאגט, פריער וועט קוקען
 אליהו הנביא דאס איז פנחס וואס צוא אים
 איז גיגעבין גינוארין דער שלום וועט ער
 מאכין שלום אויף דער וועלט נאכדעם וועט
 קוקען קשים אונ דער מענית השעה באב וועט
 ווערין קששן וקשקרה, אונ אז משה האט געהן
 דיא יודין האבן אנגענומען ניין מוסר, הואיל
 משה באר את התורה הזאת, האט משה
 מיט זייא נאך אסאהל גיזערינט דיא נאנצע
 תורה, אונ ער האט זייא גיגעבין צוא פאר-
 שטיין אלע מצות פון דיא תורה אונ האט
 זייא צוא גיגעבין נאך זייע מצות וואס האט
 האט איהם גיבאטן ער זאל נאגן דיא יודין
 דיא מצות וואס זייא זאלן יוא סאהן אונ
 גיט סאהן ווען זייא וועלין אריין קוקען אין
 ארץ ישראל אונ אזויא האט משה מיט זייא
 גיזערינט תורה אונ מצות ביו דיא לעצטע
 בינט פון זיין לעבין:

אונ זאגן צוא איהם דוא ביינט אלץ אונ
 ארשע, ווארום אז ער וועט הערין דוא רופסט
 איהם רשע וועט ער דיה פיינט האבן אונ
 וועט גיט וועלין הערין ביי מוסר, הוכח
 להם ונאכהה דוא זאלסט איהם אפער
 שטרופט אז ער איז אהם, דוא זאלסט
 זאגן צו איהם דוא ביינט דאך אהם בארפ-
 סטו דאך פארשטיין אז קען בארף גיט אזוי
 סאהן אונ קען בארף גיט וינדיגען, אז דוא
 וועסט צוא איהם אזויא נאגן וועט ער דיה
 לייב האבן אונ וועט דיר זיין אנושער פביינד
 אונ וועט הערין זייע ומוסר אונ וועט פרום
 ווערין, וויא דער פסוק זאגט ולא תשא עליו
 חטא, דו זאלסט גיט טראגן אויף דין סכר דעם
 גאמען אז ער איז אזינדיגער, אונ משה רבינו
 ווען ער האט גיזאגט מוסר צוא דיא יודין,
 האט ער אויף גיט דערמאנט דיא נינד אויף
 דיא יודין נאר אויף דיא ארשער, וויא ער
 האט געזיילט אין פסוק פסוק געזעבן אונ
 טיישער, דריבער זענען דיא יודין גיט ביי
 גיווען אויף משה, אונ ווענין דעם עגון
 התוכחה וואס זיינער בארף שטרופט דעם
 אפדערין אונ ער שטרופט איהם גיט איז
 קרוב גענווארין דער בית המקדש, דריבער
 ווערט געלייגענט דיא סדרה דברים זייביג
 אין דיא ניין טעג פאר השעה באב קען
 זאל דער מאגען דיא יודין פאר וואס דער
 בית המקדש איז קרוב גינוארין, זייא זאלן
 וויסען אויף וואס השוכה צוא סאהן, דיא
 זקרא זאגט אין פסוק שבת דף קל"ט אלע
 צרות וואס קוקט אויף יודין איז נאר ווענין
 דיא גיט אפסחה ביינים, אונ הקדוש ברוך
 הוא מאכט גיט רוקען זיין שכינה אויף דיא
 יודין אזויא לאנג וויא בייא יודין זענען דא
 פאלשע ביינים ווארום אז דיא ביינים פסקנן
 פאלשע דינים אונ זענען שוחר ווערט גער

בְּמִדְבָּר בְּעֶרְבָה מוֹל סוּף בֵּין פְּאָרָן וּבֵין תַּפְל וְלָגֶן וַחֲצַרַת יְדֵי זָהָב :

בְּמִדְבָּרָא וְעַל דִּי אַרְגִּיזוּ
בְּמִישְׂרָא לְקַבֵּי יָם
סוּף בְּפֶאָרָן וַחֲצַרַת
מְנָא וּבְחֲצוֹת אַרְגִּיזוּ

ת"א ודי זכס. ככוסם לב :

רשב"ם

הסלת שכתוב בגבול קרן מזרחית דרוסית כאלה מסעי וגם בפרשת ואתחנן. וכל הערבה עבר הירדן סורתה וער ים העיבה וזהו ים סוף שאצל ערבות מואב : בין פארן ובין תפל. כמו בין בית אל ובין העי : ולבן רש"י

ישראל : בערבה. כלומר באיזה מקום כמדבר באותו מדבר שבערבות מואב : מול סוף. שים סף סחילי מסורת ארץ ישראל שנ סר ושתי את גבולך מים סוף ער ים פלשתים וגו' כלומר ממזרח ירד מערב והוא ים שפתי חכמים

שיש לו תשובה ושיב: במדבר. לא כמדבר היו אלא כערבות מואב ומהו כמדבר, אלא כשכיל מה שהשקטוהו ג כמדבר שאלמו (שמות יג א) מי יתן מותו וגו' : בערבה. כשכיל הערבה ד' שחטאו בכעל פעור כשמים כערבות מואב: מול סוף. על מה שהמרו כים סוף ככואס לים סוף שאלמו (שים יד יא) המבלי אין קברים כמזרים, וכן כנעסם מתוך הים שאלמו (תהלים קוו) וימרו על ים כים סוף. כדליתא כערכוין (שרכין סו) : בין פארן ובין תפל ולבן. א"ר יוחנן חזרו על כל המקרא ולא מנינו מקום ששמו תופל ולבן אלא הויכוח על הדברים ה' שחטלו על המן שהוא לבן שאלמו (כמדבר לא ה) ונפשו קה' לבסח חקולק ועל לט שטעו כמדבר פארן ו"ע" המרגלים: וחצרת. כמחלוקתו ז של קח. (ספרי) "א חמר להם היה לבס ללמוד ממה

סוכי סמוכות כסירוס מון מרגלים כדכתיב ומקרבין אלי כלכם וגו' וגם ספר דברים הכתיבו לפניו מזה כלן כס' או, וי"ל דלגן יקס רש"י יכא ומנה כאל כל המקומות כ"ל דלגן מים כל סמקומות כעסו כדפרישתי לפני: ולן יתר מרגס סוקולוס דלכו כמדברכו כו' כח סל"ס ומסטיני עאל יסרס יסרס מלח אלס סלמור סס פל כמזו אליו וסל לא מספרס סו אלס המקצותו שהכתיבו לכד אלס סדכרים סדכר לסס כמבורס לל סוליס' ככל כו"ל. וסלפט ליני יודע סס תמיה ז' על כס' ז"ל דסל סול' פ' אלס סדכרים סלס דכרי סוכות וסלס סדכרים סול דכרי סוכות וסוי כלא סלס סלס סוכות סלס סוכה ספס סלס ס' יסדל כעכר סוכין סל סס סחטלו סדכרי כו' סלמלס תרנוס חוקילוס סתרגס מל סלס סדכרים אליו סתנעו כו' ולל סתרגס אליו סוכות די מליל כו' סולגן לוסוקי מוכס יססו כו' אלס כס' סיערס סדכרים סוכות מל סל סוספס סולס סוספס סתרגוס ודכרי כס' ז"ל סס ככוסים ויסרי: ד' דלון לוער דלוקוס סחטיניס קקלס מרכס כדכתיב לפיל כס' ססטי וסחטו כמכרות מואב דלכ ס' ס"ל למכס כעכר סוכין סלס ס' כמכרה: ס' שחטלו ל' נדכר לנבוכ' יוני עכרינין ז' סין לסקות מלס ס' ס' ז' קודס סחי' תופל ולבן וסלס סלס ס' סוס סוקוס מול סוף סופרס כין סלכין ובין תופל ולבן ז' סלכין ומכרין ועל מל כו' אלס ס' ז' על כין ליני מתייבס סוכי :

פירוש על אלהי בלא ואז

ועלנו לשנו וסוכים מדרכה מתוך נרנו של עסס. וס"ס כ"כ למס ספמל סספס סוס כמלח סלס ולל כמלח ואלס עסיס

ליקומים על התורה

עבדות אפיין וואקענין וייער כבוד, איי דאך אַקשאַיא אייב די יודין האבין געוואסן וואס משה סייגט מים די ווערקער זענען נייא דאך פארשעמט גינארין פון וייער בייד און האבין קיין כבוד געהאט, און אייב די יודין האבין גיט געוואסן וואס משה סייגט מים די ווערקער איין דאך דאס קיין סופר גינען פאר זיי. ענקערט דער גאר מים היים ווייקער זאגט דער פוסק משה רבינו האם געשריבן די תורה אויף וייער ציי קעלי לטוונת וישבראבין האבין אלע קעלקער געוואסן וואס עס שייטס אין די תורה, דרייער זענן משה וואלס ארויס גיכעס וייערע זינד קפירוש און דאס וואלס דאך געשריבען געווארן אויף אלע שפראכין וואלפען דאך אלע פאלקער געוואסן די זינד וואס די יודין האבין געזינדקט וואלס דאך גיט שיינ געווען איר די יודין, דרייער האם משה דערפאנס וייערע זינד מים איינציגע ווערקער און די ועלכדיגע ווערקער וועלן געשריבען ווערן אין אלע שפראכין וועלן דיא פאלקער מייגען און דאס זענען געשען ווא אקסער וועלן דיא יודין גיטש פארשעמט ווערן מים וייערע זינד, דאס זאגט רש"י משה האם געוואגט די זינד פון דיא יודין אויפן וואקען ווענין דעס כבוד פון דיא יודין :

דעת זקנים מבעלי התוספות

לישראל כשעשו לבס סייספה לנכנס, וכתיב וחסר סף ס' כסס וגו'. אכל כלעס ספסול אמר לבס עס סונו סולק ויעקב

פירוש לתורת אלהים

וויסאקעניש געזעה אין דעם פלון מל סוף אַקענין דעם ים סוף בין צווישין פארן און צווישין תופל ולבן רש"י שרייבט ווייל מיט דיא בייד האם משה גישפראפט דיא יודין און האם דער קאנט אלע ערקער וואס דיא יודין האבין דארט דער צעריינט גאט דרום האם משה קאר גישפעלט דיא געקען פון דיא ערקער און האם גיט ארויס גירעט וואס זייא האבין גיקאהן אין דיא ערקער פון ווענין דעם כבוד פון ישראל און משה האם דרום אלע ישראל צוא זאקען גערופין ווען ער האם זייא געשפראפט ווארום ווען ער וואלט קאר אביסול יודין שפראפן וואלסין גיזאגט דיא אנגעקע יודין וואס זענען בייא דעם שפראפן גיט גינען איהר זענט גינען ווי משה האם אייך גישפראפט און איהר האם איהם גיט געקעקערט, וואלסין אויף וייער בייד, דרום האם משה אלע ויודין איין געוואקלט און האם זייא גישפראפט און האם צו עס האם צוא, ענקערין אַקענין דיא בייד ואל ענקערין כמדבר וואס זייא האבין דער צעריגט גאט ב"ה אין דער מדבר און האבין גיזאגט ווער וואלט געבן מיר זאלן שפראכין אין מצבים איינער מיר זאלן שפראכין אין דער מדבר געזעה וואס זייא האבין געזינדקט אין ערבות מואב און האבין דעריגט דיא עבדות פונקטים בעל פערור מל סוף וואס זייא האבין געזינדקט אַקענין דעם ים סוף און האבין גיזאגט זענען דעו קיין קברים גיט גינען אין מצבים וואס דיא

בְּאֲרָבָעִים יָשְׁנָה בַּעֲשֵׂתֵי עֶשְׂרִי
חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דְּבַר מִשְׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּכֵר אֲשֶׁר צֹוָה

בעל הטורים

(ג) כלרבעים. כל באם/ וימי כלרבעים שנה, כלרבעים ארבע
כישלל. לומר אם יהיה ח"ה אחד בין ארבעים ארבע בין
רש"י

ארבעים שנה: (ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר
חדש באחד לחדש. ולמד שלא הויכחם אלא סמוך
למותו ממי ממילא מייקב שלא הויכחם את בניו אלא סמוך
למותו אמר לחזקו בני אלה ואומר לך מפני מה לא הויכחתי
כל השנים הללו כדי שלא תתיימן ותחך ותדבק בעצת אהי.
ומפני ד' דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה
כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו ג ושלל יהא חכירו

תוכחת משה רב"י

ריש פרשה זו ד"ה אל כל ישראל, אלו הויכח מקלן היו אלו
בשכחן אומרים אל הויכח כהן הויכח אהי ואלו ב"י
כ" השם מ"ם וכלם עם קשה עורף כוח רש"י ומזרים קשה
פרטם נגד מוכיחם ומאליהם לשמוע, ולפי"ה היה משה אלה
דבר שלא נשמע הוא הויכח אסור הויכוח, אל עכ"פ מעט אהי
חייב להויכח חוסם ככ"ל, וכ"י לחדש מוכיח מוכיח מעצמו מחמת
מלוא חוכמה, אל תקב"ה לן כי ה ש מוכיחם וחוזר ומוכיחם,
כמו שמאליהם שאלה נבאלי הויכוחם השכם והסדר נבא אהי
נילו ובכל יום ויום היה הכיב מוכיחם וחוזר ומוכיחם בשלושה
קב"ה, והנה טעם דקרא נשמע שאלה הויכוחם מעט דבר
בדבר בערכם מול סוף בין פלחן ויין חסל ולכן וגוי הויכוח
מוד אחר זה קודם מיחמו בעבר הירדן כמפורש בספוק דלן
במסעוה דקרא, וא"כ ר"ש רש"י מלמד שלא הויכחין אלא סמוך
למותו, וז"ל דרך פירושו דבאמת דבר הויכוחם בשעת מעשה
המכירות במדבר בערכם מול סוף וגוי רק בשלושה מעשיות לא
סויכחן רק פעם אחת על כל עיניהם ששמו ולא הכיבו
תוכחות די יעט שפינים מקבלים חוקים והלדס זה ארוי המיבו
להויכוח רק פעם אחת, אל כל חוקים מיום חזר הויכוחם עוד
והרכס תוכחות, והספסם ופני שקודם מוחו זכס כסוים נקלס
ריש אלהים ובלה נדמכס וזכס ונחל אל, בראשית חוקים
לכן כשחשש בערכיו של מלך להכנות תוכחה אחר תוכחה

ליקוטים יקרים

ויעקבוער בְּצַבְיָה מול סוף וענינו אמוסף פאר אלע פניקשין
ווארומ אין פסוק אונקלוס גי' ערב ויהי בןקב עם איז גי'וען
אָבְעַנְדִּי און עם איז גי'וען פריה דער אָנְהִיב בְּעִשְׂרֵי
פון דער ועלעם איז פריקער נאכס גאָקדעם סאג, גי'יא דעם
פניקשן וערש איזק גערפין גי'יא אָנְהִיב יאדוין אָב, הרי"ר
האם משה יאקונם אז יין ירדן בְּצַבְיָה, איז אָבְעַנְדִּי, איז
אָנְהִיב יאדוין פון פניקשן, מול סוף, זאל ער באלד קאקען
איז'ין יין סוף, דער אָנְהִיב זאל גי'ין גענין סוף, גי'וען דער
פניקשן איז קוד' אין יינע וענען יאדוין זאל ער געדיקענען אז
פון יינע יאדוין אונס פון אַלע יונעם אָפֶּאָהל גי'ין אָפֶּאָה,
הרי"ר ועס, ער ויך היקטען גיש צוא יגדיקען נאר צו אָפֶּאָה
קצות אונ פניקשם סאבים, אונ אַפֶּאָהל יינע זאכין וואם ער
וועס פאָהן פון יין זאל דאס איזק גי'ין מים הייליקיים, דאס
פניקש מען בין פאָהן אונס גי'ין יין וילף, גי'ין דרוך אָקע אין סיי
ביידן זאל ער אָלץ פאָהן פון הקב"ה'ס ווענין, פאָהן פניקש
מען פֶּרַח וְרִבְיָה, וזאָל איז דער פניקשן ביי דין :

מהלך אחד עשר יום אבל מקדש ברנע שלחתי מרגלים
ונשחתוהם ארבעים שנה במטאחיהם :
שפתי חכמים

עשר יום מחזק דרך הר שער וחס הכו אלוהי כלרבעים שנה
וזהו ס' וימי כלרבעים שנה אלא כלרבעים שנה ה אהכתיב קחי כמו
שפ"י מלמד שלא סויכחין בו' אלא מקרא קרי הוא והיה כאלו
כריב אחד עשר יום מחזק ואחס למחם כ"י גי'ים כסוימם
קב"ה ועמי שקלמס ארבעים כלרבעים שנה ואחס כן מחזק
דבר חדש ויהי. כלרבעים גי'א דבר עשה וגוי' ואין להקשות והכל
משמע שבייל חסם המרגלים עכבו במדבר כלרבעים שנה וכן
כשמלך פניקש"י מיד ער שלשם ימים בו' אלא שחטלו בהמלוכים
י'ל בשבייל חסם מחלוכים נחשעטו ל' יום וישבייל חסם מרגלים
מ' שנה : מ דלג"כ מלי ר"מ מחי' הויכח : כ"ל טעם מוכיחו

ספרים הרשאים והכל קשר אחד ובנין אחד עכ"ו הוא ענין
כ"ט, הוא ענין להקב"ה שהוא יחיד עם הללו בני ישראל ענין
מלוא אלו ועו, עכ"ל הוא עכ"פ שזין אלוהי עומס יחד
באחד אחד, אל כל בשעת כרכס לין להכריס יחד זה אלו זה ולא
יהיה יום פירוד בינים, כן הוא כספרו אהי חמישי, לין הויכוח
שלמה ער שיחמכר עומס הספר הוה, וכן"ל רמו תביחם אלה
ולא זולה, להסדר בינים, כלהבוט ען ספסלם מינים, עכ"ל
תיחססם נסך : (ג) ויהי כלרבעים שנה וגוי' ס' רש"י מלמד
שלא הויכחין אלא סמוך למיתה, וקשה כרי להויכח את חכירו
על מלוא חסונום בכל שנה שראש המכירו שמינו הוה כשוכס,
דכתיב הויכח מוכיח את עמי, וא"כ לין לא קיים מעשה מלוא
זו כל ימי מיו ער סמוך למומו, וסוין הרי עטל סל"ו והלך
בחינו, והקורו מדכויו הוא דנמלח ריש ד' דלים וכן
מוכסם מכ: בסופוקם כל"ה הויכח ר"כ (סמוך מוכ' סמין ג)
נשים שזכולת ושותוק בעבר י"כ עד שחכם בו' און מוכין
דיס ובו' דמוט שחיבו שוגין ואל יסיו מידין, וה"ה כל: דכל
איכור ספי' מוכרם כחוסם אס יודע שפי' דכרוי נשמעין לא
ויכוחם ככיר כן פעם אחת אל לא יכיס כלרבעים, ויכונט
(דף קס) אמוי חז"ל כסם שמהו לומר דבר שמשע כן מוט
שלא נוער דבר מלה בשעם ובו' שמהם אל מוכח לן וגוי' עכ"ל,
יודע דמשה חזיקי גישלל שאינם מקבלים חוכמה כמו שפס"י

פירוש לתורת אלהים

וועג פון דעם בארג שעיר ער ביו קרש ברבע
משה האם צו ריא יודין אוי געאנגט געהט וואס
איזה האט גורם גי'וען עם איז פון פאר האנרין
אָנְהִיבִישְׁעֵר וועג פון חזר'ם איז קדש ברבע וי'יא
רין דעם וועג פון דעם בארג שעיר און דרוך
דעם וועג האט מען אויך באראפגט גי'ין עלף
סאג אונ גאט האט גי'וימקט איילין אונ איזה
וענט גי'נאנגען אין דריי סאג אונ ער האט דאס
געפאָהן גדי, ער זאל אייך גיה גי'וינגען אין
אָרץ יִשְׂרָאֵל און גי'ויל איזה האט געווינדקט
האט גאט ברוך הוא אייך געפירט ארום דעם
בארג שעיר פערציג יאָהר : (ג) ויהי בארבעים שנה
אונ עם איז גי'וען אין דעם פערציגסטן יאָהר
געשתי איז געלפֿטען חודש האט מיינען מען שבת
באחד יאדוין און געלשטן סאג פון דעם חודש דר האט
גאט קרוך אין האט געקאמין צו איהם ווענין וי'.

ויהי בארבעים שנה באחד לחדש
רש"י שרייבט פון באנען לערנען קיר או איה
משה

יְהוָה אֱלֹהֵיךָ : י אַחֲרַי הַבְּתוֹ
אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֶת עֹזַי מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר
יוֹשֵׁב בְּעֵשְׂתָרֶת בְּאֲדָרְעִי : י בַּעֲבַר

י ימיה קותהון: י בְּתַר
דְּמָחָא ית סִיחֹן מֶלֶךְ
דְּאֲמֹרָאָה דִּי יתִיב
בְּחֶשְׁבּוֹן וְיַת עֹזַי מֶלֶךְ
דְּמִתְנָן דִּי יתִיב
בְּעֵשְׂתָרֹת בְּאֲדָרְעִי :
י בַּעֲבָרָא דִּי רְדָנָא

ת"א אמרי כחול כ"ס ב:

בעל השוורים

לדינין לא רועט ולא מגן כי ת"מ מגין עלייס מאויבייס דלירי
סחס כח"ס שגאמר לבי לחוקקי ישראל וסכא נמי כתיב בשמים

שפתי חכמים

קודם עיתתו כסדר לזיכרו סיוס מעט ומחר מעט דמס לי
לזוכירו סכל כדמס אחר עדיין יש לי ספלי לזוכירו למחר ומס
יאמר זס מפני אחר סמלס שיש לו עליו סוף מוכיר למחר סמיד
ול"כ דומס כדכתיב ע"ס מוכיר מוסי סמוך לתיסס על כל
מעטיו . ואל"כ למס פרש"י ליל ומתי למד יעקב כר
מג"ל דלמס אסכדל דנפסיס עפסי כן דעפסי פרביט דנביס און
פוכיטון כו' . וי"ל דק"ל א"כ למס פרש"י ליל ומתי למד יעקב כר
סכס דלס שייך לומר שמל ייחטו ויכל לו דלסס ילכו דסל לס
ילאו סלל לכ"ל ל"י וגם לל שייך לעימר סלל ימיסיס מעט
דסכס לל סללל ביחד סמי מוכיר ומס סביטו כ"ש ימסיס מס
כו' סוף מירס ספסס על יעקב . ואל"כ וסל כתיב סוכת מוכיר
לח עייתן ופרש"י אסי' מלס סעמיס . וי"ל סוכת מוכיר עיירי
כעסח מעסח וסלל אסי' ומוכיר ומוכר ומוכיר סי' סלל סעסח
מעסח זס ככעסח ככר סעמיס . מלח"ס : כ"ל ככעסח גו סוף
סכוירי וזס מעיירי סלריס עמג"ל לזונו למרן ל"ל למכח סחכי סכווס
כיון סכתיב וסי סלריס עמיס סנס וגו' אלל כך חמר סנס כו' . וס"ל
ל"ל דלמס סוף דלל הכיכר וקודם לוס מעיס סמתיין כו' כרי סלל
יאמר מס סיסיס וי"ל דל"ל סל"ל וסי סחכי סכווס לח סיחון וסונ
ונסס כחי וסי סלריס עמיס סנס אלל למד סלל ייסי סלל סמוך
לעיסח ומדכתיב סלריס סכווס ס"ג נמי סל דלמס עמיס כו' : וס"ל
כ"ל עיליס : צ' כ"ל ל"ל למכח סלרי יושב כעסחון ל"ל לזוכיר
מקומוסיס : ק וקריס סוף ל' קרן כלומר חוק : ר כלומר סל
סלמר מגליס דעסחוס לו ז' זוקין דלסל דוקס דעסחוס קריס

לבי

ספול לזיכר סיוס לח סיחון ועונ וסוריסס לח סלרס לח"כ סוכיט
סכ"ל . וקסיס סחינא כלי נד וני לזוכין וחלי סנס מעסס סלחוס
לרן סיחון ועונ סלסס סיכיר עסס . סלל סלר סלריס סנס
לעסס סעמיס וחלי רובן סל ישרלל סלל סנוו חלק סלחן סחוון
ועונ ועדיין סל סלריס לח סוכיט וליחוס מס ל"ל מלריס עדיין
סדרי כעסחון עומד סלריס למסס מס סיכיר לני כ"ל . וס"ל
דוקק ויכל לומר כי סס סיו כ"ג וכ"ד וס"ג סנוו חלק סלריס
ישרלל סיסח ס"י סלחקס ל"ב חלקיס . ל"ב סעמיס . וסכ"ס
סכ"י סלריס וס"ג וסלי מעסח סנוו חלקיס כעכר סוכיט מוכרס .
כחלקס ל"י למסס מעוס וחלי . דליוו לח מעסס חלקיס וחלי
כדלתיב כספרי סוכיט (קסילס ג') וסחח חלק לח סלחן סלריס
כחלס לח מעסס סעמיס וחלי סעסס סעמיס . כעלל ספרסס

לזרות אלהים

אשר יושב ונאם ער יוצא בעשירות דאם זענען
אנעלקע שקעט . רש"י שרייבט משה האם זיה
אזוי גיבראבט אז איה נועל זיי שפראפין איידער
איה נועל זיין אריין בריינגען אין אביסול לאגד
פון ארץ ישראל וועלין זיין זאגין ער האם
דער משה זי אונז אנעלקע גושם האם ער אונז
נישאדן ונאם ער שפראבט אונז עם כזו זיין ער
האם קיין פח אונז זי בריינגען אין ארץ ישראל
דרום לעפינט ער אויף אונז פלבוילס אונז זאגט
מיר האבין זיגירדיגט ער זאל זאגין וועגן אונזעכע
זינד בריינגט ער אונז ניט אין ארץ ישראל דרום
האם משה נווארט ביז ער האם מלחקה גיהאלטין

פירוש
האם דיא יודין גישפראבט גאהנט פאר זיין מויט
נווארום ער איז גישפראבין זיבין טאנ אין חודש
אדר אונ האם זיין גישפראבט אין דעם ערשטיגן
טאג אין שבת אונ דאם האם ער אפ גילערינט
פון יעקב אבינו ונאם ער האם גישפראבט זיינע
קרנדער אויף גאהנט פאר זיין מויט און אזוי
עפייער מיר בייא יהושע אונ בייא שמואל זיין
האבין דיא יודין גישפראבט גאהנט פאר זייער
מויט . אונ נאם ער האם זיין גישפראבט איז
גינען : (ד' עברי כחתי נאך דעם אז משה האם
גישפראבין ית סִיחֹן דָם מֶלֶךְ פֹּון הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר נֹוס עַר
דָּעַם אִין חֶשְׁבּוֹן וְיַת אֹנַי מֶלֶךְ פֹּון דָּעַר רָעַר מֶלֶךְ פֹּון בְּשָׁן

הִרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מִשָּׁה
בְּאֶר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאָמֹר :
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דָּבָר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב
לְאָמֹר רַב־דָּבָר שָׁבַת בְּהַר הַזֶּה :

בְּאֶרְעָא דְמוֹאָב שְׁרַי
 מִשָּׁה פְּרִיש יְת אֹלְפִן
 אוֹרְיָתָא הִדָּא לְמִימַר :
 וַיִּי אֱלֹהֵנָא מְלִיל עֲמֹנָא
 בְּחֹרֵב לְמִימַר סִגְי לְכוּן
 דִּיתְבְּרִינוּ בְּבוּרָא דְהִין :
 ת"א סוּלֵי מַשֵּׁ כַּל . סוּלֵי ס' :

בעל המורים

פִּינִי סְמוּכָא סוּלֵי מַשֵּׁ כַּל אַחַת סְמוּכָא : (פ) סוּלֵי .
 ג' כְּמִי . סַלָּא , וְלִדְרָךְ דִּי סוּלֵי ס' לְנַפְשׁוֹ , וְסוּלֵי כַּל
 ס' דִּינֵי דְלַמְּדָר דִּין כִּךְ וְדִין כִּךְ דְּרִיבִין בְּנֵינֵי מַלְמַסְּ בִּין
 טוֹבִין לְרֵטוֹן מַלְמַסְּ שְׁמַקְיִימִין אַחַת סְמוּכָא דְסִינֵי סוּלֵי

שפתיו חכמים

פֹּה לִי לִזְקִין , וְזוֹרֵם וְנַפְסָרוֹת וְזוֹ סִילַת מַפְסָרוֹת כְּרִינִים דִּסְסַס
 וְסַסְסָא נְמִי כְּחֵיב וּבֵאל סְפִילִים זֶס מִוֹב כו' : ש' לֵיל אַס יוֹסֵב
 בְּמַפְסָרוֹת לֹא יוֹסֵב כְּדַרְשֵׁי , לִ"פ מַס סְמַלְכוּת וְקַרְטָא דְרַרְפִּי .
 וְסַרְסָא ס' וְכַדְרַעֵי מִכְּרַעֵי לִיִּס : ת טו' כַּס' יוֹרָא : א מְרַכְסִיב
 כַּלָּא כַּלָּא אַחַת סְמוּכָא וְכַס' יוֹסֵב אַחַת כְּחֵיב . וְכַתְּחֵיב וְגו' דְרַרְי
 סְמוּכָא סַלָּא מַלְר סִפְסֵיב וְסִפְסֵיב מְתַגַּלָּל לְזִירוּתוֹ שְׁבַעִים ס'
 פ' ס' ס' ס' ס' : ב ד כֵּז וְזַן כֵּז : ב דִּלְפַּסְפוֹס קַסֵּא סוֹב לִיִּס
 לְמִימַר דִּי לָכֵס שְׁבַע לָכֵס כְּכִיב לִי רַב , לִ"פ וְתַרְדַּס אַחַת :

תובנות משה לכ"י
 סְרוּפִי וְיִסְרָל כַּנֵּה שְׁמַסְס פּוֹרִיש נַמְלַס סִיחָוּן וְפּוֹת לִי' סְכַנְטִים וְחֵלִי , כִּי סְכּוּכִי זֶס יֵעִיב לִכָּל אַחַד אִישׁרְסַל מַלְקִי יוֹסֵר גְּדוֹל כְּאֵין
 יִסְרָלָא , וְזוֹס סְמוּכָא שְׁמַסְס לָכֵס מַשֵּׁ קוּדֵס סְמוּכָא :

פירוש לתורת אלדורם
 חֹרֵב לְאֹמֵר אֹזִיב צוֹ זַמִּינֵן כִּכ לְכָס נַגְנוֹב צוֹ אִיִּךְ שָׁבַת
 צוֹ יִצְיִין אִיִּךְ דְעָס בְּאֶרְנֵי . דְעָר סְרָדְשׁ שְׁרִיִּיבָב
 אֹזִיב אִיִּז דְעָר פָּשֵׁט רַב לְכָס פִּיל גְּדוּלָּה אֹנֵב שְׁכָר
 הָאֵס אִיהֵר וּזְקָה גִּינוּעָן צוֹ אִיִּךְ . וְנָאֵס אִיהֵר וְעָנֵם
 גִּינוּעָיִן אִיִּךְ דְעָס בְּאֶרְנֵי , אִיהֵר הָאֵס עֲסַאכְס
 אֲמִשְׁקָן מוֹיָם דִּי אֲמַנְוֵרָה כִּימֵס פְּלִימֵס אֹנֵב אִיהֵר הָאֵס
 מַקְבֵּל גִּינוּעָן דִּי תוֹרָה אֹנֵב אִיר הָאֵס אִיִּךְ גִּינוּעָן
 סְהֻרְרִין אִיִּךְ עָר מוֹיִנְדֵּר אֹנֵב אִיִּךְ עָר הֲנַךְרָעָם :

נביאים ישעיה א
 חַמְשִׁיךְ מִנְּחָ דְרַיָּא צְבֹאוֹת נַפְשׁ צַ צַב צְבֹא צְבֹאוֹת רַחֵ יְהוָה נַשְׁמַת דְנַחֵס אֲרַנִּי נַשְׁמַת דְהִדִּד יְהוָה חַיָּה
 יְחִידָה דְנַחֵס יְהוָה חַיָּה יְחִידָה דְרוּר אַל שָׁם בִּין שְׁבַע־שָׁנָה :

חֲזוֹן יִשְׁעִיתוּ בְּן־אֱמֹיִן אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוָה
 וַיְרוּשִׁלָּם בְּיַמֵּי עֲזִיהוּ יוֹתָם אַחֲזוּ יְחֻקֶיהוּ מַלְכֵי
 יְהוָה : ב שְׁמַעוּ שְׁמִים (וְהֶאֱזִינֵי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דָּבָר
 תַּעֲזוּ פֶר וְהִבִּית אֹרְכֵיהִי לְעַמִּי (וְאֶצִּירָהוּ אֶרְעָא דְאֶתְרִגִּישַׁת מַגְרֵס פְּהֻגְסִי אֲרִי

מצודת רוד
 חוון . סִיל מַרְסִיב סִינְכִיבֵס מַל יִשְׁעִיטוֹ מַכַּר לֶלַס כְּמַרְסַס
 סַנְטִלַס מַל סִינְכִיב וּכְרִיבִילֵס וְלִין זֶס מַחַלַס סְסַפֵּר לֹמֵר
 סַכַּל נְכוּסַס מִסַּס עַל סִינְכִיב וּכְרִיבִילֵס : לִבִּי דִי בְּחֻגָס יִכַּח נַס מַל סְפַכִּיִס אַלָּה סַכַּל לֹמֵר סִינְכִיבֵס סִינְכִיב סִיכַס מַל סִינְכִיב
 וּכְרִיבִילֵס וְכַדְרָךְ שְׁלַכָּא מַשֵּׁ כַּלָּא מַשֵּׁ מִיִּכֵּל אַכַּל תְּחַלַּס סְפַכֵּר סוֹב כְּעַתָּה מוֹס סַכַּלָּא פּוּיִיבֵס וְגו' וְלִין מוֹקֵדֵס : מִיִּחֵלָּה כַּפֻּר
 וְסַדְכְּרִיִס מוֹיִסִימִן כִּי סְכִירֵס עַל נַחְמֵר וְאֲבַחַס וְגו' אַס מַל מַלְחָא וְגו' לְמַדּוֹ מַלְחָא סִינְכִיבֵס מַלְחָא סִינְכִיבֵס : כִּיִּנֵי מוּיִיבֵס וְגו' . כִּיִּנֵי
 דְכַרְכַּס סַמְלִיָּס סַלָּס יִכַּח עַד מַעַבֵּד מַנְכַּס וְסִכְנוֹ : (כ) שְׁמַעוּ שְׁמִים . מַס שְׁמֵי כוּבַל וְכַתְּרַעַס עַל יִסְרָלָא : וְסִלְזִינֵי אֶרֶץ . אֲנִי
 כִּיִּי יִחִיד כִּי מַחַלָּה דְלִרְסַפֵּס חַד סִיל מַשֵּׁא"כ סְמַכְסִיבֵס כִּי שְׁמַסְס קְרִיטִיבֵס סִי : ס' דַּכֵּר . לֹא מַחַלָּה אִיִּי לֹמֵר כִּי דַכֵּר ס' כִּיִּי

דָּעַם פִּירוּשׁ עֲבָרִי מוּיִישׁ גְּעַמְיָם מַעַן בִּיאֵד דַּע הַגְּזֹרָה מִן דַּעַר וְזֹאךְ :

ארי יי מליל עמי בית
 ישראל קריתו לחן קנין
 חכמתו ויקרבתו ואנו
 קרבו במימי ידע תורה
 ויגיה ויקרא אורח קריתו
 ישראל לא אלוף למדע
 בחלמי עמי לא אספול
 למחב לאובתי דני על
 דאחקריאו עם קדיש נחמאו
 קנישא קחיקא ואקניאו
 חובין אתקניאו ברקא
 רחיקא ונאמישו אתאמר

בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי : ידע שור
 קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא
 התבונן : יתוי וני חמא עם כבד עון זרע מרעים
 בנים משחיתים עובו אתיהיה נאצו אתקדוש
 ישראל גורו אחר : ה עלמה תבו עוד תוספו
 סרה כלראש לחלי וכללבב דני : מכף רגל
 ועד ראש אינבו מתם פצע וחבורה ומכה
 מריה לאורו ולא תבשו ולא רבקה בשמן :

לחן קנין חביבין וחסיליו אורחתוון שקבו ית פולחנא בוי קצו גבולת קרישא דישאל וקרי
 עובדיוון פישא אקתרוו וקוו לאחורא : ה לא מספילין למיקר על מה לקניא עוד מוספין למחסי
 ולא אקרין מה קל ביש קרע וכל לבב דני : י משאר עמא וער רישא לית בהון דשלים גדלתי
 פולחני קרבו וקרין אקניאו קחובין קחמא קחמא לא שקמין מזוגיהון ולא מחמדין לחיקבמא
 אף לא וקנו לחן לאנא עליהון :

מצורת דוד

ולוס בעטו אמרי : כניס גדלמי : כל וסו דכדי לטו לא סוכס
 שפטיי לעני ככורי ישלול אפר גדלמיס ויועמימיס מל כל
 סכמיס וסס לא סכיוו כנפולי כי מרדו ני : (ג) ידע שור
 סלל אף סכור יודו ומצור אפ ככילי אפר קבוס ויפספס סול לטו
 וסמול סוס עם ספוס סלל ביוטר סכ"ו יודט סול סוק סוכס סוכס
 סל כעליו וסלך שפס לכנסמו : לא ידע לא סכו לעס סוכס
 לסיוט שפטיין י : עמי : סס ספספס עמי וסלי כעורסס פכ"ו
 לא יתכוננו לעס עם טוב לסס כי סלל שפספס טוב סכרן
 יאכלו ויארב אפי' כמזור סוס ספטיור כסוכס : (ד) סוי. סכריס
 מחממ : וקולל סל ישלל סכיו מלו נוי קרוס וספסו לסיוט נוי
 חוסס : סס ככד סוי. מלו סיו זרע ככר ס' וספסו לסיוט זרע
 סוי : זרע מרטיס : מלו סיו זרע ככר ס' וספסו לסיוט זרע
 מרטיס : כניס שפטיסס : מלו סיו כני סל מי וספסו לסיוט
 כניס שפטיסס אפ דרכס : מולו חמור : פרש ססס ללכס
 לאסור כלדס ספספול לשמוט דכדי סמורכר סליו : (ס) על ס' מ' ס'
 מכו. על ספטיס עמסס סלתיס מליס על ספטיס ססול עמסס חוספו
 חוסור וליכס עמימיס על כל נחשוט סלל סכילס לקינו : כל רסס לחלי. סלל ס'י סכרסס נחסס כל סכסס על סלל סכסס יפדוט
 סכסס זוכר : (ו) אן בו. סין ככל סרד מוקס סלס עמסס כמקיס סרד ס' פלס ונכמיס כ' : לא זכר. סלל סכרס סליס סכס
 סמסס סמספסס : ולא סכס. לא ככר פליס פמליס ככר סוכוליס על סמסוט : לא נחירך סכסס סכסס ככרן
 סמכריני סמסוט. כ"ל סלל מויין לא סכססס סמססוט אסר כלו פליסס מלו על ספטיסס שפטיסס יפדוט חורסס נכסוס
 סוכ וסול דרך מל לוצר סלל מלו כל ספורטניוט על סכריס ועל ימ סכסס יפדיין שפספס ככס ולמס פמסלו סוכ :

רש"י

דכר : (ג) ידע שור קנהו. מתקנו כחריסה אכל
 חמור אטוס אינו מכן בעליו ע"ש שיאכילנו : לא ידע. לא
 אנו לידע : ועמי. לא נתן לב להסבין : (ד) היו נלי
 סהיה קדוש נספך להיות חוסס : זרע מרעים. והס היו
 זרע ככר ס' : כניס. היו לה' ועתה משחיתים : נאצו.
 מרניו : נזורו. וסגו לאחוריהם : על מה תבו.
 סמחר שערדין חסס מוסיפס סרה סלל ככר כל ראש לחלי
 אפי' : (ו) מתום. לשון תמימות : וסכה כריה. לח
 וסוכס : לא זורו ולא חובשו. לשון רפואה : ולא
 וסוכס. מכתס שמן. והגמל סול על עבירות סכריס
 ולא נחפסלו כנחשכס אף לא היה להסרור סמכס :

כתובים בתלים ה

לחמשוך מסוד ולכנות ד"א שין דלת יוד נשש שין שין דלת שין דלת יוד רוח אהרונה נשמת יוסד א אר
 ארנ ארני נשש ארני רוח אלף דלת נון יוד נשמה רשלנות יו דו וז החיה יחידה דיסור יתרה חיה יחידה דלמכות אל
 שם ב"ן שבעשתי :

א מסול די אנף תבכך א כייאתה תבכה צדיק יתיה פצנה רצון תעקרנו :
 לצדקניא יי סיד תריסא ב לכנצח בגנינות על השמינית מזמור קדוד : י יתיה
 רצון סבא סדלגיה : אלכאפה תוכיחני ואלכאפתה תיסקני : י תגני יתיה
 בלשקחא בגניקחא על פנא
 דתמניא נימא תושבחתא קדוד : יי לא כרוגה סכנעני ולא כרתהה פרבי יחי : י חוס עלי יי

מצורת דוד

(6) כי אסס גוי. ככס סמקסל כי אסס ס' סכרן צדיק :
 לכנס. כמו סכנס סמכרל אפ סנוף כן סכנכו כרלי :
 (ג) ואל כמספך. כפל סוכר כ"ס : (ד) חנני. לכל סופיף

(6) בצנה. המקפת חרותויל סל אס : רצון. נחת רוח :
 תעטרנו. תסוככנו : (ב) על השמינית. כטר סל
 פירוש עברי מייטוס
 בגנינות על חמיסנית מוסור קדוד רעס קסיטל סמס
 דוד ספלך געווינגען מיט אכט זינגער צו זאקען
 אונ סמס גיבעטיין פייא חקב"ה : (ג) ח' יל כנפך
 חוכיחני דוא ואלקס סיה גיט שקראפין מיט בייך
 (6) כי אסס גוי. ככס סמקסל כי אסס ס' סכרן צדיק :
 לכנס. כמו סכנס סמכרל אפ סנוף כן סכנכו כרלי :
 (ג) ואל כמספך. כפל סוכר כ"ס : (ד) חנני. לכל סופיף

רש"י

(6) בצנה. המקפת חרותויל סל אס : רצון. נחת רוח :
 תעטרנו. תסוככנו : (ב) על השמינית. כטר סל
 פירוש עברי מייטוס
 בגנינות על חמיסנית מוסור קדוד רעס קסיטל סמס
 דוד ספלך געווינגען מיט אכט זינגער צו זאקען
 אונ סמס גיבעטיין פייא חקב"ה : (ג) ח' יל כנפך
 חוכיחני דוא ואלקס סיה גיט שקראפין מיט בייך
 (6) כי אסס גוי. ככס סמקסל כי אסס ס' סכרן צדיק :
 לכנס. כמו סכנס סמכרל אפ סנוף כן סכנכו כרלי :
 (ג) ואל כמספך. כפל סוכר כ"ס : (ד) חנני. לכל סופיף

כִּי אֶמְצֵא אֹנִי רְפָאֵנִי יְהוָה כִּי נִבְהַלְוֵנוּ עֲצָמַי : ה וְנִפְשֵׁי
 נִבְהַלְתָּה מֵאֵד וְאַתָּה יְהוָה עַד-רַמְתִּי : ו שׁוּבָה יְהוָה תַּלְצָה
 נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסִדְךָ :
 ו הוֹבִי יִי פָצִי נַפְשִׁי פָקֵד לִי בְּיַלְדֵי טוֹבָה :
 ויאתה קרי

מצודת רוד

עוד לחכות כי כי סוף אומלל אני ודי כוס : רפואי . היסוף
 נשאלו ואשר רפואי מן סעכות אשר עברו עלי מאז כי הלא
 נכסלו נפשי : (ס) ונפשי ואף נפשי נכלה ואם כן עד מתי
 אסיס עוד נגוע ומוכס הלא פלס הסודניות כלם לגלות ארץ
 שוב והיאלץ נפשי מהלכס והושיעני למען חסדך , אף אם נכסתי כפי חסתי :

פירוש עברי שיימש

פעם, נוען רוא וועקט מיר זאגין מוכר זאלקטו
 מיר גיט זאגין מיט פעם זאל במקרה חסרתי אונ
 אפילו נוען רוא וועקט בריינגען אויף מיר יסורים
 זאלין זייא גיט זיין מיט פעם : (ה) זייני ה' קאמ האב
 אויף מיר בתקנות כי אמלל אני איך בין דאך פארר
 שנימען . איך בין דאך קראנק אונ זשוואך קאניתי
 כי נבדלו עשתי קאמ הייל מיד פון מיין קראנקייט,
 ונארום מייעע ביייער זעגען דערשראקן , טאקער
 נועל איך שטארקין : (ה) ונפשי נבדלה מאד אונ מיין

רשי"י
 שמנה נימין : (ד) אמולל . נשחת : (ה) עד מתי . תניע
 ואיך רופא : (ו) שובה . מחרוק : חלצה נפשי . מחליב
 נמוכס והנס ככר נכסתי וקבלתי המוכס : (ז) שוכס ס' . לוס
 פירוש עברי שיימש
 נשמה איז אויף שטארק דערשראקן, ונייל איך
 האב קאך גיט פארריקט אויף דער וועלט וואס
 איך האב געדארפט פארריקטען ואתה ה' עד מתי
 אונ רוא קאמ גיין ווי לאנג וועקטו מיד שטארקאין :
 (ו) שובה ה' תלצה נפשי קאמ קער דיה ציריק צו מיר
 אונ שטארק מיין פוחות הושיעני למען חסדך אונ
 רוא זאלקט מיר העלפין ווענין ביייעע חסדים,
 ונייל רוא מוהקט חסד צו זאלע קענטשין, שות
 מיט מיר אויף חסד :

עיקר תוי"ט

משנה תרומות פרק א

ברטנורא

חמשה לא יתרומו . מינח למעוטי הא דלר"י לקמן קטן
 שלא הביאשתי שערות תרומתו תרומה קמ"ל דלין
 תרומתו תרומה(ה) : החדש הושמה והקטן וכו' . ללהו
 מחד קרא נפקא לן דכתיב דבר אל בני"ו ויקחו לי תרומה
 (ב) מאל כל איש אשר ידבנו
 לכו . אל בני"ו פרט לעכו"ס,
 מאל כל איש פרט לקטן,
 אשר ידבנו לכו פרט למרס
 וזוטס שאין כל דעת
 להיות נודקין , וקמן לא מלי
 ממעט מאשר ידבנו לכו
 דליכא קטן שהניע לענות
 נכרים שיש לו דעת להיות אשר
 נודכ . ואלת התרומה אשר

כלי מעשה דחסד דמלכות דליצה
 אלף למד אלף למד
 חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה .
 החרש הושמה והקטן והתורם את שאינו
 שלו עכו"ס שתרם את של ישראל אפילו ברשות
 [א] אין תרומתו תרומה : ב חרש המרבר ואינו
 שומע לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה . וחרש
 שרברו בו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא
 מרבר : ג קטן שלא הביא שתי שערות [ג] רבי

(6) ויטעם לפרוטי מחמיסין ככס"ג דמנ"ג לי קלי פל לא
 יתקומו א"כ נימח דדוקא ס' לא יתקומו סא אלכסיס אפי'
 נכסחלס חיימיס ולי קלי על ואס פרמו אה"ס שמעט נמו סא
 חכריכו סא פרמו כד"שכד מייסו פרוינעו תרומס , תוי"ט :
 (ב) יכוסלמי , וסך קלס כפרוכס סהשכן כתיב ויליפין מייס
 פרוכס ככסיס מדלכרי נמי
 תרומס כדכתיב ולי נחתי לכס
 אס משמרת תרומתי , סכ"ט :
 (ג) וכן סיוול יסירי כליס
 וסלנו ככס"ו ויתקער אה סכסו
 מוטס למד מאלו סא טוטס :
 [א] אין . משוס דסכסו"ס איט
 ככלל סס חיימי' לתרוס לסיכך
 סוליולו מן סכלל וסכלו ככס
 כסי פלמו : (ד) וסחוי כח"ק
 דמ"ג ס"כ דכתיב דסכס סכס
 כמחו דסכס נמי לכחחל' מודס
 דליכך להשמיע לאווי : [ג] ר'
 יסודס אונר ט' . כס"ג דמנילס מ"ד ככסי ככס סחוי ככסיס
 סל ישראל עסאלו יסרלל סלומו לתרוס : אין תרומתו תרומה .
 כתיב כן תרומו וס אהס גס לרבות סלוכסס בני אהס : ב לא יתרום .
 לכחחלה , דלר"ך להשמיע לאווי כסיכרך (ד) : והחרש שרברו בו חכמים בכל מקום וכו' . לאו כללל האו
 דכרוס מינה חיי חרס ומדכר וליטו טוטס ככלל ונפרק

חמשה לא יתרומו . מינח למעוטי הא דלר"י לקמן קטן
 שלא הביאשתי שערות תרומתו תרומה קמ"ל דלין
 תרומתו תרומה(ה) : החדש הושמה והקטן וכו' . ללהו
 מחד קרא נפקא לן דכתיב דבר אל בני"ו ויקחו לי תרומה
 (ב) מאל כל איש אשר ידבנו
 לכו . אל בני"ו פרט לעכו"ס,
 מאל כל איש פרט לקטן,
 אשר ידבנו לכו פרט למרס
 וזוטס שאין כל דעת
 להיות נודקין , וקמן לא מלי
 ממעט מאשר ידבנו לכו
 דליכא קטן שהניע לענות
 נכרים שיש לו דעת להיות אשר
 נודכ . ואלת התרומה אשר
 תקחו מאתם פרט לתורם שאין שלו וזוטס המאלד מה
 תרומתו לו (ג) קרוי טוטה : אפי' ברשות . סל ישראל עסאלו יסרלל סלומו לתרוס : אין תרומתו תרומה .
 כתיב כן תרומו וס אהס גס לרבות סלוכסס בני אהס : ב לא יתרום .
 לכחחלה , דלר"ך להשמיע לאווי כסיכרך (ד) : והחרש שרברו בו חכמים בכל מקום וכו' . לאו כללל האו
 דכרוס מינה חיי חרס ומדכר וליטו טוטס ככלל ונפרק

יבמאכט פאר איין שלים ער זאל אפ שיידין ריא
 תרובה איז דאס קיין תרובה : ב תבש המדבר יאנו
 שופע לא יתרום איין מויקער וואס קעט אונ העקט
 גיט טאר גיט אפ שיידין תרובה ונארום ער דארף
 קערין ריא ברכה וואס ער וועט זאגין אויף ריא
 תרובה וואס תרם תרומתו תרומה אונ אויב ער האט אפ
 גישייט איז דאס תרובה תבש שרדוי בו חכמים בכל מקום
 שאינו לא שופע ולא מדבר וואו ריא חקמים זאגין איין
 דין פון תבש אמויבין מייגען ויאי אויז איין תבש
 וואס העקט גיט אונ קעט גיט : ג קטן שלא הביא שתי

יבמאכט פאר איין שלים ער זאל אפ שיידין ריא
 תרובה איז דאס קיין תרובה : ב תבש המדבר יאנו
 שופע לא יתרום איין מויקער וואס קעט אונ העקט
 גיט טאר גיט אפ שיידין תרובה ונארום ער דארף
 קערין ריא ברכה וואס ער וועט זאגין אויף ריא
 תרובה וואס תרם תרומתו תרומה אונ אויב ער האט אפ
 גישייט איז דאס תרובה תבש שרדוי בו חכמים בכל מקום
 שאינו לא שופע ולא מדבר וואו ריא חקמים זאגין איין
 דין פון תבש אמויבין מייגען ויאי אויז איין תבש
 וואס העקט גיט אונ קעט גיט : ג קטן שלא הביא שתי

שנולד חרש ממעי אמו וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לו א"ל לו שידבר : ג רבי יהודה אומר הרומתו תרומה . בדעובר , דלית ליה לר"י הכ דרשה מאת כל איש פרט לקטן : עד שלא בא לעונת נדרים . הזכר בן י"ב שנה ויום אחד ונקבה בת י"א שנה ויום אחד ומאחריו עונה ואילך חס תרם תרומתו תרומה , והלכה כר"י : ד אין תורמין וכו' . מי שיש לו שמן שחייב להפריש ממנו תרומה ויחסיב שחייב להפריש מהן תרומה אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי

השיעור שיש לו לתרום על הזיתים ועל השמן ולפטור השמן בתרומת הזיתים , דלכתיב דכגון מן הגורן מן הגמור ולא הגמור ולא ממה שאינו גמור על הגמור : ואם תרמו בש"א לתרומת עצמו יש בהן . כלומר אין כח התרומה אלה על הזיתים

יהודה אומר תרומתו הרומה . רבי יוסי אומר אם עד שלא בא לעונת נדרים אין תרומתו הרומה , ומשבא לעונת נדרים הרומה תרומה : ד אין תרמו בש"א הרומה עצמן בהם ובה"א אין תרומתן תרומה : ה אין תורמין מן הלוקט ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקד ולא ממעשר ראשון (ס"א שלא) שנמלה תרומתו ולא ממעשר שני והקדש (ס"ב)

לחקון וה"ג דכוחים ומ"ה טקן שנה כדאשכחיה שבתים דמטמא דכעבוד לטן מיירי , אבל הכ"ש מיכר דככל בכל קטן קאמר ומטמא כ"ג קט , ס"א : (ה) בן ס"ה הכ"מ , ודבר תימה הוא דמאי קמ"ל שאין פוסק עלמא ממוזג בשל אחרים , ודאשכחיה שריבולמי דבעי עלמא טיבן כתיב על טבל מיירי ואין פוסק על מן מטמא דהוה מעשור על סתיוב : (ו) ו"א של הכ"מ שאל נטלה תרומה ומפרישה שלא יטעה אוחז מעשר הלשון ס"א אל"ף חושב כמה יש בו מן ס"ה ומה שישאר הוא שרשיי לנטות ס"ג על כתיבי ס"ה והוא טימס דמאי קמ"ל פשיטא ש"א"ל לכן גיר נכונה ה"ג עליו מת"מ

הפאה , מי שיש לו טבל אינו יכול להפריש עליו תרומה מלקט ושכחה ופאה שצדו שאלו מתנות עניים הן ואינו יכול לתקן טבלו בתנות עניים (ה) : ההפקד . דלכתיב ובה הלוי כי אין לו חלק ונהלה עמך תורמין ממנו תרומה גדולה (ז) ועל טבל שצדו . ולא ממעשר ראשון שנמלה תרומתו . אין פסור מתרומה גדולה (ח) ודוקא שנטלה תרומתו אבל לא נטלה תרומתו . יכול לתרום דמיא כספרי מניין לכן לוי שרצה לעשות ממעשר ראשון שלו תרומה גדולה מנין שעושה ת"ל כי את מעשר כז"ל אשר ירמו לה' תרומה מכלן ששאל רצה לעשות תרומה לאחרים עושה . יכול אף לנטלה תרומתו ויחא עושה אותו תרומה לאחרים ת"ל חל ממקדשו ממנו צומן הקדש בתוכו הוא עושה אותו תרומה לאחרים אין קדשו שנטלה תרומתו ויחא עושה אותו תרומה לאחרים : ולא ממעשר שני והקדש שנשפר . האו תנא סבר מעשר שני ממון גבוה הוא ויכילא ללא נפדו כפיטא דלוינו יכול לתקן טבלו צממון של גבוה אבל היכא דנפדו ס"א דיכול לעשות תרומה גדולה על טבלו וכו"ה האו נמי פשיטא דמולין גמורים

שערוה רבי יהודה אומר תרומתו תרומה אקניד ונאם האמ ניש צוויי האר נראם גייניב מען אויף ריא עדהו זאגט רבי יהודה אויב ער האמ אפ גיישיידט תרומה אין די תרומה נוסע תרומה , רבי יוסי זאגט אס עד שלא קא לענת נדרים אין תרומתו תרומה אויב ער אין נאך גיש לעקקען צו רער צייט ונאם ניין גדר זאל ניין איין גדר נראם אין איין זכר צוועלף יאהר מיט איין טאג און איין נקבה ערף יאהר מיט איין טאג) אין ניין תרומה קיין תרומה משגא לענת נדרים תרומתו תרומה און וויא ער אין גיקוקען צו רער צייט אז ניין גדר איז אנטקער גדר אין ניין אפ שיידען תרומה נוסע תרומה : ד אין תרומין ויחסיב על משקן ולא עבדים על מנו ווען איינער האמ איילקענען (וואס מען האמ נאך גיט ארויס גינגקען פון וויא די אייל) און ער האמ אייל , און ער האמ ווייגן קרויבען און וויין , און מען האמ נאך גיט גיגעבין פון וויא תרומה , קאר מען גיט אפ שיידען תרומה פון דיא איילקענען עס זאל ניין גענוג אויף דיא איילקענען מיט די אייל , אונער קאר גיט געבין תרומה פון דיא ווייניקרויבען עס זאל ניין גענוג אויף דיא ווייניקרויבען מיט דיא אויב מען האמ אפ שמיא אוקרים תרומת עצמן בקח און אויב מען האמ אפ נשייט , זאגין בית שמיא וויפיל ער האמ גיבארפט אפ שיידען פאר דיא איילקענען עס פאר דיא ווייניקרויבען אין נוסע תרומה , און דיא וואס ער האמ אפ נשייט אויף דיא אייל און אויף דיא וויין

אין קיין תרומה יבית הלל אוקרים אין תרומתו תרומה אונג בית הלל זאגין דיא תרומה אין קיין תרומה אפילו אויף דיא איילקענען מיט דיא ווייניקרויבען אויף גיט , קאר ער מוז נאך אקבאהל אפ שיידען תרומה אויף די איילקענען און די ווייניקרויבען בונגער , און אויף די אייל מיט די וויין בונגער : ד אין תרומין פון הלוקט ופן השבחה ופן הפאה ופן הפקד איין ארעם מאן קאר גיט געבין תרומה פון גיגע לוקט שבחה ופאה (ווארום) דאס איז פסור פון תרומה) אויף אנדערע הבואה וואס זענען חייבן בתרומה . ווארום מען קאר גיט אפ שיידען תרומה פון אנעלעקע הבואה וואס זענען פסור פון תרומה אויף אנעלעקע הבואה וואס זענען חייב בתרומה , און פון הפקד קאר מען אויך גיט אפ שיידען תרומה אויף אנדערע הבואה ווארום הפקד אין פסור פון תרומה ולא ממעשר ראשון שנמלה תרומתו דער דין אין איינער מען געקט ארויס די קערנער פון דיא זאגנען זענען וויא פסור פון תרומה , און אז מען האמ שוין ארויס גינגקען די קערנער פון די זאגנען גיט מען פריער קאם פון תרומה צוויי און אכט מן הונדערט און דער דאס דעם לוי זעהן פון אפ און גיינציג , און דער לוי גיט דעם פון אצענטיל פון זיינע מעשר , און דאס הייסט תרומת מעשר , און אויב דער לוי געקט זיינע מעשר זעהן פון הונדערט איידער דער פון

אין קיין תרומה יבית הלל אוקרים אין תרומתו תרומה אונג בית הלל זאגין דיא תרומה אין קיין תרומה אפילו אויף דיא איילקענען מיט דיא ווייניקרויבען אויף גיט , קאר ער מוז נאך אקבאהל אפ שיידען תרומה אויף די איילקענען און די ווייניקרויבען בונגער , און אויף די אייל מיט די וויין בונגער : ד אין תרומין פון הלוקט ופן השבחה ופן הפאה ופן הפקד איין ארעם מאן קאר גיט געבין תרומה פון גיגע לוקט שבחה ופאה (ווארום) דאס איז פסור פון תרומה) אויף אנדערע הבואה וואס זענען חייבן בתרומה . ווארום מען קאר גיט אפ שיידען תרומה פון אנעלעקע הבואה וואס זענען פסור פון תרומה אויף אנעלעקע הבואה וואס זענען חייב בתרומה , און פון הפקד קאר מען אויך גיט אפ שיידען תרומה אויף אנדערע הבואה ווארום הפקד אין פסור פון תרומה ולא ממעשר ראשון שנמלה תרומתו דער דין אין איינער מען געקט ארויס די קערנער פון דיא זאגנען זענען וויא פסור פון תרומה , און אז מען האמ שוין ארויס גינגקען די קערנער פון דיא זאגנען גיט מען פריער קאם פון תרומה צוויי און אכט מן הונדערט און דער דאס דעם לוי זעהן פון אפ און גיינציג , און דער לוי גיט דעם פון אצענטיל פון זיינע מעשר , און דאס הייסט תרומת מעשר , און אויב דער לוי געקט זיינע מעשר זעהן פון הונדערט איידער דער פון

הוא אלטרין היבא הקדמו שבגלים (י) דפגור מתרומה גדולה כדפרישית במעשר ראשון: והקדש שנפדרו. נמי אלטרין כשהקדוש על ומרחה הנזר וחל"כ פלוא דטעור מן התרומה: מן הפמור על החיוב. כגון

מפירות שלה הביאו שליט(ה)

סקן פטורין מן המעשרות על הפירות שהביאו שליט סקן הייבט מעשרות: ולא מן התלוש על המחובר. דכתיב והכרמיה ממנו שלא יחרס מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש (לשון הרמה לא

שייך אלא בתלוש) וממנו משמע שהתרומה והחולין שניהם שוין: מן החדש על הישן. מפירות שנה זו על פירות שנה שבעה על פירות שנה שנה אכל עדה שנה אכל על ולא מפירות הארץ על פירות חו"ל. דכתיב וכל מעשר הארץ מורש הארץ גלי קרא במעשר וכו' לתרומה (י) וכן אין תרומין מפירות הארץ על פירות שבסוריה ולא מפירות שבסוריה על פירות שבארץ: ו' חמשה לא יתרומו. מיניא למעוטי מדר"י דלמר קטן שתרם תרומתו תרומה (יא): האלם. והוא שזומא אלא שבמקום מחמת חולי לא יחרס לפי שאלו יוכל לברך וכן ערום אין יכול לברך דכתיב ולא יראה כך ערות דבר כשעה שאתה מדבר בו לא יראה כך ערוה: ובעל קרי. כמי זומן התקנה מקמי דלעלוה לטבילתיה לא הוי מלי לברך דתנן בעל קרי מההכר בלבו:

כדכר נתחייב לתתם לכהן ולכפר דק"ל דכיון שזשטס שמוי"ט יא חובב בדעוהו פריש חתום סח"מ שבו לשייך סח"מ כלל לזי שנתוא סח"מ סח"מ שבו על סח"מ וצמורו ליידי כ"מ כ"מ"ט מ"ב מו"ט"י: (ז) וחסיה לי מין דסא כמ"פ קר"ט דרשינן בפרק ז' דלכריות ואולי

של"א) שנפדרו ולא מן החיוב על הפמור ולא מן הפמור על החיוב ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש ולא מפירות הארץ על ג] פירות ח"ל ולא מפירות ח"ל על פירות הארץ ואם תרמו אין תרומתן תרומה: ו' חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה. [ג] האלם השייכור והערום והסומא ובעל קרי לא יתרומו

מ"ז. שנתחייבו נפקתו כתיבם א"ו פקתו המכניס כתיב"י מ"ז ידים: (י"ב) שמוס דר"ט דלעיל מ"א לא יציעים סל"ט דכ"י ויסי אשכריז מן סכא, מו"ט"ו: א"ו סל"ט. ו"א

אנךרע תבואה ולא מן תחייב על תפסור אונ או ער שייך"ט אפ תרובה פון תבואה נואם קען דארף פון זיי געבין תרובה אויף אנעללע תבואה נואם קען דארף גיט געבין פון זיאי תרובה. איז דאס ביין תרובה ולא מן תפסור על תחייב אקרער ער שייך"ט אפ תרובה פון אנעללע תבואה נואם יעגען פטור פון תרובה אויף אנעללע תבואה נואם יעגען תייב פתרוקה, איז דאס ביין תרובה ולא מן תפלוש על תפסור אונ קען טאר גיט אפ שיידין תרובה פון אפ גישנישקענע תבואה אויף תבואה נואם נואקסין נאך ולא מן תפלוש אונ גיט פון תבואה נואם נואקסין נאך אויף תבואה נואם איז שוין אפ גיש" גיטען ולא מן תפלוש על תפלוש אונ גיט פון די תבואה פון דעם יאהר אויף די תבואה פון פאר יאהרין ולא מן תפלוש על תפלוש אונ גיט פון די תבואה פון פאר יאהרין אויף די תבואה פון דעם יאהר ולא מפירות הארץ על פירות חוץ לארץ ולא מפירות חוץ לארץ על פירות חוץ לארץ אונ גיט פון די פירות פון ארץ ישראל ואם תרמו אין תרומתן תרומה אונ אויב קען האט אפ שייך"ט אין קיין תרובה: ו' תפלוש לא יתרומו פינף קענטשן יעגען דא נואם זיי טארין גיט אפ שיידין תרובה ואם תרמו תרומתן תרומה אונ אז זיי האבין אפ גישייך"ט איז נוטע תרובה האלם איין לשמוקער ווייל ער נועם גיט קענען נאגין די ברכה והשבור תסבא אונ אשבור אונ אפליגרער ווייל זיאי קענען גיט אויס קלויבין די נוטע פירות אונ תרובה

אין ניקוקען, מוז ער אפ געבין דעם פלון זייגע תרובה נואם עם איז דא אין די צעהן ווארום ער האט דאך נידארפט געקען צעהן פון אקט אונ גיינציג אונ ער האט גינאקען צעהן פון הונדערט אונ דער נאך גיט ער דעם פלון אייניג פון צעהן תרומת מעשר. אקרער אז דער גוי האט גינאקען זייגע מעשר נוען די תבואה יעגען גינאקען אין די זאנען, נואם קען האט נאך גיט נידארפט געגען דעם פלון תרובה, דארף דער לוי נאר געגען דעם פלון תרומת מעשר אונ גיט תרובה. יאגט דיא משנה דער לוי טאר גיט מאכין דיא מעשר פאר תרובה אויף אנךרע תבואה. ווארום פל זמן עם איז דא תרובה אין דיא מעשר. דייניגן ער האט נאך גיט גינעבין תרומת מעשר. אקרער ער האט נאך גיט גיגענען דעם פלון זייגע תרובה אונ ער האט גינאקען דעם פלון תרובה נוען קען האט שוין ארויס גינאקען די תבואה פון די זאנען קען מער מאכין פון די מעשר תרובה אויף אנךרע תבואה. אקרער אז ער האט גינאקען זייגע מעשר נוען די תבואה יעגען נאך גינאקען אין די זאנען קומט דאך גיט דעם פלון תרובה פון די תבואה אונ דיא תרומת מעשר האט ער שוין אפ גינעבין דעם פלון איז דאך אין די תבואה נואם ביין תרובה קען קען מער מאכין פון זיאי תבואה אויף אנךרע תבואה ולא מעשר שני הקדש שניאי אונ פון מעשר שני אונ הקדש נואם קען האט הייזיג גימאכט צום בית המקדש אפילו קען האט דאס אויס גלייזט נואם גייטען אויף געלמט פון דעקסיד וועגיין טאר קען זיאי גיט מאכין תרובה אויף

בעינין שיהא התורם בורר ותורם מן היפה דכתיב מכל חלבו אנו מקדשו ושיכור מקרי כל שאינו יכול לדבר כפני המלך נחמת שכרותו: ז אין תורמין לא במדה. דכתיב ונחשב לכס תרומתכס במחשבה אהת תורם כלומר מחומד ואי אהת תורם לא במדה ולא במשקל ולא במנין וזה ע"ג דהאי קרא בתרומת מעשר הוא דכתיב אם אינו ענין לתרומת מעשר שכרי נחמה זו התורה שיעור מעשר מן המעשר ולריך שימדוד כדי שיתן שיעור הראוי ענין לתרומה גדולה שלא נחמה בה תורה שיעור:

אמאי לא כליל כדדי סבך ס' קמ"ט סדכר ולינו שוטע ולימני שטס ופמלי מני לה כמ"ב כדפי נפסס וי"ל דסיחיל כדפי לכדפי סלונסס דרי"י וכדי יוסר כקטן סלונ נמי סיכוסס דחכס שפססס קודסלסן מו"ט: [ה] וחס לו' לפי שאין הנכרות מביכות וכן אם תרם כדפי עבד נוסכס על היסס מ"ט [ו] לא נחשב כ"י ופ"ג דחכסס סקנו טו שיעור כדכתיב כמ"ט פ"ג ופסס כד"י תורס ולא יסדס כמדס כ"י אלל א' מ"ד ומסריס כדפוס כשיטור דלסן, וסורס סדכ סנכס"ט על דבר סלונ כנפ"ט: [ז] יוסור. לא אהפסס אס יסנוו סמ"ט לכס כלל דפיס ומסוס קיססו לא שפן לכס ספסס כדפיס כמ"ג: [י] מון מדעי' מרובס שפס כד"י מדומס, ופי' כמ"ט: [יג] כ"ל פ"ט מדלוסויססס

[ה] ואם תרמו תרומתן תרומה: ז אין תורמין [ו] לא במדה ולא במשקל ולא במנין. אבל תורם הוא את המדוד ואת השקול ואת המנוני. אין תורמין בכל ובקופה שהם של מדה, אבל תורם הוא בהן חצין וחלישין. לא יתרום בסאתן חציה שחציה מדה: ח אין תורמין [ז] שמן על יתים הנבחשין ולא יין על ענבים הנררכים, ואם תרם תרומתו תרומה [ח] ויחזור ויתרום. הראשונה תרומתו בפני עצמה וחייבין עליה חומש אבל לא שניה: ט ותורמין שמן על יתים הנבחשין ויין על תורם: אבל תורם הוא בהן חציון ושלישין. דכיון דמלוי ממלא אותו ליכא למגזר: שחציה מדה. שיש כספה פעמים סימנים עד מקום הליה וזה למגזר לחלח לחי לתרום במדה: ין יתים הנבחשין. רגילים היו לכתוש היתים במכתשת להליא שמן: תרומתו תרומה. ומורה היא מלורוייתא: ויחזור ויתרום. מדרבנן לאחר שישלים כתיבת אותן היתים ודריכתו סתכנים יחזור ויוליא תרומה שנית כשישור הצריך לכהן ויין שילא: הגראשונה מרבמה. אס נפלה לפחות ממאה סולין נעשה הכל מדומע ואסור לזיט ויחזור הכל לכהן [ב] תרומה גמורה היא מלורוייתא: וחייבין עליה חומש. זר האוכלה כשנגה משלס קרן וזומע כד"ן כל זר האוכל לתורה: אבל לא שניה. לפי שאינה אלא מדרבנן לפיכך אינה נאכלת עד שיפרישו עליה תרומה [ג] ומעשרות ממקום אחר דמלורוייתא היא עכל גמור ואי קמיא עליה שאל הכא כחורס שמן על היתים הנבחשים דתרומתו תרומה ויחזור ויתרום ויוליא שאל לעיל גבי תורם סתכנים תרומה אכל כחורס שמן על היתים תרומה, וי"ל דהתורס ויתרוס ומאי שאל לעיל גבי תורסס אלא תרומתו תרומה אכל כחורס שמן על היתים הנבחשים ויוליא כספה לכהן תרומתו תרומה אלא מדרבנן הוא דגזור דיוחור ויתרוס: טן יתים הנבכששים. ויתים מלוחים וכדושים כיון או כחומץ כדי שיתקיימו והשיבי דבר שנגמרה מלאכתו הלכך תרומין מן השמן עליהם דלוקא שמן על ויתים העומדים ללחט שמן וכן יין על הענבים העומדים לידרך הוא דלמחר לתרום אבל יין על הזמקים ושמן על ויתים הנבכשים שרי וכשהוא תורם מן השמן על היתים הנבכשים ומן היין על הזמקים תורם לפי השמן הראוי

אבל תורם הוא את המדוד. שמודד הוא את עכלו או מונה ושוקל את עכלו ומכניסו לתוך כיתו וכשפריס התרומה גדולה ממנו פריס מחומד ולא ימדוד ולא ישקול ולא ימנה: אין תורמין בכל ובקופה שהם של מדה. שרובא חומר במדה הוא

תורם: אבל תורם הוא בהן חציון ושלישין. דכיון דמלוי ממלא אותו ליכא למגזר: שחציה מדה. שיש כספה פעמים סימנים עד מקום הליה וזה למגזר לחלח לחי לתרום במדה: ין יתים הנבחשין. רגילים היו לכתוש היתים במכתשת להליא שמן: תרומתו תרומה. ומורה היא מלורוייתא: ויחזור ויתרום. מדרבנן לאחר שישלים כתיבת אותן היתים ודריכתו סתכנים יחזור ויוליא תרומה שנית כשישור הצריך לכהן ויין שילא: הגראשונה מרבמה. אס נפלה לפחות ממאה סולין נעשה הכל מדומע ואסור לזיט ויחזור הכל לכהן [ב] תרומה גמורה היא מלורוייתא: וחייבין עליה חומש. זר האוכלה כשנגה משלס קרן וזומע כד"ן כל זר האוכל לתורה: אבל לא שניה. לפי שאינה אלא מדרבנן לפיכך אינה נאכלת עד שיפרישו עליה תרומה [ג] ומעשרות ממקום אחר דמלורוייתא היא עכל גמור ואי קמיא עליה שאל הכא כחורס שמן על היתים הנבחשים דתרומתו תרומה ויחזור ויתרום ויוליא שאל לעיל גבי תורם סתכנים תרומה אכל כחורס שמן על היתים תרומה, וי"ל דהתורס ויתרוס ומאי שאל לעיל גבי תורסס אלא תרומתו תרומה אכל כחורס שמן על היתים הנבכשים ויוליא כספה לכהן תרומתו תרומה אלא מדרבנן הוא דגזור דיוחור ויתרוס: טן יתים הנבכששים. ויתים מלוחים וכדושים כיון או כחומץ כדי שיתקיימו והשיבי דבר שנגמרה מלאכתו הלכך תרומין מן השמן עליהם דלוקא שמן על ויתים העומדים ללחט שמן וכן יין על הענבים העומדים לידרך הוא דלמחר לתרום אבל יין על הזמקים ושמן על ויתים הנבכשים שרי וכשהוא תורם מן השמן על היתים הנבכשים ומן היין על הזמקים תורם לפי השמן הראוי

כמו קען געבין פון דיא בעקשע פירות ותישם ויצל קרי אונ איין נאקעשער אונ איין קענקש וואס האם גיגען קרי וייל וייא סארין גים זאגן די קרבה, אונ אויב וייא האבין אפ נישיד איז נוסע תרוקה: ז אין תרמין לא במדה קען קאר גים קעקסין ולא במשקל אונ קען קאר גים ווען ווא נפין אונ קען קאר גים איידן דיא תרוקה וואס קען גים, נאר ער געקם אביסיל תבואה וואס ער רעכינס אז עס וועט זיין אפופציג חלק אונ גים רעס פלון גאל תורם הוא את הקודי אקער די תבואה וואס ער ווארף געקען פון אידר תרוקה קעג ער קעקסין ואת תשילי אונ וועגען ואת תסני אונ איידען אין תרמין גאל ובקשה שהם של קדה קען קאר גים אפ שיידיען תרוקה מיט אקארב אקער אקאסען וואס זיי האבין אנגעוויסע כאס אבל הוא תורם ביה תגין ושלש אקער ער קעג אין זיי אפ שיידיען אעלקם ווער און אריבער אכל לא יתרום בקשה אקער קען קאר זיין אפ שיידיען אין אקאה די העלקם שחיה קדה וייל די העלקם איז אויף אקאס. ווארום אקאהל איז דא אציידען אין דער קאה וואו עס איז אנהאלבע קאה: ח אין תרמין שכן על ויתים הנבכשים קען קאר גים געבין תרוקה פון אייל אויף נישמויעקען איידעקען ולא יין על

ענבים הנבכשים אונ קען קאר גים געבין תרוקה פון זיין אויף גינקעקעקען וויינקרויען וואס גים תרופת תרוקה תהווה ויתרום אונ אויב ער האם גיגעבין אנעלבע תרוקה איז דאס מן התורה נוסע תרוקה, קאר די רבנן זאגן נאקדעם ווי ער וועט ארויס געקען די אייל פון די איידעקען אונ די וויין פון דיא וויינקרויען זאל ער געקען קאה אקאהל תרוקה אויף דיא אייל אונ אויף דיא זיין תראשונה ספספת בגני עקפה די ערשטע תרוקה אויב זיא איז צו מישם גינארין אין חולין וויינגיענד וייא ווערעם קאהל אזוי פיל וייא זיא איז, ווערם אין נאנצען אסור צו אןשראל ער זאל דאס, עסין ותבין עליה חיטם אונ אויב אןשראל האם גיגעבין דיא ערשטע תרוקה בשונג דארף ער בצאהלין אפיקשע מייל קעהר וייא די תרוקה איז ווערם אכל לא שניה אקער באיי די אנדעקע תרוקה וואס זיא איז נאר מדרבנן איז גים אזוי דער דין: מ ותרמין שכן על ויתים הנבכשים קען קעג געבין תרוקה פון אייל אויף איידעקען וואס געגען איין גינאלצען גינארין אונ איין גינרעקס אין ויין אקער אין עסיג ויין על ענבים ששוחט צמקים אונ קען קעג געבין תרוקה פון ויין אויף וויינקרויען

שלא מן היתים הנכבדים ולפי היות הרלוף טלה מן הלמוקים: א"צ לתרום. הואיל וכי קא תרם ספיר קא תרם שהרי בלוחה שעה היו עומדות לאכילה: י אין תורמין מדבר שנמרה מלאכתו. מדבר שנמרה ככרי: על דבר שלא נגמרה מלאכתו. שלא תמרה בכרי דכתיב כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב מן הגמור על הגמור ולא מן הגמור על שלמו גמור ולא משלמו גמור על הגמור: ואם תרמו תרומתן תרומה. ודוקא בשאר פירות אבל

החורס מן היתים על השמן
 לו מן העכסו על היין הו
 אמרין לעיל דלח תרומות
 תרומה (יד) משום דלית
 ביה פסידא לכהן כדאמרן:
 ענבים לעשותן צמוקין. הרי שהרם שמן על ויתים
 לאכילה ויתים על ויתים לאכילה ויין על ענבים
 לאכילה וענבים על ענבים לאכילה ונמלך לדורכין
 אין צריך לתרום: י אין תורמין מדבר שנמרה
 מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו ולא מדבר
 שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא
 נגמרה מלאכתו, ואם תרמו תרומתן תרומה:

וואם מען מאכט פון ווייא ראוינקעס תרי שטרם ששמן
 על ויתים לאכילה אייב, ער האט גיגעעבין תרוכה פון
 אייל אויף איילקעקען וואס זענען צום עסן ויתים
 על ויתים לאכילה אדער ער האט גיגעעבין תרוכה פון
 איילקעקען אויף איילקעקען וואס ביידע זענען
 צו עסן ויין על ענבים לאכילה אדער ער האט גיגעעבין
 תרוכה פון וויין אויף ווייןקעקען וואס זענען
 צום עסן ענבים על ענבים לאכילה אדער פון וויינד
 קרויגען אויף וויינדקרויגען וואס ביידע זענען צום
 עסן ונמלך לוינקן אין צורך לתרום אונד דער נאך האט
 ער ויה באדאכט ער זאל ווייא גיט עסקין אזויא ווייא
 ווייא זענען נאר ער זאל ווייא קערעסין אונד ארויס
 געקען פון ווייא די אייל אדער די וויין, בארף ער
 גיט אפ שיידען דער פון תרוכה נאך אפאקהל,
 ווייל בשעת ער האט אפ גשיידט זענען זיי נאך
 גישטאנען צום עסקין וריא אנדערע משנה וועט

גמרא ברכות דף נא ע"א רש"י

סוריאל מלאך חסוב לבוא לפני המלך: אל תמול
 חלוקך וכו'. הלא אתה בעמך עמך
 ממקום שהוא עם והלכנו: הכספית. עם חבורת
 שדים: אוסתלגנות. עם חבור מלאכי חבלה: אימתי
 וכו'. רבי ישמעאל עלה לרקיע ע"י עם, כברייתא
 של מלאכי חבלה מצפין לו לאדם ואומרין אימתי
 ריבך אמר

אמר רבי ישמעאל בן אישע רבי ישמעאל בן אלישע
 האט גיזאגט שלשה דברים סח לי סוריאל שר חפנים
 דער מלאך סוריאל וואס ער ווערט גיזעהן פאר
 דקב"ה האט מיר דערקעלט דרייא זאכין אל תמול
 חלוקך שרית מיר תפיש ותלבש ווען דער מענטש
 שטייט אויף אין דער פריה פון שלאף אונ וויל אן
 סאהן אהעמד זאל ער גיט געקען ריא העמד פון
 ויין קשירה ודער פון איין אנדער מענטש נאר ער
 זאל אלזין געקען די העמד פון דעם ארם וואו ווא
 ליגט, גיט מען זאל ויה איהם געבן זאל תמול ידך
 ממי שלא נפל דיו אין דער פריה ווען דער מענטש
 שטייט אויף פון שלאף אונ נארף וואשין די הענט,
 זאל אים גיט וואשין אזוי אהענטש וואס ער האט

אדם לאחד מדברים הללו וילמד ויען וועט אהענטש מאן

דמטת מרכסה גודא. כותל: כום של ברכה. ברכת המזון: מן הקרקע. אס ע"ג קרקע הסכ ואס ע"ג

ריב"ל שלשה דברים סח לי מלאך המות, אל השול חלוק שחרית מיד השמש והלכש, ואל השול ידך ממי שלא נמל ידיו, ואל תעמוד לפני הנשי בשעה שחודות מן המת מפני שאני מרקד וכו' לפניהם וחרבי בירי ויש לי רשות לחבל, ואי פגע מאי תגדוהו לינשוף מרובתיה ר' אמרת אי איכא נהרא ליעבדיה ואי איכא רבא אחריה ליעול בה ואי איכא גורא ליקום אחוריה ואי לא ליהרד אפיה ולימא ויאמר ה' אל השמן יעזר ה' כיון וגו' ער רחלמי מניה. א"ל יורא ו' אבהו ו' רבירס ו' נאמרו כבוס של ברכה מעון הרחה ושטיפה חי ומלא עיסור ועיסוף נוסלו בשתי ידיו ונותנו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו, וי"א אף משגרו

איינע פון די רבייא זאכין, וגר נועט געקען זיין קעמך אין דער פריה פון איין אנדער קענטש. אדער עם נועט אים נוטאשן די הענט אזוי אקענטש וואס ער האט גאך ניט גינוטשין זיינע הענט, אדער ער נועט געבין דעם כוס אספרגוס צו איין אנדער קענטש ניט צוא דעם געקענען קענטש וואס ער האט אים גיגעבין נועט דער קענטש צריין פאלין אין אונזערע הענט מיר זאלין איהם קענען מאן שלעקטס אפר רבי יחישע בן לוי רבי יהושע בן לוי האט גיזאגט שלשה דברים פת לי מלאך המות דרבי זאכין האט מיר דער ציילט דער מלאך המות אל תטול חלקה שחרית מיד השמש והלכש ווען דער קענטש שלמיט אויף אין דער פריה פון געבלין אונ וויל אנטאן אקעמך זאל ער ניט געקען די העמך פון זיין משרת אנדער פון איין אנדער קענטש גאר ער זאל אללין געקען די העמך פון דעם ארט וואו זיא ליגט, ניט מען זאל זיא אים געבין ואל תטול דיהי קמי שלא נפל דהי אין דער פריה ווען דער קענטש שלמיט אויף פון שלקאף אונ דארף נוטאשן די הענט זאל אים ניט נוטאשן אזוי אקענטש וואס ער האט גאך זיינע הענט ניט גענוטשין, גאר אדער ער אללין נוטאשן זיינע הענט, אדער עם נוטאשן אים אונזערער וואס האט זיך שוין גינוטשין ואל תטול לפני הנשים בגשה שחירות מן תחת זאלקס ניט שלמיט פאר דיא ווייבער וואס גייען צוריק פון אלגיה ספני שאני מברך ויבא לפניו נוטיל איך קום פאר די ווייבער אונ מאנגן פאר זייא ותבוי גדי אונ איך האלט מיין שווינדך אין האנט יוש לי רשות לחבל אונ איך האב געלויבניס פון הקב"ה איך זאל שארדין מאהן אונ קרנגן קענטשין זיא פגע מיא מכתמיה אונ אז איינער בגענוג די ווייבער וואס גייען צוריק פון אגויה וואס זאל ער מאהן לינשוף מרובתיה ארבע אמות זאל ער אפשפרינגען פון זיין ארט פיר זיילין אויף ארמיים איך איכא נהרא לעבדיה אויב עם איז דא אפטיק זאל ער ארבערען זיין אדעם טייך זיא איכא רבא אחריה ליעול בה אונ אויב עם איז דא אים אנדער נועט זאל ער גיין אין די אנדערע נועט זיא איכא נהרא ליקום אחוריה אונ אויב עם איז דא אים אנדערע זאל ער שלמיט אינזער דיא וואנט ביו די ווייבער וועלין אונעק גיין זיא לא אונ אויב די אלע זאכין זענען ניטא ליהרד אפיה זאל

ער אינקערין זיין פנים צוא איין אנדער זייט ולפא אונ זאל זאגן דעם פסוק ויאמר ה' אל השמן יגער ה' בך השמן יגער ה' בך מכוחר בירושלים עד תלפי מניה ביו דיא ווייבער וועלין אונעק גיין פון איהם אפר רבי זורא אפר רבי אבהו רבי זורא האט גיזאגט ער האט גייערש רבי אבהו האט גיזאגט ויאמר לה כסתמיא קמי אונ אנדערע זאגן אין אכרייתא האבין מיר גילערניט עשרה דברים נאפרי כבוס של ברכה צעהן זאכין זענען גיזאגט גיזארין ביי דעם כוס פון קענטשין סעו מדתה ויפסיפה מען דארף איהם זיין נוטשין אינגווייניג אונ אויפגינג מן מען זאל אריין גיסען אין כוס גיזאגט וויין, אונ אין כוס זאל מען אריין גיסען דיא וואסער ופאר ציימיגע וויין איז גינען אזוי שטארק אז אויף איין קנאמירל זיין פלעגט מען סוויין אריין גיסען דריי קנאמירלאך וואסער, אונ אין דעם כוס פון קענטשין מוז מען אריין גיסען אפערטיל כוס וויין אונ דריי פערטיל כוס וואסער, אונ ניט מען זאל צומישען די וואסער מיט די וויין אין אפלי, אונ גאכדעם זאל מען אריין גיסען די צומישען וויין מיט וואסער אין כוס ניט אזוי זאל מען מאהן, גאר אין כוס זאל מען צומישן די וויין מיט וואסער ויכא דער כוס דארף זיין פוהל עיסור מען זאל ארוקרינגלען דעם כוס קיילעכריג ווי אקריון מיט וואס זאל מען איהם ארוקרינגלען אנדערע זאגן מיט פלמידים, אז דער רבי קענטשט אויף אכוס זאלין אלע פלמידים זענען ארום דעם רבי, אנד דערע זאגן מען זאל דעם כוס ארוקרינגלען מיט גאך פוסות וויין נוסלו בפייה דדי ונותנו בימין ער זאל געמען דעם כוס מיט ביינע הענט אונ זאל איהם האלטן מיט דיא רעכטע האנט אללין ופגיהו מן המקום טפח ער זאל אויפהינגען דעם כוס פון דיא ערך אשפח ופאר ציימיין פלעגט מען זענען אויף די ערך דריבער האט מען געזאקט אויפהינגען דעם כוס פון די ערך אשפח, היינט און מיר זענען ביים אמיש דארף מען אויפהייבן דעם כוס פון מיט אשפח ונותן עיניו בו אונ ער זאל קוקין מיט זיינע אויגן אין כוס יוש אפרים אף משגרו כסתמיא לפניו אונדערע זאגן ער זאל איהם שלקען אמתה צו זיין ווייב זיא זאל אויף קרינגען פון דעם כוס וואס

שלתו מנביחו מן השלחן: במתנה. לרך לרוין
 והשיבות: לאנשי ביתו. לשתו: חי. שמוזנו כמים
 לאחר שנתנו ככוס חי אבל לכך עליו חי הא אמר
 כמתנתו אין מברכין. ח"כ
 חי בלע"ז פירש"ק להביא מן
 הכחית לשמו:

אין לנו אלא לרכס דברים. ויטו לא תשבע (כן) דלית
 כי יוחנן אהיה דויתנו לישנו כדלענין לקמן אמר ר"י
 לטובים שללו מסו שפטיע שפאל ליתין ששבע שכן סיו
 נוסגיס ויטו מדסמורלס סיו מוטין טיטור ופיטוף ששבע
 שסיו מתמיריס על טלגס וסיו
 נוסגיס כגלו ולסירי יס לטספיר
 ככוס על בלכס:
 שטיטח חי ומגל. ירושלמי
 דסוף סרקינ אמר ר'

לחא ג' דברים נאמרו ככוס של כרכס מגל טיטור וטודה, ושלפתן מקלה נספלי שבע לזן ומגל כרכס ס'. שבע טיטור
 לזין מודה. ומגל כרכס:

קען האמ אויף איהם גיגעןקשט אסר רבי יוחנן אנו
 אין לזי אלא ארבעה גלגד רבי יוחנן ואגמ סיר האבין
 גאר פיר זאכין פייא דעם פום פון געקשטשין תדח
 שטיטח חי וקטא פיר הארץ פון רבינו געוואשן איגנוייגי

וזהך הרש ר"א דף ע"א. פ"ס דלגילוס יוד חא ווא הא

איכה ישנה נדד. רבי חנינאי ורבנן פתחי קרא בלדס הראשון (כראשית ב) ויקח י"י אלהים את האדמה ויניחא
 בגן עדן וגו'. ויקח כמה לקחו, רבי חנינאי אמר לקחו בדברים. כד"ל (ויקרא ח) קח את אהרן. ורבנן
 אמרו לקחו כרוח. כד"ל (מלכים ב ב) י"י לוקח את אדונך מעל ראשך. ויהיה כגון כדו להיות לו הנחה לדעת
 ולהכיר ההכמה והמורה ולאמר רבי חנינאי התורה למדה הקב"ה ללדס. (לויכ בן) אז ראה וימסרה וגו'
 ויאמר ללדס והיו מלאכי השרת מתקבין לפניו עד שראה שמאל כשמים וקנה לו ויורד מן השמים כדמות לל על נפש
 הנפש נראה והלל עליו וקופא וחילא דליה קריב ההוא נחש לגבי אחתה לדעתה קלה מן הדיס. מכלן דלתתה לל
 אחפתתה אלל כזאתה אחרל:

ויאמר אל האשה חף כי אמר אלהים. מיד פתח בלף מהכל דכחלתו דכריו על חרס ניכר מי הוא. כך הוא פתח
 בלף להודיעה מי הוא בעל סימוז או חס תקבל חס לא תקבל והמשיכה בדברים עד שפתחה בלוח מ"ס ואמרה
 מכל עץ הגן אכל נאכל מיד נקל הנחש הלות וישם אותה על זרועו השמאלית והיה ממתין וא"ו תי"ו מפיה כדי להיות
 עו"ת נכון לפניהם החמיל לפתוחה עד לכתיב (ברא' ג) ותרא האשה בעעמא סני ותקיף מלמד שפרחו האותיות וא"ו
 תי"ו וסלקו להתחבר עם אות מ"ס וזות מ"ס היתה עולה ויורדת ולל היתה מתחברת כסע עד שנתפתחה והיכה וא"ו
 תי"ו ד' וימנין ואקפיו ללות מ"ס לחרבע ספרין דכתיב (שס) ותקח מסריו ותאכל ותתן גם לאישה ותסקנה שפי
 שיהא סל חרבע וימנין וא"ו תי"ו מלמד שסכפו ללות מ"ס לחרבע נדדים והמ' כאלמע מות ככל ספרין. כמה דלת
 אמר (ירמיה ס) כי עלה מות בחלוניו דל סמאל דליהו חד מחלוי שמיא. וע"ד (תהלים פט) מי גבר והיה ולל
 יראה מות. מיד שלכ כה והטיל כה ומהא. נחא קב"ה למחמי ויחמכה האלדס ואשתו. חא חיו קודס שמשלו היטה
 השכינה עשרה על ראשיהם להיות כשכילים שורה על העולם. כיון שמשלו כביכול חש כחה ואסתלקה ולל שליטה וקב"ס
 שארי לקון ואמר איכה מה החא מיהא שלטנתה אעדו מיהא. אופ כחי כחוכיני כי מקדשא שלטנתה אעדו וקב"ה שארי
 למסד ואמר איכה מה תהא עולה:

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

הרב"ם הלכות תפלה פרק יב.
 (א) אשה לא תקרא כצבור בפני כבוד הצבור. קמן
 חידוע לקרות וידוע למי מברכין עולה ממנין
 הקרואים. וכן פספיר עולה מהמנין שהרי הוא קורא

(א) אשה לא תקרא בצבור אאשה זאל גימ לייגען אין
 די ספר הורה אין אשוהיל אדער ביי אסגין
 האז צען קענעןשין דאןגען קען קבד חגיגה טויל
 עם איז גימ שיינ פאר די סאגס לייט. קענער זאלין
 גימקענען לייגען אין די ספר הורה. אונ ווייבער
 זאלין דארטין פאר זיי לייגען קפן מיידע קלחת וייבע
 זיי פקדיז אקניד וואס קען לייגען אין די ספר
 הורה אונ ער ווייס צו וועקען קען סאכט ביי גרקה
 שלה ספנין שפראים קעג קען אים רעקענען אין דעם
 זאהל וואס דארטין לייגען. דהיינו אין וואכין
 קעג סאנטאנ אונ דאנערשטאנ קעג. ער זיין
 איינער פון די דריי שבת קעג ער זיין איינער פון
 די ניגען אונ אזוי יום טוב יום כפור וכן פספיר עולה

כספר חסידים סימן קנב.
 יש חסיד שלנו דולק חסר לזן כוללו ואינו מרכיב מפנים טובים
 כחסיד סמכס מפני שקבל מצדו ומס שמתיכו לל סמכס
 לפי שלא קבל מצדו ולולו היה יודע סיה פקיים לפי שמשלו
 לעולם יסא אלס ערוב ביראס וסנס מי טלל לצד שאין לנו

כסוף לקבל סלימוד אפי' תכל סדו זה לנו פסוק פסמים שליו יבול לסקין ונרטה. מלינו כזכור שכל מי שיכול להכין אפי' שלג נכסיו נעשה מליט על שלג סם על לנו, סוף ייקלוף משם של פקודי סוף שבי ספסלים ושבי סמכות סכמים זנבל המלחמה ולמלך אליסם משם סמיותם כל נקם. ולמס על סנו לו מדוע לא זרע לנו וסלה לא סמרת לנו לסמית סכמים סלח סידע משם ססיו ספמים וספסיוס לנו ק'ו ומס כנענים ספסו ססם לא סמס

בתורה. ואם הפסיק שליה צבור בקריש בין מ שלים ובין המפטר אינו עולה מן המנון. צבור שלא היה כהם זורע לקרות אלא אחד עולה וקרא ויורר וחזו וקרא שניה ושלישי עד שיגמור מנין הקראים של אותו היום; (ב) בכל קריאה וקריאה סאלו כהן קרא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, וככהג פשוט הוא היום שאפי' בהן עם הארץ קורם לקרות לפני חכם גדול ישראל. וקורם לקרות.

ובל מי שהוא גדול מחבירו כחכמה

דיא חקמים האבין גיואנט אייביג זאל אקענקש זיין קלוג אין דיא מורא צו הקב"ה וחתה מי שלא למד שמת לבו כפסוק לקבל סלימוד דער קענקש וואכ האט גיט גילענגט ווייל זיין הארץ איז גיט וואו אשקוים ער זאל און זיך ארביין וואפין דאם לערנען אפילו קבל דברי טה' לבו סתם אפילו ער לערונט, זיין הארץ איז אקער פארמאכט פמים שאין יבול להבין הלכות אמאדל קרעפט ער קען גיט פארשטיין אונ גיט וויקען וואס ער לערונט מיט בתורה שקל מי שקבל להבין אף על פי שלא ינסתה נעשה עליה מיר געפינען אין דר תורה דר קענקש נוס קען פאר שטיין אנער בארף די נאך טאן אנדער ער בארף דיא נאך גיט טארן, אפילו ער איז גיט גיבאמין גינארין, אויב ער האט גיט גיטאהן וואס ער בארף טאהן, אנער ער האט גיבאהן וואס ער בארף גיט טאהן, זעקט ער אויף דעם גיטשקראפט על שלא שם על לבו ווייל ער האט גיט געשקראכט אין הארצין צו טאהן ער הקב"ה פערלאנגט שגאמר וויא עם שטייט אין פסוק בקצוף משח על פקדי תתל משה האט גיזערונט אויף דיא עלצטע פון דיא מיליטער שרי האקלים ושרי סמית די שרים פון מויענדער אונ שרים פון הונדערטער תבאים קנאק המלחמה וואס גייא קומען פון דיא מיליטער וואס זענען גינען אין די סלחמה וויא זליח משח האט משה גיואנט צו דיא עלצטע תחיתם כל נקם האט איהר גילאמס לעבין אלע נקבות, אונ דיא שרים האבין צו משה און גיט גיזענקערט ומה לא עט לו ומה לא צוית לט פאר וואס האבן די שרים גיט גיזענקערט צו משה, פאר וואס האקמו אויג גיט גיבאמין מיר זאלין סרנען דיא נקבות תתל לא אמרת לנו להמית תנשים הוא האקט דאך אונז גיט גיואנט מיר זאלין סרנען דיא ווייבער אלא שידע משה שחי חקמים וקראים לדון כל וחסר נאר משה האט געוואקט אז דיא שרים קענען איהם דאס גיט גענעדין, ווייל זיי זענען גינען חקמים אונ האבין געוואקט צו לערנען אקל וחוקר אז זייא בארפין סרנען דיא ווייבער, אונ טייל זייא האבין קיין קל וחוקר גילעריגט אונ האבין געלאמט לעבין דיא ווייבער דריבער אונ משה אויף זייא ביי זינען. וואס איז דער קל וחוקר יפה פנענים שקחוב בוקם לא תחיה כל נשחט מאדאך הקב"ה האט

פסוק דער קענקש וואס איז ספסיר ווערט אויך גיזענקש אין דעם זאל וואס בארפין זייענען ער ווערט אויך גיזענקש שבת איינער פון די זיבען שבתו ווא קורא בתורה ווארונם ער זייענט דאך אויך אין די תורה ואם הפסיק שליה צבור בקריש בין מ שלים ובין המפסיר אונ אויב קען האט גיואנט קריש פאר ספסיר אינו שלח מן המנון ווערט גיט דער ספסיר גיזענקש צום זאהל פון דיא זיבען ואין דיא צייט פון רמכים אין נאך גינען דער סנהגה דער קענקש וואס קען האט איהם גערופין צו דיא ספר תורה האט ער אליין גילינגט זיין פרשה אין דיא ספר תורה אונ דער קענקש וואס האט גיט אליין גילענט זייענען אין די ספר תורה האט קען אים גיט גירופין צו די ספר תורה, דריבער איז דער דין צבור שלא היה בהם יורה לקרות אלא אחר אויב אלע קענקשין וואס בארנען קענען גיט זייענען אין די ספר תורה, נאר איינער איז דא צווישען זיי וואס קען זייענען עלה קורא ויחד זאל ער ארויף זיין אויף די ביקה צו די ספר תורה אונ זאל זייענען ביו וויסיל ער בארף זייענען אונ; זאל אראפ גיין פון די ביקה וחזו וקרא שניה ושלישית עד שיגמור מנין הקראים של אותו היום אונ זאל נאך אקאל ארויף זיין אויף די ביקה צו די ספר תורה אונ זאל זייענען ביו וויסיל דער צווייטער בארף זייענען אונ זאל אראפ גיין פון די ביקה, אונ אזוי זאל ער טאן צום דריטען קאל אונ ראש חדש אנדער חול המועד זאל ער אזוי טאן פיר קאל, שבת זיבען קאל, יום טוב פינף קאל, יום כפור זעקס קאל אזויא פיל קאל זאל ער ארויף זיין אויף דיא ביקה אונ זאל אראפ גיין פון די ביקה; (ב) בכל קריאה וקריאה סאל בייא יעדער קאל וואס קען זייענט ביו סריא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, עד ערשט זייענט אכסן נאכד דעם אליו נאכדעם אישראל ויפנהו פשם הוא היום שאפילו עס בן המנון קורם לקרות לפני חכם גדול ישראל אונ היינט איז אגעוויקער סנהגה אפילו דער פהן איז אעם הארץ פון רעסמיוענין זאל קען אים רופין צו דיא ספר תורה פריער פאר דעם געוואקט למדן אישך אל וכל מי שחיה גדול מחבירו בחכמה קורם לקרות אונ ווען קענן רופם צו די ספר תורה ישראלים וועלדער ישראל עם קען געקער לערנען דעם זאל קען רופין פריער צו די ספר תורה ואונ ביי פלגים אונ

והאחרון שגולל ס"ת נוטל שבר כיגד הכל, לפיכך עולה ומשלים אפילו גדול שבצבור:

כל כשם למען יבד לא ילמדו זכוכס וגו' וכתיב כי יסיר לא כן נזחתי שמה יחסיך להכא עלי שככ מסאו וסמטינו לא כ"ס מסוס לכס לדון ק"ו:

ליום או אויה אווי דער דין, וועלדער כהן אדער זעלדער לוי עם קען בעסער לערנען אוי דער בילדער קען זאל איהם רופין צו דיא ספר הורהו והאחרון שגולל הספר הורה נוטל שבר כנגד הכל דער לעצמער ויאם פארוויקילט דיא ספר הורה נעמט שבר אווי פיל וויא עם נעמען אלע צוואמען ויאם האבין גיליענט אין די ספר הורה ופארצייטן אוי גיווען דער מנהג דער ערשטער האט גיעפינט די ספר הורה צום ליעעען אין איר, און די ספר הורה אוי גיווען גיעפינט ביו דער לעצמער האט ויא פארוויקילטו לפיכך עולה ובשלים אפילו גדול שבצבור דריבער רופט מען צום לעצטן אפילו דעם גרעסטן פלמיד חכם ויאם אין שוהל:

געזינדיגט און האבין שוין געמאכט זינדיגען די יודין לא כל שבן שיהיה לכם לדון כל וחומר איי דאך גענוים צו איהר האט געבראפט לערנען אגל וחומר קען זאך וויא אלע פארלענדן, פאר ויאם האט איהר גילאזט לעבין די נקבות, דריבער איז משה אויף זיי ביזו גיווען:

יום ב תורה

אונקלוס

חמטוק מתיח דיא יהודה נמי י יה יהו יהודה, רוח יוד הא וא הא, נשמת יהודה חיה יחידה ד רמליו י"ד אל שם בין שבשעה בניקוד חולם:

יפנו ויסעו לכם ובלאו הר האמרי ואל כל שבניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפנימי והלבנון עדי הנהר הגדל גהר פרת: ראה נתתי לפניכם

ה"א פנו וסעו, ב"ק ס"א: עד סוכר גדול, שבעות זו: בעל השורים (ז) פנו, ס"א כולס יש לכם לפנות מכל מעשים רעים, לו נמי שפתי חבמים

ד יש מקשים וסא כחיד אל חתנג כס מלחמס וגו' ושמע י"ל אלו לא מסאו ישכאל הים נוחן לנס אכן י מעמען כלשכ נשכע לחכסס ומסלס נכמס לנס שאל נחן לנס אכל אכן שבעס: ח ל"ח סא יכר סכח קסון הים מכלס דסל כס' כולשית מונס אסונו כסוף כ"כ כס"י סלכס לך לך: ו סמחוד נכס: ז סירוס קרב לגבי משוח כשמו וגו"כ חכיס משוח כגעיעק כו סודשס מלכס חרנומו ליחסדינאל כלומר אף כלן סוסלו וס' משוכס גס כעד מלך מלך, הדככו ו לסחוו ויסחחוו לך (שבעות מד) ז קרב לגבי דסינא וחידיס: (ח) דאה נתתי, כעיעכס פידוש לתורת אלהים

סא פט קערט וסע לכם אונ ציהט אייה ויא אונ קוקט צו דעם בארג פון אמורי ויא אונ צו אלע זייגע שגנים דאס מיינט קען עמון ומואב אונ דעם בארג פון שעיר בערבה אייה דעם פלאץ פון דעם וואלד דער אויף דעם בארג דאס איי דער

הר האמרי ובלאו הר האמרי ואל כל שבניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפנימי והלבנון עדי הנהר הגדול גהר פרת: ראה נתתי לפניכם

את הארץ באו ורשו את הארץ
 אשר נשבע יהוה לאבותיכם
 לאברהם ליצחק וליעקב לתת
 להם ויורעם אתריהם: ואמר
 אלכם בעת ההוא לאמר לא
 אוכל לבדי שאת אתכם:

ית ארעא עילו ואתסינו
 ית ארעא די קניס יי
 לאברהם לאברהם
 ליצחק וליעקב למסן
 להון ולבניהון בתריהון:
 ואמרית לבון בעידנא
 ההיא למיקר לית אגא
 יכיל בגחודי לסוברא

יחזון

בעל המזרים

סק"ה אמר כך נפשה לאמר לישראל: מ"ג לה חזק על כל ט' וחד: (ט) ואמר אלכם. הסכ יוד, י' טעמים סוכים ו'
 רש"י

נכח סרה נפשה חסוב עמם: ח דל"ט ח"ך אמר להם בלא וסלא
 עדיין חיה כדושה לנפיש: ט י"ג כיון דכל לאמר וירשע סול
 לו ט' לאמר לנפישו או ט' לו ואמור להם דכחי ורשינו או
 ט' שכינע על דכחי וחד מכל סטרידוס לא שייכיס סול, לכך
 סריף אלו לאמר: י' כדמר אס'ו' הוה כדעתי לשאת אתכם כ'
 שחבול שכר לא אוכל כי הקב"ה יחיה צי וחו סכחב לאמר כ'
 סק"ה אמר לי ספיהוס סלא לעשוש וכן פכ"י בסמוך לא אמר
 נקבל שכר לא אוכל הוה שחמטו כ'ו רס"יו עמ' פכ"ש כ'ן:
 כ וס"ה וסא פכ"י נטיל לא עפעלי חני כ'ו ח"ה סא מקס
 יס"י שטא סיס יכול סלא שאינו רשאי, וי"ל דה"ל יסורול דקס
 נטא אמר עמס לא אוכל ונ' ס' אליהיס סככס אתכם ונ' סלא
 ס"ק עמס לא עפעלי חני אמר כ'ו וסא סא לא סול לי סק"ה
 סייחי מוכסס לענוס מליכס דייניס כי לא אוכל לבדי ונ' וס"ו
 מקסח רש"י חסכר סלא כ'ו: ל יס מקסיס סרי יסחי אמר נטס
 ככל מכול סא פכ"ה וס"כ סיס לו נהקסוס ח"ך כתיב סמס יספ
 קסח סנינו נטסוס את הסס, וי"ל דלמילי ה"ל דס"ק ככל מכול
 נס ססס ט' כיון סככד על ססס סיספ סמ"ז לבדו יוכב וזן
 ויסמדו ס"ו מן סקכד עד סערב כי בודלי סא יסיו סככס דייניס
 יק' על ססס ומיחל סכיכבני על ססס ויכסמו על ססס יוכב וס"ו
 סלנוס ישראל נטסח ככל על עסח ולכך פכ"י סכ"ה: ס כ"ל
 הככ"ו על סניני: ז' מק"ו יסכל דיע כידס נטמוס ולא מיחו: ס סין
 נהקסוס וסרי סק"ה יס כ'ו יסכל נטמוס לאמר קודס סככס
 דיוסכס מכל סלדס וס"כ כשלאמר כי מי יוכל נטסוס מדיין לא

אתם ורואים איני אומר לכם מאומד ומשמעה: באו ורשו.
 אין מערער כדבר ה' ואינכם ריכין למחמה הלול סלמו
 מרגלים לא היו ריכים לכלי ויין: ראבתיכם. למה הזכיר
 שוב לאברהם ליצחק וליעקב. אלף אברהם כדלעל עמלו,
 יצחק כדלוי לעמלו, יעקב כדלוי לעמלו: (ט) ויאמר:
 אלכם בעת ההיא לאמר. מהו לאמר מ' אמר להם
 משה לא מעמלי אני אומר לכם י' אלף מפי הקדוש כרוך
 הוה: לא אוכל לבדי ונ'. אפשר סלא היה משה כי יוכל
 לדון את ישראל ל' חסס סהוליס מלמריס וקרע להס
 את הוה וסוריד את חתן וסנין את השליו לא היה יוכל
 לדום, אלף כ'ך אמר להס ה' אליהיס הרכס אתכם
 גדיל כ' וסרייס על דייניכס נטל את השעוס מכס
 ונתנו על הדרייס נ' וכן אמר שלמה (מלכים א' ג) כי מי
 יוכל לספוי את עמך סככד הוה אפשר מי סככותו כ' (סס
 ד) וימכס מכל סלדס ס' אומר מי יוכל לספוט, אלף כ'ך
 אמר וסלמס ח"ך דייני אומר ו' כ' דייני שרר סלמוס ט"ח
 סלס דן וסוכר וסכס וסוכס וססח את דינו וגוול ח"ך ככך
 כלום, חני סא סייכתי ממון סלא לדון נפשות חני נחכע

פירוש לתורת אליהם

ליקוטים יקרים
 (ח) באו ורשו את הארץ וגו'. משה רבינו האם ג'ואגס צוא
 די ירין אמת איהר האם בייא רעם בגאג סיני אג
 אין דער מדבר וכה ג'יועט צו קיל ונאין צוא אפשאגן אונ פון
 אונ ונאלקנס ארום איער פהנה אונ ונאקער פון שפיין, אג
 דאס דעקסטע איז די תולד' וואס איך האם גענוקען פון הקב"ה
 סאמער וועס איך ונאגן איאר וויילס גיס אביין ג'ין אין ארץ
 ישראל, איהר ווילס גלייבין ווארענען אין דער מדבר אונ לעבין
 סיס די אלע הייליגקייט, ווי פלאכיסי, דריבער האם משה צו
 ניי ג'ואגס קורס און יאן ד'י ר' לאנד פון די ונאקען פאלקער.
 איך מונס אביין ג'יועט די לאנד ווארום הקב"ה האם ג'ישן ארין
 צו אייערע אפלטערין אנהאס: זאקס נעקב צו זאל געבין דא
 לאנד גענו צווייערע קהלע'ר מוז הקב"ה מקיים זיין די שבויעת

וערש ער גירופין גדול: (ח) ראה נתתי לפניכם אר
 זעהם אליין סיס אפיעבע אויגין אז איך האב
 ג'געבין פו אייך את הארץ דם לאנד באוירשו קוקט
 אונ ירש'ת את הארץ דאס לאנד ג'וקר עם וועט
 גיש ויין ג'יון שום קריבער אויף אייך אונ איהר
 וועט גיש בארפין ס'הקסה האלמין סיס דיא
 ג'עגעניס אשר דאס איז דיא לאנד וואס גאט האם
 ג'ישווארין לאכתיכס צו אייערע עלטערין צו אברהם
 צו יצחק אונ צו יעקב לתת להם צו געבין צו וייא
 ולרשם אתריכם אונ צו וייערע קהלע'ר וואס וועלין
 זיין נאך וייא: (ט) ואמר אליכם אונ איך האב ג'ואגס
 אזוי צו ונאין לא איך קאן גיט אליין שאת אתכם פאר מ'ראגין אייך. רש"י שרייבט וייא קען דאס
 זיין משה אונ גיש קענען ס'שפמין דיא ישראל, אזויא אקענטשן דעם וייא אויס ג'יצויגין פון
 מצרים ואל האם ג'ישפאלקטן רעם ס אונ גמאקט אראפ ינדערשין נאם ס אונ האם ג'ימאקט פאלען
 דעם שליי נאל ער וייא גיש קענען ס'שפמין, נאר משה האם אזויא ג'ואגס צו דיא ורין אייער
 גאט האם אייך ג'יקערש אונ האם אייך העקער ג'ימאקט פון אייערע ר'יניס ער האם אראפ
 גענוקען דעם עונש פון אייך אונ האם ג'עגעבין אויף דיא ר'יניס דרום קען איך אייך אליין גיש

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּנְכֶם הַיּוֹם בְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם קָרֹב׃

יחבון: יי אלהבון אפני
יחבון וקא אימיבון יוקא
דין בכוכבי שמיא לגני:

בעל המורים

פנאים כתיב מיפת משה כמורה: (י) וסנכס. ב', סנכס, וידין: וסנכס סולנים איש אחרי שרירותו. לכו. פ"י אף פ"פ סנכס: אחרי שרירותו לנכס סנכס סיום ככוכבי שמיים לכו:

שפתיו חכמים

סיוס מכס דינל דמופו מוריה על תהלוו וסוילו וימכס כל כך
בסוף כמלית סמכמס ודלי עמס כמחלס סיוס חקס ויכול
לדון פ"ד ככג נבון חנוס סמכמס: ע כ"ל כיוס כיוס כמיוס:
כ דסינו כמיוס אפ"ס מליון וכמיוס שולמיס כיוס מכל
מקוס כיון דלון כקרה יוס אלל כמיליו עמו כדכמיו ויסי עכס
איסי כקרי יוס חמד לסי כן פק"י כמיר עמס מוקפס כקלה כמיוס.
כמס פמירין וסל דכמיו פק"י לכוו סירט סינל מוד
דסינו כממס וכלמנס וכוכבי שמיים אלל לל לכוו, סר"ס:

רש"י

שנאמר (משלי כב) וקבע את קונועיהם נפש: (י) והגבם
היום והלאה לא היו חלל'ם רבוז מהו והגבם היום הגבס
משולס כיוס ע קיימס לעולס כמחמ וכלמנס כ וכלוכבי:

וען פתחיו כמקום גם לכוו אלל כמפשו חסס קיימס כיוס
דסינו כממס וכלמנס וכוכבי שמיים אלל לל לכוו, סר"ס:

חוכמת משה לבי

(י) ס' אליכס סרנס סמכס וגו'. ימלס דמורס עקמס וז
זמ'ס לממסוס אל סיכל קדשך כירלכך. וכמס ממוס מלך
עמ סנין ממוס זל אל זל, וסירן סמל"ז וי"ל סכס ידוע קיימס
סמל"ס (כימז דף ז) על סמכוס אלל פמכמיו סממורו ופמדי
סירלו יכול יחירל חמס ממיס פמקדס למכר סמירס נשכס
ונלמכר מורל פמקדס עמ סמכס מן חמס מורלס מן סמכס אלל
עמי סיוס על סמכס חף מורל סמלמכר כמקדס לל פמקדס חמס
מירל אלל עמי סמסירי סל פמקדס כו' ופ"י כמס כמיון ז"ל ג"ל
פיו לל ז"ל ו' דמסירט סלל פמחוס ימכיו חמס לללוט אלל
גמי מקדס למסירן ממוס דמיו דכר פמקדוס כ"י פכ"ל, ופ"ז
עממס דמורל לממסחוס פמקדס כמלך מיימס לל למשימ למי
סמסירי על פמקדס, וסממס סמכוס כמפמירט דמורלו פכר
ליכר גזומס רבו ואלמוס סמכוס כמכור דממלחן פמקדס פ"י
פכ"ס, וימלס כמורס כלן על סמפוק סרנס חמסס ויכנס וגו'
לכוו, לרבו כמיר, למכר למס ממיס ימכרל על פמירט חמס לכוו
דמירן לרכיס, עמ סכ"ס אלל סל כמלס לל דמכיר וס' אור
ימכרל למס וגו', דמס מ' סמכור פ"ז כמיר כממוס סיוו עמימס
סמכור למכ"ס לל כ"ס כו', וסמירין ימכרל לכוו ממלחן
למיס עמ"ס כו' פכ"ל, וממס סממס חמור לימכרל לממסחוס
למלחיס גם כמלו למשימ ממוס דימכרל דמיליס חמס וכמיוול
דמירן לסכ"ס. ודמס אלל סמורס סיל"ז ס"ס ס' אליכיס סרנס
פמכס וגו' וסיוו סממורל חמסס סממלמכיס ודמירן כמיוול
למכ"ס, ולמ"ס פ"ב דמכור לממסחוס למס מלך וכלל וכלל
סממס וסמכין, וקמס ס"כ פסו דין דמירי כמכיוול חירול דמיו
פכ"ס על מורל פמקדס לממסחוס למכיוול וכמ"ס סמ"ל
למס חממס סמורס זמ'ס לממסוס אל סיכל קדשך כמיר סוס"ס כ"ל
לל פמקדס עמי מירל כמס כמיו מממחוס מליו, קר לילמך,
כ"ל סמלס לכוו וסמס על סמכדס לכוו סוכן כמלו ומת"מ
פמליוס סמכ"ס פ"י קו"ל [וסו על דרך דרש]: ס' אליכיס סרנס
אמכס למכס סיוס ככוכבי שמיים לכוו. וכלו ודקק פמכס
לכוו, וגמ חמורס סמכס סיוס מיומל, וסיוס די לומס ל' אליכיס
פמכס למכס ככוכבי שמיים, גיס מ"ס עמס אימס חמלס לכדי
וגו' מ' סיס פד כו', סלל גם מלל כמלס ימכרל לממלחיס עז
סיוס סוס סלל סוס נסל ומכל חמס. ונלמס דמיליו כמכרל

פירוש לתורת אלהים

ששקמיו: יי קאמ אליכיס אייער נאמ הירב אתכם
עב קאמ אייה גישקמך הינכס מיום אונ אייהר ענמ
היינכס כמכבי השמים אזויא פיל וויא די ששקמיו
אין הימיל. רש"י פקעמך ענען וויא הען גיוען
וויא דיא ששקמיו אין הימיל וויא ענען דאך נאר
ענען ששים רבוא. ענקערט רש"י משה האמ

נביאים ישעיה א
לחשך מנה' דמס צבאות נמש צ צכ צבא צבאות דיה יהוה נשמת רנחא ארני נשמת דתדו יהנה חח
יהנה רנחא יהנה חת יהודה דתדו דא שם ב"ן שבשעיה:

ארצכם שממה עריכם שרפות אש אדמתכם * ארעבון צדיא קרויכון
קבינת נור ארעבון לקבליוכון

צממא סחסינן יתה
 וכוהוביכוו צדיאת מכבוו
 אהבלפת וזהו לנטקראין :
 ב ואשקארת בגשמתא רציון
 פקמללקימא בקרמא קמר
 דקמפוייה קערסל סכחותא
 דמקשא קתר דאקציויה
 בקרתא דציוין עלה : ד אילולפון מותר טוביה דין צבאות אשאר לנא שיקא דבחמיהו אית עמנא
 חובין דקאנשי קרום פון אבנדא ובהיבי עמרא אשמיצנא : ד קבילו פתקא דין שלמוניא
 דעוקביוהון בישיין בשלמוני קרום אציהו לאוהיקא דאלהנא עקא דעובדיהון דמן לעם עמרה :

רשי

מצורת דוד

(6) לנגדכם זרים אכלים אתה ושקמה כמהפכת זרים :
 ונותרה בת ציון כספת בקרם כמלונה במקשה
 בעיר נצורה : ד רולי יתה צבאות הותר לנו שריר
 כמעמ כסרם היינו לעמרה דמינו : ישמעו דברי יהוה
 קציני סדם האינו תורת אלוינו עם עמרה :
 (6) לנגדכם. לעיניכם ואלוה אויבים: ושקמה. מכס
 כמלה הנהפכת לזרים: (3) ונותרה בת ציון.
 ריקנית: כסכה. שמושים ככרס כמת הנצירה ואחר כך
 נותרת ריקנית: וכמלונה. שמושים לשמור קשואים:
 וכעיר נצורה. כעיר שזרו עליה אויבים ועושים להם
 מזכות ואח"כ מניחים אותם והולכים: (ג) הותר לנו
 שריר. מרוב רחמי ולא נזדקתינו: כסרום היינו.
 כלנו כלים: (ד) קציני סדם. שרים שמעיתן כסדום:
 ואינו שומרם אלא מפני סנניס כלילם ולכן נקדש עוניה הפשוט (ליים):
 סמושים מזכות לעמם לסספר כסם וכשפסלתינו מעליס כספריס סמוכות יקון: (ג) לוי ס' . סם לא סיס סמקום מפסי לט
 כספדו סאניס כסשטון סמפע: כסדום סיינו. כליס סיינו לסיוח כלס כסדום וסמורס מפלי ספריס מס: (ד) קציני סדום.
 כריס סדומיס לשרי סדום:

דעם פירוש עברי מיימס נעמימס מען ביאי דער הפסורה פון דער וואך .

כתובים תהלים מד

לחמישך מיסוד ומלכות ד"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהרונה נשמה ריסוד א אר
 ארנ ארני נפש ארני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו וז הו חיה יחידת ריסוד יתה חיה יחידת דמלכות
 אל שם ב"ן שבעשית:

א קל יוקא כפופי לקדלי א בלתיזים בלפתי נגהי ובשית פני כפתגי : ב מקול מתחרת
 ובהמת אפי חתגי: ב סו
 קלא דמסד ופגנר סו. קרס
 בעל דבבא נקיס דקמא:
 ד קל דא עקרת ותנא ולא
 אשליקה ולא שקרנא בקוקס: ד לא זר פליג וחוהית לבנא נאמ אקטיהא אפטרנא סן
 הרצות ארחתך :

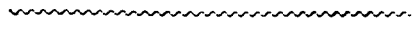
רשי

מצורת דוד

(6) לא נסוג אחור לבנו . להטות אשורנו מני ארחך : נגדי . רוחה לני ככלעמי : וכבת פני . מס שמשיס
 פני כסס חוסני: דל כריס . יסוח עז' מליס: (ג) מפני
 אויב . אשכ יחרסני מפני דריפת סמומות אשכ ירדסי: (ג) כל זאת . מס סכל זאז כל עלינו דל ספסי' לא סכחי' אסודוס זך
 ולא סקרני לכוכב סחורס סקבלנו ככריס: (ד) וס . מלת לא עממס כססיס כללו סמר ולא סס ר"ל לא נסס כנלנו מן סלחך:

פירוש עברי מיימס

(א) קל חיוס בלפתי נגדי אנאנצע קאנ אזו ביין
 שאנדע נעניו מיר . אנאנצע קאנ פארר
 שעקט מען מיר ובשית פני כפתגי אונ ביין פנים
 דבעקט מיר מיט שאנדע: (ב) סקיל הנהר ופגנר
 איך ווער פארשעקט פון דיא שמיקע וואס
 מען זירולט מיר אונ קען זירולט מיין אמונה מפני
 אויב וסתנגט איך ווער פארשעקט פון דעם סיגנר
 וואס ווקט צו קאהן איין מיר אנקוקה, ער זאל מיר

ערבי פסחים סמוך למנחה . קודם למנחה (ה) מעט כמו הוי שעה נחמלה שעה עשירית תמיד קרב תחשט ומת' והוא זמן המנח' וקודם למנחה חלי שעה הוי נחמלה שעה עשירית : לא יאכל אדם . כדי שאכל מה לחצונ פסחים הדור מזה ולחט פשיעא דלא מני אזיל דחמין אסור משש שעות ולמעלה ומנה נמי הא אמרי' כירושלמי האוכל מזה עבר כסא ככא על ארוסתו כדתיב חמיו ולא נזכרה חלה לשאר אוכלין שלא ימלא כוסו מין : עד שימב . חמסה ועל השתן כדרך בני מרוין : דהא יפחתו לו . גבאי זדקה המפרסמי את העניים :

כלי אמתי' דגבורס דמלכות דירסי אלאימי

(ה) מנחה קניס סיא דלא כמ"ב דפ"ק דשכח דהכא טעמא טעוס הידוך עלוס וטני נכבי : [ב] פד טחשך . דלו וטן ביכלת עלוס כדתיב בחוספס ספסח ומנה ומכיר מלוח פטחשך וטעמא טעוס דכבי וסכלא חל כשכר בליס סוס וליני אפיקו לנסח . חוס' : דס"ד דסביס בני ללו פסיכס סביס דלין לו על מה לנסכ ואין זכ דרך מרות . וימי דלגלגלי חלי מד טחשך :

ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם [א] עד שחשך [ב] ואפי' עני שבישראל לא יאכל עד שימב ולא יפחרו לו מר' כוסות של יין ואפילו [ג] מן התמחוי : ב [ד] מזוג לו כוס ראשון ב"ש מברך על היום ואח"כ מברך על היין , ובה"א מברך על היין ואח"כ מברך על היום : ג הביאו לפניו כמבל בחורה עד שמוניע לה פרפרת הפת . הביאו לפניו מצה וחרות וחרות [ה] וב' תבשילי הפת . א"ע פשוני חרות [ו] מצוה . ר"א בר' צדוק אומר מצוה , ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח :

ואפילו . הוא מתפרנס : מן התמחוי . לדיעו עני טעניים , דתן ממכתה פלה מן שיש לו מזון שתי סעודות לא יקול מן התמחוי : ד' כוסות . כנגד ד' לשונות של גבולה שיש כפ' וחרת , והולאתי , והלאתי , וגלאתי , ולקמתי : ב מברך על היום . נחמלה קודם היום ואח"כ כשה"ג שמתלה קדם חוס ואחר כך על היין וכשם שקודם לכניסה כך קודם לזכרה : מברך על היין לקדוש היום שאם אין לו יין או פת לא יקדש : ג הביאו לפניו . הירקות כדי שיכיר החינוך וישאל לפי שאין דרך להביא ירקות קודם סעודה : מבטל בחורת . לאו דוקא חורת דטבול ראשון או הוי כשאר ירקות אלא אם אין לו שחר ירקות מטבל בחורת נמקוס שאר ירקות . ולשון מטבל אוכל ולפי שכל אוכלת על ידי עובל היתה קרי לאכילה טבול ומיהו טבול זה לאו כחרוסת הוא מדקמתי לקמן הביאו לפניו מצה וחרות וחרוסת מכלל דעדיון לא הובאו (ב) : עד שמוניע לפרפר את הפת . לאכילה מזה והא קמ"ל שאין אכילה אחרת מחשך בין אכילת ירקות לאכילת מצה דקודם שיגיע לאותו חרות על מצוה שיכר עליו על אכילת מרור אוכל מצה כדכתיב על מצות ומרוים מזה מצוה כרישא והדר מרוים : וחרוסת . שעושים ומתאנים ולוויס וכניסם וטקדים וכמה מיני פירות ומתמיים בה תפוחים (ג) ודכין הכל כמדזכה ומעריס כחומץ וטתנים עליה תכלין קנה וקמחון כעין פתילות דקות ארוכות וזכר לקט וזרין שתייה עבה וזכר לטעם (ד) : שאין חרוסת מצוה . אלא לפרושה לנכול שרף החמות שרע והשקה לגוף כחלום : רבי אלעזר בר' צדוק אומר מצוה . וזכר לתפוח שהיו יולדות עם נביהם בלא עונג (ה) וזכר לטעם :

דכרישא לא פסיקא ליס , ועיין ח"ט" : (ג) טעמא דלף לת"ק פשיעין בה תפוחים עכ"פ גדלל כלניסו סכמי דמתיס ולוויס : (ד) וטחו"ט : (ד) ולכן נקראת חרוסת כהן חמ' (דף קטו) : (ה) וטני טכשילין . דכ' ויסק חמט כרין ג' מיני בשל חמט זכר לנסח ופחד זכר להמיס : (ס) וליכיו כפון מליסי דכביס חמט פספוס טרסכין , וכש"ה : [ו] מלוס . וטעמא שבוניע עליו אמ"ס טכוס מנוס . לפי חלה וה"ה למקדש על הפת שהיון או הפת גורמים שיכיר החינוך וישאל לפי שאין דרך להביא ירקות מטבל בחורת נמקוס שאר ירקות . ולשון מטבל אוכל ולפי שכל אוכלת על ידי עובל היתה קרי לאכילה טבול ומיהו טבול זה לאו כחרוסת הוא מדקמתי לקמן הביאו לפניו מצה וחרות וחרוסת מכלל דעדיון לא הובאו (ב) : עד שמוניע לפרפר את הפת . לאכילה מזה והא קמ"ל שאין אכילה אחרת מחשך בין אכילת ירקות לאכילת מצה דקודם שיגיע לאותו חרות על מצוה שיכר עליו על אכילת מרור אוכל מצה כדכתיב על מצות ומרוים מזה מצוה כרישא והדר מרוים : וחרוסת . שעושים ומתאנים ולוויס וכניסם וטקדים וכמה מיני פירות ומתמיים בה תפוחים (ג) ודכין הכל כמדזכה ומעריס כחומץ וטתנים עליה תכלין קנה וקמחון כעין פתילות דקות ארוכות וזכר לקט וזרין שתייה עבה וזכר לטעם (ד) : שאין חרוסת מצוה . אלא לפרושה לנכול שרף החמות שרע והשקה לגוף כחלום : רבי אלעזר בר' צדוק אומר מצוה . וזכר לתפוח שהיו יולדות עם נביהם בלא עונג (ה) וזכר לטעם :

פ"ק י' א ערבי פסחים סמוך למנחה ערב פסח נאדוקנט צו כנחה אהאלקבע שעה פאר הנכה דאם איז אהאלקבע שעה פאר רעס לעצמין פערטיל טאג לא יאכל אדם עד שחשך טאר קען גיט עסין ביו עם נועם ווערין נאכט אפילו עני שבישראל און אפילו דער אריקסטער יור לא יאכל זאל גיט עסין די נאכט פסח די שיש ביו ער זאל ויצין אנגילעהקנט ביי דעם טיש ולא יפחת לו מברע כוסות של יין און דער גבאי פון צדקה זאל גיט נעבין ווייניגער ווי פיר כוסות וויין צו יעדן ארימאן די ערשטע נאכט פסח און פיר כוסות וויין דיא אנדערע נאכט פסח ואפילו מן הממחוי און אפילו ער איז אזוי איין ארימאן וואס רי נבאים גיבין אים פארמיגע עסין וואס מען געקט צוואקען פון בעלי בתים , מוז מען אים אויך געבין פיר כוסות וויין דיא אנדערע נאכט פסח און פיר כוסות וויין דיא אנדערע נאכט פסח : ב פוט לו כוס ראשון מען האט אן גינאסין דעם ערשטין כוס צווא קידוש , בית שאן ואיין גבירע על חיס ער ואנט אפרכה אויף דעם קיאג (ער ואנט קידוש) ואחר כך גבירע על מין דער נאך ואנט ער אפרכה אויף דעם

וויין בורא פרי הגפן , און בית הלל ואיין גבירע על מין פריער ואנט ער אפרכה אויף דעם וויין בורא פרי הגפן ואחר כך גבירע על היום דער נאך ואנט ער אפרכה אויף דעם טאג ואנט ער קידוש : ג תביא לפני קרן האט גיבראקט פאר איהם ירקות גרין ווארן צום עסין שונקט ער נויא איין אין גרינג אדער אין וואלץ וואקער און עקט . און אויב ער האט קיין גרינווארג פפבל בתורה שונקט ער איין חרין אין עסיג אדער אין וואלץ וואקער און עקט ער שטנע לפרפרת הפת און ביו ער צו ברעקט די מצה עקט ער גיט קער קיין וואך תביא לפני מען האט גיבראקט פאר אים מצה ותקרת וחרוסת מצה און קריין און חרוסת ישני תכלין און צוויי גיקאקטע עסין . די איי און די שטיקיל פלייש אפיל פישאין חרוסת מצה אפילו דיא חרוסת איז קיין מצוה , נאך שוואך צו מאכין דיא אטמאקריש פון די חרין , פון דעקסט ווענין מוז ער געקומן חרוסת , רבי אליעזר ברבי צדוק ואנט מצוה עם איז אסצוה צווא עסין חרוסת ויבסקלש און ווען דער בית המקדש איז גינען הי

ספוא ספל בנחור, טור :
 (ו) שכתו שמועין כוס שני
 קודם פליטה, כפ"י: [א] פירוש.
 אל דלג ספוא כלו מירב מוס
 דלכלין ספוא יקר כטובל
 דלשין: ט"ס: [ב] כלו לא
 מורו לם כפ"י: א"כ כבן סומא
 דלמך הניגס ספוא עם ספסם
 ס"ס ספסם ויריס נלכתי אלל
 על, ס"ס: [ג] אלו שטעילין.
 מתיק בנמ' דכסי קתני כככל
 סלילוס פין אלו: שטעילין: אפי'
 ספס ספס דלמין כולו יומי לא
 פני דלג עשילס מרס ימכס:
 [ד] כל טלג חמר. דכסי:
 ודמכס זכס ספס סוא סו'
 כחמירס שג"ל ספס זס סמנו
 אולנין אולין איתקפו לספס
 ולי"ג נמי מלס ו מרור זס:
 [ה] לא ילא. כלומך לא ילא
 א"ה כדלוי אכל לא ילא כנל
 לא קאמר, ע"ז"ס: [ו] על
 סוס שטעילין. ל"י כר"ס טל
 סוס טלג ספסית דלמך טל
 פליטוילי סמחין טר טנגל
 פליטס ספסית ונלסם שג'
 ויפסו את סבלן, וי"ג סל"ט
 מעלילס וילס יום כ"ו סהמילו
 ספסית סלס לנורך עמך טלג
 סלס סוססו ככ"י אלל מתיק
 טלג ס"ס לסס ספס סלס
 סלסוילס סוס וזכר ללסויל
 טלסויל סלסויל מלס, וטמיו"ס:
 [ז] לסוילס. ככס ספסו"ס:
 [ח] סולסויל ילא וזכר כננ"ז

ד מוגו לו כוס שני, וכאן הכן שואל אכיו, ואם אין דעה בבן, אכיו מלמדו, מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה, [א] מרור, שבכל הלילות אנו אוכלין בשר עלי שריו ומבושל הלילה הזה [ב] כלו עלי. שבכל הלילות [ג] אנו מטיבילין חמץ מרור. מתחיל בנגות ומסיים בשבח ודורש מארמי אבד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה: ה"ר"ג היה אומר, [ד] כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח [כ] לא יצא ירי חובתו. ואלו הן, פסח, מצה, ומרור. פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים. מצה [ג] על שום שנגאלו אבותינו ממצרים. מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים [א] להודות להלל לשבח לפאר לרומם להרר

ד וכאן הכן שואל. ככל הספרים פין כתיב וכאן חלף וכן כמו פין כתיב: אפסד. וזכרת כלומר דין הוא שמתניגת כוס שני יהיה הכן שואל מה נשתנה: (ו) : הלילה הזה כלו עלי. כולן נשתנה"ק קיים הכן שואל כך: מתחיל בנגות. מתחלה ע"ז היו אבותינו ועדשים היינו: ומסיים בשבח. סקראנו המקום לעבודתו ונאל את אבותינו ממלכים: לשה כל שלא אמר שלשה דברים אלו. שלל פירש טעמין של טענה דברים הללו:

לפיכך אנחנו חייבים לברך לעלה ולקדם למי יצאו ממצרים. וכתב ס"ק: ולא יכלו לסתהמם טעלו ויכלו כ"ו ס"ו שטעילין פליט דספס מעלילס וילס יום כ"ו סהמילו ספסית סלס לנורך עמך טלג סלס סוססו ככ"י אלל מתיק טלג ס"ס לסס ספס סלס סלסוילס סוס וזכר ללסויל טלסויל סלסויל מלס, וטמיו"ס: [ז] לסוילס. ככס ספסו"ס: [ח] סולסויל ילא וזכר כננ"ז

מדיאיים ללפני גופו של פסח האם מען גיבארכאם פאר אים דעם גאנצין קרן פסח: ד מוגו לו כוס שני מען האם אן גינאקסין דעם אנדערין פום ופאן פבו שואל את אבי אונ דא ווי מען האם אן גינאקסין דעם אנדערין פום, פרענט דאם קינד דעם פאטער מה נשתנה וואס איז דעת גנו אויב דאם קינד פארשמיט גיט צו פרעגן אכיו מלמדו נאך איהם דער פאטער לערנען מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות פאר וואס איז גיעג' דערט דיא נאכט פסח פון אלע נעכט פון אנאנץ יאהר שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ויפה אלע נאכט אז מיר ווילין עסין מיר חמץ אונ אז מיר ווילין עסין מיר מצה הלילה הזה כולו מצה ריא נאכט פסח מוזין מיר עסין נאר מצה אונ אז גיט חמץ שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות אונ אז גיט חמץ שבכל הלילות מיר אוילרילי גרין ווארן אפידו גיט בישערע הלילה הזה פיר ריא נאכט פסח מוזין מיר עסין מרור בישערע גרין ווארן, אונ ווען דער פית המקדש איז גישמאנען האם דאם קינד גיפנענט נאך אנקניאן שבכל הלילות אלע נעכט אנו אוכלין עסין מיר דער ציל גיבארכאם פלייש שלק שומארק גיבאכט ויפגשל אונ גיבאכט. מיר עסין וויא מיר ווילען, אפער, הלילה הזה ריא נאכט פסח כולו ציל מוזין מיר עסין נאר גיבארכאם פלייש שבכל הלילות אלע נעכט מיר אנו שפטיבילין אפילו פסח אחת אז מיר ווילען מונגען מיר גיט איין אפילו איין מאהל מיר ווילען הלילה הזה די נאכט פסח שתי פעמים מוזין מיר איין מונגען צוויי מאהל ויפי דעתו של גן אכיו מלמדו אונ נאך דעם פארשמאנר פון קינד לערניט איהם דער פאטער אהיריזן מתחיל בנגות מען הייבט אן

מיט שאר עברים היינו מתחלה עוברי עבודה זרה ופסיים בשיב אונ מען לאזט אים מיט לויב קרבו המקום לעבודתו ונאל את אבותינו ממצרים ודורש מארמי אבד אבי עד שיגמור כל הפרשה דעם פסוק ארמי אבד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה כ"י, עד לאזט אים די גאנצע פרשה: ה"ר"ג נמליאל תח אומר ר"ג פלעגט זאגן כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח ווער דעם האם גיט גינאנט אטעם פאר וואס מען עקט די דרייא זאכין אום פסח לא יצא ירי חיובי האם ער גיט יוצא גינען דיא מקצת ויאלו מן אונ דאם גענען וייא פסח מצה ומרור פסח פאר וואס עקט מען אקרנן פסח על שום שפסח המקום על פני אבותינו במצרים ווייל נאם האם אויפערן געהיבט אויף ריא היינער פון אונגערע עלשטערן וואס גענען גינען אין מצרים ווען ער האם גער הנקת דיא קבורים פון דיא מצרים פיה פאר וואס עקט מען מצה על שום שנגאלו אבותינו במצרים ווייל אונגערע עלשטערין גענען אים גלייזט גינארין פון מצרים (וויא עס שמיית אין ריא הנקד) מרור פאר וואס עקט מען מרור על שום שמרור המצרים את חיי אבותינו במצרים ווייל די מצריים האבין פאר בישערט דאם לעבין פון אונגערע עלשטערין אין מצרים כל דוד ודוד חיב אדם לראות את עצמו אין יעקען רוד איז יעקען מען עקט מחויב צו זעהן אויף זיך כאלו הוא יצא ממצרים לנייך וויא ער וואלט ארויס גינאנען פון מצרים שגאמר איוו וויא עס שמיית אין פסח הנקד לנגן ביום ההוא לאמר רוא ואל'טם זאגן צו ריין וזהו אין דעם טאג אזוי צו זאגן זכרתי ה' פון וועגין דער וואך עשה ה' לי האם נאם גיטאן צו מיר זנאי

ו הוותם בגאולה. כלומר מסיים את ההגדה בכרכת גאולה ולא פירש ח"ק למילתיה היאך מברכין אותה ואחא רבי טרסון ורבי עקיבא לפרושי למילתיה רבי טרסון אומר פותח בה ככרוך ואינו חותם ככרוך מירי

דכזה הכרכת הסירות וכרכת המלוא דכולא חדא הוהא דהיא ולרבי עקיבא חותמין כיה ככרוך לפי שמוסיף בה דברי ר'אזי וזקשה כן יגיענו וכו', והלכה כרבי עקיבא: דאורייתא השיר. (א) היה לחמרי נשמת כל חי (ב) ואית דאמרי יהללך ה' כל מעשך (ג) והנהגו למימיהו לתרוייהו: בין שלישי לרביעי לא שרתה. שמה ישתכר ושוב לא יוכל לגמור את ההלל ושם תאמר כבר משוכר הוא ששרה שמה כל רצונו בחוד הסעודה וכן סנהדרין המון אינו משכר (ד) ושאלתה המון משכר: (ה) מפשיירין. אני שמתי לטון פסיריו כספה כלומר סוחמין ואומרים. ורובתו פירשו לטון הפסירי מחבירי כשנפטרים מן הסעודה אין מסיימין אותה באסיקומן באסיקו מניבו. כלומר הילולו כלבים מכאל ונלך ומאכל במקום אחר לא פה ולא סוף דכר גזירה ללמא אתי למיכל ז' הפסח בשמי מקומות אכל לחבול

דכרים אחרים כמקומו הראשון שרי וכלכד שלא יעקור דפירש. אין מפשיירין אחר הפסח אסיקומן אסיקו מיני באכילת מיני מחיקה ופירות שרגילין לחכות לקטום סעוד' ואס' במקומו שלא יאכד טעם הפסח מפיו וכן עיקר דכסם שאין מפשיירין אחר הפסח אסיקומן כל איך מפשיירין אחר מלה אסיקומן שצריך שיאכל כוית מלה באחרונה בזמן שאין פסח (י) ואחר אותה מלה אין נפטרים ממנה באכילת ד"א: ישנו בורלם לא יאכלו. אם התחילו לחבול פסחיהן וישנו כולם שוב לא יאכלו דגילה אכול בשמי מקומות דמאחר שישינו הסינו דעתם מהמחבול עוד וחשיבו לכל כאכילת דמתי מקומות וחומרם בעלמא הוה וה' עמי למתה בזמן הזה: רבי יוסי אומר נתגממו מעט אכילו. ארשיה קרמי דאחר ח"ק ישנו מקמתן יאכלו ואחא רבי יוסי למיתר ה"מ אם נתגממו שלא נקטפו בשבייה (יא) אכל לא חסד נא מקמתן

אזי והלילה בין תמוטת הליל ציווישען דעם אנךרעין אזי דעם דרישען פום אם רוצה לשתות אויב ער וויל פרינקען נאך וויין. ושתה כעגער פרינקען בין שלישי לרביעי ציווישען דרישען אזי פערשין פום לא ישתה נאל ער גיט פרינקען: שחך אין פשיידן אחר הפסח פשייסן קען פאר גיט עשענען די מויל נאך דעם קרבן פסח צוא זאגין ציהת אויס שפייז צום עסין יאש אויב זיי זענען אנשלאסין גיטארין אין מיטען עסין דעם קרבן פסח פשיידן אויב נאר אפיקעל מענקשין פון דיא קאמפאניע זענען אנשלאסען גיטארין. אזי דיא אפיקעלע זענען אויף גיטועט אז ניא נאכין אויף פון שללאף יאכל קענין ניא ניישער עסין יטל אויב זענען אנשלאסען גיטארין לא יאכל קענין ניא און גיט עקער עסין פון דעם קרבן פסח. רבי יוסי נאגם נתגממו אויב די פיקעל מענקשין פון די קאמפאניע זענען נאר אנדריקעלט גיטארין יאכל קענין זיי ניישער עסין דעם קרבן פסח אז ניא נאכין זיך אויף קרדט אז

קריטיים ויש לי לקיים י' ססס' דס' סוה ד' קריטיים לו' כוכבי לכה וסמיוי נמולת ומפשיי הפסוק ומפסגדה ככה טובלו יתכדי ככל יוב עמדה למעכך ספרותיהם שפעמכר למורה סוה סקלרל קריטי סמיוי בו' וקרלה ערכות ובמטרי סוה אומר למי שפעס' בו' סטלו כוכב ערכות יתכדי וכדו ללח' נלחמי: [ג] בש"א בו' כ"ל ד"כ"ט סמיוי רוב סלל לאר

מוזנו וכדתי בו' וקסכדי בו' דיש לעשר ולא לומר קוים סמיון לק' נמזור אחר ור"ס סכרי כיון דנמזזור לספח לא נזכר קריטיים י' סוף לניד שיאמר גם שמיני טימ' בו' סוכרס קריטיים י' סוף לניד שיאמר ח"כ' כרכם כיוון כי לא נזכר יסדל מיל מלריס עד סקריס טימ' ומכמוט מקריסי ע"כ נאמר ויוסף: (י) וקרא כרכם סכיר לפי ששפלות, פומ' סוה' אחר סמיוי ספוקי דמזמ' סוה': (ה) כלומר כרכם סכנה דומינין בו' כלי' מלך סובלל כהשבתות. ר"ס: [א] דין סמיון. י' בו' דמזמ' סוה' אחר סמיון. ר"ס: (ב) וסכר בו' לא יספס כדי פלג ישתה וישנו מעט סכר וקריסל ספגדס וסל דנקט' בו'

ג' לר' ויל יסר עין' ג' ל' כסוס דמלחל דלג' כמיהת סל' סל' סרס' טוסס' כ"כ קודס אכילס. וכס"כ' ככד דין סמיון סמיון אינו משכר. וכל' כרפטי' (י) סמיון דמירי זכר למחמ כוון סכס"ט' קייס, רכס"ס. ולא יכיעי למחל דמתי' לסמטיין בו' כיוודל סמי' עפסיס כקל יכול ט' טורי' סמיס מלס סכל פסס דלפני סמטייס ולא מלי עכרי' ס' ל' ית' כ' כס קפ"ל. גמ"ג: [א] עש"פ ס' סוהן שיטנו יאכלו לכשיקולו. ס"ר: (ב) כנון דקרי ומני

אזי והלילה בין תמוטת הליל ציווישען דעם אנךרעין אזי דעם דרישען פום אם רוצה לשתות אויב ער וויל פרינקען נאך וויין. ושתה כעגער פרינקען בין שלישי לרביעי ציווישען דרישען אזי פערשין פום לא ישתה נאל ער גיט פרינקען: שחך אין פשיידן אחר הפסח פשייסן קען פאר גיט עשענען די מויל נאך דעם קרבן פסח צוא זאגין ציהת אויס שפייז צום עסין יאש אויב זיי זענען אנשלאסין גיטארין אין מיטען עסין דעם קרבן פסח פשיידן אויב נאר אפיקעל מענקשין פון דיא קאמפאניע זענען אנשלאסען גיטארין. אזי דיא אפיקעלע זענען אויף גיטועט אז ניא נאכין אויף פון שללאף יאכל קענין ניא ניישער עסין יטל אויב זענען אנשלאסען גיטארין לא יאכל קענין ניא און גיט עקער עסין פון דעם קרבן פסח. רבי יוסי נאגם נתגממו אויב די פיקעל מענקשין פון די קאמפאניע זענען נאר אנדריקעלט גיטארין יאכל קענין זיי ניישער עסין דעם קרבן פסח אז ניא נאכין זיך אויף קרדט אז

לא יאכלו חלו הנרדמים לכשיעורו משנתם והלכה כר"י:
 מן הפסח אחר חצות מטמא את הידים. דהל נותר
 הוא מחלות וליהך (יב) ורבה גורו על הותר שיטמא את
 הידים כדי שלא יתעללו באכילתו ומנלן דלחחר מחלות
 היו נותר דכתיב דמטמא דכתיב דמטמא ואלו
 את הכצר כלילה הוא וכתיב
 החם ועכתיב בלחץ מארץ
 כלילה הוא מה להלן עד
 מחלות חף כחן עד מחלות:
 ברכת הפסח. אשר קדשנו
 במלותיו וזונו לאכול הפסח. ברכת הוצה אשר קדשנו
 במלותיו וזונו לאכול הוצה. וזכה האומר כחן הוא חגיגת
 יום ארבעה עשר, והלכה כר"ע:

לא ידע ולאסורו סכנה וכו' מדברי יום מדבר, נא' ומתו"ם:
 (יב) ובמראה דמפתיתו דכ"ט ס"ד דכ"ל דמן סוכה לית נאכל
 חלה עד חיות כדיליף לכו עקלקלי דל"ט חלה מגזית חכמים כו'
 לא חיו נותר, ופתי"ם: [6] ספגלו. משום חשדי חכמים שלא
 ישלחו ככלון דמספיק את ספגלים וזכו פגלו טומא, גמרא:
 [5] נכרת ספסח. כ"ט פ"ג
 דמתניס אחד דפסח כמפ"ס
 סוף שמיטת טל סיפור וכו'
 נכרוהו וזשון כמתח כו' ופתי"ם
 דה"ל דכרעות כתיבס מתחם
 כו' ופתי"ם דר"י סכר זיקתס
 ככלל ספ"ס וסם כחן סוכותס
 כמפ"ס ילף ולין ספ"ס ככלל
 זיקתס וסם כחן ספסח כתיבס לא ילף לסיק נכרת ספסח
 אומלת וסל זכס ליתס פופרתס ו"ע סכר דמזוקתס כמפ"ס גס
 כן לא ילף, גמרא:

פלייש ויערין סמא גיבה גרבת ספסח או ער האמ
 גיזאגט אפדקרה אויף דעם גרדן ספסח אפרה אפרה
 ה' אלהינו קלה העולם אשר קדשנו בסעודתו וצונו
 לאכול הפסח] פתי"ם את של יבא איז גר שוין ספור צו
 זאגין אפדקרה אויף דעם גרדן אפדקרה אפדקרה חגיגה
 אז גר נאגט גיזאגט אפדקרה אויף דעם גרדן חגיגה
 אשר קדשנו בסעודתו וצונו לאכול הפסח לא פתי
 את של יבא איז גר גיט ספור פון אפדקרה אויף דעם
 גרדן ספסח נאר גר דארף זאגין אפדקרה אויף דעם
 גרדן ספסח אויף דרבי רבי יששכאל אזויא זאגט רבי
 יששכאל, רבי עקיבא זאגט לא יי פופרתס גיט דיא
 קדקח פון גרדן ספסח ספרת די חגיגה ולא יי פופרתס
 אונ גיט די קדקח פון די חגיגה ספרת דעם גרדן
 ספסח, נאר גר דארף זאגין אויף דעם גרדן ספסח
 אפדקרה אונ אויף די חגיגה אפדקרה:

זייא זגזגן אנשלאמין גיווארין אפילו גיט דיא
 גאנצע קאמפאניע נאר אפיקעל קענשטיין פון די
 קאמפאניע לא יאכלו מארין זייא גיט טייטער עסין
 דעם גרדן ספסח אונ רבי יוסי קריגט אויף דעם
 ערשטין סגאן: מן הפסח אחר חצות ריא פלייש פון
 גרדן ספסח וזאם איז געקליבין אויף נאך אהאלפע
 גאכט פערטן את תביתס ריא הענט וזאם רירין אן דיא
 פלייש נשטאט סמא הטיל אקדן וזאם קריגן האט
 גימראכט אויף אים ווען קען האט אים גישאכטין
 אדער ווען קען האט דיא גלוט גישפריינגט קען
 זאל איהם עסין לייגנער נוי די צייט וזאם שטייט
 אין דיא תורה ונתנה אונ די פלייש פון גרדן וזאם
 איז געקליבין אויף נאך דיא צייט פון עסין וזאם
 שטייט אין די תורה פספין את תביתס די הענט וזאם
 רירין אן דעם גרדן פגול אדער דיא געקליבענע

גמרא פסחים דף ק"ו ע"ב

רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת
 השיר, מאי ברכת השיר, אמר רב יהודה יהלודך
 ה' אלהינו, רבי יוחנן אמר נשמת כל חי. ת"ר
 רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול.
 א"ר חסדאמ"ר הודו לה' כי טוב הודו לה' שגובה

שלכס ס' שלס כלי סמינן דנכוס דמלכות דכיליס אכרשם
 מזנו לו כוס שלישי וכו'. א"ל רב חנן לרבא ש"מ
 ברכת המזון מעונה כוס. א"ל ר' כמי תקינו
 רבנן דרך חירות כל חד וחד נעכיר ביה מצוה.

פום מאכין קידוש מיט דעם אנדערין פום זאגין
 די הגדה מיט דריטען פום בענקשין רביעי טיפ' גלי
 את החלל ווען קען גיכט אן דעם פערטין פום
 ענדריגט קען זאגין הלל ונארום די ערשטע צווייא
 קאמפילאה הלל האט קען גיזאגט פאר דעם עסין
 ואיפ' גלי גרבת השיר אונ אויף דעם פום זאגט קען
 גרבת השיר פאי גרבת השיר וזאם מיגט קען כרבת
 השיר אפ' רב יידיה האט רב יהודה גיזאגט קען
 דארף זאגין והלל' ה' אלהינו ביו צום סוף הלל
 רבי יידיה אפ' אונ רבי יידיה זאגט קען דארף זאגין
 נשמת כל חי טיפ' רבנו דיא רבנו האבין גליעליגט
 רביעי טיפ' גלי את השיר וזאם חלל הגדול קען
 גיכט אן דעם פערטין פום זאל קען זאגין הלל ביו
 צום סוף אונ נאךדעם זאגט קען הודו לה' פי טוב
 אונ נשמת אשר רב תפא' רב חקרא זאגט פאי רביעי

קינו לא פום שלישי קביר על מינוט פסח ביי נאכט צום
 סדר נאך דעם עסין גיכט קען אן דעם
 דריטען פום אונ קען בענקשט פ' לית רב הו' לתי
 רב חנן האט גיזאגט צוא רבא שפע פינה גרבת הפיון
 מיטנה כוס פון דעם דין קענען מיר לערנען נאך
 ארין אז צום בענקשין דארף קען אפום טיין אפ'
 לית האט רבא גיזאגט צו רב חנן עס קען סאקע זיין
 אז צום בענקשין דארף קען גיט אפום נאר פאר
 וזאם האט קען גיזאגט אז פסח ביי נאכט צום סדר
 זאל קען בענקשין מיט אפום ר' פיי תפי רבנו גר
 חיות טייל די רבנו האבין סתמן גינען די ערשטע
 נאכט פסח זאל קען פרייגען די פוסות צו טיין
 אז מיר זענען פריי גיזאגט די נאכט פון די כרעיים
 גל מי ותי גבדי ביה פינה דארף קען מיט אדער פום
 סאקן אפינה דריטער זאל קען מיט דעם ערשטין

חובתו של אדם במטבתו עשיר בשורו עני בשוי' . מפסידו ממון ומכפר על גופו יתום כביצתו אלמנה כתרנגולה. ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה כל המכובד את המועדו' כאלו עובר ע"ג, שנאמר אלהי מסכה לא תעשה לך, וכתוב בתורה את חוב המצות תשמור. וכי מאחר דאיכא את הלל הגדול אנו מ"מ אמרין האי משום שיש בו המשה דברים הללו יציאת מצרים וק"ס ומתן תורה ותודית המתים וחבלו של משיח .

עשיר בשורו עני בשוי' . מפסידו ממון ומכפר על גופו וכי מאחר דאיכא את הלל הגדול . שמשוכח יותר כמו שפירשה רבי יוחנן למעלה: אנו מ"מ אמרין . האי הלילה על כל פרק ופרק ועל כל זרה שלא תבא על זכוכר לכשנאמלין : חמשה דברים . דמיידי נמי בגאולה: ההרים רקדו . כשעת מתן תורה דכתיב למה תרלדון הרים וגו' :

יציאת מצרים דכתיב בצאת ישראל ממצרים . קריעת ים סוף דכתיב הים ראה ויגוס . מתן תורה דכתיב ההרים רקדו כאילים . תחיית המתים דכתיב אתהלך לפני ה' בארצות החיים . חבלו של משיח דכתיב לא לנו ה' לא לנו . ואמר ר' יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד גלויות . איכא דאמרי אמר ר' יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג . רב נחמן בר יצחק אמר מפני שיש בה

וואס מיינט דער פסוק הודו לה' כי טוב לויבם צוגאנט ווארום יגד איז גוט הודו לה' שטוב חובתו של אדם בסובתו איהר זאלט לויבן גאט נוייל ער נעמט אפ פון דעם מענטש וואס ער איז שולדיג צו איהם ופאר ווייניג עבירותו מיט ויין גומקייט וואס ער האט אים גיגעבן פשוט צו שוין אז אריינער מענטש האט גיטאהן אעבירה און ער דארף נישטדארפט ווערן נעמט גאט פון אים אנועק ויין אקס אדער איין אנדער געלד שארדן האט ער צער אויף ויין שארדן . דער צער איז שוין דער שטראף אויף ויין וינד גיבן פשוט ביי דעם אקעס מאן נעמט אנועק צוין שעפס , דער אקעס מאן האט פון ויין שעפס אזוי פיל צער וויא דער בייקער פון ויין אקס יתם גביצתו ביי דעם יתום ווערט שארדן ויין איי אלמנה בתרנגולה ביי די אלמנה פיינערט איהר הודו , ביי יעדער מענטש מאכט הקב"ה עפעס אשארדן נאך ויין בייקייט ער זאל האבן צער דער צער ווערט גינעכדיגט אשטראף פאר די וינד , און וועגן דעם שטראף איז איהם גאט מחיל ניינע וינד וואס רב ששת משום רבי אליעזר בן עזריה רב ששת האט גיזאגט פון רבי אליעזר בן עזריה'ס וועגן גל תכבדה את המעשרת ואילו עבר עבדה זה דער מענטש וואס פארשעמט די ימים טובים ודער יום טוב איז ביי איהם וואקעדיג , ער עקט יום טוב דאס זעלבניגע וואס ער עקט אין דער וואכין און ער גייט אין וואקעדיגע קליידער , אפילו ער מוהט אזוי חול המועדו' איז גלייך וויא ער וואקט געדינט עבודה וזה שניאמר ווארום עס שטייט אין פסוק גליי פסקה לא תעשה לך יתכתיב בתורה את חוב המצות ואלקט דיר נישט מאכין אונזראקענעס וואסאמאראקענעס) גאט , פאלד נאך דעם זאגט דער פסוק דו זאלקט היטען דעם יום טוב וואס מען עקט ימים טובים מצות וואקענעס שטייען די אונדערע ימים טובים אבער אזוי וועקט נישט היטען די ימים טובים איז גלייך וויא דו זאלקט געדינט עבודה וזה, פאקענט די גמרא , כי מאחר דאיכא תלל תרדו אנו מאי עממא אמרין תאי אז עס איז דא צו זאגן הלל הגדול והודו לה' כי

טוב כי לעולם חסדו פאר וואס זאגן מיר דעם הלל ענקערט די גמרא משום שיש בו חמשה דברים חסדו נוייל אין דעם הלל איז דערמאנט פינף זאבין ויציאת מצרים, קריעת ים סוף, מתן תורה, תחיית המתים, חבלו של משיח, ויציאת מצרים דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק בצאת ישראל ממצרים ווען דיא יודין זענען ארויס געזאגטען פון מצרים, קריעת ים סוף דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק תם דתאטיט דכתיב גינעקן אונז אין אונזאלאפין . מתן תורה דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק הדרים קדי כאילים די פערט זענען געשפרונגען וויא דיא שעפסין , יעדער בארג איז געקומען צו א שפרינגען אין דער מדבר מען זאל אויף איהם געבין דיא תורה , תחיית המתים דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק אתהלך לפני ה' בארצות החיים הוד הקלה האט גיזאגט אויך וועל גיין פאר גאט אין די לענדער פון דאס אייביגע לעבן , אין די צייט ווען מען וועט שוין אייביג לעבן תקלו שית דיא שמענדצין וואס וועט זיין אין דיא צייט ווען קשיח וועט קומען דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק לא יט לא לט נאם זאלקט נישט טאהן פון אונזערמנועגין . נאר דו זאלקט געבן פבור צו דיין נאמען , דאס וועט מען געטין אין דיא צייט וואס קשיח וועט קומען , הקב"ה זאל העלפן די יודין פון זייערע צרות פון וועגן ויין נאמען וואס רבי יוחנן נאך האט רבי יוחנן גיזאגט לא לט לא לט וו שעבוד גלות דוד הקלה האט גיבעטין ווען דיא יודין וועלן ויין אין גלות זאל זיין גאט העלפן גיט פון אונזערמנועגין נאר פון וועגן דעם פבור פון ויין נאמען איך דארף אפן רבי יוחנן אונדערע זאגן אזוי האט רבי יוחנן גיזאגט לא לט לא לט וו מלחמת טג ויטג דוד הקלה האט גיבעטין בייא הקב"ה ווען עס וועט זיין דיא סלקה פון גוג וקנוג זאל הקב"ה אונז העלפן גיט פון אונזערמנועגין נאר פון וועגן דעם פבור פון ויין נאמען . רב נחמן בר יצחק זאגט דריבער זאגט מען דעם הלל מפני שיש בו מילת נמישת של צדיקים מנייהם נוייל

מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם, שנאמר אנה ה' מלטה נפשי. דרש רבא מ"ר אהבה כי ישמע אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אני אהובה לפניך בומן שתשמע קול החנוני.

וויים איך אז איך בין געליקט פאר דיר גנום שתשמע קול תפתי ווען דרא וועקט הערין די שטיקע פון מיין גיגעט זלותי ולי יהושי איך בין ארעם אונ מיר זאלקמו העלפין אפרה גנסת ישראל לפני הקב"ה די יודין ויאנמט פאר גאט רבונו של עולם אף על פי שזלת גני מן הקצות אפילו איך בין ארעם פון מצות. פון דעקאונגענין זך אני גיהער איך צוא דיר איך בין דיין פאלק אונ דרא גיזם מיין גאט ולי נאח יהושי דריקער איז שיין דרא זאקט מיר העלפין :

אין רעם הלך שמיים ווי דוד הקלך האט גיבעטין הקב"ה זאך רעקטין די צדיקים פון גיהנם שנאמר ויארום עם שמיים אין פסוק דוד הקלך האט גיאנמט אנה ח' מלטה נפשי גאט איך געט דך דרא זאלקט רעקטין מיין געקחה פון גיהנם דרש רבא פאי דכתוב אהבתי כי ישמע ח' רבא האט גערשט וואס מיינט דער פסוק איך האב ליב אז גאט וועט הערין מיין שטיקע, געוויס האט געקער קעקטש ליב גאט זאל הערין ויין שטיקע, גאר אזוי מיינט קען אפרה גנסת ישראל די יודין האבין גיאנמט פאר גאט רבונו של עולם אישתי אני אהבה לפניך ווען

זוהר הרש"ר דף ע"א ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

איכה ישכה דוד וגו'. רבי לויטס מוואל פתח (בראשית ג) וליכה אשית ביך וכן האשה וכן זרעך וגו' דכבו סני הוה מן יומא לתכרי עלמא על דעילא דיעוה דנחש מהיזא עשתא דלתלטיא תלמיחא מקמי תרעא דמלכא והוה כמין תדיר בין גדרין דעלמא בין אינון גדרין דלזוריתא כל אינון דרשין עקב. באינון גדרין נשך לון ווי דלשכתה ווי דנשך ווי על דכבו נישא דלחנער על דכבו נישא דהוזה ליה כהאי אשה דלקריא אשה ירלת וי' דכבו נישא נטר לה מן יומא דלחכרי עלמא עד דתבר לה כתבירו למשכב לעפרא. איכה ישכה דוד העיר רכתי עם היתה אסתכל כחתון ריש כל חיבה ותיבה ותשכח נטירו דכבו נישא דלחנער עד דלחנער בי מקדשא איכ"ה רע"ה כרישי אהון לחנער לה להאי אשת חיל כתבירו בי מקדשא למשכב לעפרא ה"ה (איכה ח) כללמנה רכתי בנוים שרתי כמדויות היתה למם תקרא לתפרע כרישי אהון ל"ה כשכר"ך כתבירו דבי מקדשא כתבירו דכנישתא דישראל דכבו נישא ארדיק ל"ה כשכר"ך איכה דלחנער להאי איכה רעה דא נחש קל מרירו דכביה כריקעא אלון קראן איכה מסערא דא ואלון מסערא אחרת קראן איכה ה"ה (בראשית ג) וליכה אשית ביך וכן האשה בין סערא דא וכן סערא דא אסתתה תמן כחרבן בי מקדשא ובקרא קדמאה אחרשים כלא למנדע דהאי איכ"ה ארדיק לה איכ"ה רעה דנטיר לה מומחא דלחכרי עלמא :

הלכה פסוקה

יוסף לחק

מוסר

הרמב"ם הלכות תפלה פרק יב.
(א) אין שם כהן עולה ישראל ולא יעלה אחריו לוי כלל. אין שם לוי כהן שקרא ראשון חוזר וקורא הוא עצמו פעם שניה במקום לוי, אבל לא יקרא אחריו כהן אחר ששם יאמרו הראשון פסול ולפיכך עולה כהן לוי ששם יאמרו אחר משגיח

מסור המידים מיטן קנא.
בלעם כחמו לו עוללה מן מם סתים אם חמוק סיס לו נסטיב מם טון ים ססכתי סם ססוי וספי וספי לכל כעלי סיים סם כלם סלא סכל סחמם סטוי סם סכלמס סכלו למס לל סיס לו מססוסם סלל סססס לו נסטיב סעל סלא סכלו סקכ"ס סול אחר. וכן לא יקרא לוי אחר

(א) אין שם כהן עולה ישראל אויב אין שוהל אין ניקטא אפלה, זאל קען רופין צו דיא ספר תורה צום ערשטין וישאל ואל יעלה אחריו לוי כלל אונ גאך דעם ישראל זאל קען גיט רופין צו דיא ספר תורה אלוי, גאר אלץ ישראלים אין שם לוי אונ אויב אין שוהל אין דא אפלה אונ קען קאמט איהם גערופן צום ערשטין. גאר אלוי אין ניקטא כהן שקרא ראשון חוזר וקורא הוא עצמו פעם שניה במקום לוי זאל קען רופין דעם ועלביגען כהן במקום לוי אכל לא יקרא אחריו כהן אחר קען זאל אקער גיט רופין גאך דעם כהן איין אנדער כהן ער זאל זיין במקום לוי ששם יאמרו הראשון פסול ולפיכך עולה כהן אחר קאמער וועט קען זאגן קען האט גיהערט אז דער ערשטער כהן איז פסול דריקער רופט

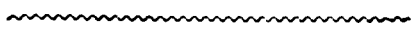
באמור לו הפלגה על מה חפית את אחיך ווען דער מלאך האט גיאנמט צוא בלעם פאר וואס האקטו גישלאגן דיין אייזיל חיה לו לחיבי האט בלעם גיקענט גענעקערין צום מלאך סה עין יש שגיחתי את אחיך וואס פאר אינדך האב איך גימאדן אז איך האב גישלאגן מיין אייזיל ואפילו צער בעלי חיים אין בוא אפילו אעבירה וואס איך האב מצער גינען אלעפעדיגע זאך האב איך אויף גיט שלא רבצה חפית משי ויא האט זך דאך גיט געלייגט ווייל איך בין שווער גינען ויא זאל סיה טראגן גם שלחתי רבלי למח לא חיה לו לחיכות אונ ווען ויא האט איהם צו געדריקט זיין פום האט ער זיא גיט געדראפט שראגן געוויס האט ער ויא געבראפט שראגן זאל סתיה לו לחיב ששם שלא רבצה חפיה ויא

משיגים פסול : (ב) כיצד סדר הקריאה בתורה אחר התפלה כל יום שיש בו תפלת מוסף אחר שיבוא ש"צ תפלת שחרית אומר קריש ומוציא ס"ת וקורא לאחד אחר מן הצבור ועולין וקורין בתורה, וכשגומרין מחזיר ס"ת למקומה ואומר קריש וכתללין תפלת מוסף . וימים שיש בהם מפתיר ומוסף נהגו לומר קריש קודם שיעלה המפטיר. ויש מקומות נהגו לומר קריש אחר המפטיר :

שקללם כסוף לא נתן לו כסוף אלא להגיד להם סממיות שאלו הם לקבל לך כסוף פלטיס שהגיד להם סממיות, וספרים אלו ששמה להם את יום כסוף נקבל את ישראל, ויש מסתמי כי לא ידעתי כי אחס נכח לקראתי בדרך הדרכה איסבל מסתמל לפי שלא ידע כסוף נכח לקראתו לא חסל, אלא כך אמר חסמתי שלא שפתי כל דעת שלא שפסתי וספרתי כל זמן שכן הוא. מכאן סיבה אדם עמוס ביחלם הוולל ומתנישים אותו כל שמינו יודע כיש לדעת ותקור סכרי לפני שפילט לא תוכל לומר כי שגגה היא ולא יכול לומר שפתי לשמה שפתי שפתי כל נהל קדרון :

קען קעם אנדערעין פלען גבן לא יקרא לוי אחר לוי אונ
 קען זאל גיט רופין אלזוי נאה אלזוי שפא יאמר אחר
 משגיחם פסל מאמער וועט קען זאגין אייגער פון זיי
 ביי דע איו פסול : (כ) כיצד סדר הקריאה אחר התפלה ווי
 אזויא ליענקט קען אין די ספר תורה נאה שמונה
 עשרה כל יום שיש בו תפלת מוסף יעברע קאג וואס
 קען באווינקט מוסף אחר שגומר שלית צבור תפלת
 שחרית נאכדעס וויא דער תון האט אפגיואגט די
 יודיקע שמונה עשרה פון שחרית אומר קריש זאל
 ער זאגין קריש ומוציא ספר תורה אונ קען נעמט
 ארויס אספר תורה פון ארון הקדש וקורין לאחד אחר
 פו הצבור אונ קען רופט קענמשין איינציגווייז פון
 דיא קענמשין וואס זענען אין שוהל וילול וקורין
 בתורה אונ דיא קענמשין גייען איינציגווייז צוא
 דיא ספר תורה אונ יעדער קענמש פון דיא
 נערופענע ליענקט אין אידר ויבשטרוי אז קען
 דאס שוין געקנדיגט דאס ליענען פחירי ספר תורה
 לפסחא ששעלט קען צוריק דיא ספר תורה אויף
 זיין ארט ויאמר קריש ומתללין תפלת מוסף אונ דער
 תון זאגט קריש אונ קען באווינקט מוסף וימים שיש
 בתו מפתיר ומוסף אונ דיא קעג וואס קען איז מפתיר
 אונ קען באווינקט מוסף נחט לוי קריש קודם שיעלה
 תפסיר איז דער מנהג קען זאגט קריש אייגער
 קען רופט קעם מפתיר צו דיא ספר תורה ויש
 מקומות שנהגו לומר קריש אחר המפטיר אין אנדעקע
 אנטער איז דער מנהג קען זאגט קריש נאה
 מפתיר :

שאקללם נאר בלעם האט געדארפט מראקטין
 מאמער וויל גיט נאט איה זאל פלובין דיא יודין
 שהוא לא נתן לי רשות בלעם האט געדארפט מראקטין
 מאמער האט מיר נאט נאר גינגעבין רשות אלא
 להגיד להם העתירות נאר איה זאל זייא זאגין וואס עס
 וועט זיין שנאפט אם לקרא לך באי האנשים וויא עס
 שמיית אין פסוק הקב"ה האט גיזאגט צוא בלעם
 אויב די קענמשין זענען דיה געקומען רופן שפתי
 להם העתירות דוא זאקט זייא זאגין וואס עס וועט
 זיין קענמסר גיין מיט זייא וחקב"ה דיה ששפח אם יפו
 לו רשות למלא את ישראל הקב"ה האט גיזעהן אז בלעם
 האט אנרויסע שמוחה אויב קען וועט איהם געבין
 רשות ער זאל פלובין די יודין ויהו שפאפט כי חסמתי
 כי לא ידעתי כי אחס נכח לקראתי בדרך דאס איז וואס
 דער פסוק זאגט בלעם האט גיזאגט צום מלך
 איה האב געזיגדיגט ווארום איה האב גיט גיוואקט
 אז דוא שטיימט זעגין מיר אין וועג, איז דאך
 אקשאיא אדבה אפבא מסתבא דער שקל איז דאך
 פארקערט לפי שלא ידע שיהי נכח לקראתי לא חסא ווייל
 בלעם האט גיט גיוואקט אז דער מלך שמיית
 געזין איהם, האט ער דאך גיט געזיגדיגט צום
 מלך אלא נד אפר נאר אזויא האט בלעם גיזאגט
 חסמתי שלא שפתי לכ לדעת איה האב געזיגדיגט ווייל
 איה האב גיט גיטאקן מיין הארץ איה זאל וויסען
 פאר וואס גייט גיט דער אייזיל אין וועג וויא קען
 דארף שלא שפתי וחקב"ה באיז עין ווא פאר וואס
 האב איה גיט געוויקט אונ גיט גיפארשט צו וויסען
 וועזין וועלעך ויגד גייט גיט דער אייזיל וויא קען
 מיר אז אקענמש דארף זיין קלוג ווי אזוי ער זאל
 מרא האבין פאר נאט האיל ומפנישם אותו על שאינו
 דעם עס האט גיט גיוואקט אז קען דארף וויסען
 שפתי לפני חשלים לא תוכל לומר כי שגגה היא ווארום אז
 אויף דיר וועקטו גיט קענען זאגין דוא האסט גיטאקן
 שפתי שפתי זאל נחל קדרון ווארום שפתי האט
 איה בין ארויס געזאגט פון ירושלים צום נחל קדרון [מלכים א' כ:]

חמששך מלח' ד'א יהוה נמש' י'ה יהו יהוה ויהוה ויהוה ויהוה ה' דמילוי הה אל שם כ"ן
שבעשע בניקוד חולס :

י' אלהא דאבהתבון י' יהוה אלהי אבותכם יסוף עליכם
יסוף עליבון פוהבון יסוף עליבון פוהבון
אלף ומינו ויברך יתבון פכם אלף פעמים ויברך אתכם
פמא די מליה לבון פמא די מליה לבון
י' איהדין איסו בר פאשר דבר פכם : שני י' איכה אשה

ת"א ס' מלטי ס'חויכס. כ"ס כס :

בעל השורים

(יא) ויברך. 'ב' כמס', סכס, וסדק ויברך כל בכר סס קדשו. כשיברך אפמס יברך כל בכר סס קדשו שילמחו כרון שקיים
שלפתי חכמים

צ'רל סלףק פעמים מלי מנכסס מלי מלכ סקל'ס יברך סלכס
יומר מלףק פעמים כלכר דבר לכס. וסס מלכ'ר כיון סקסס'ס
סכסיוס לככסס סס ויכל ג'י' נמס' סכר מסס סלףק פעמים מלי
סן סס ככלל ככסס סקל'ס סן. וי'ל לכך סכר מסס זו מעלי
דלסיו סלףק סכר ככרוס. כסס סכס'ר'ן. וס'ר'ל זו מעלי כלומר
סככרוס מלי סס כלל מלי מלל סככרוס של סקל'ס סס סל מלי

ליקוטים על התורה

(יא) וי קאמ אלתי אבותיכם דער קאמ פון אויערע
צולשטערין יוסף עליכם ואל אויף אויף קערין פכם
אזוי נויא איהר זענט אף פעמים סווינדר קאהל
אזוי פיל ויבה אהכם אונ' ער זאל אויף בענטשין ווי ער
באָר אזויא נויא ער האט גירעט צוא אויף.
רשיי שרייבט ווען משה האט צו זייא גיזאנט
קאמ ביה זאל אויף קערין סווינדר קאהל אזויא
פיל ווי איהר זענט היינט האבין דיא יודין גיזאנט
צו משה רוא גיטס אקצה צו אונזערע פרכות
ווי ספיר כיר זאלין ויף קערין. קאמ ביה האט
קאך צו גיזאנט צוא אהרנס אז קען וועט זייגע
קינדער גיט קענען ציילין סחמת פילקייט נויא
עס שמיים אין פרשת לך אזויא וויא עס איז גיט
מעגליך אפענטש זאל קענען ציילין דעס שמיים
כון דער ערד פון דער באנזער וועלט אזוי וועט
גיט זיין מעגליך דייע קינדער זאלין גיזיילט
ווערין. האט משה גיזאנט צו דיא יודין רי פרכה
איז פון כיר אקער קאמ זאל אויף בענטשין ווי
ער האט אויף צו געזאנט: (ב) איכה אשא לכדי וויא

חכמים

גיזאנט צוא דעס פענטש גיב מיר דעס פארמעגן וואס פון
פאסער האט ביי דיר געלאזן. האט דער מענטש אים גיגעבן
ביסלאכטוויי זיערע סאג ווי פיל ער האט געזאקט אויף זיין
פרנסה. דער ווקן האט געזאגט צו ער פארמעגט
אונ זאנט צוא איהם פון פאסער האט זייא דיר גיזאנט אזוי
ארויסן פארמעגן אונ דו זינטס מיר דעס דאס פארמעגן גאר
אלע סאג פעליכע גילדען. האט דער מענטש גיזאנט צו דעס
ווקן. וואס אויף גיב דו האט געזאגט גיב איר דו דעס פונקט
אונ וואס זיין פאסער האט זייא גיב איר דו דעס פונקט
אויך פון בייערשטענין אויף אריינשטעקן זייט. וואס דו וועסט
דאס פארמעגן דארפן זיישיכער וויא היינט. דאס זעלביגע
איז דא זענען ביי דיר יודין. אינדער אהרנס אבינו האט גאך
גיבארין אקערד האט אהרנס געגיבן געהאלטן ביא הקב"ה
אָרְבָה פון זייגע קינדערס וועגן זינא זאלין זיין ווי שפעטין

(יא) וי אלתי אבותיכם יוסף עליכם וכו'. הקב"ה וואס ער איז
דער קאמ פון אייערע אפערע זאל אויף אויף פעהרין
סווינעד קאהל אזוי פיל נויא איהר זענט אונז אונ הקב"ה
זאל אויף בענטשין ווי ער האט גירעט צו אויף. רשיי שרייבט
די יודין האבן גיזאנט צו משה דו האסט דו גיגעבן אברכה
מיס אצאהל. האט משה גיזאנט דאס איז פון פרכה אונ הקב"ה
וועט אויף בענטשין ווי ער האט אויף צו גיזאנט. דער זילקס
זאל למשל ארויסער גביר האט געזאגט אקלייגען ווען אונ
ער האט געזאגט סארין אין אונייטע מדונה אויף דעס ס'ס
דער גביר האט אויסגעוועסט אפערליכען פאן וואס ער האט אים
גיגעבן זיין מקד אונ ארויסן פארמעגן. אונ ער זאל האנדעלן
דעס קינד בוי ער וועט גיטס ווערין וועט ער אונזען געבין
וועט קינד דאס פארמעגן. דער מענטש האט אויף געהאנדעט
דעס דאס קינד אונ ער איז גרויס גיזארין. באכדעס האט ער

לְבָרֵי מִרְחָקֶם וּמִשְׂאֵבֶם וְרִיבָבָם :
יִהְיוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים
וּבְנֵינִים וַיְדַעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימֶם

ת"א ושמעכם. סנהדרין נט: טז לנס. מירובין ק גדלים י:

בעל הטורים

על הדינים נכוסים. ד"א ושמעכם חכב' נוער לך כי פלסעם סוף רש"י
אשא לברי. או אום אום לקבל שכר לא אוכל ק זו היא
 שממתי [ס"א שמארנו] לכם לא מעמאי אני אומר לכם
 אלא מפי הקב"ה: **מרחבם**. מלמד שהיו ישראל ערמנין,
 היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוטה כדון אומר יש לי
 עדים להביא יש לי ראיות להביא ומוקף אני עליכם וידעו:
 ומשאבם. מלמד שהיו [סנהדרין נט] אפיקורסין הקדים
 משה ללאת אמרו מה ראה בן עמרם ללאת שמה אינו שפוי
 כחך בתי, אימר ללאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא
 ללאת מה אחס סבורים וישב ויועץ עליכם עלות רעות
 ומושב עליכם מהשנות [ס"א מלות והשנויות]: **וריבבם**.
 מלמד שהיו רוגנים: **(יג) הבו לכם**. הזמיתו ש עמלכם
 לדבר: **אנשים**. וכי תעלה על דעתך נסים מה ח"ל
 אנשים ת לדקים: **חכמים**. א כסופים: **ובננים**. מבינים
 דבר מתוך דבר. זו היא ששאל אריום את רבי יוסי מה

סנהדרין: (יג) ושמעכם. כתיב חכב' י"ד, נומר לך י"ם הווסרו
 ששפתי חכמים

אל תקיימו המלות וספורם: כי כלומר אפי' יש דברים: לנשאל
 תפסע כדי לקבל שכר לא אוכל לקבל שכר אמר אריום אשאל וגו'
 ומה דבר אמר לא אוכל וגו' מפני הסיכוי כי: ד ר"ל מוכדים
 זמני מלות סן אפי' כפן ר"ל הכין מופק עמס והילכין בלא
 כפן לך סס מעמיס כמו סקום סכוף' עלה כפן: ש שכל סס
 לשלום וסכסע לנדב סוף פני מלא או סוף לנדב סס
 ספ"ס: ח וסא דלא פירש"י זס לעיל גבי שאלה לך י"ד דק"ל
 שפי סכסע עמס רמון כל סכסר להעד כסר לרין וגמס
 ספ"ל וספולין לספיר ספולין לרין ס"כ ספ"ס: ל"א א מל' סמוד
 כלומר ספולין חומדיו לנס ספ"ס ענמנמין כלכוסם וגס ספ"ס
 סמליכין דבריסס. ו"ל כסופים ל' נוסח כלומר סכופים
 ענממספ"ס ספ"ס וסא סס רוליס לעשות איזס ענמס ממחלס
 רוליס עס סוף סמכלית כדי שלא תקיימו עמלות ספספ' ששפי,
 וסו נקרא חכב' מ"ב ספ"ס מיניו דרכלא וסוף סממרו סל ספי
 רכש ספי עמ"ב: ד ר"ל סנעסל וסוף סמכל' וסמפסע דלספ"ס לפי
 ספ"ס: ח ל' אשמה ספ"ס סמכל' וסמפסע דלספ"ס לפי
 שכל ספספס הו"א נומח אספ"כ סין מעיני' על סודס (ספ"ס).

לו דירינן לראות רואה וכשזין מביאין לו יושב ותואה כזון
 דומה לשלוחים תגר כמביאין לו מעות לראות רואה וכשזין
 מביאין לו הוא ב מחזור ומביא משלו: וידעיס
 לשבבבבם. ויס ניכרס סכסע סל לפני מעופץ ג כשליחו איני יודע מי הוא
 מחזור סכסע סל הוא וסל הנון
 הוא חבל אחס מכירין בו שאתס גדלתס אוחו לכך נלמר וידעיס
 לסכופים: בראשובים. ראשיס ומכודיס עליכס
 סמחו נוהגין כסס כבוד וירח: ואשמם. חסר וי"ד,
 (סנהדרין נט) למד ד ששמותיסס על ישראל תליות

בין חכמים לנכונים חכם דומה לנלחמי עשיר כשמביאים
 דומה לשלוחים תגר כמביאין לו מעות לראות רואה וכשזין
 מביאין לו הוא ב מחזור ומביא משלו: וידעיס
 לשבבבבם. ויס ניכרס סכסע סל לפני מעופץ ג כשליחו איני יודע מי הוא
 מחזור סכסע סל הוא וסל הנון
 הוא חבל אחס מכירין בו שאתס גדלתס אוחו לכך נלמר וידעיס
 לסכופים: בראשובים. ראשיס ומכודיס עליכס
 סמחו נוהגין כסס כבוד וירח: ואשמם. חסר וי"ד,
 (סנהדרין נט) למד ד ששמותיסס על ישראל תליות

פירוש לתורת אלהים

קען איך אליין פאר פראנץ פוהנץ אייער פרוךא
 ופשאבם אונ אייער פרוךא וריבבם אונ אייער קריב.
 רש"י שרייבט פון דעם ווארט פרוךאם אזו
 גירונגען אז דיא יודין זענען גינען ס'הניס אז
 אייער האט גינעהן זיין בעל דין געוויגט דעם
 משפט האט ער געשריגען איך האב ערות צוא
 פריינגען אונ איך האב אנרעע באיות צוא
 פריינגען אונ איך וועל טוסיף זיין אויף אייך
 בייניס. אונ פון דעם ווארט משאבם אזו גירונגען
 אז זייא זענען גינען אפיקורסים אז משא איו
 פריה ארויס גענאנגען פון זיין גיזעלס האבין
 זייא זינגט פאר וואס זיין ער אזוי פריה ארויס
 גענאנגען פון ששוב סתקמא האט ער קין שלום
 אין דער היים, אונ אז ער האט זיך אקמחל פאר
 שפעטיגט האבין זייא זינגט אייער צוא דעם
 אנרעין איהר מייגט. ער ויצט אוקוסיט שפעט
 אין דער היים סן חספס ויצט ער אונ סראקט
 אויף אונן שלעכטע עצות אונ פון דעם ווארט
 וריבבם אזו גירונגען אז דיא ישראל זענען קרונערם: (נט) חב' לכם פרייט אייך אן אנשים

ליקוטים על התורה

שמיס פון די ערד, אונ איהר זאלט גים בארפין זכות אבות,
 גאר איהר אליין זאלט זיין אייער פרוךאיים:
 (יב) איךה אשא לבדי פרוךאם ופשאבם וריבבם. משא האט
 גינאמט צו די יודין אזוי לאנג ווי איר זענט אין
 דער פרוךאן אלע יודין צו זאמען אויף איין ארם קען איך אלץ
 דערפראגין, זאגט אז איהר זענט אביין קוסקען אין אייער
 לאנד אונ איהר זענט פארשפרייט זעריין אין גאנץ ארץ ישראל
 אפילו איך זאל אביין קעמען מיס אייך אין ארץ ישראל וויא
 אזוי וועל איך קענען פראגין פרוךאם, אייער ספרתי זיין מיה
 צו לערנען תורה מיס אייך, ופשאבם, אונ די באיות וואס
 איך וועל בארפין אייך זאגין, אונ דיא תפלות וואס איך וועל
 בארפין סתפול זיין צו הקב"ה פון אייערפונען, וריבבם,
 אונ צו משפטן אייבער קרונ וואס איהר זענט בארפין אייער
 מיס דעם אנרעין, וריבבט מיס איהר אויפקען מיספישין
 תקמים זיי זאלן מיס אייך לערנען תורה, אונ סענפשוין וואס
 זענען נכונים, זייא זאלן פארשפין וואס איהר בארפם, זייא
 זאלן סתפול זיין פון אייערפונען אונ סענפשוין וואס זענען
 אייערע בענקען זעלן זייא וויסן אייך צוא משפטן, זייא
 וועלן וויסן ווער עס איז אפילו לער פון אונ זאגט אקט אונ
 ווער עס זאגט לערן, אונ די מענפשוין וועלן זיין פארשפרייט
 אין גאנץ ארץ ישראל אין אלע שפעט וז איר זענט ווארענען:

משלי חכמים
 זייא בענקשין מיס די ברכה וואס אברקם האט ביי איהם בע"י
 באקליין, איצט האט משא זיי גיבענשטם מיס פאזאחל האבין

בְּרֵאשֵׁיכֶם: י וַתַּעֲנֵנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ:
טוֹב־הַדְּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:
טז וַאֲפָה אֶת־רֵאשֵׁי שְׂבָמֵיכֶם
יז אֲנָשִׁים חֲכָמִים וַיִּדְעוּ וַאֲתָן
יח אֹתָם רֵאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים

רישין עליכון וינאחבתון
 יתי ונאמרתון תקין
 פתנקא די מלידתא
 למעבר: טו ודברית ית
 רישי שבמיוון גברין
 חכמיון ומדען ומניתי
 ית הון רישין עליכון
 רבגי אלפין ורבגי
 ח"א ופקא לת. טיבויין ק פססד"כ

בעל הטורים

לוחס חלטיס. לוחס עללו ו' לומר לך שהי' כחס ו' מדות שמג'ן שפתי חכמים

וסל דמספך רשי' ומפסך כלאסיכ קודם ואסיכ משום דלפי סדר הפקולס משפט לסיפך מס' ט"ז דמשפט דרשיניס הוא על ראשיס דביינו וירפלס דל"כ היל"ל ואסיכס כראשס לכן הוכרח רשי' לפסך בתפלת מלת כלאסיכס שפסחי נוהגיס כהס כבוד וסח"כ מפסך מלת ואסיכס וסחי סבוינז רשי' כמו כו' וספסל אחי ספרי: ח רלנוו לתרן סל כל הדברים שדברי משה לירפלס דברי תוכחות סס סוףך אמר לסס וסענו אחי וספסלנו טוב ספדנו וגו' ארדיב סה מפסך סכנו ספרי מ"ו כלאס נוס לסס משס, ועו"ס חלפנו כו' ר"ל כסביל כלאסס מסיכס. חלפסל כ' חלפנון: ו ר"ל על סחוס: א כי כל כלי"ט: שמינע לקנין ספסר מלי' מסיכס דכריס, וככר חכסלס זס כלי"ט: ח ד' כחוליס כלן, אכסיס דסינו לדיקוס, חכמיס, כביניס, וירוביס, וכס' יתרו כתיב עוד ג' ירלי חלסיס, אכסי אמת, סנולי כלע. ומסס לז מלל כלל לדיקוס חכמיס וירוביס, וס' ס"ס עד' סכמיס כלן לוינ כחוביס כס' יתרו מ"ט ל"ל דסס יתרו אמר מלסס כן דלכ"כ למס סכר משה על דכחי על יתרו. וסר"ס מוסס ד' כס' יתרו אכסי מיל ירלי חלסיס אכסי אמת סנולי כלע וג' סלמוניס כלן חכמיס וככניס וירוביס ולרן לופר

כראשי דינייהס סהיה לסס למחות ולכוון אותס לדרך היסרה: (יד) ותענו אהי וגו'. ה חלפסס את הדבר להאחכס היה לכס להסיכ רבינו משה ממי נחה ללמוד ממך או מתלמידך לא (ספרי) ממך סלעטרת עליה ו חלל ידעתי מחסבותיכס הייתס אומריס עכסוי וסמנו עלינו דינייס הרבה אס אין מכירנו אנו מביאייס לו ורורו והוא נושא לנו פניס: ל לעשות. אס הייתי מתעלל אחס אומריס עשה מהרה: (טו) ואקח את ראשי שבמיכס. מתכמיס כדכריס ו אסיכס על מר כאתס להתמנות על בני אכרהס יתקו ועקב על בני ארס סנקרלו אחיס ורעיס חלק וסכלו וכל ל' חכב: אנשיס חכמיס וירעיס. חכל כביניס לא מלחתי (ספרי) זו אחת משבס מדות ח סלמר יתרו למשה ולא מלל חלל סלמס אכסיס לדיקוס חכמיס וירוביס (מיין כחוקוני): ראשיס עליכס. ססנהנו כהס

פירושו לתורה אלהים

ונענ: (יד) ותענו אהי אונ איה האמס מיר גיענקעקט ונאמרו אינ איהר האמ גינאנט טוב הרך עם אינ נות דרא זאה אשר רבין ונאם דוא האקס גיענט לעשות צו סאהן בלוקר איהר האמ גינואלמ אזוי ווארום איהר וואקס גידארפט געפערין איז דען פון דיר גיט פעקער צו לענגען איידער פון דיין חלקיך דוא האמט דאך גילערינגט פון הקב"ה נאר איה נוייס איהר האמ אזוי גיטראכט אצונך נועם גיענעצט נוערין איבער אונן פיל דיניגס אז דער דיין נועם אונן גיט דער קענען נועלען מיר איהם גביינגען אמתנה נועם ער אונן נושא פנים יוין (טז) נאמן אונן איה האב גענוקען עלצשע פון איינערע שבמיס בלוקר איה האב זיין איין גענוקען מיט נוקע רייד איה האב זיין גינאנט וואל אייה נואם איהר האמ זוכה גינען צוא זיין עלצשע איבער דוא קינדער פון אברהם יצחק יעקב אונ דרא עלצשע נענען גינען גושים חכמיס קענען גינען זיניגס פאר שטארדיגע זיניגיס אונ זיין וענען גינען צוא אייה בייקענט

מענמשין צדיקים חכמים קלוגע יבונים אונ פאר שפענדיגע זיניגיס לשבמיכס אונ דרא נואם וענען געקענט צו איינערע שבמיס. רשי' שרייבט משה האמ צו זיין אזוי גינאנט איהר נאלט זיי קענען אויב זיין וענען נוערט צו זיין עלצשע איבער אייה נוארום אז איינער נועם קענען פאר מיר זיין געיהלסט אין אפליט אונן איה נועל מיינען ער איז אצדיק אונן דעם וועגין קען איה איהם גיט אונן נוייס גיט פון וועקנין שבמ ער איז אונן אויב ער איז נוערט דער צו, אבער איר קענט איהם יוא נוארום ער איז צווישען אייה דרום שמיים וירעיס לשבמיכס זיין זאלין בקענט זיין צוא איינערע שבמיס ואסיכס בראשיכס אונ איה נועל זיין סאן פאר עלצשע איבער אייה, רשי' שרייבט ואסיכס שמיים אן איינר איז דער שייטש איה נועל זיין מאכין שולדין, פון באנען לענגען מיר אז ריא זינד פון ריא יודין איז אויף די דיניגס נוארום זיין דארפן הימין דרא יודין זיין זאלין גיט זינדקען אונ זאלין זיין לענגען צום נאשען

משלי חכמים

מינע אונ איינר פאסערס ברכה נועם חקב"ה אייך אונעק געבין אזוי נוי ער האמ איינר פאסער צו גינאנט צו אסיייר גערע צייט זיין איינר אזי:

אנגלוס

ישרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת ושמרים לשבטיכם :

בעל המורים
כנגד ד' דגלים : ושמרים לשבטיכם ואלוים . כמו למשל וכלים
שלוס חופס שיפכלו מן סמוריים שינדו חופס באקל וכלים :

כבוד ראשים במקח ראשים בממכר ראשים במשח ומחן
נכנס [מכתבו לכה] מ' אחרון ויואל ראשון : שרי
אלפים . (סנהדרין יא) אחד ממונה על חף : ושרי
מאות . אחד ממונה על מאה : ושמרים . מתינו עליכם
י לשבטיכם אלו הכופתין והמכין ברעוה על פי הדיוטין :

לדיוקים לא קחשיב דסייט יכילי חלטים דגפי' ומכו וסכל אחר :
פ כד שסכל פוגדים לפטיסס וזו כבודס אכוסס וכזולסין מבי'ס
סן יולסין כלשון קודס שילא ארס אחר וזו לריכין סכל לפעוד
מפטיסס (רל"ס) . י"ט איפכא נכנס אחרון מביח סכנסת או
עבית המדרס לביחו וזו מפתחותיו של פסס כדי שלא יעריחו
סקבל לפעוד מפטיסס ויואל כלשון מביחו לכס"ד או לכסמ"ד
קודס שלא ארס לכס"י או לכהמ"ד כדי שלא יעמדו לפטיסס :
לכס"ד לפעוד מפטיסס וזמן חופס ראשים עליכס שרי חלטים וגי' ושמרים
לשכטיכס שמע דכס כרלשטיס יסו'ס שופרים וסו'ס עבטי' לליכס אכל כרלשטיס אכל יסו'ס שמיסס ומסרס וסול'ס מלל לוס דרלשטיס
לס סיו שופרים וסרי שופרים אלו כופתין סו' פי' סדייטין דסייטין פ"ס כרלשטיס שמע מיטס דשופרים אלו סייטו כרלשטיס :

י מלס מתינו שקמס רשי' כלן ולס קמס למיל ר"ל כוס דמקלס משמע
לשכטיכס שמע דכס כרלשטיס יסו'ס שופרים וסו'ס עבטי' לליכס אכל כרלשטיס אכל יסו'ס שמיסס ומסרס וסול'ס מלל לוס דרלשטיס
לס סיו שופרים וסרי שופרים אלו כופתין סו' פי' סדייטין דסייטין פ"ס כרלשטיס שמע מיטס דשופרים אלו סייטו כרלשטיס :

פירוש לתורת אלהים
שרי יאליס הארין פון מויזנד ושרי פאוח אונ הארין
פון הוינקערט ושרי חמשים הארין פון פופצינער ושרי
עשרת אונ הארין פון צעהנער ושמרים קערנינער
האב איד גימאקט צו איינערע שבתים דאס זענען
די וואס ביינרען אונ שקלאגין אז די בייטיגים הייסן :

ואתו אונ איד האב ויאי גינעבין ראשים גרעשע
אידער איד איהר ואלט ויאי נעבין קבוד רדיינו
אז ויאי ברארפין עפעס קיפין זענען ויי בילקער
פון אגערע, האבין ויאי עפעס צו פאר קיפין
זענען ויאי איד בילקער פון אגערע, אזויא אין
אגערע ואבין ואלט איהר ויאי נעבין קבוד

נביאים ישעיה א

לחמשיך מנה' ר"א צבאות נפש צב צבא צבאות רח יהודה נשמה הנצח
דנצח יהודה היה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשית :

" למה לי רב־בחיכם יאמר יהוה שבעתי עלות
אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתודים
לא הפצתי : כי תבאו לראות פני מִי־בקש זאת
מִידִבְכֶם רמס חצרי : לא תוסיפו הביא מנחת־שוא
קִמְרַת תועבה היא לי חדש ושבת קרא מקרא
לא־אִכֹּל אֶן ועצרה : י חדשיכם ומועדיכם
שנאה נפשי היו עלי למרה גלִאתִי נשוא :
" ובפרשכם נפיקם אעלים עיני מִכֶּם גַּם פִּי־
תרפו תפקה אינני שִׁמַע יִדְבְּכֶם דְּמַים מְלֹאוּ :

חוביכו לקבלא צלותכו בעדן בגישתכו : די ריכיון ומעריכוו רחיק מימרי הוו קדמי לרחוק
אפיתיה למשבק : ה וכד פהגיא פרסין דיהוה לצלאה עליכוו סמלקתא אפי שקינתיה מכוון ואפי פד
אחיו מכוון לצלאה לא רעוא קדמי לקבלא צלותכוו דייכוון רמס ופאי מליון :

- (א) למס לי וגי' . סלל כל מלס סוכה בל המודוס סס סכסל
וחסס סוליל וליכס מיטס ל"ל דנח : סכסטי וגי' . ר"ל
פני קן כסס כלדס סכסכ סכוא קן כדכ סכוא סכסכ סכסכ ואל
סכסטי סוליל וליכס סכס : (ב) כי תבאו . למשך חנוול לראוס
לפני כדנל או אורג לכס מי בקש זאת מִי־בקש זאת
במלכי : (ג) מנחת־שוא . כי סוליל וליכס לי לרזון סוליל וליכס
שוא כי ל"ל כס חנוולת כי סקסכס סקומו סול מונכס סוליל חרש
וכס . כי כדלס חרש טון שבתת ב"ן לימי המוכד הכס סקלול
מקליל קוד וחסס ונחריס לפני ככלסס קריכומו סלל לא סוכל
לכסל סלון חרודירס .
- (א) מריאים . כהמות פטומוח : לא הפצתי . אנור
שחחס עורכרס על חורתי : (ב) מי בקש וגי' .
אחרי סלון לכנסס סלס עמו : (ג) קמרת תועבה .
קיסוד של תועבה הוה לי ולא נתת רוח : חדש ושבת .
שחחס מוכסיון לקרף עברה ואסיפס לא סוכל לכסול און
סלכככס הנוטס לע"ז וחסרס עמו : (ד) ובפרשכם
בפִּיכֶם . למפלח אלוות סכס :

כתובים תהלים עד

לחמשוך מיסור ומלכות וראו שנין דלת יוד נמש שנין דלת שנין דלת יוד רוח יאהדרגתי נשמה דיסוד א אד
אדני אדני נמש אדני רוחאלף דלת גון יוד נשמה דמלכות יז הו וז הו חיה יחיה דיסוד יהנה חיה יחיה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשית :

א אתה נזקא בעושנה מוי א אתה פורתה בענה ים שברת ראשי הנגנים על-הקמים :
ב אתה רצפת ראשי לוינתו תהננו מאכל לעם לציים : ג אתה
בקעת מענן ונחל אתה חבשת נהרות איתן : ד לך יום
אף-לך יורה אתה הכינות מאור ושמש : ה אתה הצבת
פל-גבולות ארץ קיין נחרף אתה יצרתם :
והו פיפא סן פיפא סן פיפא סן פיפא סן פיפא סן פיפא סן פיפא סן פיפא סן פיפא סן
ויקא ויורגא דיהו מקיפין : די לך ויקא לחוד די לך ליקיא אף אתקנא סיהרא ושקשא :
ח אתה אתקנא כל פחוקא דקרעא קנשא וסתנא אתה גראתינון :

מצורת דוד

רש"י

(6) כפון . ככך סוכרת סיס ל"ב גוריס לכל שכמ שכי
לפעט , כן לרז"ל . על המים . כי נחקשו מי סיס כפעטס
והיו סמללים נודקיס עליהם ושמכ כלסס : (3) כלשי ליתן .
סכיו ושלשו של קרסס סנקר ליתן : סתנו מלכל . נחת
עוסכס לבס נסס ישכל סכלנו כדלכ : פקוס לים ושמס :
(3) ססס כקעס . סס סמלס נסס נסס מעין ומל : נסרית
איתן . וס סיס וסרזן , ל"ל עסית נסס סמס צמוליס כמקוס
סיכס סכפעס מים ומקוס סמס סוכסס : (7) לך יום . ל"ל
מלוכ . סוס סיהס סנקלס (ככלסס 6) מלוכ סקסן : (8) כל
מסו כמקוס סכלוי לו :

(4) פודרת , לטון פרויס : תנינים , סס מלרס :
(3) ראשי לוינתן . פרעה : לציים , לכות ונכות
סחולת : (2) אתה בקעת . לישראל מן העור מעינות :
אתה הובשת , ירדן סחול נהר איתן : (7) לך יום .
גחולתן של ישראל : אף לך לילה . ועמד היה כלרות
הנלות : מאור ושמש . זו התורה :
סס כלסס : ססס סכינות . לסיס כל כלס ולסינו סקיקס :
גחולת סכן . לסיס כל :

פירוש עברי טייטש

(א) אתה פודרת בידים מים דיין שטמאקייט האקסו
צוגראכין דעם בם אויף ציונעלף שטייקער
יעדער שקם זאל האבין אפגעווינדער וועג אין בם
שברת ראשי תנינים על המים דוא האקס צוגראכין דיא
קעפ פון דיא מפרים אויף דעם וואקער פון ים :
(ב) אתה רצפת ראשי לוינתו דוא האקס צוגראכין דיא
קעפ (דיא עלצשטען) פון דיא מפרים סתננו ספאל
לעם לציים דוא האקס גיגעבין דיא מפרים וייא
זאלין זיין אעסיגיווארג צו דעם פאלק וואס זענען
געגאנגען אין דער מדבר , דיא יודין האבין צו
גענעקען דאס נאנצע פארמעגן פון די מפרים :
(ג) אתה בקעת מענן ונחל דוא האקס גישפאלטין דעם
שפיט אויף עם איז ארויס געגאנגען פון איהם

משנה

סוטה פ"ב

משנה

ברמורא

כלי אטמלי דפ"ח דמלכות דליכס צכאוח

היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית
ונתנה על ידיה כדי ליגעה . כל המנחות

היה מביא . הכלל את מנחתה כדכתיב והכיול את קרנה :
כפיפה מצרית . כל עשוי מאורי הדקל מן ורזיס
הגוליס סכינות הדקל : כדי ליגעה . סתודה ולא ימחה
הסס על המיס . ולמ"ד סתחלה היה משקה אותה וסח"כ

ואל איהר האלמען פרי לבעה איהר מיר צו מאכין
זיא ואל מודה זיין כל תפחותי תתלתן וסוסן בגלי שרת
אלע מנחות אין אנהייב (וען קען בריינגט זיי פון
דער היים , בריינגט קען וייא אין אוילבענדע
אדער אגאלבענדע פלי וואס דיא פלי קען קען
הייליג מאכין צום פארזען אין בית המקדש , דער

דיק ב א הנה מביא את פתחה דער מאן האמ
געבריינגט די מנחה פאר זיין ווייב
די סוסה בתוך כפיפה מצרית אין אקארב פון מפרים
ואדער מצרית מיניט קען אין אקארב וואס איז
גיפלאקטען פון די קארע פון אבוים וועתנה על ידי
די קארב האט קען גיגעבין אויף אירע הענט זיא

מכיל מנחתה אע"פ שמחקה הסם מיונה כדי שחודש ולא תמות מיתה מנוולת שאע"פ שמחקה המגילה אם חמרה שמהה אני אינה שמה: תחלתן וסופן בכלי שרת. לאו בכלי שרת ממש קאמר שאין אדם עבדי מנחתו מחזק ציתו בכלי שרת אלא בנלחות של כסף וזל כסף שכן ראויים לכלי שרת וזו בכספיה מנחתו שאין ראוי לחזק מנחתו כלי שרת דדמי להקריבוהו נח לפתח: כל המנחות מעונות שמן ולבונה. גמ' פריך והא

[6] מטפס. בגמרה יר"ף ל"ט מקלף ויטל כליבא ד"כ"ט ועמ"ס: [ג] חלי לוג. לנכסא נגמרי ל"ט. דש"י. וז"ל דב"י נמרי ל"ט שתיך מ"ט נסמן: כסבי יס"ט יס"ט כקלות ולפיכך כ"י שמעטעט בכחב מטמט כמ"ט, וסמ"ט: [ג] ל"ט יט"ט. דלפני ער כל פיות סחמס פונה ל"ט יס"ט אלא דב"י יט"ט: [ג] כל כ"ל. סכא וז"ל ה"ן סלל כסדר וס"ט ל"ך לנשפית קודש שתיכות, כדלפ"ה בגמ' (דף ע"ו), ופ"י מ"ו: (6) ס"ט מ"ד דגמסא חז"ל למסכתא ה"ס שעתא דדב"י סת"י [ב"ל י"ד] דמשמע חת"י וק"ל חק"ל דנחמ"ס דכ"ט וז"ל כ"י שפ"ה למשמע סת"י חת"י מ"ט סמ"כר"ס סחמס וס"ט פ"ט

תחלתן וסופן בכלי שרת וזו תחלתה בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת. כל המנחות מעונות שמן ולבונה וזו אינה מעונה לא שמן ולא לבונה. כל המנחות באות מן החיטין וזו באה מן השעורים. מנחת העומר אף ע"פ שבאה מן השעורים היא היתה באה גרש וזו באה קמח. רבן גמליאל אומר בשם שמעשיה [א] מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה: ב היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתובה [ג] חצי לוג מים מן הכיור. ר' יהודה אומר רביעית. כשם שממעט כהתב כך ממעט בשם. נכבם להיכל ופנה [ג] לימינו. ומקום היה כשם אמה על אמה ומבלא של שיש מבעת היתה קבועה בה. ובשרוא מנביה נוטל עפר מחתתה ונותן כדי שיראה על פני המים, שנא' ומן העפר אשר יהיה בקרקע המושכן יקח הכהן ונתן אל המים: [ד] בא לו לכהוב את המלח, ונתן אל מקום הוא וכתב מאם לא שבכ איש וגו', ואת כ"י

וזה אינה טעוה שכן ולבונה וזכא מן השעורים וזכא קמח: גרש. מבור ומטפס כשלט עשרה נסה כעין מלח כחמ"ס: קמח. הכל מעורב כמו שנטמן: ב היה מביא. ה"כ"ן: פיילי. כוס נלשון יוני: מן הכיור. דלח"כ מ"ס קדושים וז"ן קדושים אלא שמתקדשו בכלי: בשם שבמעט. ר"י ככתב המגילה לקמן כמתגלי כך ממעט כאן, ואין הלכה כר"י: מקום היה שם. כיכר מתוך שער רלפס ה"כ"ל: ושבועת קבועה בה. לחומה כעכמתה ולבונה: מנחת הרלפס שהיא כולה כזכני ט"ס: ב"ר שיראף. ל"ך שיתן כה שיעור ט"הא נרלח ויכ"ר על פני המים: זבתן הרמים. מדלח כתיב ונתן כמ"ס אלא אל המים שממעט שלה יהא נכלט כחוק: ג מאם לא שבכ איש אורח וגו'. הנקי שהן קללות הכחות מחמת כרכות דמשמע הא אם שכב לא תנקי (ה):

נָאָה לַיִּינָט קִיעַן אַרְיִין דִּי מְנָהָה אִין אַהֲלִיגֵנְע פֿלִי פֿון בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְיֵי אֹנֵן דִּיא מְנָהָה פֿון דִּיא מִסְבָּה תְּהִלְתָּהּ בְּנִשְׁפָּה מִצִּירֵי אִין אַנְהִיב [נען קען גְּרִינגֶנט אִיךָ פֿון דְּעִרְהֵימ, גְּרִינגֶנט קען אִיךָ אִין אַקָּרֵב וְזָאם אִין גִּפְלֶאקֶטען פֿון קָאָרע וִיסוף בְּגַלְי שְׂרַת דְּעֵר נָאָה לַיִּינָט קִיעַן אַרְיִין דִּי מְנָהָה אִין אַהֲלִיגֵנְע פֿלִי פֿון בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּלִ תְּמַנְחֵיט פֿעִינֵט שְׁשֵׁן לִבְנֵי אֶלְע מִנְחֹת רֶאָרְף קִיעַן צֹא וְיֵיא אִייל מִיט בְּשָׂמִים פֿלִי אֹנֵן דִּי מְנָהָה פֿון דִּיא מִסְבָּה אִיין מִיטֵנֵה לֹא שְׁמֵן וְלֹא לִבְנֵי דֶאָרְף פֿון דִּיא אִייל אִין בְּשָׂמִים בְּלִ תְּמַנְחֵיט בָּאוֹת מִן תְּחִיפִי אֶלְע מִנְחֹת קִיעַן פֿון נִייעֶזען קִיעַל וְיֵי בָּהּ מִן שְׁעִירֵי אֹנֵן דִּי מְנָהָה פֿון דִּי מִסְבָּה קִיעַמ פֿון גְּעֶרְשָׁשְׁעֵן קִיעַל מִנְחַת תְּשִׁרֵף אָף עַל פִּי שְׂבָאָה מִן תְּשִׁירֵים דִּי מְנָהָה פֿון עֹמֶר אֶפִּילוֹ וְיֵיא קִיעַמ פֿון גְּעֶרְשָׁשְׁעֵן קִיעַל הִיא הִיחָה בָּהּ גֶּרֶשׁ פֿון רֶעֶסְטִנוֹעִין אִין וְיֵיא נִיקִיעַן רִינגֶע וְעִוְפִשְׁעֵי קִיעַל וְיֵי בָּהּ גֶּרֶשׁ אֹנֵן דִּי מְנָהָה פֿון דִּי מִסְבָּה קִיעַמ קִיעַל אִים גְּעִי מִישָׁמ מִיט קִלִּיעֶן אֹזִיא וְיֵיא וְיֵיא אִין גִּקְמֶאֶלְעֵן גִּינוֹארִין, וְיֵיא בְּגִלְיָאֵל אָנָט גֶּשֶׁם שְׁמִשְׁשָׁה פֿעִשָׁה בְּחֶמֶת אֹזִיא וְיֵיא דִּי מִסְבָּה הִיא גִּקְמֶאֶל (וְיֵיא גִּקְמֶאֶה בְּדִ קִרְבֵּיהּ מִאֵל בְּחֶמֶת אֹזִיא אִין אִיךָ קִרְבֵּיהּ פֿון אֶנְגֶּלְעֵן זֶאכִין וְזָאם אַהֲבָה עֶקֶם: ב הִי מִבִּיא פֿיילִי שֶׁל חֶרֶס תְּדִשָׁה דְּעֵר פֿלֵן הָאֵם גִּבְרָאָמֵט אַנְיָעֵם קִרְיָעֵל אַפְרֶעֶעֶם [וְנוֹתוֹ לְהִטְבָּה חֲצִי לֹג מִים מִן הַכִּיֹּר אֹנֵן דְּעֵר הָאֵם אַרְיִין גִּנְאָסִין אִין דְּעֵם קִרְיָעֵל

ואינו כותב והשביע הבין את האשה. שכן זה אלא מזהו על הכהן להשביעה ולא היה כותב וחמרה האשה אמן שחיו אלא קבלה שהאשה מקבלת עליה האלות וילף לה מדכתיב האלות האלה לרבות קבלות הבאות מחמת נכרות (ב) האלה למעטיו נזואות וקבלות: רבי יוסי ואומר אינו פסטיק. משהחיל אמ לא שכב היט חותך עד אמן אמן וכותב נזואות דהשביע כהן את האשה וקבלות דחמרה האשה אמן אמן דדריש את לרבות נזואות וקבלות: רבי

שמיה תחת וכו' ואינו כותב והשביע הבין את האשה. וכותב יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וכו' המים המאריים האלה במעריך לצבות כמן ולנפיל ירך. ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן. רבי יוסי ואומר לא היה פסטיק. רבי יהודה אומר כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וגו' וכו' המים המאריי האלה במעריך וגו'. ואינו כותב ואמרה האשה אמן: ד אינו כותב לא על הלוח, ולא על הנייר, ולא על הדפתרא, אלא על הקנילה, שנאמר בספר. ואינו כותב לא בקומום, ולא בקנקנתום, ולא בכל דבר שרושם: אלא [ה] כדיו, שנא' ומחה כתב שיבול להמחות: ה' על מה היא אומרת אמן אמן, אמן על האלה, אמן על השבועה, אמן מאיש זה, אמן מאיש אחר, אמן שלא שמייה [ו] ארוסה ונשואה ושומרתי יכם וכנסה, אמן שלא נשמאתי, ואם נשמאתי יבואו כו'. כ"ט: [ו] ארוסה כו'. אפ"ס

השבועה שהשביעה הכהן משיעו חני עליון שלא נשמאתי יבואו כו' ואם נשמאתי יבואו כו'. היינו קבלת אלה שח"ל הכהן

סמית, רש"י: (כ) בגמרא סל דריש' אלות אלות עמס סולת לרבות קבלות סולת מחמת נכרות אלו. למעטיו קבלות עממס מורה האלה למעטיו נזואות וקבלות דכ"ט דניי מיפוטא ליעוסא דרשניו לט וכו' יוסי ס"ה דסולתו סידה

ממטת סולתו נמי למעטיו דריש: (ג) ומצדקים אופן כדקא שקרין גליי' וטופן כו', כ"ט: (ד) סמית עממס ק' קולתים סממס שקרין גליי' [ס] כדיו. עממס שייקין מכויל נמי ע"כ דמילה ואלא מיטו עמ"ס דיו דכסא עממס דכסא דכתיב וממס קסיד קלס אכסב שטוס יכונל לנמכות ולסיכך כחכוסל קנקנתום כדיו עמ"ס מתקיים ס"ו פסול לו' סמית סכב לדמסס איני פסולה דמסס לא סקדנתין עממס יכונל לממק, עמל סממסס סוס בגלגול ופיקך עממסס למוי להקדים סממס סקדנתס כעמל ודמוס קודס כעמל

ולא בכל דבר שהוא רושם. וכלעו כלקף וחיוני יכול למחוק דקומום וקנקנתו עכדי וסוסי: אבן שלא ששתי ארוסה ונשואה. ע"י נגלול עבועה הוא מגלגל עליה וזתו וכו' וקא לא ונסמרה מגלגל עליה עומחה שנטמחה כשהיא שומרת יכם ומתניתין ר"ע הוא דלמך שומדת יכם ערוב ואינה הלכה אלא שומרת יכם שומרת ומותרת ליכם לפיכך אינו מתנה עליה אם וזתה שומדת יכם: אמן שלא בנשמאתי וכו'. פי' שזעזעו קמפ'ס לממן על האלה אמן על השבועה דמתנין לעיל וה"ק אמן שלא נשמאתי הוא אמן על השבועה שהשביעה הכהן משיעו חני עליון שלא נשמאתי: ואם נשמאתי יבואו כו'. היינו קבלת אלה שח"ל הכהן

אפ"ק דמקעין אין דיא וואקער פאיהת פקוס הוא פותב פון וועל'קען ארט זאל ער שרייבען פאם לא שכב איש פון דעם פסקין אם לא שכב איש וכו' ואת כו' פאיהת פתח אישך. ואינו כותב אמן ער זאל גימט שרייבען די ווערמער דהשביע מתן את האשה. וכו' און ער שרייבט דעם פסקין וי' אתה לאלה ולשבועה וכו' חמים המאריים האלה במעריך לצבות כמן ולנפיל ירך. ואינו כותב אמן ער זאל גימט שרייבט די ווערמער האשה וכו' איהך לאלה ולשבועה וכו' און ער זאל גימט שרייבט די ווערמער האשה אמן אמן. רבי יוסי ואמ'ט וויא ער האט אנגעוהויבען צו שרייבען אם לא שכב לא היה פסטיק האט ער גימט אויף גימטרט נאר ער האט געשריבען פסקר גי' צום סוף ענין. רבי יהודה ואמ'ט כל עצמו אינו כותב פון דעם אנגעבען עיקר פון דער פרשה האט ער קעהר גימט געשריבען אלא נאר דיא ווערמער יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וגו' וכו' חמים המאריים האלה ג'ממק וגו'. ואינו כותב אמן ער האט גימט געשריבען דיא ווערמער ואמ'ט האשה אמן אמן: ד אינו כותב ער האט גימט געשריבען דיא פרשה לא על הלוח גימט אויף אקבען פון האלץ ולא על הנייר און גימט אויף פאפיר ולא על הדפתרא און גימט אויף אפעל וואס אין גימט גום אויס גיארגייט אלא על התקלה נאר אויף אפאקעמט שגאמך ווי עם שמיים אין פסקין בספר אויף

אפ"ק דמקעין אין דיא וואקער פאיהת פקוס הוא פותב פון וועל'קען ארט זאל ער שרייבען פאם לא שכב איש פון דעם פסקין אם לא שכב איש וכו' ואת כו' פאיהת פתח אישך. ואינו כותב אמן ער זאל גימט שרייבען די ווערמער דהשביע מתן את האשה. וכו' און ער שרייבט דעם פסקין וי' אתה לאלה ולשבועה וכו' חמים המאריים האלה במעריך לצבות כמן ולנפיל ירך. ואינו כותב אמן ער זאל גימט שרייבט די ווערמער האשה וכו' איהך לאלה ולשבועה וכו' און ער זאל גימט שרייבט די ווערמער האשה אמן אמן. רבי יוסי ואמ'ט וויא ער האט אנגעוהויבען צו שרייבען אם לא שכב לא היה פסטיק האט ער גימט אויף גימטרט נאר ער האט געשריבען פסקר גי' צום סוף ענין. רבי יהודה ואמ'ט כל עצמו אינו כותב פון דעם אנגעבען עיקר פון דער פרשה האט ער קעהר גימט געשריבען אלא נאר דיא ווערמער יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וגו' וכו' חמים המאריים האלה ג'ממק וגו'. ואינו כותב אמן ער האט גימט געשריבען דיא ווערמער ואמ'ט האשה אמן אמן: ד אינו כותב ער האט גימט געשריבען דיא פרשה לא על הלוח גימט אויף אקבען פון האלץ ולא על הנייר און גימט אויף פאפיר ולא על הדפתרא און גימט אויף אפעל וואס אין גימט גום אויס גיארגייט אלא על התקלה נאר אויף אפאקעמט שגאמך ווי עם שמיים אין פסקין בספר אויף

ואם נעמלח יבואו כ"ך כל הקלות הללו: אמן שלא
 אשכח. שאם תמחל לח"ו מים מערער' אותה (ה) וחין
 סלכס כר"מ: ׀ ולא משנתגרשה. (ו) שאם זנתה לאחר
 שגרשה וחזר והמירה וקבלה לה ונמחלה חין המים סדקים

על זנות שלאחר גירושין
 דגרשה שזמנה מותרת לחזור
 לבעלה דקידושין חלה
 כנכנסה החיסור לא כביאה
 דכתיב ויאלה מבינה והלכה
 והיתה לאיש אחר לפיכך

תקדשה לחיט אחר אע"פ של נכנסה אסורה לחזור
 לבעלה ואם נכנסה כלא קידושין מותרת לחזור לבעלה

סדקיהם הספנס: (ס) חוכין לה לתוך נכנס סלכס סכמק
 פ"י משקס כ"לס כעשס ערעל וסול ל' זקמק סכר יפוכרו
 וכו"ס נעמרה: (ו) ס"י לים כ"שסס וס"ק לא על קודס
 סמסלסס כלומכ לס כ"שסולן סרלסזוסס ססכוסס לטו סללל
 על קודס סססלסס וכן לא עשנלרסס וסססרס כו' וסל"כ

הסזוסס וסכ"ססס ללכר כס"סין
 ססיס לא סיס סססס עסס על
 סלכר ססס"ס"ס וס"ס"ס וס"ס"ס
 וסס"ס"ס: (י) ס"ל ס"ל ס"ל
 סיסס ס"ס"ס כ"סן לס ס"ס
 יכסס וס"ס זנלס כ"סן לס"ס
 נלסכ"ס ס"ס כ"סן ע"כ ס"ק
 וס"ס חולל"ס כו' וס"ס כסס"ס
 נכוססו וס"ס זנלס כ"סן לס"סס וס"סס ס"סן לס"כך
 יכול לססוס עכ"ז, כ"ס"ס:

גינוארין, אונ יוא איז סקא גינוארין ואחר כך החזיר
 דער נאה קם דר סאן איר צוריק גינוקן לא תיה מתנה
 עמה בארורף האם ער גיט אויס גינוקן אהגאי מיט
 איר וי חבל דאם איר דער פלל כל שחגגל ולא חזרה
 אסורה עזי אז יוא וואלט מנה גינוען וואלט גיט
 אסור גינוארין אויף אים מיט דעם זנות לא תיה מתנה
 עמה אויף דעם זנות האם ער גיט אויס גינוקן
 אהגאי מיט איהר:

רש"י

אלות מכיש. ית' ה' אותך וכלו המים המאחרים וכו'.
 קללות הבאות וכו'. הנקי ממי המרים: אלה.
 מיעוט הים: שכבשנה תורה. כגון יכנס ה' כשמת
 וגו': צוואות. והכניס הכהן את האשה דלת תימה דלת
 ידלג הלכך אשעריך למעשיהו: קבלות. חתן: בלהו.
 ריבוייה כדקאמת חלית חלות ממש חללות קללות הנאות
 מחמת כרכות אלה למעטי שחמסס חורה וסכ"כ אכל

מים הקרים, דריבער דארף מען דעם פסוק אויך
 שרייבין אויף דעם פארקעט צום אפ מעקין איה
 לקטי' קללות שבישנה חזרה ווען אין פסוק וואלט
 געשצאנען מען זאל שרייבין האלות אלה, דיא
 קללות, וואלט מען בייגען גאר דיא קללות וואס
 שטייט אין דיא פרשה סוסה זאל מען שרייבין
 אבער דיא קללות וואס שטייט אין משנה תורה
 ואין די קדרה בתאל זאל מען גיט שרייבין, אונ אז
 עס שטייט האלה, מיט איה לקטי' צואות וקבלות
 אפן אפילו וואס די תורה האט גיקאסין דעם פהן
 דאס זענען די ווערקער, והשביע אותה הפהן
 ואמר אל האשה' דער פהן זאל יוא בשווערין אונ
 ער זאל זאגן צו די אשה אונ, והשביע הפהן את
 האשה בשבעת האלה ויאמר הפהן לאשה' דער
 פהן זאל בשווערין דיא וואס מיט אשכנעה פון
 אפלוכונג אונ דער פהן זאל זאגן צו דיא אשה
 ויאמר היקם צואות, דיא ווערקער זאל מען אויך
 גיט שרייבין, אונ וואקרה האשה אמן אמן' דיא
 אשה זאל זאגן צווייא קאהל אמן וואס היקם
 קבלות, זאל מען אויך גיט שרייבין וידי ויסי בתי

ג'ט סקא גינוארין אפן שלא אפא אמן איה ויעל ג'ט
 סקא ווערין: ׀ חגל שין אלע חקמים זאגין גלייה
 שאין מתנה עמה ער נעקט גיט אויס אהגאי מיט איר
 לא על קודס אהגאיס גיט אויב גיט האם מונה גינוען
 איידער וי איז גינוארין זיין פקה ולא על מאה ששתגרש
 אונ גיט אויב יוא וועט מנה גיט דער נאה ווי יוא
 וועט גיט ווערין נסרה לאחר ונספא אז וי האם ויה
 עבהאמין מיט אסענקש נאה דעם ווי זי איז גיט

נכמא מוסה דף יז ע"א

סלכס ס' כלס כלי סס"ין דפ"ס דמלכס דכריס השחמא
 רבי יהודה אומר כל עצמו וכו'. במאי קמיפלגי
 כהאי קרא קמיפלגי וכתב את האלות האלה
 הכהן בספר. ר"מ סבר אלות אלות ממש האלות
 לרבות קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעושי
 קללות שבשנה תורה האלה למעושי צוואות
 וקבלות אמן. ור' יוסי בלהו כדקאמת את לרבות

רבי יודא איבר רבי יהודה זאגט כל עצמו אינו כותב
 אלא יתו' פון די נאנצע פרשה האט מען גיט
 קער געשריבען גאר די קללות וואס וועט קינען
 אויף די סוסה ער זאל גאר שרייבין די ווערקער
 וס' ה' אותך וכו' בפי קמיפלגי אין וואס קריגען דיא
 הנאים פון די משנה בתיא גרא קמיפלגי אין דעם פסוק
 קריגען זיי, עס שטייט אין פסוק וכתב את האלות האלה
 ביהו בפי דער פהן זאל שרייבין דיא קללות אויף
 אפאפיר (פארקענמו רבי סאי פיר רבי מאיר האלט
 אלות אלות ממש ווען אין פסוק וואלט גישמאנען
 וכתב את אלות, ער זאל שרייבין קללות, וואלט
 מען גאר גינדארקט שרייבין דיא קללות דאס איז
 דער פסוק וס' ה' אותך וכו', ווייל עס שטייט אין
 פסוק האלות, די קללות לרבות קללות הבאות מחמת
 ברכות דאס לערינט אונ די כרכות וואס פון זייא
 קינען קללות דארף מען אויך שרייבין ודאס איז
 דער פסוק אפ לא שבי אש אותך וכו' חקמי ממי תמריס וכו'
 אויב דיא האקט גיט מנה גינוען וואלטס זיין ריין
 פון דיא מים הקרים, דאס איז אברקה, פון דיא
 קרקה פארשטייען מיר אקלה, אבער אז יוא
 האמיא מנה גינוען וועט יוא גיט זיין ריין פון די

ה"י דהאלה לא תדרוש למעוטי זולות וקבלות דלחא את ורבינו וה"י דהאלה מוכיח הוא: ורבי יהודה. כוליה דה"י דקרא מעוטי דריש להו: דלגבי רבוייא. דהאלות דקאי מוכיח: דלגבי מעוטי. האלה דמישעא הוא אלה זולא מוכיח: והא לית ליה לר"מ. כמסתא קדושין: אמר רבי תנחום הנקי כתיב. כלל וי"ד דלמשתע הנקי אם לא עבד ותדרוש הכי עומאה תחת אישך חקוי: שכינה ביניהם. שהרי חלק את שמו ושכלו ביניהם וי"ד בלשם ה"י כחשה: לא זכו אש אוכלתן. שהק"ה מסלק שמו

צוואות וקבלות, ור"מ אתים לא דריש ור' יהודה כולה במיעוטי דריש להו אלות ממש הא"ת לכות למיעוטי קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה אלה למעוטי צוואות וקבלות. ור"מ מאי שנא האי ה"י דמרב. ביה ומאי שנא האי ה"י דמעטי ביה ה"י דגבי ריבויי ריבויי ה"י דגבי דמיעוטא מיעוטא והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן אמר ר' תנחום הנקי כתיב. דרש ר"ע איש ואשה זכו שכינה ביניהם לא זכו אש אוכלתן. אמר רבא

דיקאמרת און רבי יוסי זאנא אלץ איז וויא רבי מאיר זאנא, וואס קען זאל יא שרייבן און וואס קען זאל גיט שרייבן, גאר אויף זיין זאך קריגט ד' יוסי אויף ר' מאיר רימ זאנא צוואות און בקרות זאל קען גיט שרייבן, טייל עס שטייט האלות מיט אה, און רבי יוסי זאנא צוואות און בקלות זאל קען אויך שרייבן, טייל עס שטייט אין פסוק אה האלות, איז דאך דער ווארט אה איבעריג, עס קען דאך שטיין נקבת האלות, דער ווארט אה לעריגט אונז צו וואס מיט דיא קללות זאל קען שרייבן די צוואות און בקלות אויך, און דעם ה פון האלות ברשת גיט רבי יוסי ורבי מאיר אתים לא דריש און רבי מאיר ברשת גיט דעם ווארט אה ורבי יהודה פלוה במיעוטי דריש ליה און רבי יהודה ברשת אלע הדין ווייזן קען זאל ווייניגער מאכין קען זאל גיט שרייבן, עס שטייט אין פסוק קען זאל שרייבן אלות קללות אלות ממש דיא ריבטיגע נעקשער וואס זיי זענען קללות זאל קען שרייבן האלות למעוטי קללות מבאות מחמת ברכות דער ה פון האלות קוקט ווייניגער צו מאכין די ברכות וואס קוקען פון זייא קללות זאל קען אויך גיט שרייבן אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה דער ווארט אלה קוקט ווייניגער זאל קען גיט שרייבן האלה למעוטי צוואות בקלות דער ה פון האלה קוקט ווייניגער צו מאכין צוואות און בקלות זאל קען אויך גיט שרייבן, פערענט די גמרא רבי מאיר פאן זאנא האט דמכדי ביה ופאי זאנא מאיר דמכדי ביה וואס זאנא רבי מאיר דער ה פון ווארט האלות קוקט צווא מערין אז די ברכות וואס קוקען פון זייא קללות זאל קען אויך שרייבן, און פאר וואס דער ה פון האלה קוקט ווייניגער צו מאכין צוואות און בקלות זאל קען גיט שרייבן, ענאשערט ריא גמרא ה דגבי רביא רביא דער ה וואס שטייט ביא מערונג נוייט, ער אויף מערונג, דער ה וואס שטייט ביא יא שרייבן נוייט ער קען זאל נאך קער שרייבן, די אלות דארף קען דאך שרייבן, דריבער אז עס שטייט האלות ווייט דער ה קען זאל נאך קער שרייבן ווי ברכות וואס פון זייא

ווייס קען קללות זאל קען אויך שרייבן ה דגבי מיטא מיטא דער ה וואס שטייט ביא ווייניגער צו מאכין נוייט, ער אויף נאך ווייניגער צו מאכין דער ווארט אה נוייט ווייניגער צו מאכין, דיא קללות וואס שטייט אין די פרשה סוטה זאל קען שרייבן אבער דיא קללות פון משנה תורה זאל קען גיט שרייבן, איז דער ה פון האלה אויך ווייניגער צווא מאכין אז צוואות און בקלות זאל קען אויך גיט שרייבן, פערענט די גמרא וואו רבי מאיר לית ליה כלל לא אהה שומע דורבי מאיר האלט דאך גיט אז פון גיט ווייסן מיר יא, און אז עס שטייט אין די תורה וואס לא שמיט סימאה פתח אישך אויב רו האקט גיט מונה גיווען הנקי ממי הקרים זאלקסו זיין ריין פון די פישעקע וואסער, לעריגט גיט רבי מאיר פון די נעקשער אבער אז ליה האט יא מונה גיווען נועט זיא גיט ריין נערוין פון דיא פישעקע וואסער, ווייסן מיר דאך גיט פון דיא ברבא אקלה, פאר וואס זאנא רבי מאיר קען זאל שרייבן דיא ברכות אמר רבי תנחום הנקי פתיב האט רבי תנחום זאנא טייל אין דיא ברכות שטייט הנקי, נעקט דער פסוק אזוי געלייגענט אס לא שמיט סימאה פתח אישך הנקי אויב דוא האקט גיט מונה גיווען זאלקסו זיין ריין אס לא אויב עס איז גיט אזוי, גאר שמיט סימאה פתח אישך דער יא מונה גיווען הנקי זאלקסו דער שטיקט און דער ווארנין נערוין פון דיא מים הקרים הנקי און הנקי דאס איז זיין ווארט ווארום אה נועט פאר- מאהשט אויף אה, דרש רבי עקיבא רבי עקיבא האט גיאנאט אין ארבעט איש ואשה זכו שכינת בעיתו אז זאכאן מיט אונזייב זענען זוכה צו סאהן מנות און מעשים טובים און זייער פירונג אין די דינים פון גדה איזווי די תורה האט גיאמאין אזוי דיא שכינה ביא זייא, ווארום דער יוד פון איש און דער ה פון אישה איז דער עס ית, דער גאנצן פון הקביה לא זכו אש אוכלתו אבער אז זייא זענען גיט זוכה, זייא זענען גיט פרום, נועט זייא אפייער פאר- דערענען, ווארום הקב"ה נועט ארום זענען זייענע צוויי אותיות דעם יוד און דעם הו פון זייא נועט גלייבן זיין גאנצען אש און אהר גאנצען אש אמר

שמו מכיניהו וגמלאו אש ואש : וראשה עדיפא מראיש .
 אש של אשה קשה וממהרת לאכול וליפרע משל איש : האר
 מצריך . אש של אשה טובה נלקח מזה שאין אוח של סס
 מפסיק אלא מחובר ונקרא אש חכל של איש היו"ד של
 שכינה מפסיק : הגאה ליבא . ואין זה קיבול סכר אבל
 כאן יש הגאה כסועה לתת שלום ושלח ירעה ממוריס
 בישראל ואי זונה היא ואם נלקח וגורעה זרע : ואמר
 פרה . לנהרו ולזכות ישראל ממעשה העגל : בשכר אם
 מחוס . שלא רלה ליהנות מגזל : חוט של תבלת . כנגד
 אש מחוט : ורצועה של תפילין . כנגד סרוך דהיינו
 רלושה : מה נשתנה תבלת . שהוקיאו הכתוב לזליות :
 שהתבלת דומה לים וכו' . וכן ללמדנו שכל הנוקיים
 מצות זליות כאלו מקבל פני שכינה :

וראשה עדיפא מראיש מ"מ האי מצריך והאי לא
 מצריך . אמר רבא מפני מה אמרה תורה הבא
 עפר לטובה , שאם זכתה ויצא ממנה בן כבדרהם
 אבינו דכתיב' עפר ואפר לא זכתה תחזור לעפרה .
 דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואכני עפר
 ואפר וכו בניו לשני מצות אפר פרה וכו' טובה .
 והאיכא נמי עפר כסא הרים ההם הכשר מצוה
 איכא הגאה ליבא . דרש רבא בשכר שאמר
 אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל וכו בניו
 לשני מצות חוט של תבלת ורצועה של תפילין .
 בשלמא רצועה של תפילין דכתיב וראו כל עמי
 הארץ כי שם ה' נקרא עליך ותניא רבי אליעזר
 הגדול אומר אלו תפילין שבראש אלא חוט של
 תבלת מאי היא דתניא היה"מ אומר מה נשתנה

הנאה האם גיט דער מענטש פון דיא מענה .
 אקער פון דיא צווייא מצות האם דער מענטש
 הנאה פון די מענה פון די אש פון די פרה אדוקה
 האם מען מענה אקער מען נוערם ריין פון די סוקאה .
 פון די ערד נואם מען שיט אריין אין דיא נואקער
 נואם מען גיט סרינגען די סוקה האם מען הנאה .
 אויב זיא האם מענה גינען אין גיט פאר דעם מאן
 ער נוערם פסור פון אטייב נואם אין אונזה . אונ
 אויב זיא האם גיט מענה גינען , האבין גייע
 הנאה . עם נוערם שלום צווישען זיי אונ זיא נוערם
 האבין קינדער שיינע אונ צדיקים דש רבא רבא
 האם גינאנט אין אררשה בשכר שאמר צהנה אכני אם
 מהם וצר שרוד נעל נוייל אברהם אבינו האם גינאנט
 צום מלה קדום איה וייל פון דיר נאר גיט נעמען .
 אפילו גיט אפאדים אונ גיט אשגיריל פון אשך .
 נוייל איה וייל בעקער נעמען פון הקב"ה אונ
 גיט פון אפענטש . אונ נוייל די רייד פון אברהם
 אבינו זענען גינען אקבוד פאר הקב"ה דעריי
 בער זכי בניו לשני מצות האבין זיינע קינדער וזה
 גינען צוא צווייא מצות חוט של תבלת דעם פאדים
 תבלת אין די ציצית ודבשה של תפילין אונ רצועות
 אין די תפילין , זאנט רי נקרא בשלמא צועה של תפילין
 די מענה פון די רצועות נואם אין תפילין , אין דא
 הנאה פון דיא מענה דבתיב נוארום עם שמיים אין
 פסוק ורא כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וראי ספר
 אלע בעלקער פון דער נועלם נועלין זענן און דער
 נאמען פון נאם נוערם געוויפן אויף דיר נועלין
 נוי מרא האבין פאר דיר ונאני ר' אליעזר הגדול אויב
 אלו תפילין שבראש אונ מיר האבין גילערייט רבי
 אליעזר הגדול האם גינאנט דאם מיינט מען דיא
 תפילין נואם די יודין מראגין אויף די קעפ . אונ צו
 תפילין אויף דעם קאפ מוז מען דאך האבין רצועות .
 האבין דאך יודין נאני האם פון דיא מענה פון דיא רצועות
 אלא וחס של תבלת פאר היא נועלעקע הנאה האם פון
 דעם פאדים תבלת , צומפערט דיא נקרא דהיינו
 נוארום מיר האבין גילערייט הוי רבי פאיר אפר רבי

רבא רבא האם גינאנט וראש עדיפא מראיש אז דיא
 אשה אין גיט פרום אין איהר שמראף ערנער
 אונ געשווינדער וויא דער שמראף פון דעם מאן
 אז דער מאן אין גיט פרום פאר פקמא פאר נואם האי
 מצריך והאי לא מצריך ביא דעם נוארט אשה
 זענען דיא צווייא אותיות אש איינס נעפיין דאם
 אברעקע , אין שוין דא דער פייער , אקער ביא
 דעם נוארט אש , אין דאך דער י צווישען דיא
 צווייא אותיות אש , מען גיט דער פייער אויב
 געשווינגט צוא קוקען און רבא מפני מה אמרה תורה
 הבא עפר לטובה רבא זאנט פאר נואם האם די תורה
 גינאנט מען נאר בריווינגען ערד אריין צוא שומען
 אין די נואקער נואם די סוקה מרינגקט שאם זתח
 חוץ לה גיט פארהם אכני אויב זיא האם וזה
 גינען , אויב זיא אין אין אקת פרום אונ האם גיט
 מענה גינען , דאם אין נאר אפבלבל , נועם זיא
 האבין קינדער נואם נועלין זיין צדיקים וויא
 אברהם אבינו דכתיב ביה ונאני עפר ואפר נואם ביא
 איהם שמיים אין פסוק ער האם גינאנט איה בין
 ערד אונ אש לא זכתה אונ אויב זיא האם גיט וזה
 גינען . זיא האם גיט מענה גינען , נועם זיא גיין
 צו איהר ערד , נועם זיא שטארבין וועט רבא רבא
 האם גינאנט אין אררשה בשכר שאמר אברהם אכני
 ונאני עפר ואפר נוייל אברהם אבינו האם גינאנט
 פאר הקב"ה אין בין נאר גישט איה בין נאר ערד
 אונ אש זכי בניו לשני מצות האבין זיינע קינדער
 וזה גינען צו צוויי מצות לאפר פרה ונפר סוקה אין
 מענה צוא טאהן מיט אש דאם אין די אש פון די
 פרה אדוקה , אונ איין מענה צו טאהן מיט ערד ,
 דאם אין דיא ערד נואם מען נעמט צו אסוטה ,
 פקענט דיא נקרא עם אין דאך די נאה אסוטה
 נואם מען מוהט מיט ערד וקאיא נמי עפר בימי חיים
 אז מען שעקט אהיה אלא אעוף בארמקען נעקען
 די פלוט מיט ערד , ענפערט דיא אקרא חס הכשר
 מענה איך טאה לרא ביא ריא מענה צו דעקען ריא
 פלוט פון אסוטה אונ אעוף אין נאר אסוטה אקער

תכלת מכל הצבעונים מפני שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד, שגא ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו במעשה לבנת הספיר וכעצם השמים למוהר וכתוב כמראה אבן ספיר דמות כסא:

מיר האמ גי'אגמ פח גשגה תכלת מכל הצבעונין מיט וואס איז גיענדערט אפעקערן די פארב תכלת פון אלע אנדערע פארבין וואס הקב"ה האט אויס דערך נויילט די פארב תכלת בעקער פון אלע אנדערע פארבין. ענפעקט דיא גמרא מפני שתכלת דומה לים נוייל דער קאליער פון תכלת איז גלייך צו דעם קאליער פון דיא נאטער פון ים ים דומה לרקיע אונ דער קאליער פון די נאטער פון ים איז גלייך צו דעם קאליער פון הימעל דומה דומה לים הבדור אונ

דער קאליער פון הימעל איז גלייך צו דעם קאליער פון פסא הבדור שגמיר ווארוב עם שמיים אין פסוק ויקרא את אלהי ישראל ויזאבין גיעהן דעם גאמ פון די ירדן ותחת רגליו כעשה לבנת הספיר אונ אונטער זייע דים איז גי'ונן גי'ומאכט נויים אזוי ווי דער בריליאנט ספיר וכעצם השמים למהר אונ אזוי קלאר אונ ריין וויא דער אמתר הימעל יתביח כמראה אבן ספיר דמות כסא אונ עם שמיים אין פסוק דער קאליער פון פסא הבדור איז אזוי קלאר אונ ריין ווי דער בריליאנט ספיר:

וזהו הרש (ד"א דף ע"א) ת"ת דלגלות יוד הא ואו הא

איכה ישנה בדד רבי הרבנים פתח (בראשית ג) ויגרש את האדם וישכן מקדם לג"ע ויגרש את דל כנ"י כחברני בי מקדשא דלתתרכ' בתירוכין דאשתלחא בשלוחין כורסייא דמלכא נפלה ויגרש את דל כורסייא דמלכא דלכא ווי דלתתרכא ווי דנפל האדם דתכלת על כורסייא דתיב ביה ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם נפלה כורסייא נפל כלא וישכן הווא דתריד דלא חשין ואשרי יסוב' אחרא כהפוכה כשתתא דלתתרכי בי מקדשא סליק לכבוד עלאה לעילא ואזערי דיוקתיה מכתה דהוא וכורסייא נעל מיני' וחתפרס כתיבול אשרי לג"ע עם כרובי' לתת' וחתפרס מהווא כבוד עלאה ואשרי להווא לטת התרכ לויקוס כדוכחא דרבוותיה למיטר למשכח ולמסחי הווא ארכ דלאגרי מען הסיים ושלמה מלכא צווא אומר (משלי ג) תחת שלש רגוה ארץ תחת עבד י כי ימולך וכל י כי ישבע ללחם וספחה פי תירש גברתה ספחה לגו גברתה לבר איכה ישנה בדד מאי בדד כד"א (ויקרא יג) בדד יסב מחוץ למחנה מושבו:

מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

מספר חסידים סימן קנג.

כתוב וסוסקסס לוסס עמי כלאמי לכשע מוט תמות ולא סוסקסס ולא דבת לסוסרי כשע מזככו סוסקסס לקיומו סוס כשע בטומו ימים ועמו מינך אבקסס ואסס כי סוסקסס לריק הפלת מנחה. וכן בתענית קוראין במנחתה ואחר כך אומר קריש ומתפללין תפלת מנחה, אבל ביו"ט לא נהגו לקרות מנחה: (ב) יום שאין בו מוסף כשגומר תפלת שחרית אומר קריש, ומוציא ס"ת וקוראין בו ומחזירו ואומר קריש ואמר הלאה לדוד וסדר היום כדרך שאומרים בכל יום ואומר קריש וכל העם נפטרים:

הרמב"ם הלכות תפלה פסק יב.

(א) במנחה של שבת ושל יוה"כ אחר שגמר שליח צבור תהלה לדוד וסדר היום ואומר קריש ומוציא ס"ת ועולין וקורין בו ומחזירו ואומר קריש ומתפללין כבוד קריש ומתפללין תפלת מנחה, אבל ביו"ט לא נהגו לקרות מנחה: (ב) יום שאין בו מוסף כשגומר תפלת שחרית אומר קריש, ומוציא ס"ת וקוראין בו ומחזירו ואומר קריש ואמר הלאה לדוד וסדר היום כדרך שאומרים בכל יום ואומר קריש וכל העם נפטרים:

גחיב עם שמיים אין פסוק הקב"ה האמ גי'אגמ

צום גביא ויהי'קאל (פסוקי ג) והתורה אותם מפני דוא זאקמט זאגין צו דיא ירדן פון מיר, אז איך קאב אזויא גי'אגמט גאפרי לישע מות תמות אויב איך נועל דיר זאגין אויף ארשע אן ער נועט שטארבין גפאר זייען וינדן ולא התורה אונ דוא האקמט גיט גי'אגמט צום רשע ולא דברת אונ דוא האקמט גיט גירעט צו איהם לתוהיר רשע מדרבו הרשעה צו זאגין דעם רשע ער זאל אזועק גיין פון זיין שלעקבטין וזענ' למיחו' ער זאל בלייבין לעבין, אונ ווייל דוא האקמט איהם נגז'אגמט דריקער האמ ער קיין תשובה גימאהן דיא רשע בעינו ימית דער רשע ונעט שטא' בין פאר זייען וינדן ויטו מידע אבקסס אונ זיין

(א) בברכה של שבת אחר שגמר שליח צבור תהלה לדוד

שבת צו מנחה נאכדעם וויא דער חזון האט אפ גי'אגמט אשרי וקא ריציון זאגין תפילתי ובמנחה של יום שבת אחר שגמר שליח צבור סדר תימס אונ יום שבת צו מנחה נאכדעם וויא דער חזון האט אפ גי'אגמט אלץ וואס גי'הער צו דעם טאג איסר קריש ומוציא ס"ת זאל, ער זאגין קריש אונ קען נעקמט ארויס אספר תורה ועולין וקרינו בו אונ קען זייענטס אין דיא ספר התורה צו דריי מענטשין ופחזירו ואמר קריש ומתפללין תפלת מנחה אונ קען שטעלמט אריין צוריק דיא ספר התורה אונ ארון קריש אונ קען זאגמט קריש אונ קען דאווינט מנחה וכן בתענית קוראין במנחה אונ ווען קען פאקמט זייענטס קען אויך צו מנחה ואמר פה איסר קריש

נאכדעם זאגמט קען קריש ומתפללין תפלת מנחה אונ פוב לא יהי' לקרות במנחה אקער יום טוב צו מנחה טאג וואס קען דאווינט גיט מוסר אונ קען דארף דעם טאג לייגענען כשגמר תפלת שחרית ואמר קריש אז קען געמט ארויס אספר תורה אונ קען לייגענטס אין איהר צו דריי מענטשין אונ קען שטעלמט צוריק אריין דיא ספר התורה אין ארון קריש אונ קען זאגמט קריש ואמר פה איסר תהלה לדוד וסדר היום נאכדעם זאגמט קען אשרי וקא ריציון אונ נאך תפלות קריש שאומרים בכל יום אזוי וויא קען זאגמט אלע טאג ואמר קריש אונ קען זאגמט קריש וכל העם נפטרים אונ אלע מענטשין גייען אהיים:

מים יחיים כי נוסר והם את נפשך סללה. טעם אלוסות כנגד
 (טעם) חוטטם כלבו וכנגד טעם סנה שנה ה' ושנה חוטבת נפשו
 וכנגד טעם כחטאטיכס והם את נפשך סללה לכל אינו אומר
 זכית או נדקת אלא את נפשך סללה. מכלל כל טעמם חכרו וסרו
 עליו מ. סידור לוח' כל טעמם סרו כל טעמם שמעל מעלניו"ו כללו

סכנו לפי טעם לו לסחירו ולא סחירו וסופין טעם דמו על זה
 וסו מידך דמו אכנס. פ"כ ילמוד מסרי סירחס למען יוסר ליתח
 דבר ס' ויחד טעמם בני חוסר. ויכן סתכס למען סירחס את פ'
 כל מינים טעמם :

גאר גינאגם רוא האקם גירעקעט דיין לעבין
 מנאו פון דאגען ווייסין מיר גל שגעשג טבח ורוא איני
 מחיירו ליסר אל ממשש אז איינער נוערמ גישקרראקט
 נוייל זיין חקר האט איהם גיט גינאגם ער זאל
 גיט מאהן דיא עבירה חרי גל חעניש שמקבל דאס
 גאנצע שפראך וואס עם קוקט אויף דעם קענשש
 מעלין על זה כאילו חרטי נוערמ גירעכונגם אויף דעם
 חקר גלייך וויא דער חקר נואלט דעם קענשש
 גענהרנט לפי שעה לו לתחירו ולא תחירו נוייל דער
 חקר האט איהם געדארפט זאגן ער זאל גיט
 מאהן דיא עבירה אונ' ער האט איהם גיט גינאגם
 ויזענין מוח דמו של זה קאנטש קען פון דעם חקר
 דאס גלום פון דעם קענשש גלייך וויא דער
 חקר נואלט דעם קענשש גענהרנט וחי פחד דמי
 בבמש דאס איז נואס גאט האט גינאגם צו יתקאל
 פון דיין האנט וועל איה זוכין זיין גלום על גו
 ילמוד פפרי מיקח דריבער זאל יעדער קענשש
 לערנען מוסר קסרים למען יתיר לידו דבר ה' ער זאל
 זיך היטין מנרא צו האבין פאר דיא בייך פון
 הקב"ה יתיר ממש בני חרדי מיין וזהו רוא זאלקט
 דיה גאר קעהר היקען וויא רוא נועקט לערנען
 ודין חקם דער חקם זאל פארשטיין למען יתיר את
 ה' גל חטים באמת ויחא אזויא ער זאל אייביג
 מנרא האבין פאר גאט מיט זאקת :

גלום וועל איה זוכין פון דיין האנט. רוא נועקט
 גישקרראקט נוערין. נוייל עם איז בייא מיר גלייך
 נירוא נואלקט איהם גענהרנט ואתה כי תהרע צדיק
 אונ' אז רוא האקט זאגן גינאגם אצדיק ער זאל גיט
 זינדיגען אונ' ער האט גיט געזינדיקט חיי יתיר
 נועט ער לעבין כי יתיר נוייל ער האט זיך געהיט
 ער זאל גיט זינדיגען ואתה את נפשך הצלת אונ'
 רוא האקט דיר גירעקעט דיין לעבין שבע אחרית
 זיגען מואל שמיים אין דיא פסוקים דאס ווארט
 אגזאנין ננגד שבע טובות גלבו נענין די זינן שלעקטם
 קיים וואס איז דא בייא דעם קענשש אין הארצין
 ננגד שש טעם שנה ה' לשבע טעבת נפשו אונ' נענין די
 געקס זאכין וואס גאט האט מיינט אונ' דיא
 זיגעקעט זאך איז בייא גאט פאר מייאכות נוייא
 עם שמיים אין משלי קשיחל וו ינגד שבע
 קטאטיכס אונ' נענין דיא זיגען שפראך וואס גאט
 האט גינאגם ער נועט שפראמין דיא יודין אזויא
 וויא וייא האבין געזינדיקט זיגען עבירות וויא
 עם שמיים אין דיא סדרה בקהלותו. הקב"ה האט
 גינאגם צו יתקאל ואתה את נפשך הצלת רוא האקט
 דיין לעבין גירעקעט זאל אינו אטיר נקית או נדקת
 אבער גאט האט גיט גינאגם צו יתקאל רוא
 האקט זוכה גינען אונ' ער האט גיט גינאגם רוא
 גיט גינארין אצדיק זאל את נפשך הצלת גאט האט

אונקלוס

דברים יום ד תורה

לחשיך מולת דיא יהוה נפש י יה ירה יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה היה יחיד ו רמלי וו אל
 שם פ"ן שבעשיה בניקור וולם :

ווא צוה את שפטיכם בעת ההוא
 לאמר שמע בין אחיכם ושפטיהם

ח"א ואלו סת. סנסדרין : : וטעמם נדק. יכחם טו סנסדרין :
 בעל המורים

(טו) ואלו סת טעמיכס כפס ססיל. כל דיין ודיין כדורו
 כפסס כדורו, וסו סול סת טעמיכס כפס טעמיו כו : ואלו סת

שפתי חכמים

כ מדכמיכ ואלו סת טעמיכס טעמיים עמן דכר טעמייו לטטים
 פניל אלא למדעס פטי כדומר טעמיים על דכר טעמסס לסויה
 מוהיטס כדיו. וסל"ס סירכ דעטעוט בין חמיכס טעמיק לויס
 דוטעטעס נדק צין לויס ודין גרו כני אלא למדעס סוו מוהיטס
 כדיו טעמייו טעמיים בין חמיכס לסכין דכתיסס סויע טעם כס

ליקוטם על התורה
 (טו) שמוע בין אחיכם ושפטיכם צדק וגו'. די נוערמער שמוע
 בין אחיכם, אידר נאלט הערין צווישען אייערע
 גרינדער זענען איבעריג. נעוויס סוה דער ביין הערין די טענה

צֶדֶק בֵּין-אִישׁ וּבֵין-אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ : לֹא-תִכְרוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט בַּקֶּטָן

הַשְׁתַּמְדִּיעוּן אֶפְסֵין בְּדִנְיָא

ת"א לא תכירו פנים במשפט. מוסס עו סנהדרין: קקס גדול. סנסדרין ח:

בעל המורים

וכסנטסיריס מלפניך יהיו כמנין שנים גדולים פי' כדריקוס: השמטין. כ' כמס', דין, ויודיע ניהל קים לך וגו' אליו השמטין: אט"ס שחני מלוס קקסן גדול השמטין אל כל למנין דין של

שפתי חכמים

דין למנין כו': (ל כח"ל) אלא לנודד וילמד לעומק של הלכה או יושב בכל משאל כ' כמסיו: מ ומסר אל"ף כלאו אמר אונכו יכן לא תנודדו כמו ולא תהווהו דל"ל עיני כלאוהו דל"כ סו"י דנודד יכ"ל אכל קסם לשבט זס שייסוס חסר אל"ף י"ס ד"ר וכו' נרו כו' נרו ל' דריס כמו נור כל: קואס. ולקסס חמרון לכר כמו קסם ס"ל כהילא גורו, מש"ה לריך לפני שמיס: ג מדכתיב נרו וגו' מ'ל מחללת ככ"ף כמו משפ"ה כס' קדוסיס ור"כ הוא כמו יכרו ומדכתיב בקרל ויין גרו פי"כ ל"ל ויין הלוקח לחמיס בין חנור וכייריס ופן שי"ך שיהא חמילוק בין כיורס לבי: מ דכס ככר כתיב שפססס דקס וסל דפי' כס' שפיסיס גני ל' לוס חכיב סייס אף כפססס סמננס ויכירס דריין שלל יסא כר כמו קסס לוס כו' י"ל דלון קלסס כמו הכל דל"כ היס לו לספוך בקרל לא תכירו פנים קודס על מי שמסס כיון דקסל מפלי וס פיירי ג"כ למננס דלייס דכתיב ושפסו את העסס כמסס דקס ופכסי"י עסס דרייסיס שמיחסי ודריקוסיס כו' ומדכתיב בקרל לא סכירכו פנים אמר לא חסס כפססס ויכירי כדרייסיס נמי למסס קרל דלא תכירו פנים כדרייסיס ויהא לולל מסכרס הכל כמו חסס מדכתיב סכס כמננס דקס בין אפי' ויין אחיו וסל וסל היס כר לוס וקסס לוס לא יסס כמססס דקס ח"כ לא תכירו ל"ל אט"כ למננס דרייסיס חיל דלסס, ודוק ל"ל: ע"ג דפי' הוא וי"ל כקסן כגדול השמטין כמננסו סיהא חכיב עילך דין וכו' וכ"ל כדליא כמסדרין (ד ק"ח) וסמי כלסוסוס חלסתיס הכ כמססי: אס סנירון כלס וקל"ן מיסוק יסי מקרל דיין אפי' ויין אחיו: ד"ל כו'. ולפי ד"ל קסס ס"ל גדול קקסן השמטין כלונסר שמוסס

אמרתי להם אין עשיתם כלשעבר להעביר הייתם ברשות עמלכם על עשיתם הרי אתם משועבדים לזכור: שמוע' לי הוזה אונקלוס' בלע"ל (העברתו) כמו וכו' ושמו: ובין גרו. (ספרי) זה בעל דינו שאומר מ עליו דברים (סנהדרין) ז' ל"א ובין גרו אף על עסקי ידירה בין מלוות לחמיס אפי' בין נ תור לתיקוס: (וי) לא תכירו פנים במשפט. (ספרי) זה הממונה (הזו) לראי הדיונים ש' עלה יאמר איש פלוני נאה או גבור אוכיננו דין איש פלוני קרוב אוכיננו דין בעיר וזוא אינו כקי דביניו נמלא מחייב את הזוכא וזמחה את החייב ממנה חני על מי שמיהו כללו הכיר פנים כדון: בקמין כגדול השמועין. (סנהדרין ח) סיהא חכיב עילך דין ע' של פרוסה כדון של מלה מן שאס קדס וכל כפרי' מ' לא תמלטנו לאחוריו. ד"ל אקסן כגדול השמטין כמננסו מ' סלה חמרו או עני הוא וכירו עשיר ומנהל לפרכומו זוכה את העני ומנלא מתפרנס כקיות. ד"ל סלה חמרו היאך אינו סוגס ככדור של עשיר זה ככדיל דיור אוכנו עשיו וכסילא למוך חומר חני לו תן לו שחמה חייב לו: מ דלי סקלא דפסן כמסמנו מנין דין סל סנירון סדויו פ"ס: ז' ולססס ד' רפיון קסס כמננס ס"ל, לכך פי'

ליקוטים על התורה

פון די קענעשין וואס זאגן פאר איהם אידן תורה, אז ער נועם גיט הערן זייערע פענות ווי אזוי נועם, ער וויקסן וואס זיי ווילען. גיך, איר זעלנין חסר פאן קענעשין פאר וואס שפייען שמועס בין צוויי. איר זאלט זייער פאן קענעשין איערע ברודער גוט בארף שפייען שמועס את אחיכם, איהר זאלט הערן איערע ברודער איהר זאלט הערן וואס איערע ברודער ביידן. פאר סיי געפינען זענן די צוויי זולט זענען געקוקטן צום קעניש פאר שלמה חלקל, אין אשחא האם גיזאנס סיי זינען אזי כשר לעבערדיגער אונ ביין ווען אזי כשר מויסער, דיא אנהערע אשחא האם גיזאנס ביין ווען אזי כשר מויסער אונ סיי זינען אזי כשר לעבערדיגער, שלמה חלקל האם אונגענומען זיערע קענעשן זאנס זיין זעקן פאנאן רדיגער, אונ די איבערדיגע בייד זענען פאר די גיגענען די די געקעשען בייד, רדיגער דיא אשחא דער פסוק גר דאס אזי לשון איין זאמלונג מחמת מצות השם

מצות השם

כחכמת המוסר זיכר לאמל כל מכירו פנים במשפט: זיין ארוב אונס אכין ווייל ער קען ווייניג לערנען אונ חייס גיט אריבערדיגן דין צו פסקנון כאס פאר קען גיט, אונ אפילו דער קענעשן אזי אהקס אין אנדערע חקמות, אויב ער אזי גיט אלמקן אין דיא תורה צו פסקנון דרייס פאר מען אים גיט מאכין פאר ארוב אונ פאר ארובין, וויארום ארוב ארובין מוז נאר זיין זאלמקן אין דער תורה ער זאל קענען ארבער דרייס אונ זאל זיין אפוקרער אונ דער קענעשן וואס באקום ארוב ארבער ארובין זענען ארבער וואס איין קיין למקדן אז ער עובר איהן דעם לש לא תכירו פנים במשפט: פנים במשפט:

פירוש לתורה אלהים

ברידער בלוקר אז צוויי קענעשין קוקען פאר אייה צו אמשפט זאקס איהר זייערע מענות כעקם אויס הערין איהר זאלט זיין גינוארניקס אין משפט דאס הייקם איהר זאלט גיט גיך פסקנון נאר איר זאלט פריגער גוט קלערין דעם דין תורה אפילו עס אזי זשוין אזוי אמשפט פאר אייה געקליקע סאהל גינוען נועם איהר זעליו זאגין מיר בארפין שוין גאר גיט, קלערין דעם דין תורה זאקס איהר אונ גיט סארווישפסס דעם און איהר זאלט פאשפטיין אויס גיט קעקסונקייטס בין איש צווישין אקעעקש אונ צווישין זיין ברודער ובין גר אונ צווישין זיין בעל דין אונ פאר וואס רופט אים ער זאמקעלם איין בייד אויף דעם חקר: (וי) לא תכירו פנים במשפט

פְּנֵדֵל תִּשְׁמָעוּן לֹא תִגְדְּרוּ מִפְּנֵי־ אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹהִים הוּא

מִלִּי זְעִירָא פְּרָבָא תִשְׁמָעוּן לֹא תִדְחִלוּן מִן קֳדָם נְבִירָא אָרִי דִּינָא

ת"א לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא

בצל המורים

כלא ניסכא פסוקא מתחמיו: כי המשפט לאלהים הוא. ופריך רש"י

לא תגורו מפני איש. (ספרי) לא תיורא ק ד"א לא תגורו לא תכניס דברך ר מפני איש. ל' (משלי י) אונג בקר: כי המשפט לאלהים הוא. מה שאתה נוטל מזה שלח כדן אחת מוקיני להחזיר לו כמלא שבעית עלי

קמס ס"ל לא תיורא. ל' ד"א לא תכניס בו. ולפי ד"א קמס וסכ"ס פ' ה' תכניס דברך בלבך מפני שאתה יורא לסוליא

פרוש לתורת אלהים

וְאֵלֶּם נִיט חֲנֻפְנָן אִין דְּעַם מִשְׁפָּט. רש"י שְׂרִיבְמָ דָאם גִּיט אִוִּיר דְּעַם. עֲלִצְמִין פִּין שְׁמָטָא וְנָאם. עַד קָעַן אִוִּיר גְּעָמְעוּן דִּינִים וְנִעְמָעוּן. עַד ווִּיל זָאל עַד גִּיט זָאגִין דְּעַר מְעַנְמָשׁ אִיו אַגְבּוּר אָדְעַר אֲשִׁינְעַר פִּרְשׁוּן אָדְעַר דְּעַר מְעַנְמָשׁ אִיו מִיין קְרוּב וְעַל אִירָךְ אִים אִוִּיר גְּעָמְעוּן פִּאר אֲדִרְיִן אִון דְּעַר מְעַנְמָשׁ וְיִים אָדְעַר נִיט דִּיא דִּינִים וְעַט. עַד כִּיָּה פִּאֲלֵשׁ פִּרְקָנָן וְעַט דְּעַר עֲלִצְמָר פִּין שְׁמָטָא גִישְׁמָרְאָמָ וְעַרְוִין גְּלִיָּה וְיִיא. עַד וְנִאֲלֵם גִּינְעוּן דְּעַר דִּין וְנָאם הָאֵם פִּאֲלֵשׁ גִּיפְסָקָהּ כְּמִסּוּן אֲקָלִינְעָ זָאךְ גִּינְדִּיל זָאלֵם אִיהַר צוּ הַעֲרִין וְיִיא אֲגָרוּסְעָ זָאךְ. רש"י שְׂרִיבְמָ דָאם ווִּיל מִיר ווִּינְעוּן אִין גָּמָט ווִּיל בִּיִיא יַעֲרִין כִּיָּין זָאל וִּיין אֲמִשְׁפָּט פִּין אֲפִרוּסָה גְּלִיָּה מִיט אֲמִשְׁפָּט פִּין הוֹנְדְּרָמָ כִּואַהֵל הוֹנְדְּרָמָ גִּילְדְּעוּן כְּלוּמָר אִין עַם וְעַט פִּאר אִיהִם קוּסְעוּן פִּרְיַעַר דְּעַר מִשְׁפָּט פִּין אֲפִרוּסָה אִון דְּעַר גָּאָךְ וְעַט פִּאר אִיהִם קוּסְעוּן אֲמִשְׁפָּט פִּין הוֹנְדְּרָמָ

כעס וה"ח אליו שמעונו תחלה: כי המשפט. תני על סכ"ה שפתי חכמים

אם תעשיר אם הוא זכאי דבין כמו שאתה עוה דר לכות אם העני כדו שיתפרנס בנקיות, ל"ס ד"א שלח המטר בו. ולפעט אהרון למד קמס ס"ל קמס כדולו חשמונו, ולפי עטמים אהרונים לקוד קמס ס"ל קמס כעשיר שמעונו, לכן נ"ד גס לטעם לטעון: ק כלומב שלח יאמר דבין עתירא חני מפלוני שמה יסכיבו אוחי או יסכרוך גדישו: לן כענו חמלוד הכיובכ לפני כבו וכל דין לעמי כבו וטעם דבין אל יסחוק סתמלד. ולטעם הא ס"ל לא פלגורו מ"ל אונג בקין. לכן לר"ך גס לטעם רלשון.

ליקוטים יקרים

וְנָאם הָאֵם גִּינְאָמָס מִיין ווְהָן אִין דְּעַר לְעַבְדֵינְעַר. אִין דָּאם אִיהַר עֲקִרָה פְּעִנָה מְעַן זָאל אִיהַר אֲנוּעַק גְּעָבִין דְּעַם לְעַבְדֵינְעַן קִנְדָּר ווִּייל עַד אִין אִיהַר קִנְדָּר. אִון וְנָאם זָיא הָאֵם גִּינְאָמָס ווִּישְׁפַר כִּיָּין ווְהָן אִין דְּעַר מוִּישְׁפַר דָּאם צִיָּהֵם זָיךְ שׁוּין פִּין דִּיא עֲרִשְׁשֵׁעַ בִּיַּד. אִין אִיהַר ווְהָן אִין דְּעַר לְעַבְדֵינְעַר מוִּין דָּאךְ גִּיין דְּעַר מוִּישְׁפַר דָּאם קִנְדָּר פִּין דִּיא אֲנְדְּרַע אִשָּׁה. דִּיא אֲנְדְּרַע אִשָּׁה הָאֵם גִּינְאָמָס פִּרְיַעַר כִּיָּין ווְהָן אִין דְּעַר מוִּישְׁפַר אִין דָּאם גִּינְעוּן אִיהַר עֲקִרָה מְפִנָּה אִראָם צוּ גִיָּהֲרַע מִין זָיךְ דְּעַם שׁוּלְד אִין גִּיט זָיא הָאֵם גִּינְאָמָס פִּרְיַעַר דָּאם. קִנְדָּר נָאר דִּיא אֲנְדְּרַע אִשָּׁה הָאֵם דְּעַם קִנְדָּר גְּעַהֲרָמָ. אִון וְנָאם זָיא הָאֵם גִּינְאָמָס ווִּישְׁפַר מִיין ווְהָן אִין דְּעַר לְעַבְדֵינְעַר. דָּאם צִיָּהֵם זָיךְ שׁוּין פִּין דִּיא עֲרִשְׁשֵׁעַ בִּיַּד. אִין דָּאם מוִּישְׁפַר קִנְדָּר גִּיָּהֲרַע צוּא יַעֲנַע אִשָּׁה. גִּיָּהֲרַע דָּאם לְעַבְדֵינְעַר קִנְדָּר צוּ אִיהַר. דְּעַם עֲנָן הָאֵם שְׁלִמָה פִּארִשְׁמָטָא מִין זָיךְ אִשְׁרַע פְּעִנָּה. בִּי אִין אֲנְדְּרַע מְעַנְמָשׁ וְנָאם הָאֵם גִּיָּהֲרַע יַעֲנַע פְּעִנָּה. וְעַד גִּינְעוּן זָיךְ עֲרִשְׁשֵׁעַ פְּעִנָּה זָלִיכֵי. אָדְעַר שְׁלִמָה בִּיַּד. אִין דָּאם מוִּישְׁפַר קִנְדָּר עֲרִשְׁשֵׁעַ פְּעִנָּה אִון אֲגָרוּסְעַר צוּוִּישֵׁן צוּוִּישֵׁן יַעֲנַע פְּעִנָּה. דִּרְיַבְעַר זָנְמָם שְׁשֵׁה צוּ דִּיא דִּינִים שְׁשֵׁעַ כִּין אֲחִיבָם. אִיהַר זָאלֵם הַעֲרִין דְּעַם הִילָק וְנָאם אִין צוּוִּישֵׁן אִיעֲנַע דִּרְיַבְעַר פְּעִנָּה. וּשְׁפַסְפַּסְתָּ צָדֵק. וְנִיט אִיהַר קִנְעוּן דִּיבְמִי מִשְׁפָּטִין :

כואהל הונדרמ גילדען מו. ער משפטין פריער דעם משפט פון דער פרושה ווייל ער אין פריער פאר איהם געקומען, און נאך אפירוש אין גמטון אז עס קומט פאר דיר איין עני מיט אעושר צו משפטין אין געלד וואס אונג דעם פון דין תורה אין דער עני אום גירעכט וועסטו וועלין טראכטין דער עושר אין דאך פארטוב דעם עני צו געבין זדקה. ער האבין זיך אפירוש וועלין טראכטין זיין וועל איר פסקנן דער עני איין גירעכט גדי ער זאל זיך פארנסן זיין גבבור אדער אין דער עושר איין אום גירעכט וועסטו טראכטין וויא אזוי קען דאס זיין אז פון אנולדען אדער זאל איר דעם עושר מבניש זיין און זאל פסקנן אז ער איין אום גירעכט איר וועל אצינד פסקנן דער עושר איין גירעכט און אז ער וועט אנועק גיין פון דעם בית דין וועל איר איהם זאגין איר האב דיה נים גינואלט מבניש זיין אקער דוא גיב אים וואס דוא ביסט איהם שודדיג ווארום ער פי דין תורה בינומו חייב, פאקטמו אזוי נים מאהן לא תירו איהר זאלט זיך נים פארקטין פאר מענטשין

מצות השם

(סס) [סמן] (לאו רמד) שלח לרחל מאוס מן יסכנסו או שידכ עליו טקא ומכח טולא זו יאנס מלחמו סדין על סמחמו טלאכר לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא:

ער זאגין דעם דריבטיגען דין און זאל פאר דעם מענטש קיין מרד האבין, נאר אויב דער דין ווייס גיט נוער עס איין גירעכט און נוער עס איין אונגירעכט מעג ער זאגין ער וויל גיט פסקנן די דין תורה, און אויב אפמלוד זיצט געבין וויל רבי און ער הקים אז דער רבי דאס אפמלוד און פסקת שלעכט מו. ער זאגין צום רבי אז ער האם אפמלוד אין דעם דין:

לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא: דאס איין אפמלוד איר דעם דין ער זאל נים מרד האבין פאר מענטשין, אויב צוויי מענטשין האבין אין הנה און דער דין האם שוין אקער גיקלערט דעם דין און ער ווייס אז דער וואס מו געצוואלן איין אשולבטיגער מענטש און ער וועט אים ווערן אשולג און וועט איהם שלעכטס פאזן, פון דעפטונענין מו

והדבר אשר יקשה מכם תקרבון
 אלי ושמעתיו: ואצוה אתכם בעת
 יהוא את כל הדברים אשר
 תעשון: ונסע מחרב ונלך את
 כל הדבר הגדול והנורא ההוא
 אשר ראיתם בך ה' האמרי

דין הוא ופתגמא די
 יקשי מכוון תקרבון
 לנתי ואשמעניה:
 ויפתקידית יתכוון בעדנא
 יהוא ית כל פתגמא
 די תעבדון: יש ונלמא
 מחורב נהליבנא ית כל
 מדברא רבא ודחיא
 יהוא די חזיתון אורה
 שורא דאמריאה פמא

ת"א והדבר אשר יקשה מכם: טס ח: ואלוהי חסדכם: טס ז:

בעל המזרים

שלא יכול לעשותו ומי עשאו והדבר אשר דרכנו אני ואתם ומיך
 ליהו' יסוסי בני ויניק וגו' כדכתיב ויקרב עמם את משפטן
 לפניו: (יה) ואלוהי חסדכם: אזהרה ללבוך שחכם לרועת סדיון
 עליהם: (יע) הסדבר טנדול. מלא וי"ו נחש שקף ועקר

לוי והדבר אשר יקשה מכם, לומר כל תמקשם עכרו כבוד.
 סדיון כללו מקשם כנגד שטיקם: והדבר. ג' כמס', הכל,
 ואידך והדבר סוס לא חוכל לעשות, והדבר אשר דרכנו אני
 ואמס. כשכיל שחבר והדבר אשר יקשם מכם כל לדין כן שלא
 ידע מס שדמו כנות ללפחד, וזסי והדבר סוס לא חוכל לעשות
 רש"י

שפתי חכמים

לחון לומר לו שסוף חייך לו רשע בנינו עכ"ל: ש' לחס ל"כ ח"ך
 לחסדים הוא והלא שפסס חינו לאל לעמלי סביב: ת משוס כסי'
 ממש את מעמו להקב"ה דכתיב כי המשפט להלסים הוא וכידי
 אמרו והדבר אשר יקשם מכם תקרבון אלי כדכיל סה' עלמו
 אלהים לכך נעלם מענו דין ירופה דדבר פסוס ס' דכל אדם
 יודע חס חין לרשע כיום דסכס ירופס כמקוס כן דכל אדם
 רחל וכל סמוד לנו חלק וגי' וסדיונו ללוב סט נטולין חלק
 ירופס חין סדכרים ועלס מענו. חכל רש"י לל מעי לערס דכשכיל
 זס כסתק מענו סדיון מעקוש או כל אכסיס עממיס דחסס
 ללו דבר פסוס סוף לכך ח"י ידע משס חכל דין ירופס ידכ פסוס
 סיו ס' ונ': א' כמסדדר' כמס' א' דינו מענוס ס' דיני מענוס
 כשלה וסותחין א' כמסדדר' ונטיין פ"ס חמד ח' למוכס ונחמיון
 ח' למוכס וסכל לריוין' למד: וכוס ומוכס סדיון וסחלמיד ס' סדיון

ש המשפט: תקרבון אלי. (ספרי) על דבר זה נתקל ממנו
 ת משפט כנות ללפחד, וכן שמואל חמר לשאלו (ש"א ט)
 אכני הרוחה ח"ל הקב"ה חייך שחני מודיעך שחין חמה
 רוחה, ואימתי הודיעו כשכס למשוה חת דוד (שס עז) וירח
 את אליכס ויחמר חך נגד ה' משיחו ח"ל הקב"ה ולא חמרת
 אכני הרוחה (שס עז) חל תכע חל מרחו: (יה) את
 כל הדברים אשר תעשון. חלו עשרה דכריס שבין
 דיני ממונות א' לדיני נפשות: (יע) המדבר הגדול
 והנורא. סהיו כו נחשים ב בקורות ועקרבים כקשמות:

כלים וגומרינו כן כיום בין למוכס וכו' ומחמיון מן סדיון
 ואכ וכו' והכ וסכלי מוין וסויל נפשות מס"כ כדני נפשות
 סכל סוס סדיקר וסס עשכר דיני מענוס סכול כדני נפשות: ב' דכל' כ
 מכל ס' חס ח"ל ע"כ מנחסיס כו'. וסס חמלר וכל ככדפס כסעלקר
 נחסיס ועקרביס. יס לומר כמקוס ססיו סוסיס סיו כוסיס וסון
 ממיס ח' עוליס לחס סיו ירליס מסס:

תמלד וכו' מוזכ ומלמד מוכס וכן אפסל ודין כיום וגומרינו
 ואכ וכו' והכ וסכלי מוין וסויל נפשות מס"כ כדני נפשות
 סכל סוס סדיקר וסס עשכר דיני מענוס סכול כדני נפשות:
 ב' דכל' כ מכל ס' חס ח"ל ע"כ מנחסיס כו'. וסס חמלר וכל
 ככדפס כסעלקר נחסיס ועקרביס. יס לומר כמקוס ססיו סוסיס
 סיו כוסיס וסון ממיס ח' עוליס לחס סיו ירליס מסס:

ליקוטיהם

ויח ותדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו. רש"י
 יל שבייבם משה רבינו איז גישקראקס גינוארין
 נויל ער האם גינאנם אשורעוין משפם וואס ויז עולין גיס
 וויסער דעם דין ואל מען בקיינגען צוא איהם, עס איז אבער
 אשורער צו זאגן משה רבינו זאל יוך געפסן אגרוסקייט, וואס
 עס איז געשריבען אין דיא תורה משה איז גינען בייא יוך
 גידרייגער פאר אלע מעןשלין, גאר קען זאגן משה האם
 גינאנם צו דיא ביינים דער משפם וואס עס וועט אשורער
 בייא אייך און וועט איהם פארשפיינן זאלם אייר איהם
 ביינגען צוא מיר, וישמעתי, וועל איך דעם משפם דערין
 פון הקב"ה, וואס הקב"ה וועט מיר זאגן דעם דין, און אזוי
 האם משה גינאנם ביי דיא מעןשלין וואס זענען גינען פמא
 צום קרבן פאר ונכדברם חו גיט אזוי האם ער גינאמן בייא
 די סעקעער פון זעלפחד ונמדבר כו חו:

פירוש לתורת אלהים
 און איהר זאלם עקליה פסקנן: ווארום דער
 משפם איז צו גאמ פלומר אז רוא וועקט מחיב
 ויין איינעם שלא קדין וועל איך גאמ מוין אום
 קערין אנדער געלמ צו דעם מענש וואס מען
 האט בייא איהם גינגען שלא קדין הייקט דאס
 גלייה ויזא מען האט צו גאמ אפאלשין משפם
 גיפקת ותדבר און דיא זאך וואס עס וועט פאר
 אייך שווער ויין מקריטו אזי זאלם איהר גיגענען
 צו מיר ושמעתי און איך וועל דאס עקרוין, דאס
 הייקט אז איהר וועט גיט וויקען ויזא אזויא דער
 דין תורה איז זאלם איהר מיר פקעגין, רש"י
 שרייבט נויה משה האט געזאגט דיא שווערע

זאך זאלם איהר מיר פקעגין דער פאר איך ער
 גיקוקען דער משפם פון דיא כנות זעלפחד האט ער גיט
 געוואוקט ווי צו פסקנן: (יה) זאגעה און
 איך האב גיבאמין צו אייך איך דער זעלפגער צייט את כל
 הדברים אלע זאבין אשר תעשון וואס
 איהר זאלם טאהן. איך האב אייך גילערינט אלע דינים: (ש)
 ונסע און מיר האבין גיצויגין פון חורב
 זנך און מיר זענען גינאנגען גאר דעם ברך דעם גרוימין
 און דעם פארקטיגען אשר ראיתם וואס

כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ וּנְבֵאָה עַד קִדְשׁ בְּרִנְעָה : וַאֲמַר אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד-תֵּר הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ : כִּי רָאָה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְפָנֶיךָ אֶת-הָאָרֶץ עֲלֶיךָ לְרֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל-יְהוָה וְאֶרֶץ-תַּחַת : שְׁלִישִׁי

די פקיד יי אלהנא יתנא נאמינא עד רקס ניאא : כ ואמרית לכון אמיתון עד מורא דאמוראה די יי אלהנא יהיב קנא : כא חזי דיתב יי אלהך קדקך ית ארעא סק אחסין בקא די מלך יי אלהא דאברה תך לך לא תדחל ולא תתפר : ת"א 61 סיפא 61 חסמ. סולין כו :

בער המורים פירוש לתורת אלהים זמרון ליה וללמוח : ונבא . חסר וי"ו , למר חסרתי וי"ו חלף . רגלי : (כ) ואמר אלכס . חסר יו"ד , חסרסס מ"ו י ערגלס :

איהר האט גינעהן גרד מר האמרי דררר דעס כארג פון אמורי באשר ווי נאמ האט אונג גיפאסין נבא אונ מיר וענען גיקוקען פון קבש ברנע : (כ) ואמר אונ איך האב גינאגט צו איך באתם איהר וענט געקוקען פון צו דעס כארג פון אמורי אשר וואס אונזער נאמ נתן לי גיט צו אונג : (כא) ראה זעה

תרגום

להמשיך מנ"ה ד"א צבאות נפש צ צב צכא צכמו צבאות דחי יהוה נשמה דנצח אנני נשמה דהדר יתנה ויהי יחידה הנצח יהוה חיה יחידה דהדר אל שם ב"ן שבעשית :

* רחצו חזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדרלו הרע : כ למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה : כ כבדנא ונוכחה יאמר יהוה אסיהיו חמאיכם פשנים פשלג יקבינו אם יאדימו כתולע פצמר יהיו : ד אסדתאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו : ה ואסדתמאנו ומריתם חרב תאכלו פי פי יהוה דבר : י איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק יליו פה ועתה מרצחים : פצבועין פכלנא יחורין אם יסבון פנהריתא פצמר נקי יהיו : ד אם פויכין ותקבלון למימרי טובא דארעא תיכלון : ה וואס פסרכון ולא תקבלון למימרי פתרב סנאא התקבלון ארי מימרא דני גר ג : ו אבידון פבו ודרדא לקהנו כפעיתא קרמא מהימנא דרות סליא עקבי דיקא קוששא פנה מהעבדי פה וקען אינון קסליא נפשו :

מצודת דוד (6) דחלו סבו . חסירו כתמות סעון כחשוכ : חסירו וכו' . לפי שרוב עמלני זכר עומדים צול ס' לקטקט עניו ל"א עשו חשוכים וזכור חסירם מנגד עיני : רבנן . מלכות : (ג) חסירו . לפיכך עמשיכס : דרשו . תקיף חשוכס לדעת חזון סס מי יסיו חמשיכס את חסוקו וספסו משפט חסוק ויחיו ריב חאלמנה כי יחסי סרס על עי' : סס חסיו וכו' . (ג) ונוכחה . נככר סדכייס לרסח סמס סנעשקיס על פי רוב : (ג) וכל חאשר חודו ססרין ספדי וחסונו לי או אם יסיו חסויכס חרועיס כשני חולסס ילכנו ככנר כ"ו חכפס על חמלחכס (דועס סעון כחכס חרויס ססוס צנע חוק ורסלס למרחוק ולס יוכר סכס כככוס) : (ד) אם חאכנו . לסיח וכוככייס לי וסעמכס כקילי או חאלנו עסוי ססרין : (ס) ולס ספסנו . אם חסיו עמלניס לטמוס ספלי וסמרי כי : חכב חאכנו . לא חסיו חרועיס סללס חלוסיס חככס : כז פי ס' דכר . ויכיר לקייס מעמרו : (ו) חכס . מחאונג נאמר לך יכופלס פיר חלמוסי סכססו לסיח סמקכס כס' כוונס סעשקכס ככנלס : מלססי . עמולס סיסס מלכס מעשכס וסלכר סחמיר כס ופכס נספכו חלמוסי לסיח מלכסיס :

כתובים תהלים צב

לחמשך מסוד ומלכות ד"א שין רלת יוד נמש שין שין רלת שין רלת יוד רח יאהרוניה נשמח ריסוד א אר ארנ ארני נמש ארני רח אלף רלת נון וו הו הו חתי יהודה ריסוד יתקה חתי יהודה דמלכות אל שם כ"ג שבעשית

א מסול דימויו דיברי ארעא ארום קרוי ה' קקפי וליה צולקא פיה : ב ה' קליה ג' ונתגותא אלבש אלבש ה' עושנא ואוברו לחוד מקרי סבל דלא תודענע : ד מתמן פורסך מן לקרמין מן עלקא אף אלקא : ד וקיסין גברותא

ה' וקיסין גברותא קליהו ב' שיראמא יקבלו גברותא אגר שבחיהו : ה' בן קלן דימין סניאין ממשבחיא תבירי נמא רבא קשבח בשמי מרומא רי : ו' סתודקה קשיטין לתרא לבית מקרשה יאין גבריטין : ז' לאוריבות יומין :

רש"י (ה) כי ישראל ה' צורי בו' . כך יארמו ישראל לע"ל : (ו) ה' מלך וגו' אף תבון תבל . כמלכו תשמח הלאן : (ז) נשאו גברות ה' . לשון נעקס הנה הלאומות השועפים כנהרוא ישאו קול להתנאות נגדך : דברים . עומקס : (י) עדרותיך . השטידו והכביתו כנראה לבידך שהיא נלוה קדש : נאמנו מאד . ואלע"ס שירכו הימים נאמנים הם לה' מאלד :

(י) פדמיך . דכתי סניאליס סממירס על סממנס סנס נלמנים סממכ עוד :

פירוש ע"פ

(א) להגיד כי ישך ה' צורי ולא עלתה בו אז פועל נועם ויעהו דעם שלעקמין סוף פון דיא רשעים און דעם נוטין סוף פון דיא צדיקים נועם מען ואגין דער פירונג פון הקב"ה וואס ער איז מיין שטארקייט . איז גלייך . אונעם איז אין איהם קיין אוקעמקט : (ב) ה' סוף נישא לבש טען הקב"ה וייל ווייזין זיין קלוקה אויף דער נועלם . דעקליידם ער ויך מיט גרויסקייט . וויינט ער זיין גרויסקייט . זיינע גסים מיט זיינע וואונדער לבש ה' עזו התאור הקב"ה האם זיך דעקליידם מיט שטארקייט און האם זיך דעשטארקט אויף אלע שטארקע אף מפיו תבל בל סמנס אמילו הקב"ה האם אונגעקרייט דיא נועלם זיין זאל גיט איינגעבויגין נוערין דיאם זיין איסקט זיין זאל גיט געקנערט נוערין פון דעםפונעגין צו צייטן ענדערט הקב"ה דיא באטור פון דער נועלם מען זאל וויסען אז ער איז דער מלך פון דיא נועלם און ער האם זיא בשאפיין : (ג) נכון הסוף כפי שיעל אהת מיט די גסים און וואונדער טייטש אז דיין שמוהל איז אגד געבריים פון דאקאמלס . פון איינדער דיא נועלם איז בשאפיין גינוראין . רוא ביזום פון אייביג דער נאם און דער מלך : (ד) נשאו גברות ה' איינדער אלע נשעפעניש וענען געשאפין גינוראין . נען דיא

מצודת דוד (ב) לנגיד . נמטן יודע נלכל כי ישך ה' ואין בו פולס כדלמס כי סוף הדבר שמתקבל כ"ל נמול מעשיו : (ג) ס' מלך . דימי מעשיו יאמר סוף ס' מלך ולבש נמול לסתולס על סלל : לבש ס' מול . לבש כח וסכסול בו כ"ל פמס סתלס דכו : סוף סמון . לו ייכחו סלל כי סוף סמולס סתס סכנס לכל סבי נוסט נפול : (ג) מול . נמס כדלס סמולס : פמולס . נמס כדלס סמולס סתס סול : (ד) כדלו וגו' . וסוכו ועפרס סכשלו קול דס וכל סמולס יאמר סכשלו קול על ישראל לירלס ולססמחיס : דברים . שיעפס גליטס : (ס) מלכות . לכל יוסר מקולוס מיס וגו' יוסר מן מעשיו יאמר ס' סיישכ במרוס וכל יכלו לטס : מלך וסיסו לביטך נוי יופי קדושס וסמפיר לאוכך יעיס וכל סממכ עוד :

בל הצלמים אסורים. כהנאה: מפני שהם נעבדים פ"א בשנה. כשהשמש נהווה מעלה שהלל עשוי בו דאט"ל דאיכא טובא שזין אלף לנוי ואיני נעבדיו ר"מ לטעמיה דתי"ט למיעוטא: כל שיש בידו וכו'. דהני ודאי נעבדים הם דמשום כשיבטוניהו ואשקוניהו להך חפלי בידיהו (ה) הוסיפו עלייהו כברייתא תרי"ט ועטר' וטענת (ב) והלכה כהמאמי וזני חסורין אלף כשעמדון על פתח המדינה ובכפרים שזין דרכן לעשות זרות לנוי ד"ה חסורין ואפי' חזי כידו דבר דלמפלמתייהו עבדי להו: ב הרי אלו מותרין. דכי הוה שלמים ספק עבדום ספק לא עבדום ואפי' את"ל עבדום שמה בטלום ולכך שכרום והרי ספק ספק'

כלו אמע"י דלכא דלמכות דליזירא אל אל

בל הצלמים אסורים. מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה. דברי ר"מ והכמים אומרים אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או ברור. דבר שמעון בן גמליאל אומר כל שיש בידו כל דבר: ב המוצא שברו צלמים הרי אלו מותרים. מצא תבנית יד. או תבנית רגל. הרי אלו אסורים מפני שביצוע בהן נעבד: ב המוצא כלים ועליהם צורה [ה] חמה. צורת לבנה. צורת דרקון יוליכום לים המלח. רבן שמעון בן גמליאל אומר שעל המכובדיו אסורים שעל המכוביו מותרין. ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או ממיל [ג] לים אמרו לו אף הוא נעשה

(ה) פס"י כנמלא מלך סודים ארז עלמו (ל' נחמי) חמת כל העולם כלו כמקל לפסור שמוס' א"ע כ"ט: דבור שחוס' א"פ כו' כדכור פ"י חוס' ש' סטולס פגול: (ב) עטרה ומעיקרל סכר גדיל כלילא כנמלא ולכמופ סכר כעטרה זכנת מעיקרל סכר פ"שתיימא (שליח הנושא חותם הנשלה) כנמלא ולכמופ סכר שחוס' א"ע כו' למיחס. נמלא: (א) וכן זורת אכר שיעש ומעשהו ימלאר אם מתחלת סע"יהו נעשה נסכר: (ב) נסכר מליהה שלמ, הכ"מ: (ג) חתם כ"י. דכני נ"ו (ד) חתמי זיירי לנו ופלא' להו ועידו ארמינל לנוי כנמלא עבדי להו, נמלא: (ה) הוא שנבל הלכנה טוס (ו) מנגל חס וכשפתין אופן הלכנה ואופן חסמה כו' הס' ח"ס כדמות מלי שמוס' אופן: [א] ל"ס. סיינוס ספלה דקט פ"ק ומש"ס ל"ס כתי שמקס: וזל

ולקולא: שכיוצא בהם נעבד. תבנית יד לכלה הן עושים מעיקרל (ה) ועובדין אותה: ג צורת חמה צורת לבנה. פי' הרמז' ז"ל לא הוציא עגול ויחמר זה השמש או כמין קטן עגול ויחמר זו לנכה אלף שימאל הצורה שמיחסיס אלו הוכרי שמים נשמו יורה כמ"ס שערות השמש כורת מלך עשור וישב על ענבלה וכן כל כו"כ: צורת דרקון. צורת נחש שיש לה זנין וקסקין כקסקי הדג ואומרים שהיא זורה לתלי הלכנה (ד) והיתה נעבדת בזהות הימים ואפי' לרבך דלמרי לעיל שאר כל הלמנים מותרין מודו דהך סבורות דלורחיהו למפלמתייהו: שעל המכובדיו. כלים נאים שחשמייהו לנוי ולכבוד כגון שירים וגומים ועכמות כו"כ: ב מבוזין. כגון יורות ומקומים וממיה חמין ודומיהו וכו' כמ"ס: וזורה לרוח: שלא יהנה ישראל ממנה: אף הוא. אם יזרנה לרוח גם עתה יזרנה לישאל

סרק ג א כל הצלמים של עיבדו אילים אסורין אלף ביל' דער פון דיא געצין דיגער קאר קען גיט הגאה האבין פון ויאי ספני נעבדיו פנים אחת בשנה נוייל איין מואה' אין יאהר דיגט קען צו זיאי דבר'בי פאר אוי וואגט רבי מאיר ויחכים אוקרים אונ די חקמים ואניו אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או בידו פון אלף ביל' דער קעג קען הגאה האבין נאר די ביל' דער וואס האלטן אין האנד אשפעקין אדער אפויגיל אדער אקיי'עכדיגע ואך ואדער אשענער, אדער אקרין, אדער אפינגערילן צוא די ביל' דער דיגט קען קאר קען גיט הגאה האבין פון ויאי אדער די ביל' דער וואס האלטן גיט אין האנד אנעלעקע ואבין צו דיא דיגט קען גיט, ויאי זענען נאר גימאכט נויטראין צו שיינקייט דריגער קעג קען פון ויאי הגאה האבין, רבן שמעון בן גמליאל וואגט כל שיש בידו כל דבר דער בילד וואס האלט אין האנד אואך, וואס פאר אואך גס איז, דער בילד איז אסור, ווארום צו אים דיגט קען, אדער אויז אבילד וואס האלט גאר גיט אין האנד דער בילד איז מותר, צוא דעם דיגט קען גיט ער איז נאר גימאכט צו שיינקייט: ב המוצא שברו צלמים תבי אלו שפרים או איגער געפינט צובראקענע ביל' דער, קעג קען ויאי געקען פאר זיך סגא תבנית יד או תבנית רגל או קען געפינט אשטיק האלץ אדער איין אנדער ואך וואס איז גימאכט אויז ווי אהאנד אדער אויז ווי אפוס תבי אלו אסורים קאר קען דאס

גיט האלטן מפני שזינא בהו נעבד נוייל צו אנעלעקע ואבין דיגט קען. דיא האנד אדער די פוס איז גיט אפ גיב'ראבין גינווארין פון אנאנצין בילד, נאר עס איז גינווען גימאכט אל'יין אדער אפוס אל'יין אונ צוא דיא האנד אדער צוא דיא פוס האט קען געדיגט: ג המוצא בלי' ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון או ער געפינט בלי'ס אונ אויף זיי איז גימאכט די צורה וואס די מענששין וואס דיגט צו די זיין אדער דיא מענששין וואס דיגט צוא דיא לבנה סאבין אנעלעקע צורות אדער אצורה פון אשלאנג וואס האט פלוס פערערין אונ שופין אויף דעם האלד' אויז ווי אפי'ש יוליכס לים הפלג זאל ער ויאי אריין ווארפין אין גיזאלעקענעם, רבן שמעון בן גמליאל וואגט שעל המכובדיו אסורין אויב דיא צורות זענען גימאכט אויף אנעלעקע בלי'ס וואס קען האלט נויטראין נאר צו שיינקייט קען ויאי, זענען דיא בלי'ס אסור שעל המבוזין אדער צו דיא צורות זענען גימאכט אויף אנעלעקע בלי'ס וואס ווערין פאר מיואקת, אויף אשטיקל אדער אשעלער אונ נאך אנעלעקע בלי'ס סתרין קעג קען זיי האלטן, רבי יוסי וואגט שוחק וזורה ליהו או מפיל לים ער זאל דאס צוא שמוטיין אונ פאר שפריימיין צום ווינט, אדער ער זאל אין גאנצין אריין ווארפין אין גיזאלעקענעם ים, גם זאל קיינער גיט הגאה האבין פון די בלי'ס אסור וי האבין דיא חקמים גיזאגט צו רבי יוסי אז קען נועם פאר שפריימיין די צו שמוי'

[ג] זבל וקא סכרי זוי"ג אסור
 וז"י סכר זוי"ג מותר, ומתו"פ:
 [ד] משילת. וכ"ל לפי שנגמלה
 אמרי לה שכיבו כלל במרחץ לפי
 שאסור להסיר כלל במרחץ
 וזה כשיש השכיבו שלם משניני
 כיו' כלומר שלא הייתי יכול
 להשיגן במרחץ לפי שאסור
 במרחץ וז"ל וחי גרמיסו כשיש
 במרחץ כשיש כלל ומ"ל משניני
 ההלכה סיס דמוח' לומר
 ססור ומוח' כלל ספס ססרי,
 סוס' ומתו"פ: [ה] כגבולי.
 דל"ה שלל טעותי"ג כסבות
 חמירי דמי טסיס ארס משום
 וטובי הוא להם כשכחו טסיס
 עסק אסור ס' מ"ג מ"ג ט"ג טסיס
 לה ניס' ומרחץ כיו' ח"י טעין
 ספס כסבות, נגמלה: [ו] לל"ה
 כו'. וק"ט מ"ג דלויסו לא ט"ג
 מקרי ולא ממסרי גזיקת סכמות

[ג] וזל שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן
 החרם: ד שאל פרוקלוס בן פילוספוס את ר"ג
 בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר
 לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן
 החרם. מפני מה אתה רוחץ במרחץ של
 אפרודיטי. אמר לו אין משיבין במרחץ.
 [ד] וכשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה.
 היא באה [ה] בגבולי. אין אומרים נעשה
 מרחץ נוי לאפרודיטי אלא אומרים נעשה
 אפרודיטי נוי למרחץ. דבר אחר אם נותנין לך
 ממוין הרבה אי אתה נכנס לע"ג שלך ערום.
 ובעל קרי, ומשתין בפניה. וזו עומדת ע"פ
 הקיב. וכל העם משתנין לפניה. לא נאמר
 אלא אלוהים. את שנוהג בו משום אלוה
 אסור. את שאינו נוהג בו משום אלוה מותר:
 ה העכו"ם העובדים את ההרים ואת ההבעות
 הן מותרין ומה [ו] שעליהם אסורים שנאמר

ממנו שהיא נעשית זבל:
 ד אפרודיטי. לורת כוכב
 נוהג כ"פ רמב"ם ז"ל: אין
 משיבין דברי תורה
 במרחץ. לפי שארס עומת
 שס ערום: היא כאתה
 ובגבולי. שהמרחץ קדש לה
 והמרחץ ועוד נעשה לכל הכל
 לרחוץ ועוד נעשה אחרת
 אין אומרים נעשה מרחץ נוי
 לאפרודיטי דמרחץ לוא דכר
 אל נוי הוא אלא נעשה
 אפרודיטי נוי למרחץ
 שאפרודיטי משמש במרחץ
 הוא עפל והוא עיקר: ב"ב.
 מרחץ עשוי בקרקע הלויא
 שסוכים לר"ה: ה הן

קענע אויף דעם ווינט אף היא נעשה זבל וועט דאך
 ווערין דער פון מיסט, מאקער וועט אויך הנאה
 האבין פון די מיסט שנאמר אונ עם שטייט אין דיא
 תורה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם עם זאל ויך נאר
 גיט בקעפטיש אין ריין האנד פון די פאר וויסקע,
 פון דיא עבודת גלולים זאלקסו נאר גיט הנאה
 האבין, אפילו פון די מיסט פון די עבודת גלולים
 מאר קען אויף גיט הנאה האבין: ד שאל פרוקלוס בן
 פילוספוס ארע רבן גמליאל בעטו פרוקלוס בן פילוספוס
 האט גיפקעט צו רבן גמליאל אין די שטאט עכו
 שחת רוחץ במרחץ של אפרודיטי רבן גמליאל האט ויך
 גינוואשין אין דיא באר פון דיא עבודת גלולים
 אפרודיטי אמר לי האט פרוקלוס גיזאגט צוא רבן
 גמליאל כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם עם
 שטייט אין אייער תורה עם זאל נאר גיט באקעפט
 ווערין אין ביין האנט פון די פאר וויסקע, דו זאלקט
 נאר גיט הנאה האבין פון די עבודת גלולים מפני
 מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי פאר וואס וואשט דו
 זיך אין די באר פון די עבודת גלולים אפרודיטי
 אמר לי האט רבן גמליאל גיזאגט צו פרוקלוס אין
 משניני פרוקלוס פון מאר גיט געמפערין ארין אין
 באר גישיצא אז רבן גמליאל איז ארויס גיזאגנען
 פון באר אמר לי האט רבן גמליאל גיזאגט צוא
 פרוקלוס אני לא באתי בגבולה איך בין גיט גיקומען
 אין איהר גרענעץ, איך בין גיט גיקומען אין די
 שטוב פון עבודת גלולים היא באהת בגבולי די עבודת
 גלולים איז גיקומען אין מיין גרענעץ, אין מיין
 שטוב ווארום דיא באר איז גימאכט גינווארין
 פריער, דער נאך האט מען אריין גיששעלט דיא
 אפרודיטי די באר הייסט מיין שטוב, ווייל זי איז
 גימאכט גינווארין פאר אלע מענטשין, אונ פאר
 כור אויך, דריקער דארף איך גיט אנוועק גיין פון
 מיין שטוב דורך די עבודת גלולים, זאל די עבודת

גלולים אנוועקגיין פון מיין שטוב, אונ נאך אזאך
 וועל איך דיר זאגן אין אפרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי
 קען זאגט גיט מען וועט מאכין אבאר זיא זאל
 באשייגען די אפרודיטי אלא אפרים נעשה אפרודיטי נוי
 לפיהן נאר מען זאגט מען וועט מאכין די אפרודיטי
 אין באר, די אפרודיטי זאל באשייגען די באר.
 איך דאך די באר גיט אבעדרינגט צו די אפרודיטי.
 נאר דיא אפרודיטי איז אבעדרינגט צו דיא באר,
 אונ איך האב דאך גיט הנאה פון דיא אפרודיטי
 נאר פון דיא באר דער אחר נאך אזאך וועל איך
 דיר זאגן אס נותנים לך ססון תהיה אפילו מען וועט
 דיר געבין פיל געלך אי אהת נכנס לעבודת גלולים שלך
 ערום זיגל קרי ופשיטין בנתיב וועקסטו גיט אריין גיין צו
 דיין עבודת גלולים גאקעט אונ דוא וועקט גיט
 משניני ויין פאר דיין עבודת גלולים ווי אונ דיא
 אפרודיטי עמדת על פי חביב שטייט בייא דיא ריקע
 זל חסם משתנין לפניה אונ אלע מענטשין וואס זענען
 אין באר אפרודיטי גאנצער אונ זענען משתנין פאר
 דיא אפרודיטי לא נאמר אלא אלוהים דיא תורה האט
 נאר גיזאגט מען זאל גיט הנאה האבין פון דעם
 בילד וואס מען האלט אים פאר אגאט את שטתג בו
 משום אלוה אמר דער בילד וואס מען האלט איהם
 פאר אגאט, מאר מען גיט הנאה האבין פון איהם
 את שאינו נוהג בו משום אלוה סותר אבער דער בילד
 וואס מען האלט איהם גיט פאר אגאט, מעג מען
 פון איהם הנאה האבין: ה העפרים העובדים את ההרים
 ואת הנבעות דיא עובדי גלולים וואס זיגען צוא דיא
 פערק אונ צוא דיא הויכע עקטער הן מתירים דיא
 פערק אונ דיא הויכע עקטער זענען מותר, מעג
 מען פון זייא הנאה האבין מען מען אויף זיי זייען
 אונ אבאר פערק דיא תבואה פאר זיך ויפה שעליהם
 אסורים אונ דיא זאבין וואס זיגען אויף די פערק אונ
 דאס גיהער צו די עבודת גלולים, אונ דאס איז גיט

אין אפרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי
 קען זאגט גיט מען וועט מאכין אבאר זיא זאל
 באשייגען די אפרודיטי אלא אפרים נעשה אפרודיטי נוי
 לפיהן נאר מען זאגט מען וועט מאכין די אפרודיטי
 אין באר, די אפרודיטי זאל באשייגען די באר.
 איך דאך די באר גיט אבעדרינגט צו די אפרודיטי.
 נאר דיא אפרודיטי איז אבעדרינגט צו דיא באר,
 אונ איך האב דאך גיט הנאה פון דיא אפרודיטי
 נאר פון דיא באר דער אחר נאך אזאך וועל איך
 דיר זאגן אס נותנים לך ססון תהיה אפילו מען וועט
 דיר געבין פיל געלך אי אהת נכנס לעבודת גלולים שלך
 ערום זיגל קרי ופשיטין בנתיב וועקסטו גיט אריין גיין צו
 דיין עבודת גלולים גאקעט אונ דוא וועקט גיט
 משניני ויין פאר דיין עבודת גלולים ווי אונ דיא
 אפרודיטי עמדת על פי חביב שטייט בייא דיא ריקע
 זל חסם משתנין לפניה אונ אלע מענטשין וואס זענען
 אין באר אפרודיטי גאנצער אונ זענען משתנין פאר
 דיא אפרודיטי לא נאמר אלא אלוהים דיא תורה האט
 נאר גיזאגט מען זאל גיט הנאה האבין פון דעם
 בילד וואס מען האלט אים פאר אגאט את שטתג בו
 משום אלוה אמר דער בילד וואס מען האלט איהם
 פאר אגאט, מאר מען גיט הנאה האבין פון איהם
 את שאינו נוהג בו משום אלוה סותר אבער דער בילד
 וואס מען האלט איהם גיט פאר אגאט, מעג מען
 פון איהם הנאה האבין: ה העפרים העובדים את ההרים
 ואת הנבעות דיא עובדי גלולים וואס זיגען צוא דיא
 פערק אונ צוא דיא הויכע עקטער הן מתירים דיא
 פערק אונ דיא הויכע עקטער זענען מותר, מעג
 מען פון זייא הנאה האבין מען מען אויף זיי זייען
 אונ אבאר פערק דיא תבואה פאר זיך ויפה שעליהם
 אסורים אונ דיא זאבין וואס זיגען אויף די פערק אונ
 דאס גיהער צו די עבודת גלולים, אונ דאס איז גיט

בורחים. ההרים עומן מותרים לרועה ולחוב מהן
 אכנים לחובו לא מיתמר: ופפני מה אשרה אסורה.
 כלומר כי הכי דרשין אלהיה על ההרים (ה) ולא
 ההרים אלהיהן ה"ז תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ
 רענן אלהיהם ולמה אסרה
 תורה לכתוב ואשריהם
 נודעו (ו) מפני שיש
 בה תפיסת ידי אדם.
 אולם נעמו וסבר ר' יוסי
 שאין נעטפו ולכסוף עבדו
 אסור (ז) וה"ק סבר שהולי
 ונתחלת נעטפו לא נתכוין
 לכבודו אין עבודה שנוכד
 אותו אחר שהוא מחובר
 אורבת אותו להניו כמי
 שנוכד להר ואין הלכה כר"י:

יום ססדים ונכסו סמן קרקע טוים אין סמן כה לחסרן אל
 ע"ג מיהא סיו ותלוש ספליסם כמלש של שטר ע"ז שנכר לא
 מחמוד כסף וחסס טיכס על כל סמן נעדין משמע, כש"י:
 (ס) כש"י, ולכסי כתי לר"י, טוים דלא ללא דמיהא עמיה
 כמלש ס"ה גלי נקסי דליטמוס ספריי וס"ס סריס ונכסו
 וס"ה דלא דרשין ססריי כו"י
 פוס' (ו) ז'ל: כללוי סכ ס"ה כו"י
 מודס דלסוי, גמ' [ז] כ"ז
 כו"י, כינזולמי ספריי סריי עמיה
 סכמיס וס"ס ס"ס כ"ז
 נכסו סס, פוס': (ז) ודינן ס"י
 נכסוי כו"י, נכסוי ל"ס נלמינן
 נכסוי עמיה לך, כנמכר
 ונ"ע: (ח) ויכויסלמי סכרס
 כפסקס הכותל נ"ס וליסך
 כפסקס יסכ"ל כסיסר סכך
 סכ"ז: (ט) דלא כתי לייסוה
 דלמי נדלויס יסכוסל כתי גמ'
 וס"ה ויסיס כו"י או ו"י קכ"ה
 וליס כנמכר: (י) וסך על גב

אני אובין. אפרס: וארון לפיך. אחרי שאין לנו לדרוש מעוטא מתחת כל עץ רענן י"ל שלא נלמד אלא למסור
 להם סימנים מקום סרגילים אחרים לעבוד שם ע"ג כדי שיחסמו ישראל ויכבדו וימנעו דברים ונכסו מיהא
 ומשטין מתשמותי שלא לזה לאכד ההרים אבל עץ רענן כזה לא לאכד ע"י ואשריהם תשרפן כלש (ח)
 ו סמוך לעבודת כוכבים. שהיה א' מתוליו בית ע"ג והכית עלמו נעכד (ט): אסור לבנותו. שכונה בית
 לע"ג: כונס לתוך קרקע שלו ר"א. והינו מיתו סניו כנמלא מהנה לע"ג שמרטיב את גבוהה אלא ממלא המקום
 קוליס ועושה שם בית לסא לתקוות (י): היה שלו ושל עבודת כוכבים. שמקום טובי הכותל הניו שלו:

וואס אויף די קערב און אויף די הייך און אונקער
 אלע צווייג האפטקעגע בויקער, האט גאר דיא
 תורה גנואלט ביצייקעגען די יודין אז זייא וועלן
 קוקען אין ארץ ישראל וואו זייא וועלן געפינען
 די געטער פון די קנענים, האט די תורה זייאנגט
 כל מקום שאמת מצוא יהי גבוה ונבטה נשאת ומצ ריבן וואו
 רוא וועקט געפינען ארטיובין בארג און ארטיובין
 ארם און צווייג האפטקעגען בוים דע שיש שם
 עבודת טוכים ואלקסו וויקען אז דארם איז דא
 אעבודת גדולים, ואלקסו זיא ארויס געקען און
 פאר ברענען, דריבער ועגען די בערג אליין גיט
 אסור אקער דיא לינגען בויקער האט הקב"ה
 גיקאטין קען זאל זייא פארברענען געוויס ווייס
 הקב"ה אז דיא קנענים האבין געדינט צוא דיא
 לינגען בויקער: ון מי שיהיה ביתו סמוך לבית עבודת
 גדלים ווען זייאקער האט גיהאט אשמוב אשמוב צו
 די שטוב וואס זייא איז אעבודת פוכבים, די וואקער
 פון זיין שטוב איז אויך דיא וואקס פון דיא שטוב
 וואס קען דינט צו איהר, די פיידע שטובין האבין
 איין וואקס צווישען זייא ונפל און דיא וואקס איז
 איין גיפאלין אסור לבנותו קאר גיט דער יוד צוריק
 אויף באקען דיא וואקס, ווארום, ער קאהט דאך
 אשמוב צו די עבודת גדלים ביצד יעשה וויא זאל
 ער קאהן, ער בארף דאך אנוואקס צו זיין שטוב
 כינס בתוך שלו ארבע אמות ובינה ער געקט אריין דיא
 וואקס אין זיין פלאץ פיר איילין, און דאך
 שטעלט ער די וואקס גיט די פריערדיגע וואקס
 גאר אנזיע וואקס, און די פיר איילין זאל ער גיט
 קאזין ליידיג, גאר ער זאל דארט לייגן שטייבער

בהקעמם צוא דעם בארג, קאר קען גיט הנאה
 האבין פון זיי שנאבר לא תחמוד כסף וזהב עליהם לקחת
 קץ ווארום, עם שמיים אין פסוק דוא ואלקסם גיט
 גלוקסין דיא זילקער און גאלד וואס אויף דיא
 עבודת גדולים, און אלקס דאס גיט געקען פאר
 זיך, און דער בארג איז דאך אויך אעבודת
 גדולים, קאר קען גיט געקען וואס, עם לינגט אויף
 דעם בארג פון וועגן די עבודת גדולים, רבי יוסי
 הגלילי זאגט עם שמיים אין פסוק אלהיהם על ההרים
 זייקע געטער וואס אויף דיא בערג ולא יהיה
 אלהיהם אקער גיט דיא בערג וועגען געבער אלהיהם
 על התבטות זייקע געטער וואס אויף דיא הייקע
 ערקער ולא התבטות אלהיהם אקער גיט דיא הייקע
 ערקער וועגען געטער ויסתם מה אשרה אסרה פאר
 וואס איז אסור אלינגען בוים עם שמיים דאך
 אויך אין דיא תורה, הוכיח כל עץ רענן אלהיהם
 אונקער דיא לינגען בוים איז זייקע געטער,
 אונקער ער בויקער איז זייקע געטער, אקער
 גיט דיא בויקער וועגען געטער, ענטשקערט דיא
 משנה ספני שיש בה תפיסת ידי אדם ווייל אקענטש
 האט איהם גיהאלטן מיט זייקע הענט, אקענטש
 האט איהם גיפלאנגט, וכל שיש בה תפיסת ידי אדם
 אסור און אלץ וואס אקענטש האלט מיט דיא
 הענט, וואס אקענטש פלאנגט און גאקדעם
 סאכט קען דאס פאר אנאם, קאר קען גיט הנאה
 האבין פון די וואך אפר רבי עמיאל רבי עקיבא האט
 גיזאגט אזי אבין וואוין לנגד איה וועל דיר געבין צו
 פאר שטיין און וועל פאר דיר עקלערין דעם דין
 וואס דיא תורה האט גיזאגט, אלהיהם על ההרים
 ועל הקבעות ומסת כל עץ רענן ויעקע געטער

דכדכדני ק"ל ד"ט כ"כ"ט י"ל דשסו חומט ע"ז אכ"ז דל"ן כ"כ"ט: (י"ל) דלשקט נ"מ לפט טלמנר וישק' אפ' טפס"ס אל קכ"ז כ"ז: סס, נגד"ס: [ט] שקן. ג' ש"ן. רש"י: [ט] כנד"ס. ולמיקט' לש"ן לפשט"י ונל"ק קמ"ט סכ"ל דלמיקט' נגד"ס של"ס"ט טפס"ס לנל"ס"ט א"כ נחשך לכל עמנ"ס כנד"ס של"ס"ט טפס"ס לנל"ס"ט נ"מ: [י] טלמנ"ר כ"ו:

דכדכדני ק"ל ד"ט כ"כ"ט י"ל דשסו חומט ע"ז אכ"ז דל"ן כ"כ"ט: (י"ל) דלשקט נ"מ לפט טלמנר וישק' אפ' טפס"ס אל קכ"ז כ"ז: סס, נגד"ס: [ט] שקן. ג' ש"ן. רש"י: [ט] כנד"ס. ולמיקט' לש"ן לפשט"י ונל"ק קמ"ט סכ"ל דלמיקט' נגד"ס של"ס"ט טפס"ס לנל"ס"ט א"כ נחשך לכל עמנ"ס כנד"ס של"ס"ט טפס"ס לנל"ס"ט נ"מ: [י] טלמנ"ר כ"ו:

ושל עבודת כוכבים נרון מחצה על מחצה. אבניו עציו ועפרו ומטמאין כשרץ שואמר [ח] שקץ השקצנו. רבי עקיבא אומר [ט] כנדה [י] שנא' תורם כמו דוה צא האמר לו מה נדה מטמאה במשא אף עבודת כוכבים מטמא במשא: ז' ג' כתיב הן. בית שכנאו מתחלה לעבודת כוכבים ה"ו אסור. סידרו וכירו לעבודת כוכבים. וחידש נוטל מה שחידש. הכנים לרובה עבודת כוכבים והוציאה. הרי זה מותר. שלש אבנים הן. אבן שחצבה מתחלה לביטום. הרי זו אסורה. סידרה וכירה לשם עבודת

דכדכדני ק"ל ד"ט כ"כ"ט י"ל דשסו חומט ע"ז אכ"ז דל"ן כ"כ"ט: (י"ל) דלשקט נ"מ לפט טלמנר וישק' אפ' טפס"ס אל קכ"ז כ"ז: סס, נגד"ס: [ט] שקן. ג' ש"ן. רש"י: [ט] כנד"ס. ולמיקט' לש"ן לפשט"י ונל"ק קמ"ט סכ"ל דלמיקט' נגד"ס של"ס"ט טפס"ס לנל"ס"ט א"כ נחשך לכל עמנ"ס כנד"ס של"ס"ט טפס"ס לנל"ס"ט נ"מ: [י] טלמנ"ר כ"ו:

ה"ו אסור: סידרו וכירו לעבודת כוכבים. שה"י כנוי מתחלה לידית אדם וסידרו שלגנו כסוד וכירו פתחו ולוירו (יד): וחידש. או שחידש: נוטל מה שחידש. והוציא מותר: אבן שחצבה מתחלה לביטום. להשיב ע"ג עליה (טו): סידרה וכירה.

דכדכדני ק"ל ד"ט כ"כ"ט י"ל דשסו חומט ע"ז אכ"ז דל"ן כ"כ"ט: (י"ל) דלשקט נ"מ לפט טלמנר וישק' אפ' טפס"ס אל קכ"ז כ"ז: סס, נגד"ס: [ט] שקן. ג' ש"ן. רש"י: [ט] כנד"ס. ולמיקט' לש"ן לפשט"י ונל"ק קמ"ט סכ"ל דלמיקט' נגד"ס של"ס"ט טפס"ס לנל"ס"ט א"כ נחשך לכל עמנ"ס כנד"ס של"ס"ט טפס"ס לנל"ס"ט נ"מ: [י] טלמנ"ר כ"ו:

קמן האם איהר אויף גיבאדעט איז ניא אסור קאר קמן ניט הנאה האכין פון איהר, אקער אז ניא שטוב איז גיבאדעט גינוראין פאר אקענעןשין צום וואהקען סידו: גיבד זענדט גיליט גאר ער האט די שטוב גיבאלעקט און גיבאלעקט צוא די עבודת גלולים, ער זאל דער נאה דינען צוא די שטוב וחי'ש אקער, ער האט עפעס באנייט אין די שטוב צו די עבודת פוקבים, ער זאל נאך דעם ענגיען דינען צו די שטוב ניטל פה שחי'ש זאל דער יוד אראפ געקען וואס דער נוי האט באנייט, נאדער וואס ער האט גיבאלעקט און גיבאלעקט, און די שטוב איז מוקד, איוד קעג אין איהר וואהקען (עיו ת"ו) הקני'ס קוה'ה עבודת גלולים אויב אנגעצין דינער האט אריין גיבאדעט אין אשטוב אעבודת גלולים זיא זאל דאן שטיין אקל'יגע צייט ויוציאה און ער האט די עבודת גלולים צוריק ארויס גינוקען ת"ו זה סת'ר קעג איוד וואהקען אין די שטוב שלש אגני'ס מן דרייא ערלייא שטיינער זענען דא גי'יא דעם דין פון עבודת פוקבים און שחצבה מתחלה לביטום אז ער האט אויס גיבאדעט אשטיין פון אג' הי'ב ופון בא'ינו, ער זאל אויף איהם שפעל'ן אכילד, און קען זאל דינען צום גילד און צום שטיין ת"ו ו אסרה ועקט דער שטיין באלד אסור, אמילו קען האט נאה ניט גישטיין אסור גילד אויף דעם שטיין, איז אויך דער שטיין אסור [עתי'ס] סידה וכירה לשם עבודת גלולים אקער אז ער האט גיהאט אשטיין פון לאנג און ער האט איהר ווייס גימאקט מיט קאלעך און גיבאלעקט צו די עבודת גלולים וחי'ש אקער, ער האט עפעס גע' גייט דעם שטיין צו דיא עבודת גלולים נאה דעם

און דערקער און אקערקע מיאוקע זאכין הי'ה של' ושל עבודת גלולים אויב די ערד וואס די וואנט איז דארויף גישטאנען, איז גינוען העלקט פלאץ פון דעם יודין און העלקט פלאץ איז גינוען פון דיא עבודת גלולים גידו הפצ'ה על המח'ה ווערט גירעבונג העלקט אויף העלקט, אויב די גרעב פון די וואנט איז גינוען צווייא איילין, ווערט גירעבונג איין אייל פאר דעם יוד, און ער דארף אריין געקען אין ניין פלאץ נאה דרייא איילין אגניו עזי ועפרו ספסאין גי'י'ח דיא שטיינער און דיא האלץ און דיא ערד נריא לייט און וואפענען פון דיא וואנט זענען קטמא אזוי וויא אש'רץ, אפילו דעם יוד'ים חלק אויך זענער ווארום, עס שטייט אין פסוק שני תשקענו דוא ואלקט פאר מיאוקין דיא עבודת גלולים און ווי שטיינער ווי אש'רץ. רבי עקיבא זאגט גידה די שטיינער און די האלץ און די ערד פון דיא וואנט איז מטמא אזוי וויא אנדה שואמר ווארום, עס שטייט אין פסוק תורם כמו דוה ואלקט זי'יא פארשפריימי'ן און דער ווייטערדין פון דיר אזוי וויא אנדה צא האמר לו ואלקט זיא ער די עבודת פוקבים גי'יא ארויס פון מיר פה גידה מטמאה במשא אזוי וויא אנדה איז מטמא אז קען פראגט איהר, אפילו קען ריקט איהר ניט אן אף עבודת גלולים מטמאה במשא אזוי אעבודת פוקבים איז אויך מטמא אז קען פראגט איהר אפילו קען ריקט איהר ניט אן: ז' אלושה בתים מן דרייא ערלייא היינער זענען דא גי'יא דעם דין פון עבודת גלולים בית שגבאו מתחלה לעבודת גלולים אשטוב וואס קען האט איהר גיבאדעט פון אנהייב זיא זאל זיין עבודת פוקבים קען זאל דינען צו די שטוב ת"ו זה אסור באלד וויא

והיא היתה חלוצה ועומדת: נוטל. ישראל (יו) מה שמידם הנכרי והאזן מותרת: העמיד עליה עבודת כוכבים. לפי שעה ולא הקצה האזן לבימוס וסליקה: ה"ז מותרת. וא"ל בטול: גרעו לשם עב"ם. לעבוד הגדולים שיגדלו בו מעתה (יו): נוטל מה שהחליף. הענפים מגדלו כמקום ארון אנדוה ושורפן כדון אשרה והשאר מותר: איזו היא אשרה. כגמ' אפרס דלג' אשרות דתמן לעיל קמי' והכי קתני ג' אשרות. הו' שמי' דבני הכל ואחד מהלוקה ר"ש ורנן. ואיזו היא אשרה שמתקור ר"ש ורנן: כל שיש תחתיה עבודת כוכבים. דרנן קרו לה אשרה ואכרו לה כ"ז טיש ע"ג תחתיה ור"ש אומר אשה לאל כל שעבודין אותה אבל כל שיש תחתיה ע"ג אין זו אשרה ואין הלכה כר"ש: ד לא ישב בצלה. האי לא לא חמת נוף האשרה קאמר ללא הוא מתינתן תו ואם ישב טהור. דהא קתני טיפא דלם עבר טעמא אלן ואלהא דכבההה כמורה תחתיה. חמת הנוף מהאלן שהאלן מהליל עליו ואם

מולמים, ופתי"ם: (יו) ולי לא נדעו וספלו לא דכרנן דס"ל כע"פ דלין שנסעו ונכסוף ענדו מוקר ויהו מפקין כגמ' דכמוססה מורו רבנן דרנן נדמו וספלו לאשעטין דלפ"ג דפסח מפסח בוף סלין אפ"ס לא ספיקר נאסר: [כ] ונסס. ואמ"ר לא בטלס נמי לא כי משעטס דס"ל חייב דרנן קא מוקרי לם דנסעו ונכסוף ענדו מוקר נ"י מ"ע כל זמן שלם בטלס חייבין דרנן חייב בטלס שפ"ז נכסוף חתים נראה כללו נקוטס מחלס נכר, חוס' ופתי"ם: [ג] כללס. משוס דקא מחסין עמ"ז ודוקא יעשב דחיישין שטא יבסא שיעבוקו ואפי' לכונני דלג"ס ק"ל אספר ולא מנין שבי כלל סככד בטלס שבי ותחסי דלסבי שמי' סומאס ע"ז: ה"ר"ן: (יח) ולי שלם עככס דמס אופך כ"ז א"ז מרס נובה קומס וסלין הלל סב ומוקר מכאן וסלין כל דק וקלות, רש"י: [ג] טעמא. ס"ל ד' חיישין דליכס תקרובס ע"ז

ונוטל סלין מהליל על הסקריבס (טויל) מני ריב"ז דאמרי ענין לתקרובס ע"ז שטעמא ככלל שט"ל ויעמדו נמי וסכלו ובני חתים מה מטעמא כסכל אף תקרובס ע"ג נמי ודוקא תקרובס חכל כע"ג טעמא ילכס סומאס סכל, ופתי"ם: (יו) וקרא דעייסין אפ"סכסס סיל, רש"י:

או כמערב זו לכל דבר לא ארוך (טו): ולא יעבור עבר טעמא: היתה גזלת את הרבים. טעמה טעם

מוקר ופתי"ם ות"י איזו היא אשרה ביא וועלכון בוים פון די רבייא בויקער קריגט רבי שקיעון מיט די רבנן כל שיש תחתיה עבודת גלילים ביי דעם בוים וואס אונקער איהם שמיים רער געץ. די רבנן זאגן דער בוים איז אסור, רבי שקיעון זאגט כל שעבודין אותה אז צום בוים ריגט צום בוים איז דער בוים אסור, אקעד און צום בוים ריגט קען גיט נאר די עבודת פוקרים שמיים אונקער דעם בוים, איז דער בוים גיט אסור ופעשה צידון גאלין שהיו עובדין אותו אין צידון איז גיווען אבוים וואס קען האט צו אים געדריגט ופגא תחתיה גל אונ קען האט גיפונען אפארט אונקער דעם בוים אפר לכו רבי שקיעון דקי את חל תהי האט רבי שקיעון גיזאגט צו די יודין פון צידון זעהט וואס איז דא אין דעם בארג וברקתו ופגא בו צדה און ביי האבין גיווקט אונ האבין גיפונען אונקער אין דעם בארג אפר לכו האט רבי שקיעון גיזאגט צו ניי חילי ויציהו הו עובדין ויילל ויי ריגען צו דעם געץ גיט צום בוים נחיד לקם את האילן וועליון מיר כותיר זיין דעם בוים וועיין חיסב בדריע"ב ות"י ודוקא: ד לא ישב בצלה אוד קאר גיט זיגען אין דעם שאמין פון אבוים וואס קען ריגט צו אים אדער אונקער אים שמיים אענין, אפילו אין דעם שאמין וואס איז ליינגער ווי דער בוים, קאר קען אויך גיט זיגען וואס ישב מרור אונ אויב ער איז גיזעקט אין דעם שאמין וואס ליינגער ווי דער בוים, איז ער טהור ולא יעבור התהיה אונ ער זאל גיט גיין אונקער די צווייגן פון דעם בוים וואס עבר טעמא איז אויב ער איז גיזאנגען אונקער די

קאלעבין אונ קאהלין אונ גענייען זאל ער דיגען צו דעם שאמין נוטל מה שהחיש זאל דער יוד אראפ געקען וואס דער עובר גלולים האט גענייט, אונ דער יוד קען זיגען מיט דעם שאמין העמיד עליה עבודת גלילים אויב אעזרד גלולים האט גישמעלט אבילד וואס ער ריגט צו איהם אויף דעם שאמין ער זאל דארט שמיין אקלייגע צייט וסליקה אונ ער האט דעם בילד אראפ גינדיקען ת"י ו סבתת קעג אויך זיגען דעם שאמין שלש אשרות הו רבי ערלי בויקער זענען דא בייא דעם דין פון עבודת גלילים אילן שנשמו מתחלה לשם עבודת גלילים ת"י זה אסור אבוים וואס קען האט איהם גיפלאנצט פון גאנצייב צו עבודת גלילים, קען זאל דיגען צו איהם, איז ער בארד אסור, אויב דער בוים איז גיט גיפלאנצט גיווארין צו די עבודת גלולים נאר גייע ויפסלו לשם עבודת גלילים ער האט ארום גיהאקט די צווייגין, אונ די גייע צווייגין וואס וועלן אויף וואקסין זאל ער דיגען וועלן אונ עם איז אויף גיוואקסין גייע צווייגין נוטל מה שהחליף זאל ער אראפ האקין דיא גייע צווייגין וואס האט גיוואקסין אויף דעם ארץ וואו ער האט די אפיקע צווייגין אפ גיהאקט, אונ זאל זיין פאר גרענען, אונ דער בוים איז מוקר העמיד תחתיה עבודת גלילים אויב ער האט גיפלאנצט אבוים אונקער איהם זאל שמיין אענין, אונ דער בוים איז אויף גיוואקסין, אונ ער האט גישמעלט דעם קען אונקער דעם בוים ויפסלה אונ ער האט דעם קען צו גראכין ת"י זה ספיקר איז דער בוים

לר"ה : מהור . לטומאה דרצנן היא (כ) והיכא דנוז'ת
 הרצים לא גזרו רצנן : ירקות בימות הגשמים . שהלין
 קשה שמונע החמה מלכל : אבל לא בימות החמה .
 שהלל יפה להם : והחורין . מורת ועברי חס"א : לא

בימות החמה ולא בימות
 הגשמים . שהלל יפה להם
 לעולם : שהנמני' . עלין
 הטושים מן האילן כימות
 הגשמים וצנמ' שהלין זה
 שמעינן ליה לר"י דחמר דה
 וזה גורם מותר לעיל
 כסידקין גבי מפרר וזרה
 לרות וזע"פ ששעה זבל
 דהיכא שהיהרר והאיכסור
 שיהיה גורמין להזיה הדבר
 כגון שהקדש של היתר
 הוצבל על זע"פ של איכסור
 גורמין לזמיחת הירקות ס"ל לר"י שהוא מותר והיכי קאסר
 הירקות הכא מפני שהנמיה נוסרת עליהן ומשיי שר"י הכא
 לדכרישן של רצנן קאמר לדידכו דאמרייתו זה וזה גורם
 אסור היה לכם ללכסר סירקות ממני שהנמיה נוסרת עליהן
 והיא הוה להם לזבל . ורצנן סברי שאני הכא שאין האילן

פונם להם כלל וכלי כ"ה וזה וזה גורם מותר (כא) : ז' נבל
 ממנה . זה המסרה : חדש יותץ . זה הריסק הראשון שמסיקין התנור הוא מחסמו ומחויקו והרי נתקן צאיסורי
 הכאה והא מתני' אחיא אליבא ד"ל ד זה וזה גורם אסור ואין כן הלכה הלכך בין חדש בין יולן שאלו אסור
 את הכה כהיסק זה עד שינטע התנור כדי שלא יהנה מעלי איסור (כז) : הפת אסורה . צנמ' קאמר והוא
 שהאסוקה כנגדו שכל שעה שהיה פת נאפה היה דולק האור כפי התנור ואסורה שהיה נהנה מן האיסור כשעה שהי'
 האיסור בעין ויש שעה עליה כפת (כג) : יולך הנאה לים המלח . דמי ככר שנתערב (כד) : ברכור . יש

[ג] וטכר . דבאיכא דרכא אסרינא (קלך מנח תימ') מ"ה"ס
 היסדן לא כשהלל לא אכל בדרכא דרכא אסרינא עיבר חף
 לכחלה . ג' : [ס] אכל כו . וכלה קטני ואם זכר אסור כמו
 דלס עכר טעם דלא אסור בימות הגשמים . ס"ה"ס : (כ) ולא
 ק"ל כמתניתין דלכלל לא בימות החמה . ועינ"ס : (כא) דלטי'
 לט"ו זוז"ג מותר לא שרינן
 להחלה הלכך יסן כיון דסני
 ליה פלוגין וכל עסקיה מדי
 ללא ליסור הנאה למודיה לכך
 לריץ ליתין אכל חזק אס ללכסר
 יותץ ופסיד סתנור הלכך
 כדשיכר חשיב . זס . מוס' :
 דוקא כדאמריי הנאה כשנכח
 פ"ס היינו שבת הנאה . ועין
 פ"ט"ט : (כ) כולן כו' . י"ג
 משום דדרכ שבמנין סוף כו' י"ג
 כדכות טעם דהשפיה וכל כפלי
 אכל כדכוס שהלין משוכות
 כפלי כפולה ואסריה שוכו
 דכין דלסורי ט"ג טיבס
 אסורים כהנאה טע"ס נכין
 דכר שטמנין יולך (כג) דהק"ס
 כ"ה דה"ל יולך דמי אחיה מהן לים
 אלא דמי משמע דלמחיה עליה ק"ל כדכרי רש"י ז"ל והכי אין
 אלא דמי ופסיד סתנור אלא לפי ששנתו אכל בלא סתנורות לא
 הקילו להסיר כהולכה סנאה כו' וז"ל דוקא ט"ג מוכרס .
 כ"ל לרעה הכ"ר . ועינ"ס : (כד) ונראה שזולל כל כספוליס

של ע"ג מועיל לירקות כלום שמה שמשיח להם כנמיה פונם להם כלל וכלי כ"ה וזה וזה גורם מותר (כא) : ז' נבל
 ממנה . זה המסרה : חדש יותץ . זה הריסק הראשון שמסיקין התנור הוא מחסמו ומחויקו והרי נתקן צאיסורי
 הכאה והא מתני' אחיא אליבא ד"ל ד זה וזה גורם אסור ואין כן הלכה הלכך בין חדש בין יולן שאלו אסור
 את הכה כהיסק זה עד שינטע התנור כדי שלא יהנה מעלי איסור (כז) : הפת אסורה . צנמ' קאמר והוא
 שהאסוקה כנגדו שכל שעה שהיה פת נאפה היה דולק האור כפי התנור ואסורה שהיה נהנה מן האיסור כשעה שהי'
 האיסור בעין ויש שעה עליה כפת (כג) : יולך הנאה לים המלח . דמי ככר שנתערב (כד) : ברכור . יש

צווייגין , איז ער פלאך היחה נוז'ת את הרבים אויב דיא
 צווייגין פון בוים האבין גינגל'ת פיל מענגשאין . די
 צווייגין גייען אריין אין נאם ועבר תתקיה אונ איינער
 איז גינגאנגען אונקער די צווייגין שויר איז ער שויר
 ווערן תתקיה ירקות בימות הנשמים מען מען פארזייען
 גרינגנארג אין די פעלד נואם אונקער די צווייגין .
 אום ווינקער אגל לא בימות התפת אקעד גיט ווקער .
 ווייל ווינקער מאכט דער שאטין פון די צווייגין
 קאל'יע דרינגנארג . ער לאזט גיט צו קומען די
 נוארקעם אונ ווקער ווייל עס איז היים איז דער
 שאטין גוש צו די גרינגנארג ווערן לא בימת תתקיה
 ולא בימות הנשמים חוקת ומקעמירן קאר מען גיט
 פאר זייען אונקער די צווייגין גיט ווקער אונ גיט
 ווינקער . ווייל דער שאטין איז אייביג גוש צו רי
 חוקת , רבי יוסי זאגט אף לא ירקות בימות הנשמים
 גרינגנארג קאר מען גיט פאר זייען אונקער דיא
 צווייגין אפילו אום ווינקער מפני שהנמיה נושרת
 עליה ויהי להו לזבל ווייל ווינקער פאלין אראפ דיא
 גלעמער פון דיא צווייגין אויף דיא ערד וואו דיא
 גרינגנארג וואקסט . אונ דיא גלעמער ווערן פאר
 פילט עם ווערען פון גויא מיסט . וואקסן דיא
 גרינגנארג געקער ועיין בחרע"ב : מן נבל מפני עצים
 אסירין בהנאה אויב איזר האט גינעמן האלץ פון
 אבוים נואם מען דינט צו איהם , קאר מען גיט
 הנאה האבין פון די האלץ הסיק בהו את הפתוי אויב

ער האט גידייעט אהויבין מיט דיא האלץ אם חדש
 אויב דער הויבין איז גינען אגייער , נואם דער
 הייזין האט אים געטריקונג דעם הויבין אונ
 האט איהם גישטארקט ייזן זאל מען דעם הויבין
 צו שטויסין זאם יאן אויב דער הויבין איז אאקטער
 ייזן זאל דער נוארטין ביו דער הויבין נועט קאלט
 ווערן . דער נאך זאל פאן איהם הייזין מיט קשרה
 האלץ . אונ מען מען פאן אין איהם אגה בו את
 תפת אויב ער האט גיבאקט גרויט אין דעם אויבין
 פאר דעם פלאם פון דיא האלץ נואם זענען אסור
 אסירי בהנאה קאר מען גיט הנאה האבין פון דיא
 גרויט תתקיה באחיות אויב די גרויט איז צו מישט
 גינארין מיט אקערע גרויט קשרה , אונ מען דער
 קעמט גיט טיין אסירות בהנאה זענען אלע גרויט אסור
 אונ מען קאר גיט הנאה האבין פון ויי . רבי אליעזר
 זאגט יולך הנאה לים המלח ער זאל זעמען געלש ווי
 פיל דער גרויט נואם מען קאר גיט הנאה האבין
 פון אים איז זענען . אונ זאל רי געלט אריין נוארטין
 אין גינארען עקטם , אונ מען מען גענין הנאה האט
 בין פון אלע גרויט אפיו יז האבין די חקמים גינאמט
 צו רבי אליעזר אין פריו לזכות אליהם מען קען גיט
 אויס לייזין דעם איסור פון עבודת גוהלים אויף
 געלש . דער איסור זאל מוקר ווערן נבל משיח
 בקיטר אז ער האט גינעמן אשטיקיל האלץ פון דעם

לאורגים עץ עשוי כמין מחט של סקאין ומעבדין אותו על השתי כשהוא מתוח לפניו כחרינה ואשמועין מחיה סלונתא דר"א ורבנן בהך חתי דחי אשמועי' בתמיחה הוי אמינא בהך קאמר ר"א משום דכעידנא דקא גמי פה חקלי ליה היסורא אבל כרכור לריחא לחיסורא בעיניה חימא מודי להו לרבנן וחי אמתר בהך כהא קאמרי רבנן אבל בתמיחה אמתא מודו ליה לר"א לריחא והלכה כר"א ואפי' בחכית של יין נסך שתערכה בחכית של יין של היתר מליך דמי אותה חכית לים המלח והשאר כולן מותרות בהנאה: י ביצור במבטלה. עכו"ם לחמה: קרסם. קטנים יבשים שדאלין נפל ללרכו לשקוף: ויורד. כרת ענפים לחם

אסור בהנאה. נתערב באחרים ואחרים באחרים. כולן אסורין בהנאה. רבי אליעזר אומר ויוליד. הנהא לים המלח. אמרו לו אין פרוין לעבודה כוכבים: י ביצור מבטלה קורסם ויורד נטל סמנו מקל או שרביט אפי' עלה הריזו במטלה. שפיה לצרבה אסורה שלא לצרבה מותרת:

שנה: שפיה. תרגום ולכות אותו טחון ושפית יתיה (כה): לצורכה. כדי ליסותה ולחן מטל עבודה כוכבים חלה עכו"ם גדול וכן דעת שידע כטיב עכו"ם ומשמיה ואפי' אם כפלה בע"כ ה"ו מכותלת:

ביום וואם קען רינט צו אים אונ, ער האט גיטאמט פון די שטיקיל האלץ אזוי אשפיל ווי די וועקער נוארשין דורך דעם וועקער פארם אסור בתנאה פאר ער גיט התנאה האבין פון דעם שיפיל אונ בן ג' הבער אויב ער האט גינעקט אקלייד מיט דעם שיפיל בעבד אסור בתנאה פאר קען גיט התנאה האבין פון די קלייד גתעבד גתתים אויב די קלייד איז צו מישיט גינארין מיט גאך קליידער אנדערע ויתרים בתתים אונ און קלייד פון דא צו מישיטע איז צו מישיט גינארין מיט גאך קליידער אנדערע גלג אחריו בתנאה פאר קען גיט התנאה האבין פון די אלע קליידער, כפי אלעזר ואנט יליד תנאה לים המלח ער זאל געקען געלט וויא פיל די ערשטע קלייד איז ווערט, אונ זאל די געלט אריין נוארשין אין דעם גינארשענעם ים, וועט קען מענין התנאה האבין פון אלע קלייד דער אפי' לי האבין דא חקמים גינאנט צוא רבי אלעזר זין פרוין געביט גילים קען קען גיט אים

לייזין דעם איסור פון עבודת גלולים אויף געלט, דער איסור נאל מותר ווערין: י ביצור בתפלה ווי אזוי איז אין עובד גלולים סבבאל דעם ביום וואם ער האט גערינט צו אים קרסם אז ער האט אפ גיהאקט די קרעקענע צווייגין פון דעם ביום צו פארקערענען זייא חבד ארער, ער האט אפ גיהאקט די פייכטע צווייגין פון דעם ביום נפל ספנה פל ארער ער האט אפ גיבראקין אשקעקיל פון דעם ביום או שביים אנדער ארום אפילו עתה אפי' זאל אפלאט תרו וז הפלה איז שוין קטיל גינארין דער איסור עבודת בוכבים פון דעם ביום שפיה אז ער האט ארום גיהאקט דעם ביום לצרבה פון איהרעטונענין, שוין צוא אבין דעם ביום אסורה פאר קען גיט התנאה האבין פון דעם ביום שלא לצרבה ארער אז ער האט ארום גיהאקט דעם ביום גיט פון איהרעטונענין, גאר קאלייע צו מאבין דעם ביום מיתת איז שוין דער ביום מותר התנאה צו האבין פון איהם:

ביום וואם קען רינט צו אים אונ, ער האט גיטאמט פון די שטיקיל האלץ אזוי אשפיל ווי די וועקער נוארשין דורך דעם וועקער פארם אסור בתנאה פאר ער גיט התנאה האבין פון דעם שיפיל אונ בן ג' הבער אויב ער האט גינעקט אקלייד מיט דעם שיפיל בעבד אסור בתנאה פאר קען גיט התנאה האבין פון די קלייד גתעבד גתתים אויב די קלייד איז צו מישיט גינארין מיט גאך קליידער אנדערע ויתרים בתתים אונ און קלייד פון דא צו מישיטע איז צו מישיט גינארין מיט גאך קליידער אנדערע גלג אחריו בתנאה פאר קען גיט התנאה האבין פון די אלע קליידער, כפי אלעזר ואנט יליד תנאה לים המלח ער זאל געקען געלט וויא פיל די ערשטע קלייד איז ווערט, אונ זאל די געלט אריין נוארשין אין דעם גינארשענעם ים, וועט קען מענין התנאה האבין פון אלע קלייד דער אפי' לי האבין דא חקמים גינאנט צוא רבי אלעזר זין פרוין געביט גילים קען קען גיט אים

תוספות

נמרא ע"ד דף כג ע"א

רש"י

ציצין. תרגום של כנסת: פרקיו. חוליותיו: הלכה בר"ש. שאל חז"ל לוי מותר: כרבי. כל' קדם גדול: מצא שבעת ולא הבני על שבעת עכו"ם:

סלס: ס' כלס כלי סמיון דלחא דמלכות דכריסא כם צורת ררקון ת"ד איהו צורת ררקון פ' רבי שמעון בן אלעזר כל שיש לו ציצין בין פרקיו. מחווי רבי אמי בין פרקי צואר אמר רבי חמא בר חנינא הלכה כר' שמעון בן אלעזר אמר רבה בר בר חנא אריב"ל פעם א' הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בברך רבך ומצא שם שבעת ועליה צורת ררקון ומצא עכו"ם קטן ולא א"ל כלום מצא עכו"ם

צורת ררקון אז איינער געפינט אפלי וואם אויף איהר איז דא אצורה פון אנדקון פט רבנן דיא רבנן האבין גילערינט מתי צורה ררקון וועלעך צורה איז אנדקון פיש רבי שמעון בן אלעזר כל שיש לי ציצין בין פרקיו דער שלאנג וואס האט פליגעלאה וויא אפיש צווישין דיא גלידער דאס איז אנדקון אזוי וואס רבי שמעון בן אלעזר פטי רב אפי' בן רבמי צואר רבי אמי האט געטוישן דיא פליגעלאה דארטן ווי בייא דיא גלידער פון האלקן, רבי תמא בר חנינא ואנט דער רין איז ווי רבי שמעון בן אלעזר, אויב דער שלאנג האט פליגעלאה ביי דעם האלקו איז דאס אנדקון, האבין דיא

עפדים דאס געהאלטין פאר עבודה זרה, איז דאס אסור צו אייד, אונ אויב דאס האט קיין פליגעלאה ביי דעם האלקו איז דאס קיין ורקון איז דאס קיין עבודה זרה איז דאס מותר צו אייד, רבה בר בר חנה האט גינאנט רבי יהושע בן לוי האט מיר גינאנט פנח אמת הייתי פתח את רבי אלעזר הקפר ברבי רבה אמאהל בין איה גענאנגען אין וועג איינער רבי אלעזר הקפר וואס ער איז גינען אנדויסקער בלדקן סגא שם שבעת וזלה צורת ררקון אונ רבי אלעזר האט געפונען אין וועג ארייג נאייגעריילאונ אויף דעם רינג איז גינען אצורה פון אנדקון, אונ רבי אלעזר האט דעם רינג גיט

מטרו. הכהו על הלמי : כזה ראהם . כדי לנודקן חס יכיו דכריהם מכוונים : שאפשר לעשות כמותו. חש כנון שמשין של משה מלך וזולם והיכל ומורה אכל שמשין של מעלה של"ה לעשות כמותו ממש חלל לזר דוגמתו מותר : בית תבנית היכל . כארכו ורחבו ורומו

גדול ואמר לו כמלה ולא כמשלה שמע מינה תלה ש"מ עבו"ם מבטל עבודה כוכבי' שלו ושל חברו וש"מ יודע כמיב של עבודת כוכבים ומשמשיה מכטל ושאינו יודע כמיב עבודת כוכבים ומשמשיה אינו מבטל ושמע מינה עבו"ם מבטל בעל כרחו . הגן ההם רמות צורות לכבות היה לו לר"ג בעליותו מבטל כבודל שבה מראה את ההריומות ואומר להן כזה ראהים או כזה ראהים ומי שריר והכתיב לא העשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני אמן אכיו לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן כדגניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה הכנית אולם

ש"מ עבו"ם מבטל ט"ה טלו ועל הכניו . מראה חללי' על נקם נמי ימכיל ט"ו מבטל ט"ה של ככוי דלי מוטו דמטו ט"ה יקמן ספק ככי ימטמיל (דף נב) סה דזכרי מבטל נמי מעמי' ט"ה , וי"ל מטוס דמטיטיל ליה לא אטרי' לאמטרי' דסח לעמי' נמי מטלי' כמי' ספיר' מטיטיל ויטליך לטמטרים טישו נו כס תוספות וספ"ה חין גלן רבוסה חלל מן סדיוה יטליל סה דלדיו מבטל אכל ככוי מבטל אף מ' דלים ליה תוספות וקמ"ל דיתכאל דמטוס דככוי סלל אכל יטליל אכר' שחין ליה כס תוספות כלל

ספיטס לן דלדיו מבטל ולכך ספיטס כחן דלל' ס' לו ספיטס : אכסדרה ספיטס אולם . ספיטס ס' ספין כמילוי' לרוב מוסקים . יס"ל אמרינן כלה יספור (דף כס) מולל לאכסדר' סה דומס רוב מוסקים מיס מבוכבו ו"מ קרי ליה סמח הלולס נכרכס מ"ק מוס כהלאוד כמו סמח ספסלן ספיס ספין כמילוי' לרוב מוסקים וקרי ליה סמח כספוק :

מיר עבו"ם כבטל בעל כרחו אפילו קען האט דעם עבו"ם נענייט ער זאל כבטל זיין דיא עבודה ונה אונ ער האט זיא כבטל גינען איז דיא עבודה ונה דרבי' רב' ונארום רבי אלעזר האט דאך גיטלאגין דעם עבו"ם ער זאל כבטל זיין דיא עבודה ונה תנן תחם אין דיא מקבץ ראש השנה ונה סג האבין מיר גילערינגט רשת צורות לבנות תיה לו לרבו גמילאל בעלייתו כבטל בייא רבן גמליאל אויף דעם כוידים אין געהאנגען אפדעט אויף דיא נואנט אונ אויף די ברעם איז גינען געטאהלט עמליקע עקללי צורות לבנות שבה מראה את התריומות אויף די ברעם פראקעט ער טייזן דיא ערות נואס אנדן זאגין צו דיא רין זייא האבין גינעהן רא"ש חודש דיא נייע רבנה ויאפר לתו כנה ראי' או כנה ראי' אונ רבן גמליאל האט גיברענגט דיא ערות אזוי אלכנה האט איהר גינעהן אדער אזויא אלכנה האט איר גינעהן , איז דאך אקשניא ימי שרי מעג קען דען אזוי קאהן מעג קען דען מאבין אזינה פון אלכנה התקנים לא תעשון אתי קם שטייט דאך אין פסוק הקב"ה האט גינאנט צו דיא יודין איהר זאלט גיט מאבין מיט מיר לא תעשון כדמות שמשי משמשים לגני איהר זאלט גיט מאבין אזינה וואס זאל זיין גלייה צו מיניע געדינקערס וואס געדיי גען פאר מיר אפר אביי לא אפרת מורה זאלא שמשין שאפשר לעשות גמטון המ אביי גינאנט די הורה המ נאר געאפרה צו מאבין אועלקע געדינקערס וואס קען קען זייא מאבין ריבמיני וויא דיא וואס געד רינען פאר נאט קהתיא אזויא וויא מיר האבין גילערינגט לא יעשה אדם בית תבנית היכל אקענטש פאר גיט מאבין אשטוב זאל זיין געבאהמ וויא דער בית המקדש אפטרות מבנית אילס אונ קען פאר גיט מאבין אפאדער שטוב זאל זיין גיטאמט וויא דער אולם וויא פאדער שטוב פון ביהמיקו

אויפגעהויבין גאר ער איז גישמאען קעבין דעם רינג וקעז עבו"ם קמן ולא אפר לו גלים אונ ער האט גיטראפין אקליינעם עבו"ם וואס ער איז נאך קיין דריינען יאהר זאלט גינען . האט רבי אלעזר צו דעם קליינעם עבו"ם גאר גיט גינאנט מנא עבו"ם גדול נאכדעם האט רבי אלעזר גיטראפין אגרוסין עבו"ם ויאפר לו בבית האט ער גינאנט צום עבו"ם ער זאל כבטל זיין די עבודה ונה , ער זאל דיא צורה פון דעם רינג אפטיול קאלע מאבין ולא בקמל האט דער עבו"ם גיט גינאלע מאבין דיא צורה פסיו ויבטיל רבי אלעזר האט אפאקט געטאהן דעם עבו"ם האט דער עבו"ם מורא געהאט פאר רבי אלעזר אונ האט קאלע גיטאמט דיא צורה פון דעם רינג . נאכדעם האט רבי אלעזר גענוקען דעם רינג צו זיה , נאנט די גקרא שפע מינה תלה פון דער נאך ווייסן מיר דבייא דייגים שפע מינה עבו"ם מבטל עבודה ונה שלו ושל חברו איין רין איז אעבו"ם קען כבטל זיין זיין אייגענע עבודה ונה וואס ער אלזין רינגט צו איהר אונ ער קען כבטל זיין די עבודה ונה איהר אנדער עבו"ם רינגט צו איהר , ווארום דער עבו"ם האט דאך אויף כבטל גינען דיא עבודה ונה וואס איין אנדער עבו"ם האט געדינקט צו איהר ושפע מינה נאך אדון ווייסן מיר יודע גמיט של עבודה ונה יקשקשי' מבטל דער עבו"ם וואס סאקשטייט דעם עגין וויאויבאלס פון אעבודה ונה און פון איהרע געדינגט , ער קען כבטל זיין דיא עבודה ונה זשאני יודע גמיט עבודה ונה ומשמשי' איני כבטל אונ דער עבו"ם וואס ווייס גיט דעם עגין פון עבודה ונה אונ איהרע געדינגט , ער קען גיט מאבין זיין דיא עבודה ונה , ווי מיר זעהן רבי אלעזר האט גיט גינאלט דער קליינער עבו"ם זאל כבטל זיין דיא עבודה ונה גאר אגרויקער עבו"ם זאל דיא עבודה ונה כבטל זיין ושפע מינה נאך אדון ווייסן

אויפגעהויבין גאר ער איז גישמאען קעבין דעם רינג וקעז עבו"ם קמן ולא אפר לו גלים אונ ער האט גיטראפין אקליינעם עבו"ם וואס ער איז נאך קיין דריינען יאהר זאלט גינען . האט רבי אלעזר צו דעם קליינעם עבו"ם גאר גיט גינאנט מנא עבו"ם גדול נאכדעם האט רבי אלעזר גיטראפין אגרוסין עבו"ם ויאפר לו בבית האט ער גינאנט צום עבו"ם ער זאל כבטל זיין די עבודה ונה , ער זאל דיא צורה פון דעם רינג אפטיול קאלע מאבין ולא בקמל האט דער עבו"ם גיט גינאלע מאבין דיא צורה פסיו ויבטיל רבי אלעזר האט אפאקט געטאהן דעם עבו"ם האט דער עבו"ם מורא געהאט פאר רבי אלעזר אונ האט קאלע גיטאמט דיא צורה פון דעם רינג . נאכדעם האט רבי אלעזר גענוקען דעם רינג צו זיה , נאנט די גקרא שפע מינה תלה פון דער נאך ווייסן מיר דבייא דייגים שפע מינה עבו"ם מבטל עבודה ונה שלו ושל חברו איין רין איז אעבו"ם קען כבטל זיין זיין אייגענע עבודה ונה וואס ער אלזין רינגט צו איהר אונ ער קען כבטל זיין די עבודה ונה איהר אנדער עבו"ם רינגט צו איהר , ווארום דער עבו"ם האט דאך אויף כבטל גינען דיא עבודה ונה וואס איין אנדער עבו"ם האט געדינקט צו איהר ושפע מינה נאך אדון ווייסן מיר יודע גמיט של עבודה ונה יקשקשי' מבטל דער עבו"ם וואס סאקשטייט דעם עגין וויאויבאלס פון אעבודה ונה און פון איהרע געדינגט , ער קען כבטל זיין דיא עבודה ונה זשאני יודע גמיט עבודה ונה ומשמשי' איני כבטל אונ דער עבו"ם וואס ווייס גיט דעם עגין פון עבודה ונה אונ איהרע געדינגט , ער קען גיט מאבין זיין דיא עבודה ונה , ווי מיר זעהן רבי אלעזר האט גיט גינאלט דער קליינער עבו"ם זאל כבטל זיין דיא עבודה ונה גאר אגרויקער עבו"ם זאל דיא עבודה ונה כבטל זיין ושפע מינה נאך אדון ווייסן

אויפגעהויבין גאר ער איז גישמאען קעבין דעם רינג וקעז עבו"ם קמן ולא אפר לו גלים אונ ער האט גיטראפין אקליינעם עבו"ם וואס ער איז נאך קיין דריינען יאהר זאלט גינען . האט רבי אלעזר צו דעם קליינעם עבו"ם גאר גיט גינאנט מנא עבו"ם גדול נאכדעם האט רבי אלעזר גיטראפין אגרוסין עבו"ם ויאפר לו בבית האט ער גינאנט צום עבו"ם ער זאל כבטל זיין די עבודה ונה , ער זאל דיא צורה פון דעם רינג אפטיול קאלע מאבין ולא בקמל האט דער עבו"ם גיט גינאלע מאבין דיא צורה פסיו ויבטיל רבי אלעזר האט אפאקט געטאהן דעם עבו"ם האט דער עבו"ם מורא געהאט פאר רבי אלעזר אונ האט קאלע גיטאמט דיא צורה פון דעם רינג . נאכדעם האט רבי אלעזר גענוקען דעם רינג צו זיה , נאנט די גקרא שפע מינה תלה פון דער נאך ווייסן מיר דבייא דייגים שפע מינה עבו"ם מבטל עבודה ונה שלו ושל חברו איין רין איז אעבו"ם קען כבטל זיין זיין אייגענע עבודה ונה וואס ער אלזין רינגט צו איהר אונ ער קען כבטל זיין די עבודה ונה איהר אנדער עבו"ם רינגט צו איהר , ווארום דער עבו"ם האט דאך אויף כבטל גינען דיא עבודה ונה וואס איין אנדער עבו"ם האט געדינקט צו איהר ושפע מינה נאך אדון ווייסן מיר יודע גמיט של עבודה ונה יקשקשי' מבטל דער עבו"ם וואס סאקשטייט דעם עגין וויאויבאלס פון אעבודה ונה און פון איהרע געדינגט , ער קען כבטל זיין דיא עבודה ונה זשאני יודע גמיט עבודה ונה ומשמשי' איני כבטל אונ דער עבו"ם וואס ווייס גיט דעם עגין פון עבודה ונה אונ איהרע געדינגט , ער קען גיט מאבין זיין דיא עבודה ונה , ווי מיר זעהן רבי אלעזר האט גיט גינאלט דער קליינער עבו"ם זאל כבטל זיין דיא עבודה ונה גאר אגרויקער עבו"ם זאל דיא עבודה ונה כבטל זיין ושפע מינה נאך אדון ווייסן

וציעור מדת ספקיו : אבל עושה . מורה על חמס
 נרות ושל ו' ושל ח' שלטן זומין לשל מקדש : ושל
 שבע' לא יעשה . שהוא כשל מקדש ואפי' של שאר מיני
 מתכות שאינה של זהב אבל של עץ שרי דלינה כשרה
 כמקדש : ר' יוסי ברבי יהודה וכו' . שוף היא
 כש ה' מקדש : ושעו בית חשמונאי . לאחר שטמאו
 יונים את ההיכל ונקטו כל כליו וגברו יד בית חשמונאי
 ונלחמו : בבעץ . גדיל :

חצר הבנית עזרה שולחן תבנית שולחן מנורה
 תבנית מנורה אבל הוא עושה של ה' ושל ו'
 ושל ח' ושל ז' לא יעשה אפי' של שאר מיני מתכות
 ר' יוסי בר יהודה אמר אף של עץ לא יעשה
 כדרך שעשו בית חשמונאי אמרו לו משום רביה
 שפורין של ברזל היו והיון בבעץ העשירו עשאוה
 של במק חזרו והעשירו עשאוה של זהב :

ויבנו רעיון פתח שעשו בית חשמונאי וויא רביא
 חשמונאים האבין געמאכט ווען די יונים האבין
 קטמא גיווען אלע גלים וואס אין בית המקדש
 האבין דיא חשמונאים געמאכט אהילצענע קטורה
 אין בית המקדש אפרי יו האבין די חקמים גיואנט
 צו רבי יוסי משם ראה פון דארט וויקטמו בריינגען
 אפענוויינגן . דיא מנורה פון דיא חשמונאים איז
 גאר גיט גיווען פון האלץ שפירן של בהל הי יחשו
 בגען עם זענען גיווען איינערנע שפייען און מען
 האט זיי בדיקט מיט ציקען עם זאל אויס זעהן ווי
 זילבער און פון דיא שפייען האט מען געמאכט
 דיא מנורה השירו צשאם של כסף אז די יודן זענען
 רייקער גיווארן האבין זייא געמאכט איילבערנע
 מנורה חזרו ותשירו אז די יודן זענען גאר רייקער
 געווארן צשאם של זהב האבין זייא געמאכט
 אגאלבענע מנורה :

חצר הבנית עזרה און קען קאר גיט מאכין אהויף
 זאל זיין גיבאכט וויא דער הויף פון בית המקדש
 שולחן תבנית שולחן קען קאר גיט מאכין אזוי אפיש
 וויא עם איז גיווען אין בית המקדש מנורה תבנית
 מנורה קען קאר גיט מאכין אזוי אפמנורה וויא עם
 גיווען אין בית המקדש אבל הוא עושה של ה' ושל ו'
 ושל ח' אבער קען מען מאכין אפמנורה מיט פינה
 רערוין אדער מיט זעקס רערוין אדער מיט אכט
 רערוין ושל ו' לא יעשה אבער אפמנורה מיט זיבען
 רערוין זאל מען גיט מאכין אפיש של שאר מיני מתכות
 אפילו פון אנדערע מאטריאלן גיט פון גאלד
 קאר קען אויך גיט מאכין אפמנורה מיט זיבען
 רערוין . אבער אהילצענע מנורה מיט זיבען רערוין
 מען קען יא מאכין . ווארום אין בית המקדש
 קאר קען גיט מאכין אהילצענע מנורה . רבי
 יוסי ברבי יהודה זאגט אף של עץ לא יעשה אפילו
 אהילצענע מנורה קאר קען אויך גיט מאכין מיט

זוהר חוש (ר"א דף ע"ב) ת"ת ראצילות יוד הא ואו הא

שלחו להו בני ארעא קדישא יאות לחתן התכדרתו בני עממיא וחתון לכר מארעא קדישא יאות לכו למכבי עליכו
 ועל גרמיכו דנפיתו מנהרה להשוכה כעדאל דנסיק מבי מאריה אבל אן חתן לכו למכבי ולמטבד הספדה
 ולן שדר קבה ספדה דהספדה דלמן כנעה דמרוייתא וכן מני ביהא יודעין קרד דמחרי עלמא ולן יאות למכבי
 ולפרשא ליטון אלפין ביתין ואן יתמין כלי אבה ואמא ומסתכלין עיינין לכותלי ביתא דאמנא והא התחרב ולא אשכחא
 לה דהא ינאק לן ככל יומא ביומיין קדמאין משפירו דילה (ג"א בין שפירו דמעהא) והות נחמת לן וממלג' על לבנא
 כאמא לבנא כד"א (יטעיה סו) כליש' אשר אמו תחמנו וגו' והשתא אסתכלן עיינין לכל סטר ואתר בית מותבא
 דאמנא אסתכלל והא התחרב ובסק רישא לכותלי ביתא ומותבא מאן ינאס לן ומאן ימלל על לבנא ויגין עלנא קמי מלכא
 כד היינן חסאן קמי אבוגא וסקל רועה לאלקאה לן יהיה קיימא לקמן ומקבלת מלקוחתא דמלכא בנין לאגנא עלנא
 כד"א (סס ג) והוא מהולל מעשיתו מדוכא מעוטותיו וכחברתו כרפא לו והשתא אימא לית לן ווי ווי לן ווי
 לכו לן יאות למכבי לן יאות לחספד לן יאות לפתרא ליטון מלין דמרירו לאודעא להו לאיטון ידידי למכבי מלין דהספדה
 נקרב ככל יומא גנבי ערסא דאמנא ולא נשאל עלה לית מאן דינאח עין . נשאל לערסא דילה אסתכלל
 נשאל לכרסייה נשאל להיכלין דילה אומאן ליטון דלא ידעין מיה נשאל לערסא רשימו דעקבתא לית המן נשאל
 לאינרה הא אינרה אחיב לן דימא תיבא מנכה ומיללת ואולת מנכה אורחא חקיל מרירו עלן מוארגא לואיגרא כמה דת
 אמר (סס כז) מה לך אמת כי מליית יאות נגזת נשאל לחרחן וסבולן כלהו אמרין דשמעו קל מרירו דכביה
 דמנכה על כנעה ולא ידעין ולא אסתכלל לן יאות למכבי לן יאות לחספד לעקב ערסא דרגלחא לגסא חתרי בית מותבא
 לגסא כותלי היכלה ונכבי במרירו אן נפתח בהספדה דנחמי ככל יומא כל האי נכבי תדיר ולא איתנשו מרירו
 דכביה מיין :

סוסר יוסף לחק הלכה פסוקה

הר"ם הלכות הפלה פרק יב . מספר חסידים סימן קנד
 (א) אין קודאין בהושמן בבתי כנסיות משום כבוד מצוה לשנות בע"ש ארבעים גלגלות ספר אחת כדי שלא ישנה
 (א) אין קודין בהושמן בבתי כנסיות משום כבוד מצוה לשנות בע"ש ארבעים גלגלות ספר אחת כדי שלא ישנה
 אשוקה זאל מען גיט לייגענע די קדרה אין ואיבער תרוין דיא אלע גיין און רייסיג מלאכות
 אפיונה אלע עקב שבת זאל מען לערנען אפיונה אלע עקב שבת זאל מען לערנען ואיבער תרוין דיא אלע גיין און רייסיג מלאכות

צבור. ואין גולליו ספר תורה בצבור מפני שורה הצבור שלא יטריע עליהם להיותם עומדים עד שגוללו מ"ח. לפיכך לא יצטרכו לקרות שני ענינים מוציאין ב' ספרי תורה, ולא יקרא איש אתר ענין א' בשתי תורות שמו יאמרו ספר ראשון פגום היה לפיכך קורא בשני: (ב) כל הגולל מ"ח גוללו מבחוץ, וכשהוא מהרקי יקרע. מקום שמוציאין מ"ח אתר שקוראין בו ומוליכין שיצא מ"ח וילוו אותו והם אתרוי ער המקום שמצינעין אותו בו:

חיו מלאכות לסיכות, כמו שיש לדרוש במעט מוסרים לפני המוסרים כך בשני שבה לפניו כדי למסך ולחרי שבה. אחר ספלה טעמים הקו וקצתו לומר כמעט מדליקין בכס"כ כלומר קיומם מה שבהם המעשה חוץ מיו"ט שכלכסם לשבת לפי שבחוב על עשרתן ערבין ולוין מטעמין חוץ מיו"ט (א"ח זכר מנסה לסיכסכס וכמו"ק אעשה מנסה ספרד ומיו"ט כ"ט):

מהרקי מבפנים, וצריך להעמידו על התפר כדי שלא אותו לבית אתר להצניע, אין הצבור רשאין לצאת עד אותו בו:

וואס מען קאר גיט מאן אום שבת כדי שלא ישבח איוו מלאכה אסורה ער זאל גיט פאררעקען וועלעךע מלאכה מען קאר גיט מאן אום שבת כמו שיש לדרוש במעשה המוסרים לגבי המוסרים אזוי ווי מען דארף לערנען פאר יעדער יום טוב די דינים פון יום טוב פד גענון שבת לפני אזוי דארף מען לערנען פאר יעדער שבת די דינים פון שבת כדי למד לזרבי שבת מען זאל ויה אוילן אןצוגרייפן וואס מען דארף אויף שבת אתר תפלת ערבית תקנו וקבעו לומר בכה מדליקין בבית הנזקין מען האט גימאכט אסאךנה שבת ביי נאכט נאך מעריב זאל מען זאגן אין שוהל דעם פרק בכה מדליקין קליפר קלמתי פה שבואת המשינה ער זאל זעהן אויב ער האט מקדים גיווען וואס עם שמיים אין די משינה חוץ מיום טוב הנכנס לשבת נאר אויב פרייטאג אין יום טוב זאל מען גיט זאגן שבת בייא נאכט בכה מדליקין לפי שכתוב בו עשרתם עבדכם ואין מעשרין ביום טוב ווייל אין בכה מדליקין שמיים ער זאל פרייטאג פארין נאכט פריעגין אין שמוב אויב מען האט גי זעבין מעשר פון דיא פירות וואס מען וועט עסין שבת, אונ יום טוב קאר מען דאר גיט געמען מעשר פון פירות, דריבער אויב פרייטאג אין יום טוב זאל מען שבת בייא נאכט גיט זאגן בכה מדליקין טייל מען קען גיט זאגן דיא משינה גשירפם ערבפם:

ווייל עם איז גיט שיינ פאר די מענטשן וואן זאלין ספר תורת בצבור מען זאל גיט ווינקלען אספר תורה פון איין ארט צום אנדערין ווען מען דארף לייגען מפני שבת הצבור ווייל דאס איז אפגעשווערונג אויף די מענטשן שלא יפריע עליהם להיות עומדין ער שגוללו ספר תורה מען דארף גיט מקרים ניין ובעשווערונג מאכין אויף דיא מענטשן זייא זאלין שמיין אונ נוארמין בוי מען וועט אויפנויקלען די ספר תורה, ונאר פאר דעם דאווענען זאל מען ארויס געמען די ספר תורה פון ארון קודש אונ אויפנויקלען אויף דעם ארט וואס מען וועט דארין שפעטער לייגען אונ מען זאל דיא ספר תורה צוריק אריין שפעלן אין ארון קודש בוי עם וועט קוקען דיא צייט פון לייגען לסיף אס יצטרכו לקרות שני ענינים דריבער אויב מען דארף דעם קאג לייגען צוויי ענינים, זאל מען גיט ווינקלען דיא ספר תורה פון איין ארט צום אנדערין מוציאין שני ספרי תורת נאר מען זאל ארויס געמען פון ארון קודש צוויי ספרי תורות, איין זענן זאל מען לייגען אין איין ספר תורה, דעם אנדערין זענן זאל מען לייגען אין די אנדערע ספר תורה ולא יקרא איש אתר ענין אחר בשתי תורות שמו יאמרו ספר ראשון פגום היה ולפיכך קורא בשני איין מענטש זאל גיט לייגען איין זענן אין צוויי ספרי תורות סאמער וועט מען זאגן ווייל מען האט געפונען אפסול אין דער ערשטער ספר תורה דריבער לייגעט תורה דער מענטש וואס ווינקלעט דיא ספר תורה זאל אינווייניג ופשואו מקרא מקרא כמכנים אונ אז ער צוזאמען זיהען אינווייניג אריין ווען בכח משנת כמה פירושם על דין וצריך להעמידו על התפר כדי שלא יקבע מען דארף זעהן צו פארנויקלען די ספר תורה געגן דעם נאט פון די יריעות דער פארמעט זאל גיט צוריסען ווערין, נוארים אז מען וועט פארר נויקלען זענען דעם פארמעט אקאהל קרעפט מען פארנויקלעט צו שטארק קען צוריסען ווערין דער פארמעט אקער אז מען פארנויקלעט געגן דעם נאט קען נאר דער נאט צוריסען ווערין, גייט מען נאך אקאהל: (ג) מקום שמוציאין ספר תורה אתר שקוראין בו ומליכין אותו לבית אתר למציניע אויב עם איז אזוי א ארט וואס איז נויטא א ארון קודש אונ זאכעם לייגען קראנט מען די ספר תורה אין איין אנדער שמוב מען זאל זיא נארמין געהאלטן אין הצבור רשאין לצאת ער שיצא ספר תורה מארין גיט דיא מענטשן ארויס גיין פון שמוב בוי פריער זאל די ספר תורה ארויס גיין פון שמוב זאלו אותו והם אתרוי ער המקום שמצינעין אותו בו אונ דעם ארט דארטין וועט מען דיא ספר תורה געהאלטן:

ער אין דיא אנדערע ספר תורה: (ב) כל הניגל ספר זאלו מפידין דארף ער ווינקלען פון אויסווייניג אריין ציקט צו זאמען ביידע עמודים ספר תורה זאל ער כמה פירושם על דין וצריך להעמידו על התפר כדי שלא יקבע מען דארף זעהן צו פארנויקלען די ספר תורה געגן דעם נאט פון די יריעות דער פארמעט זאל גיט צוריסען ווערין, נוארים אז מען וועט פארר נויקלען זענען דעם פארמעט אקאהל קרעפט מען פארנויקלעט צו שטארק קען צוריסען ווערין דער פארמעט אקער אז מען פארנויקלעט געגן דעם נאט קען נאר דער נאט צוריסען ווערין, גייט מען נאך אקאהל: (ג) מקום שמוציאין ספר תורה אתר שקוראין בו ומליכין אותו לבית אתר למציניע אויב עם איז אזוי א ארט וואס איז נויטא א ארון קודש אונ זאכעם לייגען קראנט מען די ספר תורה אין איין אנדער שמוב מען זאל זיא נארמין געהאלטן אין הצבור רשאין לצאת ער שיצא ספר תורה מארין גיט דיא מענטשן ארויס גיין פון שמוב בוי פריער זאל די ספר תורה ארויס גיין פון שמוב זאלו אותו והם אתרוי ער המקום שמצינעין אותו בו אונ דעם ארט דארטין וועט מען דיא ספר תורה געהאלטן:

לחמשה שבת דלא יהיה נשמי ית יהו יהוה ויהו יהוה ואו הא נשמח יהוה היה יהוה ה דמלו היה אל שם בן שבעה בניקוד ונלם:

כב ותקרבון אלי פלכם ותאמרו נשדחה אנשים לפנינו ותפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן: כג ויטב בעיני הדרך ואקח מכם שנים עשר

כב ונקרבתון לותי פולכון נאמרתון גשדחה נגברין קדמנא ויאולון לנא ית ארעא וותיבו יתנא פתגמא ית ארמא די גיסק בה נית קרנאי די געזר דהן: כג וישפר בעיני פתגמא ודברית מנכונתרון עשר נגברין ת"א ויפסרו לנו. סופס לד: ויטב בעיני סס:

שפתי חכמים

ג ר"ג מס סוכה יש כזה: ד דל"כ דבר ל"ג ונ"ג כזה כמ"ס ל' מדכיים כדי שיכנישו נדבך אם אחד משבע הסופות ישנם לנוסו עליוס שאר אופות שיכירו אופו כדי שיקיימו סלאו דלא חמיו כל כסמס וסס אי אפסכ אלא כדכירט לשונס ידנו כמ"ס אופס סס, וסוד יש פירושים חמרים: ה דל"כ לעמי ל"ג יאמרו לסס כמ"ס דכ"ר ילכו כדל"י אופס פיה שיכלו לכסוס כמ"ס דכ"ר ילכו דק"ל: ו ר"ג דנקדס וחס ספריס פתסמס שלס יכלו לכל פריס

(כב) ותקרבון אלי כלכם. כערכוביא ג ולהלן הוא אומר (דברים ה) ותקרבון כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו' אומה קריבה היתה הונגת ילדי' מכדיום את הזקנים ושלחום לפניהם וזקנים מכדו' את הראשום ללכת לפניהם אבל כאן ותקרבון אלי כלכם כערכוביא ילדים דוחסין את הזקנים וזקנים דוחסין את הנראשום: וישבו אתנו דבר. (ספרי) כמ"ס לשון ד הס מדכיים: את הדרך וגו'. אשר נבא אליהן. תחלה נכנסו: (כג) ויטב בעיני הדרך. כענין ולח בעיני המקום. ואס כענין משה היה טוב ליה אמהה בתוכחות. משל לאדם שאומר להכירו מכור לי מוכר זה, אל"ה הן, נחמנו אמה לי נססין, אל"ה הן, כהריוס ונכסות, אל"ה הן. כיון שראה שלחן מעכבו כלנו אמר הלוקח כלנו כמות הוא וזה שלל אמנא כו מוס מיד אל"ה טול משהוך ואלוי מנסוה מפתה. אף אני הודיית לדכריכס שמה תחורו ככס כשתראו שלמי מעכב וחתם לא תורס ככס: ואקח

ליקובים על התורה

(כג) ויטב בעיני הדרך וגו'. רש"י ויל פרענס אז ביי משח אינו נוס גינעין נואס דיא יודין האבין גיטאלס שיקען קב"לם פאר נואס האם ער זיי גישפראכט נועגין די קב"לים גאר מיר געפינען משח בעיני האם געשקס קענשנין צום פלך ארום ער זאל לאזין דיא יודין גיין דורך זיין לאנד איין דאך אקשניא משח האם קיין נאך גיטאהן אן כעס ווילען פון הקב"ה אז הקב"ה האם געוואסס דער פלך פון ארום נוי"י גיט לאזין דיא יודין גיין דורך זיין לאנד צוא נואס האם דקב"ה פסיכס גינען צוא שיקען שלוהים צום פלך ארום, גאר הקב"ה האם גינאאלס דיא פעלקער זאלן פאכין פלחכות קיט די יודין און זיי זאלן פאלין איין די פלחכות און די יודין זאלן געטו זייערע לענדער, גאר פאסער נועלין די פעלקער מוכא האבין צוא פאכין אפלחקה מיט די יודין דרייער האם משח געשיקט שלוהים צום פלך פון ארום ער זאל לאזין דיא יודין זיין דורך זיין לאנד און אז דער פלך פון ארום האם גינאאלס דיא יודין און עס און גאר פעלקער האלשין מיט די יודין און זינא זענען געפאלן איין די פלחכות, דרייער איצט אז משח האם גינעקם די יודין ווילען שיקען קב"לים ה"ן קנען איין איהם די נאך גיפעלין, נועלין דיא קנענים זעהן אז די יודין זיינען קלחקה האלשין מיט דער גאטור נוער עס נועס זיין פשאקער נועס איין געפען די פלחקה. געוויס נועלין געבין אויף אפרוב, זאגט ער איהם יוא, זאגט ער צו איהם פרוכין אויף קערב און איין סאלין, זאגט ער צו איהם יוא, און אז דער קויפער זעהט, ער וויליגט איין צו אלע זאכין זאגט דער קויפער געס דיר דאס געלד איך וויל דאס אייניל ישוין גיט פרוכין

(כב) ותקרבון אונ איהר האם צו מיר גינעהקט אלע איהר זענט געקוקען צו מיר אויס געמישט קליין און גרויס און איינער האט רעם אגערין געשמויר סין דיא יונגע האבין גישמויסין דיא אלטע און דיא אלטע האבין גישמויסין דיא הארין וימאטי און איהר האם געזאגט גשדחה לאזין מיר שיקין מענטשין פאר אונג ויחפיו און זיי זאלן פאר אונג אויס זעהן דאס לאנד וישבו און זינא זאלן אונג גביינגען איין ענקער, רש"י שרייבט זיי זאלן אונג זאגן מיט נואס פאר אלשון זינא ריירין את תבד דורך נועלכין נועג מיר זאלן גיין צו כעס לאנד ואת הקרים און רי שפעט נואס מיר זאלן פרעער קוקען צו זיי איין צו געפען זיי: (כג) ויטב אונ עם איז וואהל גיפעלין בעיני תבד אין מינע אויגין די זאך אקער איין זאמס אויגין איז דאס גיט גיפעלין רש"י שרייבט אז עם איז אין דיא אויגין פון משח גיפעלין נאך נואס האם ער וינא מיט רעם געשפראכט, גאר עם איז אקלער צו אייגעס נואס פאר קויפט רעם אגערין אאיניל זאגט דער קויפער צום פארקויפער נועקטו מיר איהם זאגט ער צו איהם וינער געשמויסטו איך נאל איהם פרוכין אויף קערב און איין סאלין, זאגט ער צו איהם יוא, און אז דער קויפער זעהט, ער וויליגט איין צו אלע זאכין זאגט דער קויפער געס דיר דאס געלד איך וויל דאס אייניל ישוין גיט פרוכין

גברא חד לשבטא : אנשים איש אחד לשבט : כי ויפנו
 ויעלו ההרה ויבאו עד נחל אשבל
 וירגלו אתה : כי ויקחו בידם מפרי
 הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר
 ויאמרו טובה הארץ אשר יהיה
 אלהינו נתן לנו : כי ולא אבותם

שפתי חכמים

רשי

וזו חלו דהא יכשו אם הכל , ופני'ם תחלה : ו דל"ח מכס ל"ז :
 ח המסולתין ל' סולת : ס דל"כ יסו שלשם מזון דהא חסיד
 שבט ספרים כ"פ וגם שבט מנשם כ"פ . כחכ הכה"ס יוש
 לחסוד דכלאו קהל יחידה דשמים עמך שפתי חכמים ליתו מפדשת
 לך שמנס כס' כל כש'א' סכמטי'ם עכנא לוי לא סיס כחוס' ו' .
 וכלס דככל מרנה קר' דפני' כמס לא סיו מעס' : למסח א"ס
 דלא קי'ס כ"ס' שלל כלכו עמסן משי'ס דוס כתיב 'מל כס' שלל
 לך : 'שכסול' עמסן כדמטי' ויכחו ו'ו' מל' לן קר' סקוס
 סוסו נחל אשבל ווס סיס כחוס' : כ ר"ל סקלנו כס בלכפ
 שריו' כמין סמי ומכ כדי שיכנו' סל כלס : ל א"פ' סמס סלפ

מכס . מן הכרויים ו שכנס מן ח המסולמים שכנס : שנים
 עשר אנשים איש אחד לשבט . (ס) מניד שלא היה
 שנט לוי ש מעסה : (כד) עד נחל אשבל . (ס) מניד
 סנקר' ל" ע"ש סוסו : וירגלו אתה . (ס) מלמד שלכו
 בה לרעה אומנו כ נהו וערכ : (כה) ויורדו אלינו .
 מניד שרין שרל' עמ' היה מכל החרו'ת : ויאמרו
 טובה הארץ . (ס) מי הם שמרו עונתה ל יהושע

תוכחת משה
 (כס — כ) ושמנו טובה סלרן סלכ' ס' חלטינו נוק' לנו ולא
 סליפס לעלות וגו' . סנס עמס קי'ר סס כמקוס
 ססיס לו לסלרין ו'לסמר לכו סוס אכל לא סיו כשילוס סכרנליס
 פירוש לתורת אלהים

ליקויים על התורה

אלע קנענים וך פארנאמלען מיס איין פאחל אויף איין אָרם
 צו אפלקה'ה ועולין די יודין איין נעפען אלע קנענים מיס איין
 פאחל , דער סוף איז אָרם גיט אוי גינען די נרגלים האבין
 אָרעם דאס פאלק זיי גאלן גיט ועולין גיין אין לאנד קנען
 וויא עס שפייט אין דיא סדרה שלחו :
 (כה) ויאמרו טובה הארץ וגו' . רשי' ול' אומ'ס ווער האט
 גינאָם דיא לאנד או גיט ו'דלשע אונ ג'לב ,
 אָבער די איינריע כנעלים האבין גינאָם די לאנד איין גיט
 האבין נאך די יודין גיט בעיקרדיגס אז וי'א האבין גיט גינאָלס
 גיין אין קנען ווארעם בעוויס דאָרמיין זיי גלויבן צעהן קענען
 פוער ווי צוויי מעןקלען , דער תירוץ איז דער שפייטער איז
 ביי דער וועלט למשל ראובן פארקויפט אַפּסוד צו שפּטן ,
 און זיי האבין שוין בערווענען דעם מלך גיט שפּטן ועהן די
 שטוב אויב שפּטן צעטיגס אַפּלער און וויל דערקח האבין ,
 ועהם מען וועלען פּלערען שפּטן האָט געמוען ווערן די דורות
 זענען שפּעטער דאס איז דאָר אַפּלער איין דיא שטוב , קנע
 שפּטן תּרסה האבין ווארעם ראובן האָט איהם גנאָרס , אָבער
 אז שפּטן האָט בעפּראַדן די דורות זענען נוסע נאר די קנע :
 שפּטן וואס ווארען אין די שטוב זענען שפּלעכט מעןקלען
 קען גיט שפּטן תּרסה האבין ער האָט גנאָר אַפּלער צו ראובן
 ער זאל ארויס ספּייבן דיא איינזואוואַרעד און זאל איהם זעבן
 אַלעדיגע שטוב , אויב ראובן וועט גיט קנען : ארויסקרייכען
 די מעןקלען פון די שטוב דאָמאל וועט שפּטן מעןקלען תּרסה
 האבין , דאס געקלעבט איז גינען גיט איין יודין בייא דיא
 כנעלים , הקב"ה האָט גינאָם צו די יודין ער וועט זיי זעבן
 לאנדען וואס פּליטש מילך און חאניק , זיי יודין האבין געשליס
 כנעלים ועהן די לאנד ווען דיא כנעלים וואלטיגס גינאָם דיא
 לאנד איז גיט גוט וואלטיגס זיי יודין געוואס אַפּסוד צו הקב"ה
 ער האָט זייא גענאָרס , אין אַקט אָבער האבין אלע מרגלים
 וויל צו אונז ערביין : (כו) ולא אבותם אומר

ווארעם ער מראמט זיך געוויס אז דער פאר-
 קויפער וויליגט איין איה ואל איהם פרויבן
 סמקמא איז ער גענוה אז דאס אייזיל האט אין
 זיך גיין שונם פעלער , אזוי דא האט אויך משה
 גענאָמט דרום האב איה מסיגים גינען צו שיקען
 כנעלים פרי איהר זאלט מראמטן מן התחם אז
 משה איז מרוצה צו שיקין כנעלים איז דאס
 געוויס אנום לאנד און איהר וועט תרסה האבין
 און איהר וועט גיט שיקין כנעלים . אָבער איהר
 האט גיין תּרסה געהאט און איהר האט פארט
 געשיקט גאָח סנס און איה האב גענומען ריא
 געקעטע פון איהר שנים עשר צוועלף מענטשין איש
 איהר איין מענטש לשבט צו אפּיליקען שפּט :
 (כז) וישני עבלי היתה און זיי זענען גענאָנען איהר
 דעם כארנ גיבא און זענען געקוקען ביי דעם פאל
 אַפּשול ו'גלו אוקה און האבין אויס געזעהן דאס
 לאנד : (כח) ויחזו בידם און די כנעלים האבין
 גענאָמען איין זיערע העקד מתי הארץ פון רי פירות
 פון דעם לאנד וירדו אילט און זיי האבין צו אונז
 אראפ גענידערט . רשי' שרייבט נוויל דא שפייט
 זיי האבין אראפ גענידערט איז גערווענען אז
 אָרץ ישראל איז העקער פון אלע לענדער ו'שני
 און זיי האבין אונז געבריינגט איין גנאָפער
 ראיטוי און ו'דלשע מיט פּלכ האבין גינאָם טובה
 תּרין דאס לאנד איז גוט אַשר וואס אונזער גאט

לַעֲלֹת וּתְמַרְוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אֲבִיתוֹן לְמִימֶיךָ וְסִרְבִּיתוֹן עַל מִימְרָא דְרֵי אֱלֹהֵינוּ:

שפתי חכמים רש"י כנגדלים אמרו טובה מ"ג טו מוללים דבה על הלרן וכלן כטיב וילמרו טובה סלרן משמע שלג אמרו כלל כדעסה, לא"ס: וכלכו: (כו) ותמרו. ל' התרסה התרסתם כנגד מאמרו:

תוכחת משה על עניני המרגלים יש טובה סנוף יש טובה הנפש, ומס שטוב לגוף הוא רע להנפש ומה שטוב להנפש הוא רע לגוף, ואם האדם רע להנפש ולא טוב לגוף אין לו לאכול רק לחם לר וימים לרן, זה טוב להנפש, כעמך החגל כך ס'א דרכה של תורה כו', חלל זה רע לגוף, כי אין לו הנאה של כלום, ואם האדם רע לגוף מעורכת כעמאני סלרן ומשל השמים, אז טוב לגוף, אבל רע להנפש, כעמך סתוה וכל טובע ורשן ופסה אל אליהם האלים, ישען ישורן ויעט, וכסרר משעו הסלרן טובה סתוהם סיו שסיה טובה

ליקוטיהם על התורה

גיונאם די לאנד אין גום אויו ווי הקב"ה האם גיונאם, גאר ויאי האבין גיונאם די פענששין זענען ריענע עמלקים אונ נאך אזעלכע פעלקער, דארף פיען די פעלקער ארויס פרייבין פון רעם לאנד, אז דיא יודין וואלסין גענויבום אין גאם וואלסין זייא ניס פרסע האבין פון ארץ פנען, ווארדן געוויס וועם גאם פארקרייבן אלע פעלקער פון רעם לאנד אונ, רע וועם פאכין די לאנד ליידיג פאר די יודיס וועגין, ווייל זיי האבין גיונאם די פעלקער זענען שטארקע פון גאם אונ גאם וועם זיי ניס קענען ארויס פרייבן דאס איז דאך די גרעסטע עבדיה, דאס האם משה גיונאם צוא די יודין ויאמרו טובה הארץ, אלע האבין גיונאם די לאנד איז גום, גאר ויאי האבין גיונאם דיא פענששין זענען שטארקע, ווא זענען דא שטארקע פענששין זענען הקב"ה, אונ איהר האם דאך שוין אסאחל געווען אז זענען גאם איז קיינער שטארק, אונ זיי זענען גילייבט בייא וייער פייניג אונ האבין דריבער זענען ויאי גישטארבין אין דער פרד:

נביאים ישעיה א

המשיק מנה"ד צבאות נש"צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשמח נדנח ארדני נשמח דוד יתקוה חיה יחידה נדנח יתקוה חיה יחידה: שבעשית:

א כספך היה לסגים סבאך מהול במים: ב שרדך סוררים וחברי נגבים פלו אהב שתד ורדך שלמנים יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם: ג לכן גאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל הוי אנתם מצרי ואנקמה מאויבי: ד ואשיבה ידי עליך ואצרף כפר סגך ואסורה פר בדילקך: ה ואשיבה שפטריך פבראשנה ויעציד כבתחלה אחריכין יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה:

פורענות דין מסנאי עמי ואתיב גקמא לבעיל דבכי: ד ואתיב קחת נבחרתי עלך נאברר קמא דקנען גבורתא גי רשיעיא ואעדי קל חובה: ה ואמני ביה דוגי קושטא תקוין פקדמטיא וקלמי מלקה פר בן אולא וברר בן יתקמי לה קרמא דקושטא ברקא מסימנא:

- (6) כסף. כסף פאסה נותן לזולת סוף מינים ואם פאסה ומחלה זולת: (7) סוררים. סורר מדרך סבוב ומתחככים עס סגנונים: כלו. כל עס: שלמונים. השחד חומר להסירו סלוקני סיום כדלי ומנח: אלוניק דדיק: לא יכל. כדלוסו (8) סימון לא סווייל לא סו ימון ונכ"ל סוף ומחל לבא: (9) הרון. סכל של וכוני מילין עושה: פאס. כגס שאשט כעוולס לחם על סעסע סעכטיסווי: (ד) ואשיבה. להסוך מנה פאח מנה: ואלונו. אסיר ענך ספוי כמו שממייסו כחמי סכנו פ"י סגורו ור"ל אכלס ענך ספשיס והסוררים: (פ) ואשיעס. אעמיד עלך כוספס כשרים וליקוס כמו שסיס מלו:

(6) כספך היה לסגים. שיהו עשין מעות נחשת ומלפין אוחן כספך להונות כס: סבאך מהול במים. משקיס סלהס מעורכין כמים: (7) סוררים. סרס מן הדרך הישרה: ורודף פולמונים. משלומין עביר לי עכ כדלי ואשלא לך דקוי: יתום לא ישפטו. וממילא ריב אלמנה לא יבא אליהם כלל: (8) אביר. מוקפי סל ישראל: (9) ואשיבה ידי עליך. מנה פאח מנה עד כלות הפוסעים: כבור. נורית: בודליך. המעורכ כסף: (ה) בבראשונה. אעמיד לכס שופטים כשרים:

כתובים תהלים קז

חמש־עשר עמוד ומלכות ד'א שנין דלת יוד נפש שנין שנין דלת שנין דלת יוד רוח יאהרונהי נשמת דיסור א אר ארנ ארני נפש ארני רוח אלף דלת נון יוד נשמת ומלכות יד וזו הו היה יחידה דיסר י'הנה היה יחידה ומלכות אל שם ב"ן שבעשית:

א וְכַד קָבוּ לְאוֹיְבוֹתָא שְׁנִיב * וַיִּשְׁלַב אֲבִיּוֹן מַעֲזֵי וַיִּשֶׁם בְּצֵאוֹן מִשְׁפָּחוֹת : ג יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל חֲשִׁיקָא מִמְסַבִּינְתָּא וְשׁוּי חֲשִׁיקָא מִמְסַבִּינְתָּא וְשׁוּי בִּיהַ עֲמֵי גְבִימָיָא : ד חֲמוֹן תְּרִיצִיא וְחֲרוֹן וְקַל מְרִי שְׁקָרָא שׁוֹרֵת פּוֹקָה וְאִתְחַסְמַת : ג מִן חֲסִיקָא וַיִּנְטַד אֲלֵינוּ וַיִּתְבַּנְּנוּ חֲסִיבָא דְרֵי : ד שִׁיר וְשִׁבְתָּא עַל יְדֵי דְדָוִד : ח פִּקְזֵי לְבֵי אֱלֹהִים אֲשַׁבַּח וְאִמְרָה לְחֹדֵר אֲנָקְרִי :

מצודה דוד

(א) וישם. האכיון : משפחות. זרעו כלאן רבים : (ב) וכל עולה. עושי עולה : קפצה פיה. חסמה סיה : (ה) נכון לבי. נחמן עמך : אף כבודי. הוא מה שאני משורר לך :

ר'ל כשמואל סלס סדרכים מל סלכ יסיו גנלים אליו חסדי ס' וידין סך גזס ססירס וסאזסס לך : אף כסדי. ס'ל כסדי ססירס :

פירוש עברי מיימש

אונ זיי ואלין פארשטיין די חסדים פון גאט ב"ה : (ה) שיד מוסר דוד אעאונאג אונ אלייב וואס דוד האט געוונגען אונ געלויבט צו הקב"ה : (ה) גבון לבי אלהים גאט מיון הארץ איז פֿעקט אין דיין הילף. איה נייט גענוים דוא וועקט מיד העלפין אשדו וואמרה אונ איה וועל צו דיר וינגען אונ וועל דיה לויבין אף בנדיז אונ אפילו מיון כבוד וועקטו מיד איה צוריק געבין :

ברטנורא

משנה תמיד פ"ה

עיקר תוי"ט

אמר להם הממונה כו'. כפ"ק דברכות מפו' שהיא אהבה רבה ואחר שהאיר היום וזרחה החמה מצרכים יולר אור. וקדר ברכות חיו מעכב: קראו עשרת הדברים. לפי שהן עיקר התורה (א) וכדון היה שיהיו קורין אותן בכל יום אף גבנוליס אלל שטעלוס מפני תרעומת המיטס שהיו אומרים אלו לבדם נתנו כסיני ולא שאר והתורה. והס ברכו ג' ברכות. ואלו הן ג' ברכות. אחת ויזיב. ועבודה. וברכת כהנים קריאת הפסוקים בלבד בלא כליאת כפיס.

(6) עיקר סדה ודלשיו, כלי גלגלי דסוד ומלכות דיזרכס א אל אלה אלהי אלהים חת כפיהן. אלל לחהר סס סס : [6] אט ססס : סס ססס : [7] וסודיה. כסיל פסודס שטסו סיו מנכדין ססרי' כלס ס' כדוך ססגבל פסודס סמו יסכאל בלון. ס'י סאוסך גלדך סירלס נסודו יזכ לבדך אט ססס, סס סס"ג (7) וסר"ג נספריס ככך מחתלס שמונה עברה : מוסיפין ברכה אחת. שמשמר היולל אומר למשמר הנכנס. מן שסינן

פרק ח א אָמַר לָהֶם הַמְּמוֹנָה דָּעַר גַּבְאֵי פּוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָאֵם גִּיּוֹאֲנָם צוֹרֵי פְהֵינִים כְּדֵי בְרַכָּה אִתָּת אִידֵר אֵינְלָם אֲנִין אֵיין בְּרַכָּה וְאִתְּבָה בְּהָה פֿאר קְרִיאַת שְׁמַע וְחוּ בְרַכּוּ אֲוֹנ וַיִּיאַ הָאֲבִין גִּיּוֹאֲנָם דִּיא בְּרַכָּה וְאִתְּבָה בְּהָה אֲוֹנ וַיִּיא וְיִוֶּה הָאֵם אויף גִּישִׁינְטָה הָאֲבִין וַיִּיא גִּיּוֹאֲנָם דִּיא בְּרַכָּה יוֹצֵר אור בִּיו אִתְּבָה בְּהָה קְרִיאַת שְׁמַע הַתְּפִלָּה דָּעַר נָאךְ הָאֲבִין וַיִּיא גִּילְעִינְטָם דִּיא עֲשַׂרַת הַדְּבָרוֹת אֲוֹנ וַיִּיא הָאֲבִין גִּיּוֹאֲנָם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל. וְהָיָה אִם

אח שמו בבית הזה. הוא ישכן בניכם אהבה ואחווה שלום ורעות (ג) שכל יום שבת היה כנסם משמר לעבודה ולא המשמר עמך: ב' חדשים לקמורת. מי שלא זכה לקמורת כל ימיו יבא ויסיק ולא היו מניחים למי שזכה

בה פסוק אחת לשנות בה, מפני שמעשרת. דכתיב (דברים ג) ישימו קמורה כלפיך וגו' כך ה' חילו. לסיכך כלל היו מניחים לשנות בה אדם כדי שיהיו הכל מחשש' ומתברכים בה: חדשים עם ישנים. לפי שאחר קמורת חדשים דוקא אמר הכל חדשים גם ישנים כלו' מי שזכה כספים עממים

אחרות ומי שלא זכה כואו והספיק: הוא המעלה אותן לגבי המזבח. ולא היה כאן סיים ואין הלכה כדל"ז: ג' מטרות לחונים. אותם כתיב שהכינו עמם ולא זכו כספים והיו לזכוסים בגדי כהונה היו מוסרים אותם לחונים דהיינו השמטין העוסקים בזריה המקדש כדי שישפיעו בגדי קדש שעליהם: ולא היו מניחים עליהם אלא מכנסים בלבד. ולזכוסים בגדי חול ואח"כ מפשיעו המכנסים ומניחים כל בגדי כהונה ויולאים: וכתוב עליהם תשמישי הכלים. ההלכות שבהן מכנסים כתוב עליהן מכנסים ואל שבהן כתומות כתוב עליהן כתומות וכן מלמדת ואכעך. וסדר לבשת הכנדים המכנסים תחלה לכל שאר ידדים של קדש דכתיב (ויקרא ו) ומכנסי כד ילכש על בשרו שלא יהא דבר קודם למכנסים ואח"כ הכתומות ואח"כ חוגר באכעט ואח"כ לונף במגנסת (ד) :

עקום כ"כ כתב שיש שלום, ופחיו"ט: (ג) וסחום הפקש ממל היה הוליל ויתב כס לא שם ולא מלכות כלומר דבפגרא למרינן דכל זכרה שמו דה שם ומלכות אריס דככס: [ג] סוף כו'. ס"ל מקום שיהיה לאו אורח ארעא, גמרא. וליד גמ' ס"ד דספסיס פ"ט עשוס דסחם עושיע למיכו ומחור

והגבל סוף סוף עמולין עד לזכש וסולך לו ודלו לאו אורח כסעלו. חוס' ועמיו"ט: (ג) וכל חורה נקלס ענכמות וסכל מדס: [ד] סוף. כולסלכדי ככסיליס כף חמת מלסס קטרס, כמקרב סימו לא שיד לומר גזול דסס פ"ט עדתו נקדס מתרב סכל קורסו גדול כמרב מדמינן סללו ידמס סוף סוף עמיק ג' קינן וסמי סנעס ג"כ למקד' סינו עמיק סלס

ואל שראינו די גלידער פון די פּרעט אויף דעם מונפם, נאר הפּעלע אַרײַם לֵבְבֵשׁ דיא פּהגים וואס האָבן גיבראַכט דיא גלידער אויף דיא פּרעט היו פּעלע איהן על בני תפוז די ועלביגע וואָבן גיבראַמין דיא גלידער פון דיא פּרעט אויף דעם מונפם: ג' פּסוס לתניס דיא פּהגים וואס האָבן אָן גיטאהן דיא הייליגע קליידער טייל זייא האָבן גימיינט זייא ועליון געוויגען דעם גזרל, אונז זייא האָבן גיט געוואונען, זענען זיי גינאנגען צו די ברייגע הי פּששין איהם אַתּ בְּיָהִים אונ דיא ברייגע האָבן אַראפּ גיצוינין פון זייא דיא הייליגע קליידער ולא הי פּיחיו עליהם אלא פּנפּים לֵבְבֵשׁ אונ קען האט גיט מעהר אָן גיטאין אויף זייא נאר די דוויין, אונ זייא האָבן אָן גיטאהן זייערע פּראָסע קליידער, דער הייליגות הי שם אין די ווענט פון די זענה איו גינען גימאכט באַסונגס אזוי וויא פּעקעקער, אין דיא באַסונגס איו גילענין די קליידער פון די פּהגים וכתוב עליהם תשמישי הכלים אויף דיא סירען פון דיא באַסונגס איו גינען געשריבען ועלֵבֵשׁ בליים דאַרטיין ליגט, דיא באַסמין וואס אין איהר זענען גילענין העכדער, איו גינען געשריבען אויף דיא סיר, העכדער, אונ דיא באַסמין וואס אין איהר איו גילענין נאַרמלען, איו גינען געשריבען אויף דיא סיר, נאַרמלען, אונ אזוי איו גינען געשריבען דיא אַלע באַסונגס פון אַלע קליידער: ד מי שָׂמַת בְּקַמְרֹתָיָהּ תָּהָּ נֹסֵף אֵת חֹפֶן וְעַלֵּיָדָעַר פֶּהָּ עִם הָאֵשׁ וּזְכָה גִינוּען דעם סקמיר צוא זיין קמורת, דער האט גינדיקען אַנרײַסע לעפיל אַנאַלדענע זיפּ דוּפּ

זיבקה די נישקרה אונ ווישער, אזוי וויא סיר זאנין אלע קאנ אין שמונה עשרה, אונ דער נאך וויא קען האט מקריב גינען דעם סמיר מיט די קמורת, האָבן די פּהגים גירדקענט, אונ זייא האָבן גיבראַוויגן שמונה עשרה [עתי"ס], ובשבת מסיפין ברכה אחת לקמור מיצא שרת האט קען גינאנט נאך אַבְרָהָה, דער משמר וואס איו ארויס גינאנגען האט גיגענשמש דעם משמר וואס איו אריין גינאנגען [ועיין בהרע"ב]: ב אַפּר לֵהֶם הַיְשִׁים לקמורת בואו תמיש דער נבאי האט גינאנט צו דיא פּהגים, גינע פּהגים וואס האָבן נאך קיין מאהל סקמיר גינען קמורת, זאלין קומען צום גזרל ווער זאל היינט סקמיר זיין קמורת וואררם דער פּהָּ וואס האט איון מאהל סקמיר גינען קמורת איו ער ביה גינארין, דריבער זען קאנ גיקומען גינע פּהגים צו דיא קמורת מקמיר זיין, אונ קען האט גיט גילאין איון פּהָּ זאל צווייא מאהל מקמיר זיין קמורת זיב מי שָׂמַת וְעַלֵּיָדָעַר פּהָּ עִם הָאֵשׁ וּזְכָה גִינוּען דעם סקמיר דיא קמורת, האט ער זוכה גינען, האט ער סקמיר גינען אַפּר לֵהֶם נאַכדעם האט דער נבאי גינאנט צוא דיא פּהגים תרשים עם ישנים בואו תמיש מי פּעלע פּהגים מן הַבָּשָׂה לַמִּזְבֵּחַ גינע פּהגים (וואס האָבן נאך קיין מאהל מקריב גינען געשריבען דעם סמיר) אונ אַלְפֵּץ גינען דעם סמיר) זאלין קומען צום גזרל ועלֵבֵשׁ פּהגים זאלין גינען די גלידער פון סמיר פון די פּרעט אויף דעם מונפם, רבי אַלְעזר בן יעקב זאגט עם איו גיט גינען איון בונדער טרל ווער

זאגט עם איו גיט גינען איון בונדער טרל ווער

ד הובדך. כף קטן: מלא וגדוש. מקטנות והיה בחוד
הכף הגדול שם לא היה הגדול כיון שהקטן גדוש היה
מחזור הקטור לארץ בהלכות וככף הגדול לבד לא
סגי דככות הורה כלפי מעלה לפרות מחף גדוש על הגמלים

קיים ומי: [ו] כחוכו. ובקרא כף אחת ואמר הרא"ע כל
שמן בו רוח מים זכרתי ונקבטו: (ה) וקטילי לם מדתן
כמ"ב פ"ו וכף וכסויה. וי"ל ששנתן הכף ומתירו לדתן
כמ"ג פ"ג שם ונתן לו ג"כ כסויה העז: (ו) כי פלג כ"ו
ביומא: (דף כה) וכאשר שרף כולו לם ששמו אכל א"ס
י"לס לומר לאחר או שרפם

כשעת ההקטרה: ובסויה
היה לו. (ו) ויבדך (ה):
מטומאת. יבוחי פירשו
כעין כשעת היה לכסוי
מלמעלה שעל ידו מטלטל
הכסוי ומסירו מעל הכדך
ובערוך פירש מטומאת
חסיכת בגד ללא כל יאל
הגמל כשטומאת דפרק
במה כהמה ויאלה שהיה
מתון על כסוי הכדך כמין
סירג קטן לנוי: ה"י

מחויק ג' קבים והובדך היה [ו] בתוכו מלא וגדוש
קמורת. ובסויה היה לו וכמין מטומאת היתה עליו
מלמעלה: ה"י מי שזכה במהרה נמל מחהת הכסף
ועלה לראש המזבח ופנה את הגחלים הילך (גמרא)
ל"ג הילך) וחתה. ירד ועירו לתוך של זהב נתפור
ממנה כקב גחלים והיה מכבדך לאמה. ובשבת
היה כופה עליהם פסכתה ופסכתה היתה כלי
גדול מחוקת לתך. ושתי שרשרות היו בה אחת
שהוא מדשך בה ויורד ואחת שהוא אוזו בה
מלמעלה בשביל שלא תתגלגל. ושלשה דברים
היתה משמשת כופין אותה על גבי גחלים ועל

לשוחם הולך לבדו כדלשק"ס
כ"ג ו"ל מ"ב ה"טו כ"ד ה"ט
קום" ח"ל בע"מ ד"כ"ג
פנינו של כסף דל"ס ל"ד בע"מ
כהן מלא מלמח ומיטו מודו
דל"ו חזקין ומיטין ח"ל
דכעומד יושבו וזכ"מ כ"ח פ"ט
יפסו"ע" (ח) ד"ח"ק ד"ע" פ"ד
דיומא: (ט) לומר לאחד ש"ד
ולא בעירו של המזבח ח"ל
שפחה כ"ו כ"ד שפחה ח"ל
ילא חזקו ניריחו: כ"ס
הכסוי: (ס) ויבדך ע"ס ח"ל
הסוכה פ"ו א"ס"ל כ"ד ח"ל

שזכה במחתה. להולך הגמלים למוצח הזהב ולא היה כזה פיים אלא מי שזכה בקטורה על ידי הפיים אומר
לוח עמנו זכה עמי במחתה (י): וחתה מן המאוכלות הפנימיות. אכל לא היה מוחה בשל זכך כ"ד על מתקלקל והמורה
לארבעה גמלים גסות וכערות היה מוחה: ועירו בשל זהב. אכל לא היה מוחה בשל זכך על מתקלקל והמורה
חסה על מוחה של יבדך"ל. נתפור ממנו כקב גחלים. ושהיה כמחתה של כסף כח ד' קבין ומערה בשל זכך
שהוא של ג' (י) וכדי להוליכה מלאה היה מערה באחרונה (ח) שזו דרך כבוד של מעלה: מכבדך לאמה. לאמת
המים כשעורה אלא יכו בהן הכהנים: ובשבת. שאסור לככות (ע) כשה עליו כלי אחד גדול מרגס סירוחי
פסכתו: ה"י כור ע"ו סמין שהכור לו סמין: ושתי שרשרות היו. כפסכתה אחד מלדו ו"ה אחד מלד
זה לפי שבו מורידים הדגן מעל המזבח כלאמרין כסמך וכמורידו מלד דגן דרך קרקע הככש שהוא מופשע
כהן א' לפניו שמושכו כשרשרת וכהן אחר היה למעלה מן הפסכתה ומופס כשרשרת שלמיו שלא תתגלגל כמדורן

קנואל וואקער וואס אין די ענדך ויאי זאלין פאר
לאשין ווערין יבששת היה כופה עליהן פסקהר אונן שבת
האם ער פאר דעקט דיא קוילין מיט אפסקהר.
ניייל מען קאר גיט פאר לעשין אום שבת יפסקהר
היהח גלי גדול מתחת לתך דער פסקהר איז גינען
אגרויקע פלי וואס האט גיבאלטין אהאלקע פור.
דאס איז פופצעהן קאה ושימי שרשרת חי בה אונ
צווייא קייטין איז גינען אין דעם פסקהר, איינע
אין דער נייט אונ איינע אין דער נייט ווארום אין
דעם פסקהר האט מען אריין גישאטין דיא אש
פון מן, ארויס צו פסקהרן אויסקער וירשלים
און ניייל דער פסקהר פול גיט אש איז גינען
שווער אונ מען האט איהם גיט גיקעט פראגין.
דריבער איז גינען אגייט אין דעם פסקהר אונ
מען האט איהם גישלעפט, נאר ווען מען האט
גישלעפט דעם פסקהר פון מן, אויף דעם פגישו
דיא פקעט וואס גייט אראפ פון מן, אויף דיא
עדר, אונ דיא פקעט איז גישטאנען פרום, האט
מען מורא גיבאלט מאקער וועט יוד אראפ קוילערין
דער פסקהר, דריבער איז גינען גימאכט אין דיא
אגדערע נייט נאך אקיים אחת שהיא מושך בה ויחיד
איין פתח איז גישטאנען אונטען אונ האט גיבאלטין
דיא קייט אונ האט גישלעפט מיט איהר גיט
פסקהר אראפ פון דיא פקעט וואת לפרוה אחת בה
מלפנין אונ איין פתח איז גישטאנען וויבין אונ האט
גיבאלטין דיא קייט בשביל שלא תתגלגל דער פסקהר
זאל גיט אראפ פאלין ושלשה דברים היתה משמשת צו

לפרק גדול של חב ד"א לעפיל איז גינען גלייה צו
אגרויקע פלי פון נאלך מחויק שלשת קבין וואס האלט
דרייא קבין והובדך היה בחוכו כלא וגריש קשיחה אונ
אקליינע לעפיל פול מיט קמורת איז גינען אין
דיא גרויקע לעפיל ופיוסי היה לו אונ דיא קליינע
לעפיל האט גיבאלט אצורעק ויבין מטומאת היה עליו
מלפנין אונ אויף דעם צורעק איז גינען ארינג,
אז מען האט גינאלט אראפ געבען דעם צורעק.
האט מען אן גינען דעם רינג אונ מען האט
אראפ גינען דעם צורעק ווען בהרע"ל: ה"י
שבת פסחה דער פתח האט וזה גינען ער
זאל אריין פראגין אין היק אפייער פון מיט
קוילין צוא דיא קמורת גמל פתח הכסף האט ער
גינען אוילקערנע פיער פון ועלה לראש המזבח
אונ איז ארויף גינאנען אויף דעם מן, וינה את
הגמלים היה והעלה וחתה אונ ער האט אפגישאלט די
אוקערשטע קוילין אין דער נייט אונ אין דער נייט
אונ ער האט גינען דיא אינגוייניקע קוילין
וואס וענען גינען גיט אגריבערנט יוד אונ ער
האט אראפ גענדרעט פון מן, מיט די קוילין
ועידן לתוך של חב אונ ער האט אריין גישאטין דיא
קוילין אין אגאלקענע פיער פון נפתח מנין קב
גחלים אונ עס איז פאר גישאטין גינארין נאנט פון
אקב קוילין. ווארום די וילקערנע פיער פון האט
גיבאלטין פיר קבין אונ די גאלקענע פיער פון
האט גיבאלטין נאר דרייא קבין ויהי כקבדו לאמת
אונ ער האט אריין גיקערט דיא קוילין אין דעם

הכנס: ועל השרץ. שמאל בעורה (י) כשנת כותין עליו סכר כדי שלא יועמלו בו הכהנים שאין יכולים להילחו משם כשנת דעת שנות כזה גזרו וחשי' במקדש ודוקא כשמאל בעורה אבל נמלא כהיכל או כחולם זולתו או חו מיד (יא) וחשי' כשנת: ו' המגרפה. כלי גדול שהיו זורקים אותו כדי להשמיט קול היקול היולא ממנו משמט ג' דברים כדמפרט וזול: כהן השומע קולה. אם לא היה בעורה: רץ ובא להשתחות עם אחיו הכהנים: וראש המעמד. כשהיה שומע קול המגרפה: היה מעמיד את המטאים. של אותו בית אם שלא היו ראים לנעוד: בשערי המזרח. היה נמנע מלעבוד כדי שיהיה פסע אחרת של דבר אחר מלעבוד (יב) ומכ"ס כהן שמזרעים סוכר טהרו מערעחם אבל ידעו ששמיט טומאת אוהם של כהן או דבר אחר מלעבוד (יג) ומכ"ס כהן מוזמנים לזרוק עליהם דם האדם: היה מעמיד בשערי המזרח כדי שיהיו מוזמנים לזרוק עליהם דם האדם:

השרץ בשבת ומודירין בה את הרשן מע"ג המזבח: והגיעו בין האולם ולמזבח נטל אחד את המגרפה וזרקה בין האולם ולמזבח. אין אדם שומע קול חבירו בירושלים מקול [ו] המגרפה. ונ' דברים היתה משמשת, כהן ששומע את קולה יודע שאחיו הכהנים נכנסים להשתחות והוא רץ ובא. וכן לוי שהוא שומע את קולה יודע שאחיו הלויים נכנסים לרבר בשיר והוא רץ ובא. וראש המעמד היה מעמיד את המטאים בשערי המזרח: 62 ויחזיק:

כשתזכין למשוח פה, י"ל דסכא כ"ן דלפניו נלא כ"י לא הוה פהו שנסוח: (י) לא דק נצבת חליפה דמלכות דהנכנס כר"ע ס' אחרת במשנה דמוק ט"ז יזכין סוף מן ספורס מילוחו במקום שחייבים על זיונו כהן כ"י: (יא) אם לא דק כלל שום חק דלא כ"י שמשון כ"ג דפליג אכר"ע דהא הני סהס דמוטס

רד"י ואכ"י האם קען גיארקט דעם פסקר נישן איה על בני גזלים ועל השרץ בשבת ד"א הייקע קו"ל"ן וואס איז פאר ש"ס גינארין פון ד"א מחקה אום שבת. האם קען אויף וי"א צו גידעקט מיט דעם פסקר האם אייגנס אונ אויב קען ד"א גינאנען אום שבת אנפיינגערטן שרץ אין די עזרה, האם קען איהם צו גידעקט מיט דעם פסקר, אונ נאך שבת האם קען איהם ארויס גינאנען פון די עזרה (אין צנייניא) ומודירין בה את הרשן מעל בני המזבח אונ מיט דעם פסקר האם קען ארויס גינאנען ד"א אש פון מזבח: ו' הניש בין האולם ולמזבח אז ד"א פהנים נענען גיקוקען צניינשען אולם אונ מזבח ג"ל אחר את המגרפה וזרקה בין האולם ולמזבח האם איין פהן גינאנען אבלי (ואם הייקט סגרפה אונ, ער האם איהר אונארף גיטאהן צניינשען אולם אונ סוגם אין זקם שופע קול חברי בירושלים מקול המגרפה ווען ד"א סגרפה האם גיטאהן אקלאפ, אין ד"א שטיקע פון דעם קלאפ גינאנען אויף הו"ד, אז אין בירושלים האם איינער גיט גיקעלט הערין וואס זיין סגר האם צו איהם גינעם וישלח בהם חיתת קשקשת צו רד"י ואכ"י האם קען גיארקט דעם

קלאפ פון די סגרפה פהן שיינען את קי"ה דער פהן וואס איז גיט גינאנען אין ד"א עזרה אז ער האם גידעקט דעם קלאפ פון ד"א סגרפה יודע שיהיו חב"ים נכנסים להשתחות האם ער גינאנען אז זינען גרידער ד"א פהנים גינען אריין זיך פוקין הי"א רץ ובא אין ער גילאסין אונ אין גיקוקען צו ד"א פהנים אונ האם זיך גיבוקט מיט וי"א צו זאקען ו"אין אייגנס ו"ן פ"ו שיעה שופע את קולה אונ אז א"ל האם גידעקט דעם קלאפ פון די סגרפה יודע שיהיו חב"ים נכנסים לרבר בשיר האם ער גינאנען אריין זיך פוקין הי"א רץ ובא אין גילאסין אונ אין גיקוקען צו ד"א פהנים אונ האם גינאנען מיט וי"א צו זאקען ו"אין צנייניא) וראש המעמד אונ דער עלצקער פון די פהנים וואס דארפין טאהן די עבודה דעם סג"א, אז ער האם גידעקט דעם קלאפ פון ד"א סגרפה ה"י מעמיד את המטאים בשערי המזרח האם ער גישקעלט ד"א פהנים וואס נענען סג"א גינארין אונ קענען גיט טאהן הייגט ד"א עבודה, בי"א דעם שופיער פון סג"א זייט (ועין בה"ע"ב):

רשי

גמרא בכורות דף לה ע"א

ד"א אשמעינן עכו"ם. דהתירו בכור ראשון של ידו משום לליכא למימר דלחיי האי עכו"ם למיסרך ללמוד להליל מוס בקדשים דמירכא דעכו"ם לא איכשת לן שהרי כהן

סלכס ס' כנס עלי סמינן דסוד דעלכות דכיליס במובן פ"עם אחת היו וכו'. וצריכא ד"א אשמעינן נכרי

איהם סקריב גינען פאר אקרבן. אונ ווען דער בית המקדש איז גיטא גיט קען אויך דעם בכור צום פהן אונ דער פהן מוז האלטיין דעם בכור אויף לאנג כ"ז ער בעקוקט אפאלער נאך דעם קענען ער איהם שיקעטין אונ עסין, אונ די זאנצע צייט וואס

פ"עם אחת הי וכו' דער דין איז דאס, ערשטע קינד אונר וואס ווערט גיבארין פון אקוה אדער פון אשעפס אדער פון אציג דאס איז אבכור אונ ער איז הייליג, ווען דער בית המקדש איז גינען האם קען דעם בכור גינען צום פהן אונ, ער האם

הוא כלומר: לא אתי לאחלופי בגדול. דמחן דמחוי
דהחיו חכמים במוס הכהן לו ע"י חינוך לא אחי למימר
חי שדי גדול מומח שרי גדול כלן לא מחליף:

דלא אתי למיסרך אבל קמן ראתי למיסרך
אימא לא ואי אשמעינן קמן משום דלא אתי
לאחלופי בגדול אבל נכרי דאתי לאחלופי בגדול

דער פכור לעבט סאר מען גיט ארבעטין מיט
אים אונ מען סאר גיט שיערין דיא נואל פון אים .
נאנט די משנה עם האם אפאהל גיטראפין אפלה
האם ניהאט אשעפס אונר אפכור וואס ער איז
גינען נאנגן אלס אונ איז גינען פענוואקסין מיט
גרויסע וואל אונ די נואל האט זיך גישלעפט אויף
דיא ערד , אפאלצער פון מלך האט גינעהן דעם
שעפס האט ער גינרענט וואס איז מיט דעם
שעפס וואס מען שערט גיט אפ זיינע וואל אונ
מען שעקט אים גיט , האט מען איהם גינאנט דער
שעפס איז אפכור אונ מען סאר אים גיט שעקטין
ביי ער נועט פעקומען אפעלער האט דער עלצער
גענומען אשפוי אונ האט גישטאכטן דעם אויער
פון דעם פכור האבין די חכמים גינאנט מען מעג
איהם שוין שעקטין אונ עסין , נויא דער אלצער
האט גינעהן אז מען האט שוין דעם פכור גינענט
אוישקטין , האט ער אלע פכורים גישטאכטן זיינער
אוישקטין האבין די חכמים געאסרת אלע פכורים ,
נאה אפאהל האט גיטראפין קינדער האבין זיך
גישפילט אין פעלד האבין זיי גענומען די וויידלין
פון דיא שעפסין אונ האבין צו זאמען געכונדן ,
האט זיך אפגעריסען אנויידיל פון איין שעפס , אונ
דער שעפס איז גינען אפכור האבין דיא חכמים
גינאנט מען מעג דעם שעפס שעקטין אונ עסין ,
נויא דיא קינדער האבין גינעהן אז מען מעג דעם
פכור שעקטין ווייל זיין וויידיל איז אפגעריסען
גינארין , זענען זיי גענאנגען אונ האבין גענומען
אלע שעפסין וואס זענען גינען פכורים אונ האבין
צו זאמען געכונדן זיינער וויידלין , דיא וויידלין
זאלן זיך אפרייסן נועט מען מעגן זיי שעקטין .
האבין די חכמים געאסרת אלע פכורים , נאנט די
משנה דאס איז דער קבל פון דעם דין אויב דער
מענטש האט גימאכט דעם פעלער אין דעם פכור
נועגין דעם מען זאל דעם פכור מעגן עסין , סאר
מען איהם גיט עסין , אונ אויב ער האט גימאכט
דעם פעלער גיט נועגין דעם מען זאל אים מעגן
עסין מען מען אים עסין , דריבער דעם ערשטין
פכור וואס דער אלצער האט איהם גישטאכטן
דעם אויער האט מען גינענט עסין ווייל ער האט
דאס גיטאקן צו זיין פערעגנען מיט אגילעכטער
אונ ער האט גיט געמינט צו סאקן אמוכה דעם
פון ער זאל מען עסין דעם פכור , אונ די קינד
דער האבין גענוים גיט געמינט צו מאכין דעם
פעלער דער פון זאל מעגן עסין דעם פכור ,
נוארום זיי האבין דאך נאר גיט גיוואוקט אז דער

שעפס איז אפכור , דריבער האט מען דעם פכור
גינענט עסין , אבער די אנדערע פכורים וואס מען
האט זייא גימאכט דיא פעלערס נאר נועגין דעם
מען זאל זייא מעגן עסין , דריבער סאר מען זייא
גיט עסין . אויף דעם פראנט די נקרא צווא וואס
בראך דיא משנה דערציילן ביידע מצעות פון
דעם פכור וואל ציטין אונ פון די קינדער , די ביידע
זענען דאך איין דין , אנטפערט דיא נקרא זייריא
ביידע דינים בארפין שטיין איין דין פון דעם
אנדערין קענען מיר גיט אפ לערנען זיי אשטיינען
ענינים ווארום אז דיא משנה וואלט גיבריינגט דיא
מצעה פון דעם פכור , אונ דיא מצעה פון דיא
קינדער וואלט די משנה גיט גיבריינגט , וואלטין
מיר זאגן ביי דעם פכור האט מען זא סתור גינען
צו עסין דעם ערשטין פכור זאל איה למחר ווארום
ביי אנוי האט מען דאך ביי מורא סאמער נועט ער
מאכין פעלערס וויילען נועט ער גיט מאכין די פעלערס
אייגענעם וויילען נועט ער גיט מאכין די פעלערס
אין די פכורים , בארף ער דען סתור זיין פכורים
פאר פלגים , אונ אויב אפלה נועט אים פעטין ער
זאל מאכין אפעלער אין זיין פכור נועט דאך דער
פכור זיין אסור אגל קמן דאזי מסייד אבער אז אקינד
האט גימאכט אפעלער אין אפכור , מיט זיין איי
גענעם וויילען אויבערין , אז ער נועט זעהן דרף
אים איז דער פכור מוסר גינארין נועט ער גיין
מאכין פעלערס אין אלע פכורים וואט זער נועט
פרעפין אפיא אל דריבער וואלטין מיר אונ מען
זאל אים דעם ערשטין פכור אויף גיט סתור זיין ,
בארף די משנה שפעלין דעם דין אז אקינד האט
גימאכט אפעלער אין אפכור אויבערין , איז דער
פכור מוסר זיי אשטיינען קמן אונ אז אין דיא משנה
וואלט גישטאנען דער דין ביי קינדער אז זיי האבין
געמאכט אפעלער אין אפכור גיט וויילענדיי מען
מען דעם פכור עסין אונ דיא מצעה פון דעם
פכור וואלט דיא משנה גיט געבריינגט וואלטין
מיר זאגן דריבער מען מען בייא קינדער זאל איה
לאחיי בגדול ווייל מען נועט גיט קמען זאגן אז
אגרויסער מענטש מאכט אפעלער אין אפכור איז
אויף דער פכור מוסר , ווייל יעדער מענטש ווייס
דעם אויבערשייד פון אקינד ביי אנרויבין מענטש
אקינד האט גיט געמאכט דעם פעלער אין דעם
פכור נועגין דעם מען זאל איהם מעגן עסין ,
ווייל ער ווייס נאר גיט דעם דין , דריבער מען
מען עסין דעם פכור , אבער אז אגרויסער מענטש
מאכט אפעלער אין אפכור סאר מען איהם גיט

ל"ש. דמותר הככור ע"י עכו"ם חלף לחמרו ליה לקסדר
 חינו נשחט ע"כ היה בו מוס דמשמע שיפול בו מוס ממילא
 דליכא למימר דמדבריהם למד העכו"ם דיחא להו שיטיל
 בו מוס: נעשה. משמע ע"י אדם: ממילא הוא. שלא
 היה יודע העכו"ם שיהא מותר על ידו ולא להחיר נחובין
 גרמא. אם הניח בלג וכדילה על גבי חזון בכור כדי
 שיכא כלב ויעלנו: מסיח לפי תומו. שלא שאלס קסדור
 מה עיבו חלף הם עלמס מסיחיס לפי תומס וחומריס רחם
 לא יסחט זה לעולם חלף ע"י מוס ולא נחכונו לכך שיטיל
 ובעטו. אדם לככור: ועשה בו מוס. נשחט עליו

אימא לא צריכא. אמר רב חסדא אמר רב קמינא
 לא שנו אלא דאמר לו אא"כ היה בו מוס אבל אם
 אמר לו אם נעשה בו מוס כמאן דאמר לו ויל עביר
 ביה מומא דמי. אמר רבא מבדי ממילא הוא מה
 לי היה מה לי נעשה אלא נעשה נמי ממילא היא
 וק"ש: זה הכלל כל שהוא לרעת אסור. לאתווי מאי
 לאתווי גרמא. שלא מדעת לאתווי מסיח לפי
 תומו. היה בכור ורדפו בעטו ועשה בו מוס הרי
 בו מוס: היה בכור. חיל מנח: רדפו. לאדם לנחמו.

מען איהם גימקנט עסין אלא נעשה נמי ממילא הוא
 נאר אפילו ער האט גיזאנט צום גוי אז אין דעם
 בכור וואלט גימאקט גיזוארין אפעלער וואלט
 מען אים גימקנט עסין, אונ דער גוי האט גימאקט
 אפעלער אין דעם בכור, קעג מען דעם בכור
 עסין ולא שנת אונ עם אין קיין חילוק מיט וועלכין
 לשון דער האט איהם גיזאנט, נאר ער זאל גיט
 זאנין קפיווש צום גוי מאה אפעלער אין דעם
 בכור נח הכלל כל שהוא לרעתו אסור דאס אין דער
 כלל פון דעם דין אז דער פעלער איז גימאקט
 גיזוארין אין דעם בכור מיט ניו וויקען ער האט
 געוואוקט אז אין דעם בכור וועט ווערין דער
 פעלער, אונ דער פעלער איז גיזוארין, סאר מען
 גיט עסין דעם בכור לאתווי מאי וואס מיניקט מען
 מיט ניו וויקען לאתווי גיטא אז ער האט געפרוינט
 צוזא דעם פעלער דהיינו, ער האט געפרקט דעם
 בכור אויף אזוי איין אקט וואס ער האט גיזואוקט
 אז דער בכור וועט דארט פאלין אונ וועט זיך
 מאכין אפעלער אונ עם איז אזוי גיזוען, דער בכור
 האט מאקע בעקוקען אפעלער, אי דער בכור
 אסור וישל קדושתו סותר אונ אויב דער פעלער איז
 גיזוארין גיט מיט ניו וויקען מאתו מיט לפי תומו אויב
 עם האט איהם קיינער גיפרענט אויף דעם בכור,
 אונ ער האט גאר גיט גימאקט וועגין אפעלער צו
 מאכין אין דעם בכור, נאר ער האט גישמוקט מיט
 אנו וועגין אנדערע זאכין האט ער דער זעהן דעם
 בכור האט ער גיזאנט צום גוי ווען דער שעפס
 וואלט גיהאט אפעלער וואלט מען אים גישאקטין
 אונ גיגעסין אונ ער האט גאר גיט גימיינט דער גוי
 זאל אים מאכן אפעלער, אונ דר גוי האט אים גימאקט
 אפעלר מעג מען עסין דעם בכור, דס הייסט קיח
 לפי תומו, ער הט גינרעט מיט גאנצקייט, גיט מיט
 שווינדיל היה בכור דניו אקס וואס ער איז אבכור
 האט געיאנט אמענטש ער האט איהם גיזואלט
 שטויקטן מיט די הערנער קנטו האט דער מענטש
 נאפילו דער כהן וואס דער בכור איז זייער
 אישמויס גיזאחן דעם אקס אונ האט אויף איהם
 אפטרעט גיזאחן מיט ניו פום ועשה בו מוס אונ ער
 האט גימאקט אין איהם אפעלער הרי נח שחט

עסין, ווייל ער ווייס דעם דין אז דער פעלער
 איז סתיר דעם בכור האט ער געוויס געמיינט
 מיט דעם פעלער סתיר צו ניו דעם בכור אגל
 ציטס דאתי לאתווי גיזיל אקער אז אנוי האט גער
 מאקט אפעלער אין אבכור אפילו ער האט גיט
 געמיינט צו סתיר ניו דעם בכור זאל דער בכור
 אויך ניו וואס מען מאכט מורא האבין,
 מען וועט זאגן אז אויך וועט אפעלער אין
 אבכור זאל אויך מותר ניו דער בכור, דרייקער
 אז אין די קשנה וואלט גיט געשטאנען די מעשה
 פון דעם קסדור אפס לא וואלט אויך זאגן אז דער
 בכור זאל ניו אסור ציפא דארף שמוין אין דיא
 קשנה ביידע דער קסדור מיט דיא קיינער, אז
 בייא ביידע איז דער בכור מותר אמר רב חסדא אמר
 רב קמינא רב חסדא האט גיזאנט פון רב קמינאס
 וועגין לא שנו ווען איז דאס גילערענט גיזוארין אז
 אנוי האט געמאקט אפעלער אין אבכור איז דער
 בכור מותר אלא דאסר לו אלא אם כן היה בו מוס נאר
 אז ער האט גיזאנט צום גוי וואס ער האט איהם
 גיפרענט פאר וואס שעקט מען דעם שעפס
 אז דער שעפס וואלט געהאט אפעלער וואלט מען
 איהם גימענט עסין אונ דער גוי האט גימאקט
 אפעלער אין דעם בכור מעג מען איהם עסין אגל
 אם אמר לו אם נעשה בו מוס אקער אז ער האט גיזאנט
 צום גוי, אויב אין דעם בכור וואלט גימאקט
 גיזוארין אפעלער וואלט אויך איהם גימענט עסין
 אונ דער גוי האט גימאקט אפעלער אין דעם
 בכור, סאר מען גיט עסין דעם בכור גסאן דאסר לו
 זיל עביר ביה מוסא דמי וזארום עם איז זיגיה וויא ער
 וואלט גיזאנט צום גוי גיי מאך אפעלער אין דעם
 בכור אפס רבא רבא האט גיזאנט מגדי ממילא הוא
 דער פעלער ווערט דאך פון זיך אציין, דער גוי
 האט דאך גיט געוואוקט אז דורך איהם וועט דער
 בכור מותר ווערין אונ ער האט גיט געמיינט
 סתיר צו ניו דעם בכור פח לי היה פח לי נעשה וואס
 איז דער חילוק צו ער זאנט צום גוי, אז דער בכור
 וואלט געהאט אפעלער וואלט מען איהם גימענט
 עסין אדער ער זאנט צום גוי, אויב אין דעם
 בכור וואלט גימאקט גיזוארין אפעלער וואלט

ואפי' כהן לפי שהללו נתכוין : צעריה . מה שרדפו : קודם שיצא לאויר העולם . דכבור אינו קודם עד שמקדש רחם : גדיא באזוני . שזונו ארוכות ויוללות כפי טעם רחם : אימרא . שפתיו נראין מחלה : אכיל ולא מחוי . אם לכבוד יש לו מוס כבוד פיו וכי חיל לא מיהוי אפי' כי פני מיהוי היו מוס שבגלו ונשטת עליו : פעי . לועק ופוחת פיו הרבה : חושין החיצונות . אותם שכלו עיניו כנגד חושמו כנגד חושמו כנגד חושמו כנגד חושמו : שנגממו . שנתחברו בהן מלמעלה בעומק ולא חיסרו כלום היו מוס הויל ונראו אותם חושים : פנימיות . שהטינו הגדלות קבועות בהן שנעקרו לגמרי היו מוס הויל וכי פני חושיו אכל פנימה או גימסו אינו יוכר בהם שהרי הכולות כפה : מ"ט . היו פנימיות מוס אפי' בעקרה :

זה שוחטין עליו . אמר רב פפא ל"ש אלא שבעמו בשעת רדיפה אבל לאחר רדיפה לא פשיטא מהו רתיבא צעריה הוא דמרבר קמ"ל . אמר רב יהודה מורג להמיל מוס בבכור קודם שיצא לאויר העולם . אמר רבא גדיא באודניה אימרא בשפוחת' איבא דאמרי אימרא נמי באודניה אימור דרך צדעיו נפיק . אמר רבא אכל ולא מחוי פעי חושין דהוי מוסא מאי קמ"ל הניבא החושין החיצונים שנפגמו ושנגממו הפנימיות שנעקרו מ"ט לאו משום דכי פעי מיהוי . אמר רב פפא רבא נומא מעמא דמתניתין מפרש מ"ט נעקרו הוי מוסא משום דכי פעי מיהוי :

עליו קענן קען דעם בכור שעבטין וועגין דעם פעלער אמר רב פפא לא שט אלא שעבטא בשעת רדיפה רב פפא ואגם ווען איז דאם גילעריקט אז קען קענן עסין דעם בכור . נאר אז ער האט אשמיים גיטאהן דעם אַקס ווען דער אַקס האט איהם געזאגט . באקאמלס האט קען גיטענט דעם אַקס שמויפן ער זאל ויך רעכטן אגל יאחר רדיפה אָבער אז דער אַקס האט ויך שוין גישטעלט אונ האט אויפגעהערט צו זאגן . נאכדעם האט דער קעננטש אשמיים גיטאן דעם אַקס אונ האט אים גימאכט אפעלער . מואר קען איהם גיט עסין . פֿרענט דיא גמרא פשיטא געוויס מואר קען גיט עסין דעם בכור ענפערט דיא גמרא פיה דמיסא צערה חוא דקא מדבר איה וואלט מיינען ווייל דער קעננטש האט ויך דערקאנט ויין צער . ויין שרעק וואס ער האט געהאט פון דעם אַקס ווען ער האט אים געזאגט איז ער ביז גינארין אויף איהם אונ וועגין צו שטילן ויין פלעס דריבער האט ער אויף איהם אפטרעט גיטאהן . אָבער ער האט גיט געמיינט צו מאכין איהם אפעלער . זאל קען קענן עסין דעם אַקס קא משפט לן זאגן אונ רב פפא אז מיר זאגן גיט אויבא . גאר קען האט גיט גימאכט מאכין אפעלער אין דעם אַקס אז ער איז שוין גינען רהיג אונ האט איהם גיט געזאגט אפר רב יהודה מואר להמיל מוס בבכור קודם שיצא לאויר העולם רב יהודה זאגט קען קענן מאכין אפעלער אין אבכור איידער ער איז ארויס געקומען אויף דער וועלט . ווען ער איז נאך פריי זיין כווער אין בויד אפר רבא גדיא באודניה רבא זאגט אצינ האט גרויסע אויערין אונ ווען דער ציג נואס איז אבכור הייבט אן ארויס צו שטעקן ויין קאפ געענן שוין ארויס געזאגט דיא אויערין אונ ער האט אנגעשניטן אשמיקול אויער איידער דער קאפ איז ארויס גזאנגען איז שוין דער בכור מוהר אימרא בשפוחתה אז אשעפס אבכור האט אנגעוויגן גיבארין ווערן אונ דער שעפס שטעקט ארויס פֿרענער ויין מויל . אונ קען האט איהם געמאכט אפעלער אויף די לופטען איידער ער האט ארויס גישטעקט דעם זאגטין קאפ . איז דער בכור מוהר אימרא דאמרי

אמרא נמי באודניה אנדערע זאגן אז ער האט דעם שעפס וואס איז אבכור אפ געשניטען די אויערין איידער דער קאפ איז ארויס געזאנגען איז ער אויך מוהר אימרא . דער צדיק גיט פאפאקער איז דער קאפ פון שעפס ארויס געזאנגען מיט די שטייפן פֿרענער זענען דאך דיא אויערין פֿרענער ארויס געזאנגען אפר רבא רבא זאגט אויב אבכור האט אפעלער אין מויל אכל ולא מחוי ווען ער עסט זעהט קען גיט דעם פעלער פֿעי פֿחוי אונ ווען ער שרייט זעהט קען דעם פעלער מו משא דאם הייסט אפעלער קענן קען דעם בכור עסין . פֿרענט דיא גמרא מאי קא משפט לן וועלכין גיטען דין דעציילט זאגן רבא תנינא מיר האבין דאך שוין דעם דין גילעריקט חושין החיצונות שנפגמו ושנגממו די אויס ווייניגסטע פֿערדיס וואס ביי דיא ציין פֿארניגט אויבער דיא זאז וואס פעלט פון זייא אביסול אָדער זיי פעלן גיט אין נאגטין גאר אינווייניג מיר איז אויס געשניטען אביסול הפנימיות שנפגמו אָדער די אינווייניגסטע פֿערדיס וואס די גרויסע ציין וועגן אין זיי וועגן אויסקערטען אין נאגטין דאס הייסט אפעלער ביי אבכור קען זאל איהם זעגן עסין פֿעי פֿחוי פאר וואס קענן קען דעם פעלער זעהט קען דאך גיט אויסקערטען לאו משום דכי פֿעי פֿחוי מוויין מיר זאגן ווייל אז דיא דאקא שרייט אונ זיא עפיקנט דיא מויל זעהט קען דעם פעלער הייסט דאס אויסקערטען פעלער . איז דאך דאס דער זעלביגער דין וואס רבא האט גיזאגט אפר רב פפא האט רב פפא גיזאגט רבא נפי משא דמתניתין פֿערש רבא זאגט גיט אצינען דין ער זאגט גאר אשעפס אויף דעם דין פון דער מויל דיא פֿעי פֿחוי נעקרו מו משא אז דיא פֿערדיס פון דיא אינווייניגסטע ציין וועגן אויס גערטען גינארין פאר וואס הייסט דאס אפעלער דער בכור זאל מוהר ווערן קען זעהט דאך גיט דעם פעלער . זאגט רבא משום דכי פֿעי פֿחוי ווייל ווען דיא דאקא שרייט אונ זיא עפיקנט די מויל זעהט קען דעם פעלער הייסט דאס אויסקערטען פעלער איז דער בכור מוהר :

דברים יום ה זוהר

זוהר ח"ד ד"א דף ע"א ע"א . פ"ט דמלכות יוד הא ואו הא

פתחו אינאו ומרמו איכה יכזה כדד העיר כתיב (יעשיה ככ) כי יום מהומה ומבוסה וגו' כי יום חד יומא חית לקב"ה רחמא דנפשיה כלילא מכל שאר יומין סתת יומין כלילין זביה והוא כללא דכלהו ועל דלסניאו חובין אסתלק לעילא לעילא לבי עלמא דתיין כדון מחמוה ספולי משכנא קס יומא דמרירו יומא דכביה יומא דלערא יומא דלקרי מהומה ומבוסה וע"ל בנו משכנא זעלי וסליב ורבוטא דמשכנא אזל וערק ואסתחך מגו מוהיביה לנו טורא דלבר וגנו טורא דחריב ומשכנא זעלי ואסתחב לבנה נחת ההוא יומא עלאה דלסתלק שאל על משכניו וזא אסתחב עלא ואשנה על מחרי דמשכנא מטרופיאה רחמתיא דנפשיה וזא אסתחב' וערק' וכל בנייל' סחור כדון שרי למנעי גועה בחר גועה כהנימו דתרנגולא על נוקביה ה"ד (סס) מקרקר קיר נתימו כתרנגולת קיר רבון וזעליע זועע אל הכר עמיד שועה וזוהו לגבי טורא דערק' תמן מטרופיאה עמיד שועה לווח וקרי נתימו דכביה איכה רחמתיא דנפשיה איכה אסתחבתי עלימיה איכה יתידתא דליי דלחיתתה עמי ביחולא איכה דהתיי עלה בכל יומא חמס ועשרין אהון דירחולא ואתקריאת כ"ה על דא אחתי ברחי אחי לאן אולת לאן פניה לנייבך אן דשמעין בכל יומא קרקורא דא דרובוטא לן יאזח למכבי לן יאזח למספד לן יאזח למסחה איכה :

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

ח"מ הלכות תפלה פרק יג.

מספר חסידים סימן קנ"ו.
 (זה יסוד לימוד סיוסא) יסוד ירא' אגסיס תפלה חמס יכס ס' כהתבא לעשות סוס דבר מחשוב אס סוס אדס אחר טוסבו אס סוס שולל לן טלס מס היית מביי לו , וכן אמנו והספרות לו מן סאדס כלכר פללה כמחריס חרלה לן. דלמשי חמס קסא חמס כתיבי בני ללמוד אל תקנס לו אלל רכ כס וירל

ויקרא קורם עצרת ושכמסנה תורה קורם ראש השנה .
 ואחנהן אחר' מ' באב . אתם נצבום קורם ר"ח , צו את

(א) הסנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימים את התורה בשנה אחת כחחילין בשבת שאחר חג המנוחות , וקריין בסדר בראשית , בשניה אלה תולדות , בשלישית ויאמר ה' אל אברהם . וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בהג המנוחות , ויש מי שמשלים את התורה בג' שנים ואינו מנהג פשוט ;
 (ב) עורא תיקן להם לישראל שיהו קורין קלות שספד והסנהג הפשוט שיהיו קורין בסדר סני קודם עצרת ,

זה יסוד לימוד תפלה דער פונדאמענט קען זאל לערן קען מורא האבין פאר הקב"ה יסוד דתי אגליים דער פונדאמענט פון דיא קעגנשטין וואס האבין מורא פאר גאט תחלת תפלה תפלה דתי אגליים פון תפלה איז קען זאל מורא האבין פאר גאט דשקבא לעשות שום דבר אז רוא וועסט קוקען מאהן אזאך מחשוב אס היה אדם אתר עושה ואלקטו בארע קענען אויב איין אנדער קעגנשט וואלט נועלין מאן אזוי אזאך אס היה שאל לך עצה און ער וואלט ביי דיר גיפערנט אעצה אויב ער זאל די ואך מאן אנדער גיין פת הית' משיב לו וואס ואלקטו איים גיפערנטערט , אויב דו ווילסט נענעם אויך גיהייסין די ואך מאן . קעגנטו אויך מאהן , אָבער אז דו וואלסט נענעם גיט געהייסען מאהן , פאר וואס ואלקטו אליין די ואך מאהן ובו אפרי אזוי האבין די וחקמים גינאנט ותפארת לו מן האדם ער זאל זיך נעמען די שיינקיים וואס ער זאגט עס איז שוין פאר אנדערע קעגנשטין באשר פללה ליתרים תפלה לך אזוי וויא רוא מראבסט פאר אנדערע קעגנשטין אזוי ואלקטו נוייזין פאר זיך דער מיינונג איז אויב למשל ראובן נועט קוקען צו שמעון און ער נועט אים פרגען אעצה אויב ער זאל מאהן די עבירה וואס ער וויל מאהן , געוויס נועט שמעון זאגן זאא אים ער רוא , עבירה גיט מאהן , דארף דאך זיין אז נאכדעם נועט שמעון נועלין מאהן דיא עבירה זאל ער זיא אויך גיט מאהן , אזוי וויא ער האט גינעבין אעצה צו ראובן אזוי זאל ער מאהן באשית תפלה קנה תפלה דער אגליים תפלה איז קען זאל קויפן תפלה

(א) הסנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימים את התורה בשנה אחת כחחילין בשבת שאחר חג המנוחות , וקריין בסדר בראשית , בשניה אלה תולדות , בשלישית ויאמר ה' אל אברהם . וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בהג המנוחות , ויש מי שמשלים את התורה בג' שנים ואינו מנהג פשוט ;
 (ב) עורא תיקן להם לישראל שיהו קורין קלות שספד והסנהג הפשוט שיהיו קורין בסדר סני קודם עצרת ,

(א) הסנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימים את התורה בשנה אחת עם איז אמנהג ביי אלע יודין קען זאל אויסקלייענען די תורה אין אנאהר פתחילין בשבת שאחר חג המנוחות וקריין בסדר בראשית דעם ערשטין שבת נאך סבות הייבט קען אן לייגענען דיא סדרה בראשית בשניה אלה תולדות נח דעם אנדערין שבת נאך סופות לייגענט קען די סדרה נח בשלישית ויאמר ה' אל אברהם דעם דריטען שבת נאך סופות לייגענט קען די סדרה קה לך וקריין ויחלפין על הסדר הזה און קען לייגענט אזוי מיט דעם סדר ער שטימין את התורה בנת המנוחות ביי קען עבונג לייגענען דיא אנאנצע תורה אין דעם יום טוב סופות גיש מי שמשלים את התורה בשלש שנים עם זענען דא ארבער וואס קען לייגענט אויס דיא תורה איין מאהל אין דרייא יאהר ווינו מנהג פשוט און דאס איז גיין ריכטיגער מנהג ; (ב) עורא תיקן להם לישראל שיהו קורין קלות שספד ויקרא קודם עצרת עורא האט געמאכט אפנהגה בייא די יודין קען זאל לייגענען די קללות וואס שטייען אין ספר ויקרא דאס איז די תולדה וואס אין דיא סדרה בראשית פאר שבועות ושבועות ויהי קודם ראש השנה און די קללות וואס שטייען אין מנהג התורה ואין די סדרה בראשית און נצבים זאל קען לייגענען פאר ראש השנה והמנוחה נעשים און דער מנהג וואס איז איינגעפירט ביי אלע יודין שיהו קורין במדבר סיני קודם עצרת קען זאל לייגענען די סדרה במקדש שבת פיר שבועות ואחנהן אחר השנה באב די סדרה וואס וואס זאל קען לייגענען דעם שבת נאך השנה באב אס נצבים קודם ראש השנה ויהי קודם קודם וואס קען

אחרן קודם המסח בשנה משומה . לפיכך יש שבתות שקורין תחיות שני סדרים, בנות אשה כי תוריע וזאת תהיה תורת המצורע, אם בחקותי עם בהר מיני וביבוא בהן כדי שישלמו בשנה ויקראו אותן הסדרים בעונתן :

ידע שנים שנאמר ויחם ה' רשעים דעת וחס כדי לכתובם כיחם ה' ויוד עכל רשעים חסן לו נכחתיב לרשעים כל כתיבי כל וכל מרומה כל וכן חסן לו לרשעים סיוס וסוללה לנכתיב כעס שנהגם כיום ובלילה , וכ"כ ה' כי חללס שמין נעשה אלנכתיב ידע ויכתיב אשר כוננס מסוט מערב מרבים ויזיל אור :

לייעגען שבת פאר ר"ה צו אהרן קודם המסח בשנה פשוטה אין איהרן וואס איז גיין עיבור זאל קען לייעגען די קדרה צו דעם שבת פאר פסח . שבת הגדול לעיבד יש שבתות שקורין שתייה שני סדרים דרייער זענען דא שבתים וואס קען לייעגנט שבת פריה צונויי קדרות בנות אשה פי תרוע וזאת תהיה ויורה המצורע דהיינו דיא קדרות תרוע מצורע לייעגנט קען צו זאקען אין איין שבת אם בחלקי אם דברי סיני די קדרות גבה בקהלי לייעגנט קען צווא זאקען ופיציא במו אונ גאה אזעלעך קדרות וואס קען לייעגנט צווא קען גבי שישלמו בשנה קען זאל קענען אויפלייעגען די נאקצע תורה אין איהרן ויקרא אותה הקדרים זענען אונ קען זאל לייעגען די קדרות אין זייערע צייטן נדחינו צו פאר פסח . בכדבר פאר שבועות .

לייעגען בנה ללימד ווען דיין קינד וועט לערנען תורה אל תקנה לו אלא רב הקם גרא שפיסזאלקסו קויפין פאר איהם ונראם הייקס דינגען פאר איהם) אנרבי וואס איז איהקס אונ האמ סקרא פאר ר"ה פאר איהם) אנרבי וואס שטייט אין פסוק ויאת ה' ראשית רעת דאם ערשטע וויקעןשאקט איז קען זאל סקרא האבין פאר נאם וזה כדי לתקניס גיראת ה' אונ דאם זאל ער סאהן ער זאל צריון גברייעגען דעם קינד ער זאל סקרא האבין פאר נאם ויעד מכל ראשית תמו לו אלע ערשטע זאכין זאל קען זעבין צו נאם . דיא ערשטע , איהרין פון קינד זאל קען זעבין צווא הקב"ה נדחתיב וויא עם שטייט אין פסוק ראשית כל בטייר כל אלע ערשטע צייטיגע פרובקין וכל תרומת כל אונ אלע ערשטע צייטיגע אפשיידונג זאל קען זעבין צווא הקב"ה וכן תמו לו ראשית חיים ושלמה אונ אוויר זארף קען זעבין צווא הקב"ה דעם אנהייב טאג אונ דעם אנהייב נאכט . זקרו בך שבתיה ביום ובלילה קען זאל דער ועלמט ביי טאג אונ בייא נאכט וכן הוא אויף מצדועתך יבת ויכתיב אשר כוננת ווען איה זעה ביינע הימלען וואס ביינע פינגער האבין געמאכט דיא לקה חיים די שטערין וואס די האקסט גענערירנעם שווא מפריב ערבים ויזר אור דוא סאקסטו נאכט אונ באשאקסט ליבטיקניט , אויף דעם לויב איה צווא דיר פריה אונ אונייט :

אנהייב נאכט . זקרו בך שבתיה ביום ובלילה קען זאל דער ועלמט ביי טאג אונ בייא נאכט וכן הוא אויף מצדועתך יבת ויכתיב אשר כוננת ווען איה זעה ביינע הימלען וואס ביינע פינגער האבין געמאכט דיא לקה חיים די שטערין וואס די האקסט גענערירנעם שווא מפריב ערבים ויזר אור דוא סאקסטו נאכט אונ באשאקסט ליבטיקניט , אויף דעם לויב איה צווא דיר פריה אונ אונייט :

ליל ו אונקלוס
 כו ואתרעמתון כו ותרנגו באהליכם ותאמרו
 במשפתיכון ואמרתון
 בדסני יי יתנא אפקנא
 סארעא ד סצרים
 למקמר יתנא בידא
 דאמרתא לשציוותנא :
 כח לאן אנהנא סלקין
 אדנא תברו ית לבנא
 ת"א ופרננו כלכליטס . פטוטוט מו :
 בעל המורים

רשב"ם
 (כז) והרגנו . כמו דברי גרגן כסתלחמים ;
 שפתי חכמים

מ דעם כע"י כוס של חכמים סיפור יודשין ישלם סוקס"ס סונל ומסרס כיון ססס שונלס לסק"ס אמרו נס סוט סונל דמשל סדיוס כו' : ג כלומר מס סנלכך סססס סונל אס סוכיך לסס סומר סל סוכיך און ססוט סונל סוסך : ס סומר סנלס סל סוכיך ססוט סוכס סוסך לסס סומר סונל סונל און סססס סוסל לס סוכיך : ע ליל כקלס סססס ססולס סוסן ססכל

פירוש לתורת אלהים
 (כו) ותרנגו באהליכם אונ איהר האמ גירעט לשון דרע אין איקענע גינעלשין ותאמרו אונ איהר האמ גינאנט בשנאת ויזיל נאם האמ אונ פינגט הוציאנו האמ ער אונ אויס גינצויגין פון דעם לאנד סצרים

לאמר עם גדול ורם ממנו ערים
 גדלת ובצורת בשמים וגם בני
 ענקים ראינו שם: ואמר אלכם
 לא תערצון ולא תיראון מהם:
 יהוה אלהיכם ההלך לפניכם
 הוא ירחם לכם בכל אשר
 עשה אתכם במצרים לעיניכם:
 ובמדבר אשר ראית אשר נשאל
 יהוה אלהיך באשר ישא איש את
 בנו בכל ההלך אשר הלכתם עד
 באכם עד המקום הזה: לב ובדבר

למימר עם רב ומקיף
 מנא קרוין רברבין
 וקריבן עד צית שמאי
 ואף בני נבריא חוינא
 תמן: כס ואמריה לבון
 לא תת ברון ולא
 תדחלון מנהון: ל יי
 אלהבון מדבר קדמיבון
 מיסריה יגיה לבון בכל
 די עבד עמבון במצרים
 לעיניבון: לא ובמדברא
 די חוינא די סברך די
 אלהך כמא די מסובר
 נברא ית בריה בכל
 אורחא די הלכתון עד
 מימיבון עד אתרא הרין:
 לב ובפתקמא הרין
 ת"א ערים גדלה ובלאפ כשעים
 מולין ל פירי כס:

בעל המורים

הארים נחם לבכם מפניכם. כדכתיב ונשבע וימט וימט לבכם אליו ולא תשיחם כן אלה אמרתם אחינו
 האבו את לבכנו ע"כ נשא לבכנו אל כפיס ומיך ליה סתום בלף ומדפני כדכתיב וירדפו ומכס כלשאר תעשיגס הדבורים:
 (ל) ובמדבר אשר הלית. ל' יחיד ככל הדרך אשר הלכתם ל' רבים ככל הים סדרך בכלם כזה אלה לכל אחד לפי מה שהים
 שפתי חכמים

מלך כשר ודס שהיו לו שני בניו ויש לו שתי שדות אחת
 של שקיא וזחת של בעל פ למי שהוא אוהב נותן לו של
 שקיא ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל ארץ מזרים של
 שקיא הוא שנילום עולה ומשקה זוחת ומרן כעשן של בעל
 והזאינו ממזרים לתת לנו את ארץ כעשן: ערים גדולות
 ובצורות בשמים. דכרו הכתובים ל' צ הכאי:
 לא תערצון. ל' שצרה כתרנומו ודומה לו (אויב לו)
 בערוך נחלים לשכון לשנור נחלים: (ל) ילחם לכם.
 כשכלכם: (ל) ובמדבר אשר ראינו. מוסב על מקרא
 ק שלמעלה הימנו ככל אשר עשה אלהים במצרים ועתה
 חף כמדבר אשר ראינו כי נשך וגו': כאשר ישא איש
 את בנו. וכמו שפירשתיי אלה (שמות יד) וישך מלך
 האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וגו' משל למלך
 כדרך וכו' לפינו כאלו למטים לשכותו וכו': (לכ) וכדבר הוה. שהוא מנטיחכם להביאכם אל הארץ
 פירוש לתורת אלהים

אונקלוס פירעך ריך רעך ריא כגדלים האבין גמאבך צו
 ביין אונקלוס הערעך לאמר אזוי צו נאגין ים גדול
 דאם פאלק פון רעם לאגד איז צגריים פאלק ורם
 פגני אונ ויזא וענען העקער פון אונן ערים אונ ריא
 שפעט זענען גרוים אונ פעקשע ויזא קרייבין פון
 צו רעם הימיל וגם אונ אויך ריא קינדער פון ריא
 ריזין האבין מיר דארטין גנענה: (כס) ואימר אליכם
 אונ איך האב צו אייך גינאגט לא תערצון איהר
 ואלס יך גיט צו ברעכין ולא אונ איהר זאלט גיט
 פארברין פאר וי: (ל) ויחיתים גאט אייער גאט

הזוה אינכם מאמינם ביהוה
 אלהיכם: ^א ההלך לפניכם בדרך
 לתור לכם מקום לחנותכם באשו
 לילה קראתכם בדרך אשר תלכו
 בה ובענן יומם: ^ב וישמע יהוה את
 קול דבריכם ויקצף וישבע לאמר:
 אם יראה איש באנשים האלה
 הדור הרע הזה את הארץ הטובה
 אשר נשבעתי לתת לאבותיכם:
 וזקתי כלב בני יפנה הוא יראה
 ולו אתן את הארץ אשר הרהר בה
 ורבניו יען אשר מדא אתרי יהוה:
 גם כפי התאנה יהוה בגללכם

ליתכון מהימנין
 כמימרא דני אלהכון:
 לג דמדבר קדמיכון
 באורקהאלאתמנאה לכון
 אתר בית מישרי
 לאשריותכון בעמודא
 דאשתא בלי לא
 לאחיותכון באורקה
 דתהכון בה ובעמודא
 דעננא ביממא: וישמע
 קדם יית קל פתגמיכון
 ורגיו וקיים למימר:
 להאם יחיו גבר בגובריא
 האלון דרא בישא הדין
 ית ארעא טובתא די
 קימית למתןלאבהתכון:
 לא אלהין כלב בר פונקה
 הוא יחזינה וליה אמן
 ית ארעא די דריה בה
 ולבנהוי חלף די אשלים
 בתר דחלקא דני:
 ית אף עלי הנה רגו מן

בעל המורים

ג' דין וסודן ויהיו כלנשים סוקים, זקן כל בלשנים. מלמד
 שתיבת הנזירה אף על משה וסודן דכתיב כלנשים סוקים
 וכתיב זקן כל בלשנים שיינו משה וסודן כתיב כלנשים סוקים

נזיר היה הסגן נושא אותו יש בנוסח יש בנמוך: (ג) אינכם
 ממינס. הסגן יוד, שיהיה פתחים כתיבה אותו: (ג) איש
 כלנשים סוקים. ס"ח משה, משה סוף ככלל השקופים: כלנשים.

שמתי חכמים

ישא חיש אפ כנו וגו'. ומלת משה חינו משמש בלי כי סלחשון
 פירוש בענין שמלחמה והשני בענין סמיכות: ר' פתח' מ' סתת
 סלח' מ' מלחמה סמיון סס"ו: ש' ר"ל וכו' כל סלחן משה: סלח' כנב:

רש"י

אינכם מחמינים זו: (ג) לראותכם. כמו הנראותכם
 ר וכן (שמות יג) לנחותם הדור וכן (תהלים כו) לשמע
 בקול תודה וכן (מלכים ב ט) ללכת לגיד בזרעאל:
 (ג) אשר רדך בה. חכרון ש שנחמר (כמדבר יג)
 דעת וקנים מבעלי הרוספותר

יובל עד חכרון (ג) התאנה. נתמלא רוגזו:
 תובחת משה לב"י בענין מרגלים

(ג) בגלגלס. לפי מלחם קטעני מלחם כי בשלחתי אתן הסלע
 סוס ונולד לכם מים, השחיתם שפתיי סכור עלה ילאו

(ג) גם כי הולכתי פי בגלגלס וגו'. וקשה קושיה סמפדסיס
 ז"ל, הלא כתיב יז מריבם נגזר מן משה שלא יבא לבקר,

פירוש לתורה אלהים

גישווארין אונ האם אוזי גינאגט: (לה) אם יראת איש
 באנשים האלה אויב עם נועם ועזן אפעקשט פון די
 מענקששין היור דער שלעקשטער דור את דאם נהפע
 לאנד בקוקר אפילו איין מענקשט פון דעם דור
 זאל גיט ועזן דאם לאנד אשר נשבעתי וזאם אוה
 האב גישווארין לתת לאבותיכם צו געבנין צו אייערע
 עלטערין: (לו) וילחי בלב הו נשנה נאר בלב דער וזהו
 פון אפדה הוא דאנה ער נועם זיא ועזן וזו אונ צו
 איהם וועל אויך געבען דאם לאנד, אשר וזאם ער
 האם אין איר גימערטשין דאם מיינט מען חכרון
 ילגניי אונ צו זייגע קונדער זין אשר מלא ווייל ער
 האם דער פילט אחר: זי נאך נאם: (לז) גם כי התאנה

אונ אין דער זאך וזאם ער איז אויך מבטיח צו
 בריינגען אויך אין דעם לאנד אינכם גלייבט איהר
 גיט אין אייער נאם: (לו) תחזק לפניכם וזאם ער
 גייט פאר אויך בדה אין נועם לחור צו אוים ועזן
 לכם צו אויך איין ארם צו מאכין רוקען אויך באש
 לילה מים אפיערריגע זייל גייט ער פאר אויך ביי
 נאכט לראותכם צו וויזין אויך בדה אין דעם נועם
 נוס איר זאלט גיין דריגע ובעננייפס אונ מים אנואל
 קין גייט ער פאר אויך ביי טאג: (לח) וישמע יי אונ
 נאם האם ניהערט את דאם קול פון אייערע רייד
 כלוקר וזאם איהר האם גינאגט פרייער נקשיה אונ
 ער האם גיערעיקט וישבע לאמר אונ ער האם

לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תִבָּא שָׁם :
יְהוֹשֻׁעַ בְּיָמֵינוּ הֵעֲמִיד לְפָנֶיךָ הוּא
יָבֵא שָׂמָּה אֹתוֹ חֹזֵק כִּי־הוּא יִנְחֵלְנָה
אֶת־יִשְׂרָאֵל : רבינו למ' וּמִפְּנֵי אֲשֶׁר
אָמְרָתֶם לְבֹי יְהוָה וּבְנִיכֶם אֲשֶׁר
לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם מִזֶּבֶד וְזָרַע הַמָּה יָבֵאוּ
שָׂמָּה וְקָהֶם אֶתְנַנֶּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ :
וְאַתֶּם פָּנּוּ לָכֶם וְסַעוּ הַמִּדְבָּרָה
דֶּרֶךְ יַם־סוּף: מא' וּתַעֲנֶנּוּ וְתֹאמְרוּ אֵלֵי
הַטָּאנֹו כִּי־הוּא אֲנַחְנוּ נַעֲדָה וְנִלְחַמְנוּ

בעל הטורים

ויולאם באוכלאס : (נח) יהושע בן נון הטומד לפתיך. ענדולס
 שמוסס וימר מלמוס : (לט) ייכשוס. כ' כנפס', סכל, וסודן
 רש"י

(מ) פנו לכס. אמרתי להעביר אחסס דרך רומכ ארץ אדוס
 ללד ספון ליכנס לארץ קלקלחס וגרמחס לכס עכוב : פנו

תוכחת משה לבי בענין המרגלים
 ומדוע אמר משה פס כי בטון מרגלים נגזר עליו כל יכנס לארץ:
 ובכל 66* אומר כסס סילקוס כי גזרת משה סיהס נזורה סכוסס,
 שלח ויכנס סח ססס לארץ ישראל כעלך כלמכ סר סר סר סר סר
 וגם לא יכנס לבי. כסדיוס לזר סס, וסגזרס סרלססו סיסס
 ססוסוף על דברי משה כססו סרסס, ומחמק ססו ססמרגלסס
 לעורר לבן על יסלל לזכרסס וליאסס עלסס. ככחוב כלרובס כסר
 לבי ככל אף כסדיוס לל. ופי"כ סס סמליון משה על גזרס
 סלוקוס על התורה

(לו) גם כי התנאף ה' בגללכם לאמר וכו'. משת כביני האם
 גינאנמ צוא ריא ירין איה מיד האם איה הקב"ה
 גינערקיס פון איינערטוועגן אונ. ער האם גינאנמ צו מיד די
 וועכס איה גיט אריין קומען אין דעם לאנד גנצן און דאך
 אקשן און קען משה גיט אריין געקומען אין לאנד גנצן
 וועגן ריא סרגלים, ער איז דאך גיט אריין געקומען אין
 לאנד גנצן וועגן דעם שפייט וואס ער האם גינאלאגן, דער
 מירוצ און ווען די יידן וואלסן גיט גינליבט דיא סרגלים,
 וואלסן זייא אריין גינאנען אין לאנד גנצן באלד וואלסן משה
 גיט געראקט שאלאגן דעם שפייטן ער זאל געבין וואסער,
 אין ארץ ישראל אין דאך דא וואסער און דעם שפייטן, וואלס
 גיט גינען איה משה די גזרה ער זאל געשארפען. אונ ווייל
 דיא יידן האבין געגליבט דיא סרגלים אונ זענען געבליבען
 איה פערציג יאהר אין דער מדבר, דריבער האם מען גע-
 דראפט די וואסער פון שפייטן, אונ פון דעם איז ארויס געקומען
 דיא גזרה משה זאל שטארבן אין דער מדבר :

קערט איה צוריקטו הסדרה אונ ציהעט נאה דער
 צום ים סוף דאס זאל האם גינאנמ : (מא) ופנעו
 האם צו מיר גינאנמ ספאנו לי מיר האבין גינערקיס צו האם
 אנטעו גקלה מיר וועלן איה גיין ונלחמט אונ

קדם יי בדיכון למימר
 אף את לא תיעול לתמו:
 לה יהושע בר נון דקאים
 בקדמך הוא יעול לתמן
 ומה פקיה ארי הוא
 יח סני גיה לישראל:
 למ' ומלכון די אמרתון
 לביוא יהי וגיכון די
 לא ידעו יומא דין שב
 וביש אינון יעלון לתמן
 ודהון אהנינה ואינון
 יירחונה: ואתון אהפנו
 לכון וסולו למדברא
 אורח ימא דסוף:
 מא ואתיבתון ואמרתון
 לי חכמא קדם יי אנחנא
 גיסק וגניח קרב ככל די

כָּכֹר אֲשֶׁר צִוְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 וַתַּחַנְנוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִקְדָּשׁוֹ
 וַתְּהִינוּ קַעֲלֹת הַתְּהָרָה׃ מִבּ וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֵלַי אָמַר קְהָם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־
 תִקְחֻמוּ כִּי אֵינְנִי בְקַרְבְּכֶם וְלֹא־
 תִגְנְפוּ קִפְנֵי אֵיבֵיכֶם׃ מִגּ וַאֲדַבֵּר
 אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי
 יְהוָה וַתָּזְדוּ וַתַּעֲלוּ הַתְּהָרָה׃ מִדּ וַיֵּצֵא
 הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּתַר הַהוּא
 קָקְרֵאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר

פקדנא יי אלהינא
 ונרזיתון גבר ית מגי
 קדביה ושריתון למסיק
 קמונא: מב ואמר יי לי
 אמר להון לא תסקון
 ולא תניחון קרב ארי
 לית שכינתי ביניכון ולא
 תתקרון קדם בעי
 דקביכון: מג ומליית
 עמכו ון ולא קבלתון
 וקרבתון על קמונא
 דיי וארשעתון וסלקתון
 קמונא: מד ונפק
 אמוראה דתיב קמונא
 שהוא לקמוהכון וקדפו
 רשב"ם
 (מא) ותהינו. הגנו ועלינו:

שפתי חכמים

רש"י

ת עסוק דק"ל מה שייך ל' סין על זה ודלי כעלדס אומד לחזירו
 עשה לי דבר זה או שייך להשיב הן הכל הכל הק"ם ומש עיקו
 כהם שלא יעלו א"כ מה שייך לומר סין, ועו"ס אומר נודמתס
 שהיחס מזומנים לכך לעסוק וסוי כללו המכו בפירוש סין
 א מדמיכ לא מעלו ונו' ולא פלחמו ל"ל עטיטס דלס לא יעלו
 לא סהיס מלחמה כלל ודלי ס"פ דקדלס לא מעלו כי לא מוכל
 לסלחס עמס א"כ סעלייס יירוס סהיס לכס. וסרלס"ס עירס
 מדמיכ ולא מנפוס ס"פ עמס סמלר לכס שלא יעלו סולס לעומס
 לעלייס כו': ב כ"ל סדוכוס עמס מיר ומעסיס לעון מעסיס

לחר שעיר עתה המשכו ללד היס ותסככו את הר שעיר כל
 דרומו מן המערב למזרח: (מח) ותהינו. ל' (במדבר יד)
 הגנו ועלינו (אל המקום זה הל' סלמתתס לעון הן כלומר ת
 נודמתס: (מג) לא העלו. לא עלייה תהא א לכס אלס
 ירודה: (מד) כאשר תעשינה הרבורים. מה הדבורה
 הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה ב אף הס כשהיו
 כ"ל לא אסוריו מוכר לנו אלל לכוירס שלא סהל סעולתס זלס

ליקובשים על התורה

פירוש ספרות אלהים

(מב) וירדפו אתכם פאשר קששנה הרבורים ונו'. ויען דיא
 בינען לייקובש ווערס צווישען זייא אנהויסע
 ברומונג, אונ דער פקענש וואס דערס דאס ברומונג סוז ער
 געשוניר אנשליסין פאסער וועלין זייא זיך פערנאמלען אויף
 איהם אונ וועלין איהם ביימיין וועס ער שפאריבן, זאנאס משה
 דער האטוריי האט אויך אזוי גיפארהן, זייא זענען געקופען
 אויף די יודין סים ארויס געשריי אונ האבן די יודין געשרי
 דערשראקן אונ די יודין זענען אנשלאמין פאר זייער געשריי
 זייא שיער, אונ די אטוריס האבן געקאפן די יודין זייא שיער
 אונ אין שיער האבן ריא אטוריס זייא געשלאגן:

דעת וקניס מבעלי הרטופות
 עליו וזה כנוללס: (מח) וחסיו לענות הסרס. מכו ומסיו,
 סכיו למירוס עמסס חמולס סין מדכר עומס חמולת סלחס
 כלומר כעליל דכר עומס כעס סקיס'ס לענו: (מד) וירדפו

איר זאלם גיט ווערין ניקארד פאר אייערע סיניך: (מג) ויארבו אליכם אונ איך האב צו אייך גירעס אזוי
 נויא זאלם האט אייך גיהיטין זאנין ויא שפעטס אונ איהר האט גיט ניהארקט ומפרי אונ איהר האט
 וירדער נישפעניגס זאמס בריר ומפרי אונ איר האט גמוטנויליקט ומעלו תהיה אונ איהר זענט ארויף
 גינאנען אויף דעס פארג: (מד) ויצא האטוריי אונ דער קלה פון אמורי מיישב וואס ער איז גינעמין
 אויף דעס פארג איז ארויס גענאנען לקראתכם אקענין אייך וירדפו אתכם אונ זייא האבין אייך
 גיאנאט פאשר אזוי וויא די בינען מוהען קלוקר אזויא וויא א בון אז ויא סוהתס א שפאך אקענש
 שפארקט זיא הייף אזוי ריא וואס האבין אייך גיאנאט אז זייא האבין אייך נאר אן גירדקס זיא

יִתְּבוֹן כָּמָא דְנִתְּבוֹן
 דְּבְרֵיהֶּוּא וּמְרֵדוּ יִתְּבוֹן
 בְּשַׁעֲרֵי עַד הָרְמָה :
 מִה וְתִבְתְּנוּ וּבְכִיתוּן קָדָם
 יי וְלֹא קִבְלִי יי צְלוּתְכוֹן
 וְלֹא אֲצִית לְמַלְכוּן :
 מו וְיִתְּבְתוּן בְּרָקָם יוֹמִין
 ס גִּי אִין פְּיוֹמָא דִּי
 יִתִּיבְתוּן : ב * וְאִתְּפִינְיָא
 וְנִמְלֵקָא לְמַדְבְּרָא אֹרְחָא
 ימָא דְסוּף כָּמָא דִּי מַלְל
 יי עֲמִי וְאִקִּיפְנָא יִתְמוּרָא
 דְשַׁעֲרֵי יוֹמִין סְגִי אִין :
 ב וְאָמַר יי לִי לְמִימַר :
 ת"א וְסִבְדוּ בְּקִדְשֵׁי יָמִים רַבִּים .
 מַגִּיבָה כ"א :

תַּעֲשִׂינָהּ הַדְּבָרִים וַיִּכְתוּ אֹתָם
 בְּשַׁעֲרֵי עַד הָרְמָה :
 וַתִּבְּכוּ רַפְנֵי יְהוָה וְלֹא שָׁמַע יְהוָה
 בְּקִלְקֵם וְלֹא הִאֲזִין אֲלֵיהֶם :
 וַתִּשְׁכְּבוּ בְּקִדְשֵׁי יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים
 אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם : ב * וַנִּפֶן וַנִּסַּע
 הַמֶּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
 יְהוָה אֵלַי וַנִּסַּב אֶת־הַר־שַׁעֲרֵי יָמִים
 רַבִּים : ס חֲמִישִׁי ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי

רשב"ם

(מו) כימים אשר ישבתם, כלומר כמו שאתם יודעים :
 צפונה

סיפודים, ונסקה לה כימים שהשונים בזכרים כבזכות בית שני.
 כמו שהם יודעים כהשונים שהיו ימים שהשונים כבזכות בית שני.
 דכתיב כסו ירושלים ונצלה שנים שלוש אלף כימים אשר כמו דכתיב וזע השלום הגפן חפן פריה וגו' עד וסיימם כדכס אל תיאלץ :

שפתיה חכמים
 דל"ל רבני סודותים כדנבדורים רבתי שפודותים אמר איש אל"כ
 סל"ל וירדו אהכס כדנבדורים השתה דכתיב כלשר העשנים
 כדנבדורים פ"כ שלל דיעם פותב לדוכרי' אלל למעולל כדנבדורי' כו' :
 ג (דכ"ט) דל"כ הלה סז סז סוף של רחמיס ולגס מוזכריו על
 סודרעיות : ד דלה שלמו מרגלים אלל כשנס שנים ליליפת
 מלריס וכתחלת מ' בלו לללל דמקתה טנה כדכסו ח"כ לה לה
 אלל ל"ח טנה : ח פ' שחמלל גרס לנס שלל נתן סקל"ס בלב
 מן דרוס לטיחס למכור דרך רחמי : ו ר"ל דדכ"י סוף משמע
 שטכור מלפון שפודס לרדוס ספודס ספודס ספודס ספודס ספודס
 ממעבר למורה הלכו כמדכר העשים, ועי' פירש דרך יליפתס
 מנלריס כולמר כדכ"לס ומלריס הלכו ככלכסו דרך יס סוף
 ממעבר למורה כן הלכו עששו כטיחור דרכס סקל"ס מדרוס
 ללפון וסלכו מדרוסם של דרוס טהוס ממעבר למולה עד טנה

תוכחת משה לביי בענין המרגלים
 כמסוי נוגעים בכס מיד מתיס, ככתיב ד"ס לכדורה לא נודע
 לגס כדור לנס זכס כסוכתס, ש"כ לפעמ"ד כהלס דכדון כוס כווס
 שפוקס, דסס השנו כסלמוכריס חוקיס מסיס ויין מידס לככסס
 כמו סססל"ס כסרגל"ס וחס"כ ל"ל ללכס וסוכריס : טסס וכל
 טעמי רהילו וסלכו, וססס ל"ל לבל יקששו כי מס שלל הללחו
 סוס ככדיל כסלמוכריס חוקיס סס, לוס אמר שרק עוטה כני

פירוש לתורת אלהים
 האבין גינעקרט אקמ אונ דכייסינג יאהר האבין ניי
 גיינצעקן יאהר זיך גינעקרט אינ קבלש אינ קבלש פון גינעקען
 יאהר זענען זען גינעקרט אע גנד און דער און האבין
 זיין זיך אום גינעקרט אע גנד און דער און האבין
 האבין זיך אום גינעקרט זיסי און מיר האבין געזיגן
 צו דער מידבר גרד : יס סוף דרנה דעם נענע פון דעם
 יס סוף באשיר אזויא וזיא גאט האט גירעם אלי צו
 מיר ונגס און מיר האבין ארום גרינעקעלט דעם
 בארג פון שאעיר יסיס רביס פיל טענע : (א) ויאמר יי אלי

לֵאמֹר: רַב־לָכֶם סֵב אֶת־הַהָר הַזֶּה
פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: י וְאֶת־הָעַם צו
לֵאמֹר אַתֶּם עֲבָרִים בְּגִבּוֹל אַחֵיכֶם
בְּנֵי־עַשׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֶׁעַר וַיִּדְאוּ
מִכֶּם וַנִּשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד: ה אֶל־תִּתְּנֶנּוּ
גַּם כִּי לֹא־אַתֶּן לָכֶם מֵאֲרָצָם עַד

ג סני רבון דאקפיתון
 ית מורא הדין אתפנו
 לכוון לצפונה: י וית
 עמא פקיד למימר אתון
 עברין בתחום אחיכון
 בני עשו דיתבין בשעיר
 וידחלו ומגבו ותקפמרון
 לחדא: ה לא תתגרון
 בהון ארי לא אתון לכוון
 מארעהון עד מדדך

רשב"ם

בעל המורים

(ג) צפונה. לצד ארץ ישראל כי בדרום ארץ ישראל הלכו במדבר: (ד) הישבים בשעיר. לא אלה הם אבות ארם שיצאו בחרב ל ראת ישראל שהרי באלה אבות כנען כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר אבל ארם לא מכרו כלום דכתוב בהם ויש ישראל מעלי, וזה פירוש רבינו. אבל לי העזיר וזה פירושו כי אם כהר שעיר (כ"א במקום וככל קריה), וזה קשה לרבינו כאשר עשו לי בני עשו אינו מענה כי אם על מה שאמרו למעלה אוכל בכסף תשבינו כאשר עשו לי בני עשו שלא לקחון מאת שום דבר כי אם בכסר כמו שאמרו כענין אחם עוכרים בגבול אחיכם בני עשו וגו' אבל אוכל הכרז מאתם בכסף ואבלתם, וגם שום תכור מאתם בכסף ושחיתם. וכן עשיתם כמו שצוה הקב"ה כמו שנאמר כאשר עשו לי בני עשו רך כי אתם אל הר שעיר שלח משה אל מלך ארם להחיות לעבור דרך ארצו אל ארץ ישראל. ולדבר הזה לא שמע אל ה' שום רצה שיכנסו כלם יחד בארצו פן ישתחו את הארץ, ולפיכך ויש מ"ב: מגורית וישבו וירעו ויאמרו, אבל ויראו את ה' וירעו כי שמו ה' כנגורת ואמרו והלכו וכולם להבא הם: (ה) כי לא אתן לכם מארצם. וכן כתיב כמואב אל תצר את מואב, וכן כתיב עמון אל תצורם, כל האזהרות הללו הוצרך משה להודיע עכשיו פן ירד

(ג) רב לכם סני. תנין על הסמיך. לפי שניכר את ארם וסניס כן ס' נלדחם חומו ולכן עמיד להכריז היום שהוא ס' ארם: (ד) ויראו מס. כשני יודיין, כשני י' בדמות שנסכך יעקב: (ה) עד מדך כף רגל. עד דרך כוכב מעקב עד שיבא זמן שנאלמ סופה דרכתו לבדי כף רגל לפת תמוט רגלם עד שיגיע ישראל מעלי, וזה פירושו רבינו. אבל לי העזיר וזה פירושו כי אם כהר שעיר (כ"א במקום וככל קריה), וזה קשה לרבינו כאשר עשו לי בני עשו אינו מענה כי אם על מה שאמרו למעלה אוכל בכסף תשבינו כאשר עשו לי בני עשו שלא לקחון מאת שום דבר כי אם בכסר כמו שאמרו כענין אחם עוכרים בגבול אחיכם בני עשו וגו' אבל אוכל הכרז מאתם בכסף ואבלתם, וגם שום תכור מאתם בכסף ושחיתם. וכן עשיתם כמו שצוה הקב"ה כמו שנאמר כאשר עשו לי בני עשו רך כי אתם אל הר שעיר שלח משה אל מלך ארם להחיות לעבור דרך ארצו אל ארץ ישראל. ולדבר הזה לא שמע אל ה' שום רצה שיכנסו כלם יחד בארצו פן ישתחו את הארץ, ולפיכך ויש מ"ב: מגורית וישבו וירעו ויאמרו, אבל ויראו את ה' וירעו כי שמו ה' כנגורת ואמרו והלכו וכולם להבא הם: (ה) כי לא אתן לכם מארצם. וכן כתיב כמואב אל תצר את מואב, וכן כתיב עמון אל תצורם, כל האזהרות הללו הוצרך משה להודיע עכשיו פן ירד

שפתי חכמים

רש"י

לגבול מואב: ז (מהל"ן) שלא תאבד סכנכי חומו עכל ארבע כוחומו שום א"ל כ"ל סיה משה נכנס לארץ ישראל שברך לרום נגד א"י סיפה כדכונה מצדו הארץ (ס' כל דכונה לנד מארץ מואב: ח ארע"ס סיה סו"י ס' ס' ס' דכונה סל סרן לרום א"ל יספור מה שפי' כס' מסעי הכפסו ענינים לנפון חכר טעבכו דכוס מואב מ"מ כששלה משה למך לרום לעבור דרך סל"ו ללד

מסס היו הולכים ללד המורה: ונסב את הר שעיר. כל רדומו עד הר"ז ז מואב: (ג) פנו לכם צפנה. סובי לכם לרוח מזרחית חן מן הכרום לנפון סימכ לנפון נמלאו הולכין את רוח מזרחית והוה שנאלמ (שופטים יא) ויבואו ממזרח שמש לארץ מואב: (ד) ונשמרתם מאד. ומהו

דעת וקנים מבעלי התוספות

תוכחת משה לב"י בענין המרגלים

הקדכס, וזהו סמך וילא שהולדו ארם וגו' וידעו אתכס כלשפ בעטנים הדברים, ויסינו שהסודף אסר סכורו להכניס לו מעמי כי יסבשו סיה רעוב מעמי וינלו, ויש בלתי כורף קק מנחם סככטו סיה מיכן וסמל לרבוז ונל יסיש סף גסס סיה סיה, ויכטו סדוכה סכן סיהס טעבטס לנכות סיהס סף סיהס משה ע"י, וסרל, סלל לל מלד סוקסס ונכוסס קק סווסססס סכו סלס,

סעלססס דרסססס סכניסס מלך ערך דכתיב סס יסבב סמנו סני סלל לל סכנו סלד מסס, וסוק"ס לקס א"ל כ נקמ"ו ססס סנל" ויסבס ס' כולו ישראל ויך סה סכניסו וגו': (ג) רב לכם סני. כלי סדכר עשו ליסקב סמלר לו יש לו רב כסלסס לו סככו: ככו כן סלסוסייס, סף ססכסו סיקף מ"מ רדפו סחכי כני

פירוש לתורת אלרים

לכמר האט ג יאנאב ס קיר אוזיז צו נאנין:
 (ג) רב לכם סוב את הר ה' וית עם איז ינגונ צוא אייך ארום צו רינגלען דעם בארג, פני קערט אייך אין צפון זייט: (ד) ואת העם צו אונ דאס פאלק ואלקמו געביטען לכמר אוזיז צו נאנין אסם עוברים אייך וועט איצונד איבער פארין בגבול אין דעם גרענעץ פון דיא קינדער פון אייערע ברדרער עשו הישבים בשעיר וואס וייען אין לערי וייעא מכם אונ גוי וועלן זיך פארקסען פאר אייך ונשמרתם מאד אונ אייך נאלט ווערין געהיט וייער אונ וואס נאל ויין דאס הימנג: (ה) אל תתגורו כם אייך ואלמ זיך גיט כריינין סיט גיי כן דען אייך וועל גיט געביב צו אייך מארצם

לכמר האט ג יאנאב ס קיר אוזיז צו נאנין:
 (ג) רב לכם סוב את הר ה' וית עם איז ינגונ צוא אייך ארום צו רינגלען דעם בארג, פני קערט אייך אין צפון זייט: (ד) ואת העם צו אונ דאס פאלק ואלקמו געביטען לכמר אוזיז צו נאנין אסם עוברים אייך וועט איצונד איבער פארין בגבול אין דעם גרענעץ פון דיא קינדער פון אייערע ברדרער עשו הישבים בשעיר וואס וייען אין לערי וייעא מכם אונ גוי וועלן זיך פארקסען פאר אייך ונשמרתם מאד אונ אייך נאלט ווערין געהיט וייער אונ וואס נאל ויין דאס הימנג: (ה) אל תתגורו כם אייך ואלמ זיך גיט כריינין סיט גיי כן דען אייך וועל גיט געביב צו אייך מארצם

מִדְרָךְ בְּפִי־רִגְלָךְ כִּי־יִרְשָׁה קַעֲשֹׁו
נְתַתִּי אֶת־הַר שְׁעִירִי וְאֶכְד תִּשְׁבְּרוּ
מֵאֲתָם בַּבֶּסֶף וְאֶכְלֹתֶם וְגַם־מִים
תִּכְרוּ מֵאֲתָם בַּבֶּסֶף וְיִשְׁתִּיתֶם :

פִּרְסַת רִגְלָא אֲרִי יְרוּתָא
 קַעֲשֹׁו יְהִבִית ית מִדְרָא
 דְשְׁעִיר : י עֲבֹרָא תִזְבְּנוּן
 מִנְהוּן בַּבֶּסְפָא וְתִכְלֹוּן
 וְאֶף מֵאִ תִּזְבְּנוּן מִנְהוּן
 בַּבֶּסְפָא וְתִשְׁתִּיוּן :
 ת"א כי ירשה לעשו נתי . קיעשוין
 ית מדר סא :

בעל המורים

תלמדה כל רגלי עני וגו' : ירשה לעשו . עניו' כשכיל מלמ
 דש"י
 השמירה אל חתנו כס : (ה) עד מדרך כף רגל . אפי'
 מדרך כף רגל כלו' אפי' מ דריסת הרגל מיני מרשה לכס
 לעבור בחרם של י ברשות ומרש אגדה עד שיבא יוס ב
 דריסת כף רגל על הר הימים שנאמר (זכריה יד) ועמדו
 רגליו וגו' : ירשה לעשו . מאכרסה . עשר עממים נתתי
 לו שבעה לכס וקני וקניו וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר
 אחת מהם לעשו והכ' לבני לוט ששחר שהלך אחו' למצרים
 ושחק על מה שהיו אומרים על אבחר אחותי היא עשו
 ככנו : (ו) הכרו . ל' מקח וכן (בראשית כ) אשר כריתי
 ל' סא ספער עממים לאכרסה ניסונו ולגמס ניסונו אלו שחיס

רשב"ם
 בידו למה לא הוריש לנו אלה האומות שעברנו דרך
שפתי חכמים

לפני של עולם ולא אכס הולכיו ללכת כל דרוס מואב ומסס הסכו
 פטיסה ניסון , כרס"ס . ול' כי תפלה הטווי' כל פנו לכס לטווס
 סיה על דעת זס כשיבאו בקלה גבול מואב וכמו שפמסר הקלס
 וסולך בשכחו לגבול מרוס אמר אליס אל תמננו וכפאלו לגבול
 מואב ודלו לעבור דרך גבולו ללפון ממל נסס ' אל מלך אח
 מואב וממילו הולכיו להלך כל גבול מואב עד רוס מוכרסו :
 כעד ועד ככלל כללו אמר לו אחן לכס כרוס למטול על ארסס
 אפי' לדיסה רגל לעבור דרך עטכסה בעלמלו דרך ארסס שלל
 כדשות , וכמוסו לו נשאר כסס עד מלח אפי' מלח : ' דלג'כ
 קסס למס שלל מלך מרוס שניסס לעבור דרך אללו כיון
 דשפתי' לוס שלל עטכור בו , ל' סלל כדשות מלל כדשות היו
 רמסס'ס לכבור : כלפי פטונו קסס סל'ל אף מדרך וגו' למס קסס
 לישלל של שיסור ומניס קסס ס'ל' פד , ל' כל עניס מדרס אגדס :

תוכחה משה לבני המרגלים

אמר לא סיה מפני כי נחירלו ללכת מפני סממוריס רק כי כן
 סיה ללון ה' טיטבו פס , ונמלל טיטבו סל כלל מפסח דכל אהר
 רק מלדס ססכ"ס רלס שישו' פס , וכמו כן מן שנחמסרו מלך
 ס'
 ס'
 מואל סממוריס וכדוסי רק מלדסס כימיס אמר יסכסס וכיינו

ולס אמר וספסור וסכור לפני ה' , וסיינו אמרי סל'סס כי סס
 פסור כריסס לפני ס' אחרי כי סס סינס כלפוס למס יסדסו מוסס ,
 ולא שפע ה' פסולכס , וסיינו עטיק ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס'
 ס'
 ס'
 ונמס"ס ל'ס דסיס קודס חמלס עס שנפסכור כקדס או כמקוס

ליקוטים על התורה

פירוש לתורת אליהם
 פון וייער לאנד עד סדךד ביו אייער סרעטונג פון
 אפוס בלומר אפילו דורך גיין אין ויין לאנד מיט
 די פיס קארט איהר ניט אין ויין רשות יו ווארום
 אירושה צוא געשו האב און גינעבין דעס בארג
 שעיר : רשי' שייגט ווארום נאמ האמ אזוי גינאנט
 איה האב צו אברקס גינעבין דאס לאנד פון צעהן
 אומות זיגען ניב איה איהר בלייקט נאך דריי דאס
 זענען גני און קניין און קרמני האב איה איין
 לאנד גינעבין צו עשו און צוויי לענדער צוא די
 קינדער כון לום טייל לום אזוי גינאנגען מיט
 אברקס אין מצרים און האמ גיהערט אז אברקס
 האמ גינאנט איהר שרה זיא אזוי זיין שוועסטער און
 ער האמ פאר גינענט ניט גינאנט אז זיא אזוי זיין
 נייב דרום האמ ער זאךר האמ זען אז ער האמ
 גינעמן אירושה פון אברקס גלייך וויא ער וואלמ
 גינען זיין וזהן : (ו) אבל תשביו שאמס בכתף עסינווארג
 זאלמ איהר פון זייא קויפין פאר געלט וואלמס און
 איהר זאלמ עסקין וגם און וואסער זאלמ איהר איהר
 קויפין פון זייא פאר געלט ישהיקס און איהר זאלמ

יגקב אבינו האמ אויך גינאנט צוא ניגע קינדער לקח תתראו
 פאר וואס זאלמ איהר גינען ויערין מיט אייער בייכמיס ,
 ווארום דיא צווייא פעלקער ישמעאל און עשו זענען פקנא
 די ויין אז זייא זעהן בייכמיס ביי די וידין , ישמעאל האמ
 אפגעהר צו עקער האמ גע'רשט דאס נאנגע פארטענין פון
 אברקס , עשו האמ אפגעהר צו עקב ער האמ ביי אים אויס
 גענארט דיא ברטת , און רי' שגאח האבין ווי אייגינווארצילס
 אין וייערע קינדער גיין גינעניען פאג , דרייער דער פקנמש
 וואס פקנ'ה האמ איהם געהאלפן מיט פאארטענין דארף ער
 גיט ארויס וויזיין זיין בייכמיס מיט שיינע דורות און מיט
 הייער פאהערין און מיט קליידונג און מיט ברילאמקין ווארום
 פון רי' קנאה וערס אפגאח איהר דיא וידין , דער מירל זאגט
 חקב'ה האמ גינאנט צו דיא וידין אויב איהר וועט זעהן עשו
 ווייל ניד' ריזיין מיט איהר גער זאל איהר שלעכטס אהן און
 אויף איהר טור ויין שלעכטע גורות זאלמ איהר איהר גיט
 שטעלין זענין איהם , נאך איהר זאלמ איהר געהאלפן פאר
 איהם ביי זיין וועלט וועט אריבער גיין , האבין דיא וידין
 גינאנט פאר חקב'ה רבני' של עולם וואהין וואהין איהר אנט'
 ליפין האמ חקב'ה זייא גינעקערס אנטליפט צוא דיא חוקה
 איהר זאלמ איהר געהאלפן איהר זאלמ איהר ווייל עשו
 קני' קנדקלס און איהר זאלמ איהר קרען חוקה און ווייל עשו
 האמ פקניס גינען כבוד אב מיט פקנין און פרינגען וואס ער
 האמ געפאנגען אין פעלד דאס בעקטע האמ ער גינעבין זיין
 פאפיער דרייער האמ איהם חקב'ה איצט איהר געהאלט און

ער האמ גינאנט צוא דיא וידין איהר זאלמ גיט גענען איהר זאלמ
 און איהר זאלמ זייא דיא קויפין עסינווארג פאר געלט און וואסער
 זאלמ איהר קויפין פון זייא פאר געלט ישהיקס און איהר זאלמ
 יעדן האבין גינאהן וויא חקב'ה האמ זייא גינאמין , ונעבור פאה
 אחינו בני עשו , סיד זענען אונעס גענאנגען פון ישהיקס
 קינדער מיט ברידער שאמס און מיט פרידען :

יום ו כדו לחשלים כל חסרה שנים מקרא ואחד תרגום חזנו תשלום כל חסרת ותרגום חסרת

ו ארי וי אלהיך ברכך
 בך עובדי ידך ספיק
 דך צורךך במהקך ית
 מדברא רבא הדין דנו
 ארבעין שגין מימרא דני
 אלהיך במעדה לא חסרת
 מדעם : ה ועברנא מלות
 אחונא בני עשו דיתבין
 בשעיר מאורה מישרא
 מא י ל ת ומעציון נבר
 ואתפנינא ועברנא
 אורה מדברא דמואב :
 ואמר יי לי לא תזור

ו כי יהוה אלהיך ברכך בכל מעשה
 ידך ידע לכתך את המדבר הנדל
 הוה זה ארבעים שנה יהוה אלהיך
 עמך לא חסרת דבר : ונעבר מאת
 אחינו בני עשו הישבים בשעיר
 מדרך הערבה מאילת ומעציון נבר
 ונפנו ונעבר דרך מדבר
 מואב : ויאמר יהוה אלי אל-

רשב"ם

עליהם לכן חודיעם עכשיו שהקב"ה לא חפץ בדבר שהרי נתנה הקב"ה להם ככתוב בכלם כי ירושה לעשו נתתי את הר שער כי לבני לוש נתתי את ער ירושה

שפתי חכמים

ללוס : א (ג"ס) אכל לין פירוש : לסיך לין אהם נכיסם ללוס דל"כ סל"ג י"ג דר כל וי"א פשט יזיך ללו סכסומי כדכתיב כלאוי פשט ידיו כדכס ומקטו פון דכלן : ג סוכת לפרש כן וכן לל לין מפני שפסכומי פנו וסו ללוס ללוס כממע שפסטי"ס זורס על ספיכת פניס לל לין וס"א שאל לוס כן רק לאחר עזבו כל רוח דרועים של עזב י"א שדכ"ל כך פנו לל לין כמו שפלטו כהי"סם כדרוס של לרוס וסלכו כל

נסיעת ישראל דרך שער

(1) ידע לכתך את העדכך הנודו סוס . וקשה הלל סקב"ה יודע בכל ומדוע פתח כי מליכס ישראל בהזכר יום ס . והגדלה כי כאשר סמולס מתנסס מ"ס דרך סתכס או ל"ס דבר זכר וכו"ל ויכל לומר כי לין פניסי כטולס , אכל כמנעס דבר לפניס עזרך סכסס , ו"ל ילו סכל כי י"א מנסינ ופנינא כטולס , כמ"ס ס"י נודע ס' משפס פכס , ככה"ה יו"ס מוסס משפס כטולס או נודע ס' , וכמו והכרדס כתרסס וי"א וסתגדלתי וסתקדתי ויודעתי וי"א , וכן לצנין סוכס כססק"ס מוסס נס כטולס אה ישראל כמדכר סנדול והכורל נהס סרף ומקרב ונמלון פכר לין עיס זו ולכן לא ידועס , וספס לל סכמו ד"ל . לו יוס סהד ולל וימיס רק ארכעיס סכס לרוסיס , ומס בני ישראל מס נסוחיסס וספס ופקיסס פכר פלו כמס מילון כניי סייס ללד סכר רע , ונמילס אהס עיס על ליוס רעיס סיו ל"כיסס מזהס עמלמו ככל סלכזיס ופקיסס , אכר לס זכור וזכור ל"ס כל סלכות סמכרס סוכ סייס סכר כל לרס מדפס , או רלו כל אפי לרן כי י"א מנסינ וכורל אכר לין סן ומכליס לו ומי ימלל נכרוס ס' ומי ישפיע כל סכלמו . ס"כ אכר משה רבינו פ"ס ידע לכתך כמדכר , מן כפי מדכר נמלון כי י"א כורל נמלון ס' מועס על סהרומה באכעו ספוק

מועס על סהרומה באכעו ספוק

בלמנו כי נמלון לכל לא סכור מסס רק כמכילס ומיכיס לנמרי רק שוס ספוס מלך פתי ס' אף יתיס : אף סלרין . משוס סיס כ"ס ספוסס כ"ס ספוסס , וסיינו כמנו מס סנטכור מלס משו סר רק כספס

פירוש לתורת אלהים

סרינקען : (1) זי ה' אלהיך ויארזם נאמ דייין נאמ ברוך האם דיה גיגענקישטם אונ טייל איהך האב אייך גיבענקישטם מיט אלעס נאמס ואלט איר גיט פארלייקענען דיא מוכה אונ ואלט זיך גיט טייוין פאר די קינדער פון עשו פאר ארעקע לייט נאר עשירים אונ איר ואלט ביי וייא קויפין אלע זאכן פאר געלט זיע לכהך ער האמ געוואקסט דייין גיין אין דעם גרויסען מדבר אונ ער האמ דיר גיגען קען דארטין דייין בארעפנעניש זי עס איז שוין

איוצור פערציג יאהר : איז דייין נאמ מיט דיר לא עס האמ דיר קיין זאך גיגעלסט : (1) וגיכר מית אחי בני עשיר אונ מיר זענען אונעק גענאנגען פון אונזענע קינדער פון די קינדער . עשו מישיכס גשייר ונאס זיי זיצען אין שער מדבר פון דעם פלאין פון אילת אונ פון עציון נבר ונפנו ונעבר אונ מיר האבין זיך גיגעלט אונ מיר זענען גענאנגען ללד דורך דעם זענען פון מדבר מואב : (2) ויאמר : יי אלי אונ נאמ

אונקלוס

תִּצַר אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְנַחַר בָּם
 מִלְחָמָה כִּי לֹא־אַתָּן קָדְ מֵאֲרָצוֹ
 יְרֵשָׁה כִּי רִבְנֵי־לוֹט נִתְּתִי אֶת־עַר
 יְרֵשָׁה: : הָאֲמִים לְפָנִים יֵשְׁבוּ בָהּ
 עִם גְּדוּל וְרֹב וְרֵם פְּעֻנְקִים:
 יִרְפְּאוּם יַחֲשְׁבוּ אַף־הֵם פְּעֻנְקִים

על מואבאי ולא תתנחרי
 למעבד עמהון קרב ארי
 לא אמתן לה מארציה
 ירוהא ארי לבני לוט
 יהבית ית לחית ירוהא:
 יאמתני מלקדמין יהבין
 בה עם רב וסגי ומקוף
 פנפראי: יא גדרין
 ת"א כל קרב את מואב: מואב כב
 ש"ק למ סביוסו מולין: כ
 כי לבני לוט: קידושין ס:

רש"י

שפתי חכמים

רוח מזרחית: (ט) ואל תתנחרי וגו'. לא אשר להם על מואב אלא מ מלחמה אבל מיראים היו אותם ע ונראים נהם כשהם מזויזים למיכך כחיי (במדבר כב) ויגר מואב מפני העם שהיו שוליים וזוויזים אותם אבל דבני מואב נאמר ואל תתנחרי כם גרוי ב בשכר לניעות אמש שלח פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם צ בנה מואב: ער. שם ק המדינה: (י) האומים לפנינו וגו'. אמה סבור שזו ארץ רפאים שנתינו לו להכרהס ר לפי שהאומים שהם רפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא כי אותן רפאים הורשתי מפני בני נוע והאשבתים תחתם: (יא) רפאים יחשבו וגו'. רפאים היו נהשנים אותם אמים כענקים הנקראים רפאים ע"ש של הרואה אותם ידיו

רוח מזרחית של מואב ומלאו את ארץ סיוון ועוד שהיו עמוקם צבול א"י כו', כרס"ס: מ ד"ה לא הל"ל אלא ואל תתנחרי כם מלחמה ל"ל דהא דבני עמון לא נאמר אלא כל תתנחרי כם ססס, ומתוך שלא חסר כו': ע ר"ל וישראל היו מיראים את הממואבים: פ דהא לא חייב ענלהם: צ ר"ל מואב שהיו ל' מדינות: ק דלא ר"ל עיר סיה מפניה עיר פולטים: ר ר"ל מואב לא סכ' להודיענו כמה שלמה האמיס לפניה ישבו כם וגו', ומתוך אהם סבור כו' לניחם ס' אומות שנחמו להכרהס חמד ססס נקרהס רפאים א"כ סכור אהם שזו רפאים ר"ל עס שיבש שם אמים או רפאים סס שתינו לכרהסס אבל לא תפלה על דעתך כך ומפניה יוסיך לפי שתינו רפאים יבשו כם לפניהם אבל לא זו היא כי אותן רפאים ר"ל שישבו בו ככר סורשתי מפני בני נוע והאשבתים בני נוע תחלהס ויבין דלווה ארץ רפאים היא לגם נקרהס רפאים ומפניה דרפאים סיוו נהשבים אותם אמים ויבין נקרהס רפאים סיוו דנקלהס אמים ומפניהס כענקים סנקדלים רפאים ע"ש כו' שיהו סלמיים יא שרלס אותם יקום מתהפוסת מ"ה נקלהס אמים

דעת זקנים מבעלי התוספות

יהצבו אף הם סביוסו ומשנים בני אדם שהיו ארץ רפאים ואינם כן כי המואבים יקראו להם אמים שהיאם מוסלת על הכרית ואין להם דין כאלהם. ויעשונו כחיי ארץ רפאים תחשב גם סיה כלימור אף סיה סבורים סיו בני אדם שהיו ארץ רפאים ואינם כן כ"ל העמונים יקראו להם זמזמים: עס סהיו דבני האשבתים ומחבולות. וכל אלו עס כר וגדלו וכס כענקים, וכסי שבחמו בתתמסס וגבורתמסס סיו מודיעים כענקים יא סהשמידס ומפניהס ביד השמים מהם. אבל סודר סאומות שלל סיס להם לישראל שום עמנים על פירלס לא הולכין לסוסיס:

(ס) כל תנח את מואב. על אומות הללו עשיר עומן ומואב סולכך סקבים להסודר את ישרלס סהיו סבורים לכרהסס בדין. עשיר כשמוקמות הכרהס קורס ארסו: סיו וסיו נתן סקב"ס לישל אל כירוסס ולכך כחיי וכעשיר ישבו סבורים לפניהס אין עקב שםס סיו ואינם משעשה עממין. וסל סקבי לסו סיו כמו ססל"ל ססס מריחון מלס סלחן כחיוס וקמס מדעיס סיון סהיו סמסן סקב"ס לישלל וכן כמעמון ומואב סיו סבורים שהם ארץ רפאים זמסן סקב"ס ללכרהסס לכחית סל סקבי וסל סקביזו וגו' וסל סהיו וסל סהיוזו וסל סרפס"ס וכן כחיי כעמוס רפאים

משלי חכמים

אֵל תִּצַר אֶת מוֹאָב וְגו'. דער זלקס שרייבס למשאל ראובן האם גינאגמס צו שמעון בארץ מיר געלס אויף פייגע תבואה וואס איך האב אין פעלד, עס וועס קענען דיא צייט וואס איך וועל אפ שניידן דיא תבואה און פועל וועל איך דיר געבן תבואה פאר דיין געלס, און שמעון האם אייה געצאנגט דאס געלס, ראובן האם אפ געשניטען דיא תבואה פון זיין פעלד און האם זיין ארביין גענומען אין שפייכלער, אז זי געקענען צושאן פון ארבעט און דאס זענען אנדערע דעם שפייכלער און דער שפייכלער דיין דיר תבואה זענען פארברענט גינארטן, אויף מארגן איין געקענען דער מלכה צוה ליה גיב סיה סיון חוב, האם דער ליה גינאגמס צום מלכה געקסין איז קייר מיינען אזוי אפצוה ארבעט תבואה זענען פארברענט גינארטן גייטס פיינסו שוין געקסען פאנגען דיין חוב צווא פארי געקסערין מיינע צירוח און אגלן ארועק געקען פון מיר, אזוי האם הרב"ה גינאגמס צו משה געקסין האם מואב געמאס אצרה אפציער איז ארויס געצאנגען פון חשבון און האם פארברענט די רינדקענט שטאם פון מואב ווי עס שפייטס אין פסוק במדבר כא כהו און זיימיס וויקסער פונדקערין ויער צרה און ארועק געקען בייא זיין ויער לאנד אזוי דארף מען גיט סאיהן ודאס איז אמוסר און אפערנאג פאר מלךמשיחין. איה אשכח איין וואס

האם גינאגמס צו מיר אל תצור את מואב דו זאלסט גיט בליידדיגען מואב ואל תתנחרי בם מלחמה און דו זאלסט גיט ריידיגן אין זיין אמלקהקה זי נוארומס איך וועל גיט געבן צו דיר פאריז פון זיין לאנד איין ארבע פי לבני לוט נוארומס צו דיא קינדער פון לוט גמתי האב איך גיגעבן דיא מדינה ער פאר א ירושה:
 (ו) האמיס די אוקה אמים לפנים זענען פריער דרייען גינעקסין פלומר דוא מיינקסט דאס איז דאס לאנד פון דיא רפאים וואס איך האב גיגעבן זי און אברקסס ווייל די רפאים וואס זערין גערופין רפאים זענען דארטין פריגער גינעקסין אפער געט איז גיט דאס לאנד נאר דאס זענען דיא רפאים וואס איך האב פארברען פאר דיא קינדער פון לוט און איך האב באזעצט אויף זייער ארם עס גיול דאס פאלק פון די אמים איז אנרויס פאלק ויב און ער איז פיל און הויך אזוי וויא די רינען: (יא) רפאים די

מחשבוני אף אינו
 פגורא ומאבאי קרו
 להו אמתני: ובשעיר
 יתיבו חוראי מלקדמין
 ובני עשו תריבונן
 ושיצאונו מן קדמיהון
 ויתיבו באתרהון כמא
 די עבד ישראל לארע
 ירותיה די יתב יי להו:
 יי קען קומו ועברו לכו
 ית נחלא דרד ועברא
 ית נחלא דרד: יי ויימא
 די הרבא מרקם גיאה
 עד די עברא ית נחלא
 דרד תלתין ותמני שנין
 עד דספ קל דרא גברי
 קנימי קרבא מנו

והמאבים יקראו להם אמים :
 ובשעיר ישבו החרים לפנים
 ובני עשו יירשום וישמידום
 מפניהם וישבו תחתם כאשר
 עשה ישראל לארץ ירשתו אשר
 נתן יהוה להם: עתה קמו ועברו
 לכם את נחל זרד ונעבר את נחל
 זרד: והימים אשר הקבנו ומקדש
 ברנע עד אשר עברנו את נחל
 זרד שלשים ושמונה שנה עד תם
 כל הדור אנשי המלהמה מקרב

רשב"ם

מרגלים שלשים ושמונה שנה, כי בשנה שניה שלח
 מרגלים: אנשי המלחמה. בני עשרים שנה יוצאי צבא,
 ואני הצעיר אומר אנשי המלחמה היו אותם שנאמר
 בהם ויעמילו לעלות אל ראש ההר כמו שאמר ותחננו
 איש את כלי מלחמתו. וכמה אמר להם לא תעלו
 ולא תלחמו. וכן כיוושה היא אומר כי ארכעים שנה
 שפתי חכמים

מונות סיפק ערכן בלא כסף ובלא מחיר ובמקום ששצאת
 ליקח הספיק לך לקנות: (וב) כאשר עשה ישראל.
 וגם כתב משה להודיע לישראל שלא יראנו כלום.
 אם לאמות הללו נתן נחלה לכבוד אבותינו כל שכן
 שיקיים לישראל לחת להם נחלה עמים שנשבע לאבותו:
 (יד) והימים אשר הלבנו מקדש ברנע. במקום שילוח
 רש"י

מ"ט למתם כו' כך מפסד רש"י מכוון על קרא: על שכל הדברים
 לו הווה כלומר נתתי בהם כח על שהיו מורישים אותם
 משלי חכמים

מתרפות: אמים. פ"ט שמימותם מועלת על הנריות וכן
 בשעיר יטבו המורים ונתתם לבני עשו: (יב) יירשום
 פירוש תלורת אלהים

חקב"ה האם גינאנס צוא משה ער ואל גימ מלקחה תאלפין
 מימ מאב, צווייא מענאשנין זנענן אמאהל אריון נעקסען אין
 אנאסרתיו אונ האבין דארט געארטם געקסיען האם איינר
 אנגערהיבן היידן שלעקטע הייד אונ פלוקען דעם בעל הבית
 האם זיין חכר צוא איהם גינאנס דוא דארפטס דא בייא דעם
 בעל הבית נעקסיען אונ זיך אפריהען פון וועג אונ דו פלוקט
 איהם אזוי האם גינאנס חקב"ה צו משה דא אין מאב דארף
 זיין ביי דער אונ דא דארפטס נעקסיען ביי תלעית בתים
 ויילקטס מיט מאב מלקחה תאלפין, גיין דאס פאר פען גימ

אוקה פון אמים ווערין אויך גערופען רפאים
 בעקס אזוי וויא דיא ריען ווערין גערופען רפאים
 והמאבים אונ די אוקה פון די מאבאים יקראו רופען
 זיי אמים. רש"י שרייבט פאר וואס האם מען זיי
 גערופען אמים ווארום אמים איז מיינטש פארקט
 ווארום אימליקער האם זיך פאר זיי גינארקמען:
 (ע) ובשעיר אונ אין שעיר זענען דיא אוקה חורים
 פריער גינעקען זיבן עשו אונ דיא קינדער עשו
 האבין זייא פאר טריקען וישמידים אונ האבין זייא
 האבין זיך פנעצט אויף זייער ארם פאטער אזוי וויא דיא ישראל האבין גינאן גאנץ צו דעם לאנד פון
 זיין ירושה אויף וואס האם גינעקען צו זייא אונ האבין פאר טריקען די אומות וואס זיי האבין
 דארטען פריער גינאנט אזוי האבין די קינדער פון עשו פאר טריקען דעם חורי וואס, ער האם פריער
 גינאנט אין דעם לאנד וואס האם גינעקען צו זייא פאר ארלושה: (יג) עשה אצונך שמיים אויף
 אונ גייט אריבער את נחל זרד דעם מייך וואס הייקט זרד ונעברו אונ מיר זענען איבער גיפארין דעם מייך
 זרד: (יד) והימים אונ דיא מעג וואס מיר זענען גינאנען פון קדש ברנע עד אשר ביי מיר זענען
 איבער גיפארען את נחל זרד דעם מייך זרד שלשים האם גינעקען האם אנט דרייסיג יאהר עד מים ביו
 עס האם זיך אויס גילאנט דער גאנצער דור אנשי המלחמה דיא מענאשנין וואס מען האם זייא

הַמַּחֲנֶה בְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם :
וְגַם יִדְּ-יְהוָה הִיְתָה בָּם דְּהֶם :
מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תַּמָּם :
כְּאֲשֶׁר-תָּמוּ כִּרְ-אֲנָשֵׁי הַמַּלְחָמָה
לְמוֹת מִקֶּרֶב הָעַם : ׀ ׀ וַיִּדְבֵּר יְהוָה
אֵלָי לֵאמֹר : ׀ ׀ אַתָּה עֵבֶר הַיּוֹם אֶת-

מִשְׁרִיתָא בְּמָא דִּי קִים
 יי דְּהוּן : ׀ ׀ וְאִתְּמָא מִן
 קִדְּם יי הַיּוֹת בְּהוּן
 לְשִׁי צִיּוֹת הוּן מְנוּ
 מִשְׁרִיתָא עַד דְּשְׁלִימוּ :
 ׀ ׀ וְהוּהּ בְּדִ שְׁלִימוּ כֵּל
 נְבָרִי מְגִיחֵי קִרְבָּא לְמַמְתָּ
 מְנוּ עֵמָא : ׀ ׀ וְכִלִּיל יי
 עֵמִי לְמִיָּר : ׀ ׀ אִתְּ עֵבֶר
 יוֹמָא דִּין ית תְּחוּם מוֹאֵב

ת"א ויסי כלמר סמו כל אנשי המלחמה פנימם ל כ"ב קהל וידבר ה' אלי כס וסס : רשב"ם

אלכו בני ישראל כמדבר על עם כל הגוי אנשי המלחמה היוצאים מצרים אשר לא שמעו בקול ה' אשר נשבע ה' להם לכלתי הראותם את הארץ אשר וגו' ולפיכך קורא אותם אנשי המלחמה ואנו אומר אנשי מלחמה רש"י

והולכים : (טו) היתה במ. להמר ולהומם כחוד מ' שנה שלא יגרמו לכניסה עוד להטבכת ת כמדוכ : (טז) ויהי כאשר תמו וגו' . וידבר ה' אלי וגו' . אלכל משלוח המרגלים עד לחן לא נאמר כס' (זו) וידבר א' אלל ויאמר ללמדך שכל ל"ח שנה שהיו ישראל נוטים לא כתייחד עמו הדבור כל' חכה פנים אל פנים הדעת ללמדך שאין השכינה שורה על הבנינים אלל כשכיל ישראל : אנשי המלחמה . מכן כ' שנה היואלים נכאס' (יח) אהה

הסי' עמיד נוסל כס ל' עמיד ועכר לכל מואם דכניס שטיין אלל לפ' כסס כלל שירי ויכרס נכרס מן הממסכס . כרל"ס : ת דכל און שהקר מסן קיזס לא כלל כניסס לנכין : א ס"ס לא נאמר ויכרס לא חכס כ"ל נאמר ויכרס אלי כע"ס הכס אלל ויכרס פוסם שטיין ל' חכה . מלאמ' כסס מסריון . ור"ח וכל כפרסס כסעלקר פרס"י מנ ססוק ופרכר מליס סוס' ל' עו ולמו' ל' חכיס . וי"ל דכ"ע דכסוי ויכרס כ' סס סויה סוס' ודכר ס' סויה סוס' וס' סוס' סז סוס' ויכרס סויה סוס' ודכר ס' ס' ולמניו נכרסס ויחמכ ה' פ"י סלח כעו ויחמכ ה' לם שטריוס פ"י סלח וכעו ויחמכ סני מוסקין יסרו וגו' וכעו ויחמכ ליוסמר סיס סלח סוכ' מולס

פירוש לתורת אלהים

גיציילמ צו דער מלחמה דאס הייטס פון אנעלעקע וואס זענען אלס צונווארציג יאהר אונד העקער פאקב המחנה פון צווישען דער מכה באשר אזוי וויא גאט דאס גיטוארין צו ויי אז ויי זאלין אויס שטארבין אין דער קרבר : (טו) וגם אונד אויך דער שלאק פון גאט איז גיווען אין ויי לחסם צו פאר טיליגען ויי פון דער סחנה עד תמס ביו וייא האבין ויה אויס גילאמס פלוקר דאס האם גיאילמ ער זאל ויא פאר טיליגען אין ד' פארציג יאהר פרי ויי זאלין גימ גורם ויין צו ויערע קינדער נאך אז ויין אין דער סרבר : (טז) ויהי אונד עס איז גיווען אז עס האם ויה אויס גילאמס כל אנשי אלע קונעשין פון דא גיציילמע צו דער מלחמה למה צו שטארבין פון דעס פאלק : (יז) וידבר יי האם גאט צו מיר גירעם לאמר אזוי צו זאמן : (יח) אההוד וועקסס היינט איבער

משלי חכמים

סאחן . נאך אפעס איז וואס הקב"ה האם גיזאמס צוא משה פון זאל גימ מלחמה האלפין מיס מואב , ל'ש'ל אין אשקאס האם אמהל גיעלעם ברזים , ויא מעקשין פון שפאם האבין געשייגען צום אלץסין און שפאם וועגן ברזים געווען געען געזאנגען צווייא בעקערס אונד האבין גירערס דאס געשייט האם געזאמס איינער צום אנדערין בייא נאכס אין דער שטייל וועלן מיר פאקין ברזים און מיר וועלן אין דער פריה צוויס פראבין ויא ברזים אין נאס צוא פארקויפן , בייא נאכס האבין ויא בעקערס גימאהלן מבוואה אונד ויי ויי האבין שוין געמאס די מטהל אונד האבין גיזואלס קעקשין די פייג איז פארלאשן געווארן די ליבם האבין וייא גימ גיעהן ווי אפצושיידן ויא מעהל פון די קלייען , אונד ויא האבין גיעהן געקעשין ויא פייג אונד געזאקט , איז די ברזים גיעהן געמישט מעהל מיס קלייען , אין דער פריה האבין וייא צוויס גיטראבין ויא ברזים אין וואס צו פארקויפן , דער אלץסע פון שפאם האם גיעהן די ברזים און געלייען מיס קלייען האם ער שפאמס צו ויא בעקערס איהר זענס ווערס מען זאל אייך אפהאקן ויא קעס אונד פראבין ווייזן אין שפאם אלע זאלין טורא האבין אונד זאלין גימ פאקין אנעלעקע ברזים , גאר ווייל איהר האם גימ בעקענס

ברזים ביו סאן נוארוס אלע קונעשין זענען גינגעריג אונד האם איהר געמינס צוא סאחן אסובה ויא מעקשין דריבער שיינק איך אייך אייער שפאס , דאס ועלביגע איז גיעהן בייא די סעקסער פון לוס נאכדעס ון די פיר שפעס סדום עטרה צדמה צוויס זענען פארלענד גיזוארין האבין וייא געמינס עס איז שוין קיין מעקש צו איך דער וועלט , האבין וייא גיזואלס צוריק אויפגעשעלן אועלעס , אונד ווייל וייא האבין קיין אנדער סעקשש געהאס גאר ויער פאסער האבין וייא מנה גיעהן מיס ויער פאסער , גאר עס זאלין ווערן צוריק מעקשש אין איך דער וועלט . האם הקב"ה גיזאמס ווערס זענען ויא סעקסער פון מואב מען זאל וייא פארלענדן מיס ויערע קינדער , גאר ווייל ויא האבין אפער האם גימ גימאהל וועגן ויער פאנה גאר די וועלט זאל צוריק פול ווערן מיס מעקשש , דריבער זענען וייא גימ ויטקראפס גיזוארין דריבער זאגס דער פוסק אל קצר את מואב זאלקס גימ מלחמה האלפין מיס מואב :

גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עַר : י' וְקִרְבַּת מוֹד
 בְּנֵי עַמּוֹן אֶרֶץ־תַּצְרוֹם וְאֶרֶץ־תַּתְנֹר
 בָּם כִּי לֹא־אֵתֶן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן
 לָךְ יְרֵשָׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ
 יְרֵשָׁה : כ' אֶרֶץ־רְפָאִים תַּחֲשֹׁב אֶף־
 הוּא רְפָאִים יִשְׁבוּ־בָהּ לְפָנַי
 וְהַעֲמַנִּים יִקְרְאוּ קָהָם וּמִזְמוּנִים :
 כ"א עַם גְּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים
 וַיִּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשָׁם
 וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם : כ"ב כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
 לְבְנֵי עֶשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי אֲשֶׁר
 הַשְּׂמִיד אֶת־הַתּוֹרֵי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשָׁם
 וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה :

ית לחית : י' ונתתקריב
 לקביל בני עמון לא
 תצור עליהון ולא תתנרי
 למעבד עמהון קרב ארבי
 לא אתן מארע בני עמון
 לך ויהא ארבי לבני לוט
 יהביתה יהותא : ב ארע
 גבריא מתחשבא אף
 היא גברין ותיבו בה
 מלקדמין ועמונאי קרן
 להון חשבני : כא עם רב
 וסני ותקריב בגבריא
 ושיעיון יי קו גדמיהון
 ותריביון ויתיבו
 באתרהון : כב כמא די
 עבד לבני עשו דיתבון
 בשעיר די שיעי ית
 חוראי קו גדמיהון
 ותריביון ויתיבו
 באתרהון עד יומא הדין
 ת"א 36 מלכס ואל חמנר כפ . וזיר
 כג כ"ק גח סוכיוס י"א :

רשב"ם

שם את תתתי ואת הפרוי ואת הרפאים, אף הוא נחשב
 כרפאים ואעפ"כ נפלו לפנייהם ונצחיהם כל שכן שאתם
 תירשון: תחשב, אבל לא נקראת ארץ רפאים כי אם
 מסלכת עוב בששן שכתוב בה כבנינו ההוא יקרא ארץ

הראשונה בשנה שנית בשנה ששית (א) כי
 לבני לוט . כשיביל שיהיה קרובו של אברהם וכל שכן
 אתם שבני אברהם : אתם : (ב) ארץ רפאים תחשב אף
 הוא . כמו רפאים שיתן לאברהם בין הבתרים שכתוב
 (*) וזויל יל סכבנחמו .

שפתי חכמים

לפסוקי לי וידבר הוא דברי של חכים פה פס כדכתיב פה 36
 פס אדכר בו אפי"ט כנכתיב אכר סוף לי קטש לגבי מטס סוף לי

עובר היום את גבול מואב וקרבת מול בני עמון
 וגו' . מכאן שרץ עמון ללד לפון : (כ) ארץ רפאים
 תחשב . ארץ רפאים נחשבת אף היא למי שהרפאים

פירוש לתורת אלהים

גירוסין ומזומים: (כא) עם גדול דאם איז אנרוים פאלק
 יבכאונ פיל אונ הוי"ה נוי די ריענן גשמיים גאמ האט
 זיי גימאכט פארטיליגען מפניהם פאר זייא ברומר
 פון די בגי לומ ויידרס אונ זיי האבין פאר מריקען
 זיי אונ זיי האבין זיה באנעצט אויף זייער ארץ:
 (כב) כפאר אזוי וויא גאמ האט גיטאן צו די קינדער
 פון עשו וישבים וואס זיי ויצין אין שעיר אשר וואס
 ער האט גימאכט פאר טייליגען דעם חורי מפניהם
 פאר זיי ויידרס אונ דיא בגי עשו האבין זייא פאר
 מריקען גשמי אונ זיי האבין זיה באנעצט אויף זייער
 ארץ פון דעם חורי עד היום כיו דעם סאנ אזוי האט
 ער גימאכט פאר טייליגען די ומזומים פאר די בגי
 לומ אונ נאך דעם האבין די בגי לומ זיה באנעצט

קארין את נבול מואב דעם גרענעץ פון מואב את ער
 דאם לאנד ער : (א) וקרבת אונ דו נועמט גרענעצן
 מיל בגי אנגעקעגן דיא קינדער פון עמון אל תצורם
 ואלקט גיט באלעקערין זיי ואל תתן אונ דו ואלקט
 דיה קיט זיי גיט בייצין כי לא אתן ווארום איה וועל
 גיט געבין מארץ פון דעם לאנד פון עמון לך וירשה צו
 דיר פאר איין ארץ כי ווארום צו דיא קינדער פון
 לומ נתתי האב איה דאם גרעבין פאר אירושא:
 (כ) ארץ דאם לאנד פון עמון ווערט אויף גרעקנימ
 פאר דעם לאנד פון דיא רפאים רפאים ווארום דיא
 רפאים נעגען דארטין מריקער גרעסין אבער עם איז
 גיט דאם לאנד פון די רפאים וואס איה האב גי-
 געבין צו אקרקס וקיימנים אונ די עמונים האבין זיי

אונקלוס

כג ועוצו ד'תבין בדפח
 עד עזה קפו מקאי
 דנקו מקפומקאי
 שיעיאונון נ'יתבו
 באתרונן: כד קומו
 מולו ועברו ית נחלא
 דארנן חזי דמסרית
 בידד ית סיוון מלכא
 דחשבון אמוראה וית
 ארעיה שרי לתרבותיה
 ותחנבי למעבד עמיה
 קרב: כה יקא תדון

כג והעוים הישבים בחצרים עדי
 עזה פפתרים היצאים מכפתר
 השמידם וישבו תחתם: כד קומו
 פעו ועברו את נחל ארנן ראה
 נתתי בידך את סיוון מלך חשבון
 האמרי ואת ארצו החל רש
 והתגר בו מקחמה: כה היום הזה

ת"א וסמיס. מולין כ:

רש"ב

בעל השורים

כיעוד: (כד) רלס נחמי בידך לח סימון. מלמד ססלסו ער
 של סימון וידו כפוסם: סחל. ד' ב' סלל, ואידך סחל וכלס
 וגלות סחל סוס סחל רש סחל וכלס ססיו סעכס סממין סגול'
 כסס לל סחיס כל נעסס וגלות סחל סמלי סרמו למסס סגולס.
 ס"ג כמו דכחי סכס סחל רש סף סחס נמי סכיב ירעו סלס
 ע"ג סכס. וכדלסס סכססוסל כל ססמיס סעכס סק"ס סכדכ
 עמידין לסעסות סליון: (כס) סיוס סוס. רמו סיפסוד לו סעסס
 ססולס סעכסס ונכמו סיסרס לסמיד עכסול.

רש"י

(כג) והעוים הישבים בחצרים וגו'. (מולין ס) עוים
 מפלשתיים הם שעמם הם (הכחשים כס') יהושע שלאמר
 (יהושע יג) חמשת סרני פלשתיים הם העוים והאשדודי
 הם חמשת סרני פלשתיים הם העוים והאשדודי מידם

רפאים כלומר הוא רפאים שנאמר בין הכתרים ולכך
 ידשו ישראל: (כג) בפרק אלו שופות בנמרא העוים
 סתמין באו ולס' נקראו עוים שעיוו את מקום. ר"א
 שאיוו לאלהות הרבה ואל"ף מתחלפת בע"ן. ר"א שכל
 הוואה אותם אוהותו עוית, מירוש הולח ששמו עוית.
 וכבראשית רבה עוים שחצרו* את העולם והוצרו מן
 (*) "ל כל עולו ססולס, וסעלדו וכו' וכו' ססריכו

שבעת חבמים

כיסס כמו שאלמ סק"ס לא כן סכדי ססס וגו'. מ"ין כנמלס
 דספתיס (ד' 3): ב' ללוט למלן סלך סמוכר קומו סמו וסכרו
 וגו' סלרל לסעסס סמנו ססוס לספסוריס סעמירו ספסוס וסכו
 והסלקולגו והגתו והסקרנו העוים ומפני הסכועה סעכסב ב' אכרסס לסכומלך לא יכלו ישראל להוציא ארלס מידם

דעת וקנים מבעלי התוספות

חוששן לישב כעמי חומס לפי ססיו נכודיס ולכן ספסוס סלס
 מנלכס עונ כדכחי ססוס סקלל לכן ספסוס סלס סעכס לסלכסס
 סכיסס כלו ורשו סוסס. סלל לכן מולס סעללו מן סלסיס ססס

דעת וקנים מבעלי התוספות
 חוששן לישב כעמי חומס לפי ססיו נכודיס ולכן ספסוס סלס
 מנלכס עונ כדכחי ססוס סקלל לכן ספסוס סלס סעכס לסלכסס
 סכיסס כלו ורשו סוסס. סלל לכן מולס סעללו מן סלסיס ססס

פרוש לתורה אלהים

אויף דעם ארם פון די ג'מזוקים: (כג) והעוים אונ די
 אויפה פון עוים וואס זענען פון די פלשתיים הישבים
 בחצרים וואס זיי ניצין אין חצרים עד כיו עזה האבין
 די ישראל כיו אהער גיט גיקאנט אנועק געקען
 דאס לאנד פון זיי סחיקת דער שכוועה פון אכרסס
 וואס ער האט גישנוארן צו אבימלך דער קניג פון
 פלשתיים ער זאל מיט זייא קיין סחיקת האלמין
 האב אויף גאט אויף זייא גיבראכט דיא פפתורים
 תיציאם כפפתור וואס זענען ארויס גינאנגען פון דער
 שקאט פפתור השמידים אונ זיי האבין פארטלינגען
 דיא עוים וגשבו חתם אונ דיא פפתורים האבין זיך
 באזעצט אויף זייער ארם גיהער שוין דאס לאנד צו
 די פפתורים אונ היינט קענט איהר שוין בייא די
 פפתורים דאס לאנד אנועק געקען: (כד) קיבו סס
 שמיים אויף אונ ציקה וקברי אונ פארט אויבער דעם
 טייד ארנן ראה זעה איך האב גיגענין אין דיין
 האנד דעם סלך פון חשבון דער אמורי ואת ארצו אונ
 זיין לאנד החל רש הייב אן צו פאר טרייבין והתגר בו
 מלחמה אונ רייץ אן אין זיי אמלקמה: (כה) היום תחת

כד) החל רש והתגר בו מלחמה וגו'. הקב"ה האם גיקאנט
 צוה משה זעה אין דיין האנד האב איך גיגענין
 דעם סלך פון דיין דוא ונעם אנגיבין איהם גרשנו אונ זאלסם
 פאכין מיט איהם מלחמה, איך דאך זאגיא פריער דארף
 דאך זיין דיא מלחמה נאכדעם ונעם ער גרשנו זיין לאנד, נאר
 הקב"ה האם גילערניעם צו משה וויא אוי ער ונעם גרשנו ריא
 לאנד גיין סיחו, ער זאל פאכין מיט איהם אמלקמה, אונ אוי
 זאנט דער פסוק החל רש, די וניעם אנגיבין גרשנו רי לאנד
 פון סיחו וויא אוי ונעם קענען צו ריא וירעה, וך דר בו
 מלחמה, דוא זאלסם איהם אנגיבין צו זאל פאכין מיט רי
 אמלקמה, ונעם ער זאלסם מיט איהם ונעם זענען זיין
 לאנד, נאר וויא אוי האם משה אויפגערייזט סיחו צו ריא
 מלחמה זאנט דער פסוק גרשנו ער זאלסם ער זען וגו'
 ונעם זאנט וגו' משה האם געלשקט זאנט צוה סיחו איך ונעל
 דורך גיין ריין לאנד ריא מלחמה מיט פארקויפן עסינוונאר אונ
 ונאסער פאר געלס, אוי וויא דיא קינדער פון זען אונ דיא
 מואבים האבין גיטארן אונ סיחו ונעם הערן דעם נאקען פון
 זען אונ די מואבים ונעם ער זיך דערמאנען צו זייא האבין
 גיט גילאום דיא יידן גיין דורך זיין לאנד ונעם ער אויף גיט
 לאיין די יידן גיין דורך זיין לאנד, ונעם ער ארויס גיין צוה
 אמלקמה אויף די יידן ונעם ער פאלן אין די מלחמה אונ
 דיא יידן וועלן גרשנו זיין לאנד, אונ אוי איט סאקי גינען
 דער סוף עין סיחו:

אֶחָד תֵּת פְּחֻדָּךְ וַיִּרְאַתְךָ עַל־פְּנֵי
 הַעַמִּים תַּחַת פְּחֻדֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר
 יִשְׁמְעוּן שִׁמְעוּךָ וַיִּרְגְּזוּ וַחֲלוּ מִפְּנֶיךָ :
 וַאֲשַׁלַּח מַלְאָכִים מִמֶּדְבַר קְדְמוֹת
 אֶרֶץ־סִיחֹן מִקֵּד הַשִּׁבּוֹן דְּבָרֵי שְׁלוֹם
 לֵאמֹר :^כ אֶעֱבְרָה בְּאַרְצְךָ בְּדֶרֶךְ
 בְּדֶרֶךְ אֶקֶד לֹא אֶסּוּר יָמִין וְשְׂמֹאלוֹ :

אשרי לכתן ועשך
 ותחלתה על אפי עממיא
 די תחות כל שמיא די
 ישמעון שמעך ויועון
 ויתברון מן קדמך :
 כו ושל חית אנדרין
 ממדבר קדמות לת
 סיחון מלקא דהשבון
 פתנמי שלם למימד :
 כו אעבר בארעה
 באורקה באורקה אזיל
 לא אסמי לי מינא

ת"א חלל תת . חמנים ל : אשר ישמעון . חמנים פ"ו כס : ממדבר קדמות . טבת פט : רשב"ם

העולם וגרם לעולם שיצוד הח"ר עוה עוה אשימנה.
 ר' אליעזר בר' שמעון אומר שחיו כקיאון בעפרות
 כנחש בכלילא צווחין לדוויא עוויא : כפתורים חיוציאים
 הקב"ה ינחילכם את אשר ישבע לאבותיכם : (כד) וההגר
 שפתי חכמים
 מחסם משום זס קומו וסעון ומתכן מפני הכנסת וגו' : ג דכתי'
 טבת החל תת וגו' וכתיב חמני נבי ייטעש כיום תה וגו' מש הכס
 פמסד האה אף סכל ממסד חמס : ד דלכ"ג מלי קדמות
 ומ"ט פ' מל' ג' שלג לזוי פמקוס וכו' פמטע סכירל' יום
 דכוי פקרב' אל עיר וקרב' מלס פלמס כמלמס דמס חכמו
 מדכר : ה לפרוס כלשון קמס לעס חכס סמס קדמות דמס
 סרכס דכויס קדמות גלמס וסס לו לפמס ולא לפמס לכן
 פי' ד"א וכו' ונפי סמס סמכין נמי קמס למס אגס ממדכר
 ככלמס אי קאי על סמכוס ניהל דמס כתימס סיס כמדכר מלס
 פי קאי ספסכ"ס למס נקס ממדכר לכן לרין לחמי טעמיס :

סמסמס קמל סיס : סוס חלל : כנימ' חמס : סמל . ג' . דין .
 ויודך סמל גזלן . ויודך ולא סמל אה סס קדמי . וסי מדכשו
 סמסד סמס למס כמס סמס סמסד ליסוסמ . ומל' דלויי כמטימס
 סמפמור סמטימס וישבו חמסם . אף אתם דרעון כי
 רש"י

כרק א' ולסרוף את המזריים מלל שלחתי מן המדבר אל
 כבעלי החוספות
 לא קרלו לטלום שאין קולקין שלום לכבשם עממיס . ד"ל ממדכר
 קדמי' דמקמי' של מלס למדתי ססי' לו לכרוג מלרי' גיד וסע"כ
 שלח את מלס וסמכר לקרוח אל פמסד שלום וסמל לו שלח עמי
 ויטכני . וגס כבמס מקן סוכה סיס גלוי לפני הקב"ס שאין
 בני עמי וכני ישמטל רוניס לקבל סמכוס וסס"כ קרלס סקב"ס
 לקבל סמלמס ורמס שמיס למו סופיע סמס פלרין לכן וסלס"ס
 מלמסיס וגו' דכוי שלום למכר . וסמרו כו"ל סמי' סגליות שלח
 חמס של שלום עממס מלס וסמס של חלמס : מלס וסמל . סמכ

והנחתי עליהם כפתורים והשמירום וישבו מחסם וככשו
 אתם מותרים לקחתה מידם : (כה) תחת כל השמים.
 (תענית כ וכו' זה) למד סממלס ד חמה למסע כיוס
 למלמס עוג (ס"א סיחון) ויודע דכר תחת כל השמים :
 (כו) ממדבר קדמות . חמ"ט שלג לזוי פמקוס ד לקרס
 לפיחון לטלום למדתי ממדכר סיני מן חמורה סקדמה
 לפולס ככמס הקב"ה ליחנה ליסרלל חור חותה על עמי
 ויסקעמל וגלוי לפני וסל יקבלה וסעמ"כ פתח להס
 שלום אף חמי קדמתי את סיחון כדכרי שלום . ד"ל ממדכר
 קדמות ממך למדתי ה סקדמת לעולס יכול היית לטלוה
 דעת וקניס כבעלי החוספות

גיווען אייךער דיא וועלט איז באשאפען גינוארען
 נוארום אז הקב"ה איז געקומען געבין דיא תורה
 צו די ישראל איז ער פרייער גינאנגען צו די עובדי
 פוקבים צו זאגין זייא אז זייא זאלין מקבל זיין די
 תורה אפילו עס איז דאך בייא השי' גינוען געוויס
 אז זיין וועלן פנזאי ניט וועלן מקבל זיין די תורה
 האט ער פאך'ס ד'ס עוהיזיגן צו שמועסן מיט זייא
 מיט שלום פרום האב איה אויך אן גינזיגין מיט
 סיחון מיט שלום לטמ די ש'הים זאלין צו איהם
 אזייא זאגין : (כו) אעברה בארעה איה וועל גיין דירך
 ביין לאנד בדרך בדרך אלז איה וועל זיין אויף דעם
 גלייךען וועג לא אסור איה וועל ניט אס גערין
 זיין ושמאל אין דער רעכטער אונ אין דער לינקער

גדולים כפמקוס וכפמסיס אינו אמוס פלמסי סנכמי' סלכמס כי
 סמטימס קללו סס חמסיס וגס לכן בני עמון סמקמו מן סמזמיס
 לכו סיא נמי' חורו פמסיס כי סממסיס יקרלו לסס גנומיס ולה
 נקרלו פמסיס כי אס מפני סממסיס יסלו כס : (כו) ממדכר
 קדמות . מן סמקוס סמיס מדכר קודס סמטימל לסס סקב"ס
 סמסיס מן סמלס לכן קימסו מדכר קדמות לפי סמקוס סיס מדיכר
 וסמס סוא גנומי' מיס . ונפי כביז לכן סיחון סממס משל עמון
 ויטוב כקרו לסס לטלום . חלל לעוג ססי' עממיס סלרין כפמסיס

פירוש לתורת אלהים
 דעם טאג אהי תת וועל איה אנהייגען געבין פחד
 ויראה דיין אנקסט אונ דיין פארקט על אויף דיא
 פעלקער פחת וואס זייא זענען אנקמער נאר דעם
 נאנגען היקעל אשר וואס זייא וועלן גערין דיין
 נאמען ורגו אונ זייא וועלן ציטערין אונ וועלן
 זיך פארקמין פאר דיר : (כו) ונאשח אונ איה האב
 געשיקט פלאכים שלוחים פון דער מדבר קדמות צו
 סיחון דער מדבר פון השבון מיט רייד פון שלום :
 רשי שרייבט קדמות איז מיימש פרייער אונ אזוי
 האט מייקשה יזאנט חממטע איז מיימש פרייער אונ אזוי
 ניט גיממין איה זאל אנהייגען מיט סיחון מיט
 שלום האב איה אס גילעריקט פון דער מדבר סיני
 פון דער תורה וואס זיא איז בייא הקב"ה פרייער

אונקלוס

וְלִשְׁמֵאלָא : כח עבדא
 בְּכִסְפָּא תִּזְבִּין לִי וְאִיכֹל
 וּמִיָּא בְּכִסְפָּא תִּתֵּן לִי
 וְאִשְׁתִּי דְחֹד אַעֲבֵר
 בְּרַגְלֵי : כספא די עבדו
 לִי בְּנִי עֲשׂוּ דִיתְבִּין
 קְשִׁיעִיר וּמִזְאֲבָאֵי דִיתְבִּין
 בְּלִחִית עַד דִּי אַעֲבֵר ית
 יִרְדָּנָא לְאַרְעָא דִּי יִי
 אֶלְהֵנָּא יִתִּיב לְנָא :
 ל וְלָא אָבָא סִיחֹן מִלְּקָא
 דְחִשְׁבֹּן לְמִשְׁבַּקְנָא
 לְמַעֲבַר בְּתַחוּמֵיהָ אֲרִי
 אֲקִשִׁי יִי אֶלְהֵךְ ית רוחיה
 וְאַתְקִית ית לְבִיהָ בְּדִיל
 לְמַסְכְּרֵיהָ בִידֵךְ פְּיוּמָא
 הַדִּין : לא וְאָמַר יִי לִי
 חַוִּי דְשָׁרִיתִי לְמַסָּר
 קִדְמָךְ ית סִיחֹן וְיִת
 אֲרַעִיהָ שָׁרִי לְתַרְכּוּתֵיהָ
 לְמִירַת ית אֲרַעִיהָ :
 ת"א אכל כסף. מ"ו ט :

כח אֶכֶל בְּכִסְפֵךְ תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֶתִי וּמִיָּם
 בְּכִסְפֵךְ תִּתֵּן לִי וְשִׁתִּיתִי רֶקֶק
 אֶעֱבֶרָה בְּרַגְלֵי : כספא אשר עשו לי
 בְּנִי עֲשׂוּ הַיְשָׁבִים בְּשִׁיעִיר
 וְהַמִּזְאֲבָיִם הַיְשָׁבִים בְּעַר עַד אֲשֶׁר
 אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן קֶנּוּ : ל וְלָא אָבָה
 סִיחֹן מִלֶּךְ חִשְׁבֹּן הָעֵבֶרֶנּוּ בּוֹ כִּי
 הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ
 וְאִמְץ אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתֵּן בִּידֶךָ
 כַּיּוֹם הַזֶּה : ש"ס לא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי
 רֵאֵה הַחֲלֹתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן
 וְאֶת־אֲרַצּוֹ הַחַל לֵשׁ לְרֵשֶׁת אֶת־

רשבים

כני עשו הקרואים אדום יצאו לקראתכם בחרב ויט
 ישראל מעליו ויפסדו את הר שעיר ימים רבים :
 כי

רש"י

פרעה לחמר שלה את עמי בנותן : (כט) כאשר עשו לי
 בני עשו. לא לענין לעבור את ארץ אלא לענין ו מכר
 אוכל ומים : עד אשר אעבור את הירדן. מוסד על
 אעברה ? בלרגל : (לא) החלתי תת לפניך. כפה שר
 של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה והדריכו על

בו. כמו והתגרה: (כט) והמאיבים היושבים בער. אבל
 בזמור מוסיבים כתיב בהן אשר לא קרמו אתכם בלחם
 ובמים וכן היושבים כמו שפירשתי למעלה אבל
 שפתי חכמים

ו רל"ט מה שמכוח אכל כסף תשיכרני וגו' רק אעברה דגלי
 כחש עשו לי בני עשו דהוא חרום משמע דלדום סימו לו לעבור
 כאלו והלא כפרסת הקק כתיב וימאן אדום וגו' ויט ישראל
 מעליו על זה סו' לא לענין לעבור וגו' ו' א"ס דלאו משמע דגם
 מוסד מכר לקס אוכל ומים וכס' כי חלל כמיס לא יבא עמוני
 ועובדי וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם וכמים ומירן
 ה"א"ס דשמה יס חלקך בין קדמו לסעבירו סעמואבים לא קדמו
 ארוס בלחם וכמים אבל מ"ע סעבירו לקס אוכל ומים ככסף אבל
 עמוני ועובדי כקסל' ס' עמוני לא יבא על דבר אשר לא קדמו וגו' ועובד' ס' ז' ואל על אוכל

פירוש לתורת אלהים

צו דעם לאנד (ואם נאם מוט אונז געביין : (ל) ולא
 אָבָה סִיחֹן מִלֶּךְ חִשְׁבֹּן אונ סִיחֹן דער מלך פון חִשְׁבֹּן
 האם גיט גינואלט מענינו צו צו לאזין אונז דורך
 גיין דורך זיין לאנד בי ווארום ביין נאם האם
 גימאכט הארש זיין געמיש ויאצן אונז ער האם
 גישטארקט זיין הארץ לעפן דרום ער זאל געביין
 איהם אין זיין האנד פֿיס מה אזוי וויא דעם
 גיינמיגען טאג : (לא) וַיֹּאמֶר יִי אֵלִי אונז נאם האם
 גינואקט צו מיר רעה נעה איהך האם אן גיחויבין
 געביין פאר דיר דעם סִיחֹן. רש"י שרייבט גאט
 האם גינומען דעם שר פון אמורי פון דעם הימיל

האנד : (כח) אֶכֶל בְּכִסְפֵךְ תִּשְׁבְּרֵנִי עָסִין וְנֹאֲרָג פֹּאֵר
 געלד וועגנו מיר פאר קויפן וְאֶכְלֶתִי אונ איהך וועל
 עָסִין וַיִּמֵּס אונ וְנֹאֲקֵר פֹּאֵר געלד וועקסט מיר
 געביין וְשִׁתִּיתִי אונ איהך וועל מרגקען רֶקֶק גייעקט
 איהך וועל דורך גיין מיט מייע פֿיס : (כט) אֲשֶׁר
 עֲשׂוּ לִי אַזוּי נוּי וַיִּי הִאָבִין מִיר גִּיטֵאָהֶן בְּנֵי עֲשׂוּ דִיא
 קִנְיָה עֲרֹן עֲשׂוּ הַיְשָׁבִים בְּשִׁיעִיר וְנֹאֲסִין וַיִּצְעִן אִין
 שְׁעָרֵי הַמִּזְאֲבָיִם אונ דִיא מוֹאָבִים הַיְשָׁבִים בְּעַר וְנֹאֲסִין
 גִּי וַיִּצְעִן אִין עַר הִאָבִין וַיִּיא צו אונז פֿאר קויפֿט
 עָסִין וְנֹאֲרָג אונ וְנֹאֲקֵר אַזוּי וועט איהר צו אונז
 אִיהך פֿאר קויפֿין נֹאֲרָ אִיהך וועל גיין דורך ביין
 לאנד עד ביז איהך וועל ארפער גיין דעם ירבן אֵל

ליונפק סידון לקדמונתא
 הוא וכל עמיה לאנתא
 קרבא ליהין: ^ל ומסריה
 ויאלהנאקדמנאומחיקא
 יתייה וית פגוהו וית כל
 עמיה: ^{לד} וכבשנא ית
 כל קרווהי בעדנא שהיא
 וגמנא ית כל קרוי
 גבריא ונשנא ומפלא
 לא אשארנא משויב:
 לה לחוד בעירא בונא
 לנא ועדי קרנא די
 בבשנא: ^{לו} מערנער די
 על פיה נחלא דארנו
 וקרנא די בנחלא ועד
 געד לא הות קרנא די
 חקיפת מנא ית פולא

בעל הטורים
 חסד דכתיב וחס חס קדש יודיע
 וגו' ולא חסל חס חס קדש פול
 ובעמיה סמסס טוד חס קדש
 בכל חסין: (לג) רק סמסס
 רק מיפוס סוד רק סמסס חס
 רש"י

זוארו: (לג) ויצא סיחון לא שלח כשכיל עוג לעזורח
 לו ללמדך שלח היו לריכוס זה לזה: (לג) ואה בניו: כנו
 כתיב ח שיהיה לו כן גבור כמותו: (לד) חמישים.
 בכיות סיחון נאמר כזונו לנו ל' ביה שהיתה חביבה עליהם
 וכוזוים חים לו וכשכלו לביות עוג ככר היו שכטים ומלא'
 והיתה בזויה בעיניהם ומקרטין ומשליכין כמותו וגדלים

דעת אוקרים מבעלי ההוספות
 ר"ל ח"ו לא נחלקו יבכאל על משס אלל בלגרת חסל חכבו
 של ס נלמטלס ומלחמס מלמטס, וס"ס חני בלום וכי אדכר סמס
 ובלחמס: ומפיק אמר סק"ס יבכאל חייבס שמיכוס ארנכ
 כשנזס סנל' וענויס ידשו חרין וספסננו על רוב סלום:

ונלניו אליכס סס כס יאמרו אלינו דמו עד ספינו אליכס ועמדנו
 ספירוש להורת אלהים

אונ האט איהם איין גיבונין אונקער די פיס פון
 משה אונ משה האט איהם גיפקעמין אויף
 זיין האלדין, דרום האט גאט גינאנט ועה איה
 האב אן גיהויבן צו געבין דעם סיחון פאר דיר
 ואת ארצו אונ זיין לאנד החל לש הייב אן צו פאר
 טרייבן איהם לישט צו ארבוין זיין לאנד: (לב) ויצא
 סיחון לקראתו אונ סיקרן איו ארויס גינאנגען
 אקענין אונגו ויא עיר מיט גאר זיין פאלק צוא
 האלמין מיט אונגו סלחמס ביי דער שיקאט יתיך:
 (לג) ויבנהו י אלהינו אונ ה' אונקער גאט האט איהם
 גינעבין לטניט פאר אונגו ונר אונ מיר האבין
 גישלאגין איהם מיט זיינע קינדער ואת אונ גאר

ארצו: ^{לב} ויצא סיחון לקראתנו הוא
 וכדעמו למלחמה יהצה: ^{לג} ויהנהו
 יהוה אלהינו לפנינו ונך אתו ואת
 בנו ואת כדעמו: ^{לד} ונלכד את
 כל עיריו בעת ההוא ונחרם את
 כדעיר מתם והנשים והטף לא
 השארנו שריד: ^{לה} רק הבחמה
 בזוננו לנו ושדד הערים אשר
 לכדנו: ^{לו} מערער אשר על שפת
 נחל ארנן והעיר אשר בנחל ועד
 הנקעד לא היתה קריה אשר
 שגבה ממנו את הכל נתן יהוה

שפתי חבמים סבניו קרי

ככספ וגו' הספוד לו דלם כן מלי עד אשכ לאמכול חס סידון
 עד חבד נעיו: חס נכוך יכיעול לים כלשכ כתיב כסמט חקת:
 ח לסי: סכוי חוקים: ח מרדכיב כני חסר יו"ד משמע כלל
 סיס לו אלל כן אדח וידינקוד בנו כולו קמ"ן משמע סכויס לו
 כניב סרסס חלל ללמדך ככן אדח סיס לו טיכר כמות בנו סהיס
 טכור כמותו לכך כתיב בנו חסר יו"ד וסודיענו שסכרנ כמו
 ולא נקלו כי חס וזכר לכך נאמר כוונט לנו לשון כזיון

ספור מלחמת סיחון

(לג) ויבנהו י אלהינו לפנינו וגו'. הכב בעל כמ"ח סקסס
 נכלויה סיס די כמס שלמד וכן וסוה וסל בניו וגו' [סלל]
 כספור: לא אמר ס' רלס סחלסי חס לפיכך חס סיחון וגו', נס
 חס: ^{לד} לפני סיס לו נכסו כדיני'. ונלסס כי ססס יסונס
 אמר ל'טכ' כניו (ש"ל יד) חסס חלסנו סוכניס אל כלססיס

וינלניו אליכס סס כס יאמרו אלינו דמו עד ספינו אליכס ועמדנו
 ספירוש להורת אלהים
 זיין פאלק ונלכד אונ מיר האבין ביונגען
 אלע זיינע שיקעט אין דער דאזיקער צייט ונחמ
 אונ מיר האבין פאר וויקט את אלע שיקעט סחיס
 מאנען ותיקסיס אונ די ווייקער אונ קליינע קינדער
 לא מיר האבין גיט אייקער גינאנט אייקער בלייב
 בונג: (לה) רק חתבמס בוננו לט נאר דיא קבמות
 האבין מיר גירויקט צו אונגו ושלל אונ די רויב פון
 די שיקעט ונאס מיר האבין בצוונגען: (לו) מסינר
 אשר על שפת נחל ארנן פון ערנער ונאס שטייט ביי
 דעם קארמין פון דעם טייך ארנן ויעד אונ דיא
 שיקאט ונאס שטייט אין דעם טייך ועד הנקעד ביו
 דער שיקאט נקעד לא עס איז גיט גיענען איין

מִסַּר יְיָ אֱלֹהֵינוּ קִדְמָנָא :
 לוֹ לְחַד לְאַרְעָא בְּנֵי
 עַמּוּן לֹא קְרִיבְתָא כָּל
 בִּיחָ נחל יִבְקָא וּקְרוּ
 מוֹרָא וְכָל דִּי פְקִיד יְיָ
 אֱלֹהֵינוּ : * וְאַחַרְפְּנִינָא
 וְסִלְקִינָא אוֹרַח מִתְּנֵי
 וְנִפְק עֵינַּם מִלְּבָא דְמַחְנֵן
 לְקִדְמוֹתֵינוּ הוּא וְכָל
 עֲמִיָּה ? אֲנָחָא קִרְבָּא
 לְאַדְרָעִי : * וְנֹאמַר יְיָ לִי
 לֹא תִדְחַל מְנוּיָא אֲרִי
 בִּידְךָ מְסֻרִית יִמְיָה נִית

אֱלֹהֵינוּ קִדְמֵינוּ : י רַק אֶרֶץ אֶרֶץ
 בְּנֵי־עַמּוּן לֹא קְרִיבָתָּ כְּדִי־נָחַל
 יִבְקֵךְ וְעַרְבֵי הַחַד וְכָל אֲשֶׁר־צָנְהָ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ : ג * וַיִּפְּן וַיַּעַל הַרְדֵּי
 הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מִקֶּדֶם־הַבָּשָׁן
 לְקִרְאתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוּ לַמִּלְחָמָה
 אֲדָרְעִי : ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶרֶץ־
 הַיַּרְדֵּן אֲתוּ כִּי בִיָּדְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֹת־

בעל המורים שמעיה רשעים שמסס סקרכנו לסי' (ה) דרך סכסן. ע"ש שון שגל

שפתי חכמים
 סכסכו כל בניו : ו לפי שידו של אדם חלוה כל אלל יד ועיניו
 כספיה שמוי כספוק סולוכו על יד סילור : כ דלפי שפסוק
 צוה ה' אלדונו. שלא לכבוש הגמנו : (ח) וגפנו ועל . כל זר
 נפון הוא עליה : (כ) אל תירא אחר . ובסיון לא
 הולך לומר אל תירא לחוה אלא מחירא היה מסב כ שלא תעמוד לו
 זכות שמעם לזכרהם של (כראשית יד) ויכא

סיפור מלחמת סיוון

פי' בידיו , וסרטי' אם יאמרו דמו ונבלס אליכס שפחה מלחמ
 ונכס רס עליסכ וסס יאמרו עלו פליו פחד סקכ"ס כלכס ויכאס
 לזו מנקופס , ויכס לפ"ו סיס עקוס לכ"י ליכא ולסודו מסיחון
 ומטו כי סלס כספוק בלטי זכ נלכר יולס סיחון לקרסו סול
 וכל פשו וכו' וס סול סימון שפסחו מלחמ , ולמכ סכס סול
 (מכרס פליס מוכס כסרטי' ס"ר יח וינלסו ס] אמרו אלל
 גליח ססכסטי כסח שסככו דוד שנלכר סס ויפול על פניו , ולכ
 סיס ככך ליפול אלל לסחיו , אלל כרי סול יאסכר דוד ליכך

ליקוחים על התורה

על מלך הששן וכו' אדרעי . דער מדרש שרייבט
 משה מיס דריא ירדו וענעו עקעפען נאנט צו דיא
 שפאט אדרעי האט משה גינאנט צו דיא ירדו מיר וועלן
 דיא דוהקען דיא נאנט אין דער פריה וועלן מיר אריין גיין אין
 דיא שפאט אדרעי , משה איז אויפגעשטאנען באקן פריה עס
 איז נאך גינען סונקול דיא אויב האט נאך גיט עקענט אויז
 גיט געה , האט משה אויפגעוויצען וינע אריין אונ האט
 גינען ער וינע אויף דיא פאקער פון שפאט אונ גינען פיס
 האלט ער אויף דיא ערד , האט משה גינאנט אויך ווייט נאך
 גיט וואס אויף געה , איז מינעשין פון שפאט האבן געוויס
 בייא נאנט אויף געבאחרט נאך אמאקער צו דיא שפאט , האט
 בקרולש בייא גינאנט צו משה דאס איז קיין פאקער גאר
 אפגעקאט אונ דאס איז ער , כבי יתקן נאנט דיא איינג פון
 וינע פיס וענען גינען אפגעווען איילון , וויא משה האט
 גינען דיא הויף פון ער האט ער כורא געהאט פאר איהם .
 האט הקב"ה גינאנט צווא משה קיין מורא פאר איהם
 אויך וועל איהם מאכן פאלן פאר דיר , ער האט אויפגעקריסען
 אבארג אונ האט איהם געוואלט ווארפן אויף איר ירדו ,
 האט משה גענומען אשפענדיל אונ האט אויף אים דערמאנט
 דעם נאמען פון הקב"ה אונ מיט דעם שפענדיל האט משה
 אפגעט דעהאלקט דעם בארג , ער האט גיט פאלן אויף דיא
 ירדו . דיא ירדו האבן גינאנט פארפלוכט זאלן זיין די הענט
 און אויבם האבן גינלוקט די הענט פון משה וואס וויא קענען
 אויפהאלטן אזוי אבארג ער זאל גיט אראם פאלן , נאך נאנט
 דער מדרש עס שטייט אין פסוק נאט האט גינאנט צו בישה
 דו זאלסט קיין מורא האבן פאר ער , ער זאלך אפגען , נארום

פירוש לתורת אלהים
 שפאט וואס זיא איז ווען שפאטאקער פון אונ
 אה דאס אלץ האט גינעקין נאט אונזער נאט פאר
 אונז : (לו) רק אל ארץ בני סמון לא קרבת נאר צו דעם
 לאנד פון די קינדער פון עכוון האקסט גיט גינעקנט
 כל יד נחל יבוק אלע שפעט וואס שטייען ביי דעם
 בארמין פון דעם טייך יבוק וערי דער אונ דיא
 שפעט פון דעם פארג וכל אונ אלע שפעט וואס
 נאט האט גיבאטין מיר זאלן זיי גיט איין נעמען
 האבין מיר זיי גילאט : (א) וגפן ועל הרד הששן אונ
 מיר האבין זיך גיקערט אונ מיר וענען גינאנען
 אויף דעם וועג פון בשן וצא אונ עוג דער מלך
 פון בשן איז ארויט גינאנען קעגין אונז וכל
 ערי אונז קיט נאך ויין פאלק גללחטה צו האלטין
 מיט אונז כגריקה בייא דער שפאט אדרעי :
 (כ) ויאמר יי אלי אונ נאט האט צו מיר גינאנט אל
 תירא איתו דרא זאלסט דיה פאר אים גיט פארקמין
 כי ווארום אין כיוון האנד האב אויך גינעקין איהם

כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעַשִׂיתָ לָּוֹ
 כַּאֲשֶׁר עַשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
 אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּהַשְּׁבֹן: וַיִּתֵּן יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ בְּיַדְנוּ גַם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־
 הַבְּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנִּכְהוּ עַד־
 בְּדַתִּי הַשְּׂאִיר־לָו שְׂרִיד: וַנִּגְדַּף
 אֶת־כָּל־עַרְוֵי בְּעֵת הַהוּא לֹא הָיְתָה
 קְרִיָּה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאֲהָם
 שְׂשִׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב מִמֶּלְכֶת
 עוֹג בַּבְּשָׁן: כִּי כָּל־אֱלֹהֵי עַרְוִים בְּצַדֶּת
 חוֹמָה גְּבֻהָה דִּקְדָּתִים וּבְרִית לְבָד

כָּל עַמִּיה וְיַת אֲרַעִיה
 וְתַעֲבִיד לִיה בְּמֵא דִי
 עֲבָרְתָא לְסִיחֹן מֶלֶכָא
 דְּאֲמֹרֵאָה דִי יִתִּיב
 בְּחַשְׁבֹּן: וְיָסַר יְיָ
 אֱלֹהֵנָא בְּיַדְנָא אֶת יַת
 עוֹג מֶלֶכָא דְמִתְנָן וְיַת
 כָּל עַמִּיה וּמִחֲנֵהוּ עַד
 דְּלֹא אִשְׁתָּאֵר לִיה
 מְשׁוּיב: וְדִבְכַשְׁנָא יַת
 כָּל קְרוֹוֵיהִי בְּעֵדְנָא
 הַהִיא לֹא הָיָת קְרִמָא
 דִי לֹא נִסְיֵבְנָא מִחֲנוֹן
 שְׁתִּין קְרוֹוִין כָּל בֵּית
 פְּלֶה מְרֻכְנָא מְלֻכְתָא
 דְּעוֹג בְּמִתְנָן: הַ כָּל
 אֲלֵין קְרוֹוִין קְרִידֵן מִקְפֹּן
 שׁוֹר רַם דְּמִין דְּשִׁין
 וְעַבְרִין בְּרִי מִקְרוֹוִי

ת"א שמים סור כל חבל ארגב. ענינים יו"ט: כל אלה ערים כללם. מנילם יסטוטם סו סמכין לב: לכר מפלי. מנילם ב:

בעל השורים

לו כדל' בסרוס: (ט) נכסה דלחוכ וכרית. כ"ט המס דכחיב שפתי חכמים עדים

מסמט שקלי אלווי מלוס וכו' סיי' שלל וכו': ל כלומר פסוק סרוס יכובלמי למדסי סוללי וקויני לנלסין סכוכיני ס"ט דלכנול

הפלים והוא פון: (ד) חבל ארגב. מתרגמיק בית סלך סרכוכל ורלתי חרונס ירושלמי כמניל חסרת קורל פלסין סרכוכיני למדתי חנל לחרוב ספרכי ל היכל מלך כלומר סמלכות נקראת על שמה וכן חת סהרוב דלמכ' מלך

ליקויים על התורה

איך נועל איהם געבין אין דיין האגר שפייים גים אין פסוק גאר עם שפייים כי בדרך נחמי אורו. איך תאוב איהם שוין געבין אין דיין מאגר, הקב"ה האם גינאנס צו משח דער משפס פון עוג ער זאל פאלין אין דייע העגר אין שוין לאנג געפסקת גינארין אין די צייט פון אברקם, גוארוס ווען לוס איז געפאנגען גינארין איז געקוקען עוג אונ האם דאס גינאנס צו אברקם וויא עם שפייים אין פסוק גבא תפלים, דער פליס איז געקוקען צו אברקם אונ האם גינאנס צו איהם לוס איז גיפאנגן גינארין, ריש לקיש האם גינאנס פון בראקראס וועגין זיין נאקסען איז גינרען פליס גאר פאר וואס האם מיין אים גע' דרפין עג ווייל ווען ער איז געקוקען צוא אברקם האם ער גיפראשין אברקם איז געשעסקינס מיס עוגט דאס איז מצות ווייל דאסאמלס איז גינרען עקב פסח אונ וועגין די עוגת האם פסח איהם גערופין עג, אונ עג איז גיט געקוקען צו אברקסן וועגין די מצוה צו דעפסקין לוס, גאר ער איז געקוקען וועגין דיא שיינקיים פון שרה, עג רד רשע איז וויילכס פארן איך נועל נאגין צו אברקסן אז לוס איז געפאנגען גינארין, וועס אברקם גיין דעפסקין לוס וועס ער געוויס גענוג'ה גערין איז די מלחמה נועל איך געפסן זיין ווייב שרה צו כיר פאר אונזיך האם חכב"ה גינאנס צו עג רד רשע איז וויילכס פארן איך שווער ביי דיין לעבין ווייל רד ביזס געקוקען מיס דייען מיס צו אברקם אונזאגין איהם אז לוס איז גיפאנגען גינארין וועל איך ריד געבין דיין שפר רוא וועסט לאנג לעבין. אונ וואס

פירוש לתורה אלהים

אזו גאר זיין פאלק ואת ארצו אונ זיין לאגר ועשית לו אונ דוא ואלקסם צו איהם סאהן באשר אזוי וי'א דוא האקסם גיטאהן צו סיוחן דעם סלך פון אמורי אשר וואס ער איז גינעסין אין חשבון: (ג) וישו ו' אלהיט אונ אונזער גאם האם גינעבין גידינו אין אונזערע העגר גם אויף את דעם סלך פון בשן ואת כל עמו אונ גאר זיין פאלק נבשו אונ סיר האבין איהם גישלאגין עד ביז סיר האבין צו איהם גיט איבער גילאנס קיין איבער בלייפונג: (ד) ויגלוד את כל ערי אונ סיר האבין איין גענוקען אלע זיינע שפעט גצה התיי אין דער צייט לא עם איז גיט גינרען איין שוואט אשר וואס סיר האבין גיט אנועק גענוקען מאסם פון זיי ששים ער זעקציג שפעטם גי אלע טייל פון דער מרובה ספלכט עג בבושן דאס קיניגרייך פון עוג פון דער שטאט פשוין (ה) כל אלה ערים בצרות אלע שפעט וואס סיר האבין איין גענוקען ונענען גינרען פשקעש שפעט חופה מיט חויב סאהערין דלמים אונ מיט מירען יגריה אונ מיט רינגלען לבר חוץ וואס סיר האבין איין

וְכַד־הִגְדֶּד וְכַד־הִבִּישׁ עַד־מַלְכָּה
 וְאֲדָרְעֵי עָרֵי מַמְלַכֶּת עֹזג בִּבְשָׁן:
 כִּי רִק־עֹזג מִקֶּדֶד הִבִּישׁ נִשְׁאָר
 מִיִּתֵר הַרְפָּאִים הֵנָּה עָרֶשׁוֹ עָרֶשׁ
 בְּרִיךְ הֵלָּה הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוּן
 תִּשַׁע אַמּוֹת אָרְפָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת
 רַחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ: יב וְאֶת־
 הָאָרֶץ הַזֹּאת יְרֶשְׁנוּ בְּעַת הַהוּא
 מִעַרְעֵר אֲשֶׁר־עַד־נַחַל אַרְנוֹן וְחֶצִי

גלעד וכל מתנן עד
 סלכה ואדרעי קרוי
 מלכותיה דעוג במתנן:
 יי ארי לחוד עוג מלכה
 דמתנן אשתאר משאר
 גבריא האערשיה ערשא
 דפרזלא הלא היא ברבת
 בני עמון תשע אמן
 ארפה וארבע אמן
 פותיה באמת מלך:
 יג וית ארעא הקא
 יריקא בעידנא התיא
 מערער די על נחלא
 דארנון ופלגות מורא

רשב"ם

בעל המורים

(יא) כי רק עוג מלך חבשו וגו'. לכך אמר לו חקב"ה
 אל תירא איתו: הגה ערושו. עריסם של קטן כשוהיה
 תינוק בירציל בליא: ערש ברזל. לצי שכשהיה קטן
 היה חוק מאד ובהשתטחו היה משכר ערש על עין לכך
 עשאוהו של ברזל כי לאדם הגדול שיש בו דעת לא
 שם כמקום שנתגדל בקטנותו לתמוה שהיה גדול
 להצניע במקום אחד כי בהרכה כקומת יש לו סמות:

סד שסיסם בוויס בטיסס וסו בונו לנו: (ס) סלס סיס. כס"ס
 כסיס. יכס יכס סמלך סליס ססיס וסו סו סו סמלון, כסו,
 סונו, יסי, דוד, ויקס ססליס ססלס. ד"ס סמלו ססס ססיס
 ס"ס ס"ס ססס וסג' י' ססס וכלי מלחמתו י' ססס וסססו
 בקסוליו ססוה י' ססס (סכל כסנין סל"ס):

היה צריך כך: הלא היא ברבת בני עמון. עדיין מונחת
 בקטנותו כל כך אבל כשה אדם גדול אין רגיליו

שפתי חכמים

רש"י

נקלה שייא"כ: ס יל' לסי' דלמדין בגמלא טוג מקר סוכם
 כל מלסס סרסס סממס דגדול סיס וכלן כסיס סלס סמס
 סרכס וסכס סמס סלסס סלסס סלסס יסי וסי קלי סלסס סיס סלס
 ססס סמל סלס סיס סכסו סלס' ס' סמס סלססו ססי סמס סל
 כל סלס וסלס סמסי וסס ס' ס' ס' סיס סיס וכל סמסוק ססס לכך
 סיסס סלסס טוג: ע' ס' ל' סלססו סלססו סלססו סלססו סלסס סל
 סלס סלססו סלססו סלססו סלססו סלססו סלססו סלססו סלססו
 סלססו סלססו סלססו סלססו סלססו סלססו סלססו סלססו סלססו

(שנטע) וכלשון כענו: (יא) מיתר הרפאים. סהרנו
 אמרסל וסכריו כעסמרוס קרניס וסו סלס סלס סלס סלס סלס
 סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס
 סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס
 סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס
 סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס
 סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס
 סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס סלס

ליקוטם על התורה

פירוש לתורה אלהים

האקס אלע פאהל גיואנס אז אקדקס נועס קין קינד-האבין
 דאס איז זיין זיניקיל מיט זייענע ובעציג קינדער מיט אייניקלדיך
 האט עג אויף זיי געקוקט מיט זיין שלעכטע אויג צו זאל זיי
 געבין זעבן חרע, האט חקב"ה זיין אויגס צו עג דו ווילקס געבין
 זעבן חרע עג זיינע קינדער, אויסקערקען זאל ווערן זיין אויג
 דו בינען אנגעברייט מיט זיילן אין זייערע חערן. חקב"ה האט
 גיזאנט צו די יידין אזוי וויא אויף די נעלם סלעגין די שלעכער
 מורא האבין פאר אויף אזוי וועט זיין ווען קלייט נועס קוקען
 וועלן אלע שלעכער מורא האבין פאר אויף וויא עס שפייט
 אין סטוק אלע שלעכער וועלן נעהן אז דער מאמען פון גאט
 ווערט אויף דיר גערופן וועלן זייא מורא האבין פאר דיר:
 (יא) דנה ערשו ערש ברזל וגי'. דיא תורת גיט אקטעווינג
 אויף דיא שפארקייט פון עג אז סילו נוען ער אז
 גינען אקיד אז ער שוין גינען דרוי, ערשטיקס אלע קינד
 האבן אריינגעקעט וויא אונ צו האט געבראקט אייניקע
 וויג נוארס אוילעקעט וויג נואלס צו גראכין גינארין אויסקער
 איהם, אונ דיא וויג איז גינען זיין אייניק דיא ליינג אונ צו
 אייניק די גרייס, אונ אז וויקען אויב עס איז אקט דאס ביש
 נעהן זיא שפייטס אין ברבת בני עמון:

גלעד וכל מתנן אונ גאנץ בישון עדין סלכה אונ
 אדרעי צי די ששטע פון דער מלכה פון עוג
 וואס ער איז גינען אקלה אין בשון: (יא) כי רק נאר
 עוג דער מלך פון בשון נשאר איז געבליבן מיט
 פון דיא איבעריגע ריען הנה נון ערשו זיין קעט
 ערש גיט פון איינין חלה פאר נאר היא דאס קעט
 איז ברבת אין דער שטאט רבת בני עמון תשע אמות
 גיין איילען ארצה איז די לענג פון דעם קעט ווארבע
 אמות אונ פיר אויילען רחבה איז די גרייס אונ ויא
 איז גיטאקטין גינארין באמת מיט איין אויל איש
 פון אקענטש. רשי שרייבט מיט דער אויל וואס
 עוג האט אפ גיטאקטין מיט זיין האנד מיט דער
 געבליבן אויל איז גיטאקטין גינארין דאס קעט:
 (יג) ואת הארץ ארצה אונ גאט אקד וואס פקדער אין
 גינאנס צוא דיא יידין איהר קענס זיא

הַיְהוָה יִגְדֶלְךָ וְקָרְוָהי יְהִיבִית
 לְשִׁבְטָא דְרַאובֵן
 וּלְשִׁבְטָא דְגָד : י וְשִׂאֵר
 גִּלְעָד וְכָל מִתְּנֵן מַלְכוּתָא
 דְעוֹג יְהִיבִית לַפְּלִגְוֹת
 שִׁבְטָא דְמִנְשֶׁה כָּל בֵּית
 פְּלֶדָה מִרְכוּנָא לְכָל מִתְּנֵן
 תְּהוּא יִתְקַרֵי אֲרַע
 גְּפִרְיָא : י יֵאִיר בֶּר
 מִנְשֶׁה נְסִיב יֵת כָּל פְּלֶדָה
 מִרְכוּנָא עַד תַּחֲוּם
 גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקִירוּם
 וְקִרְא יִתְּנֵן עַל שְׁמִיָּה
 יֵת מִתְּנֵן כְּפָרְנֵי יֵאִיר עַד
 יוֹמָא הַדִּין : יו וְלִמְכִיר
 יְהִיבִית יֵת גִּלְעָד :
 יו וּלְשִׁבְטָא דְרַאובֵן
 וּלְשִׁבְטָא דְגָד יְהִיבִית
 כִּן גִּלְעָד וְעַד גַּחְלָא
 מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אֲרָנֹן תִּהְיֶה

דגלעד וקרואי יהביית
 לשבטא דראובן
 ולשבטא דגד : י ושאר
 גלעד וכל מתנן מלכותא
 דעוג יהביית לפלגות
 שבטא דמנשה כל בית
 פלדה מרכונא לכל מתנן
 תהוא יתקרי ארע
 גפיריא : י יאיר בר
 מנשה נסיב ית כל פלדה
 מרכונא עד תחום
 גשוראה ואפקירום
 וקרא יתנן על שמיה
 ית מתנן כפרני יאיר עד
 יומא הדין : יו ולמכיר
 יהביית ית גלעד :
 יו ולשבטא דראובן
 ולשבטא דגד יהביית
 כן גלעד ועד גחלא
 מן הגלעד ועד נחל ארנן תהי

רשב"ם

באמת איש שהגדיל כל צרכו: (ג) הווא יקרא ארץ
 רפאים. שזכר כברית בין הכתובי כמו שפירשתי למעלה
 ואני אצטעף לכך אומר הלא הוא כרכת בני עמון מפני
 ששמע שבטת נצטחה ספי הנבוכה אל הצרם ואל חתנר
 במ על בני עמון דאפילו אנגריא לא הורשו ישראל על

שפתי חכמים
 דס"ה ואל סלקן סלקמס למעלה סלקמס מפני סעלמס ססוא
 מנחל ארנון עד סר חרמון יבטו חוסס וססוקטו כס ולחך כך
 ססמיל סיסור לחך ולחך מטרונסו מטר על נחל וכי נחתי לנטיבני
 ולגדי וססור נחתי לחתי סכס מנחס וגו' : ס ר"ל דלססוק משמע
 ככל יבשו חלל ארץ זו ונחמו לרמוכני ולגדי ולחך כך כחבי ויחך
 כנלמד וכי נחתי לחתי סכס סמנכס וכי מטיין היס לחס ארץ זו
 וכי ר"ל ואל סלקן סואס סלמורס יבטו נסס ססיל וסמורס
 כחבי ארץ רפאים חלל זו היס רפאים ענתי לאלכרסס : ק פי' נהלחו של גל
 ססססס לפלח מורחו של ידען נססך גולל נחלסו
 נסמכר של נחל ארנון כי פי' ונבול גם סוא נבולו. וסוד מטר

פירוש לתורת אלהים
 פסוק ח שמיים ירשט געת תהי האבין מיר גיטאהן
 ארבעת אין דער צייט פרושר פון ערנער וואס
 שמיים ביי דעם טייך ארנון ונתי אונ דעם האלבין
 כארג פון גלעד ודתי אונ זייגע שפעט נתי האב
 איך זיגעען לראובני ולגדי צו דעם שבט ראובן אונ
 צו שבט גד : (י) ויתר אונ דאם בלייבונג פון גלעד
 וכל תבשן אונ נאנץ בשן דיא מלוכה פון עוג נתי
 לחתי האב איך זיגעען צוא דעם הארבען שבט
 מנשה כל אלע קיינזליכע שפעט לגל צו גאר דעם
 לאנד בשן האם מען גירופען ארץ רפאים דאם לאנד
 פון די רייען דאם איז דאם לאנד פון רפאים וואס

רש"י
 מקרא אלל לסופו על נחתי לראובני פ ולגדי חלל לענין
 ירושה עד הר חרמון היה : (י) הווא יקרא ארץ
 רפאים. הוא אותה צ שנתתי לאכרסס : תוך הנחל
 ונבול. כל הנחל ועוד מערב לשפוק כלומר עד ועד
 כיון שלל יבשו ויחך ופי' שפירס למעלה מנחל ארנון
 ארץ נחתי לנכוני ולגדי ולחתי סכס מנחס : צ ר"ל נטיל גם כן
 נהלחו של גל ססססס לפלח מורחו של ידען נססך גולל נחלסו
 נסמכר של נחל ארנון ועד מטרדי עד יטוק ועד ככלל זס ססס יטוק ככלל

הַנִּחַל וְגַבַּל וְעַד יַבֵּק הַנִּחַל וְגַבַּל
 בְּנֵי עַמּוֹן : " וְהַעֲרַבְהָ וְהִירְדְּנָה וְגַבַּל
 מִכַּנְרֶת וְעַד יַם הָעַרְבָּה יַם הַמִּלְחָה
 תַּחַת אֲשֶׁרֶת הַפְּסָגָה מִזְרָחָה :
 " וַאֲצֵו אֶתְכֶם בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
 הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חִלּוּצִים תַּעֲבֹרוּ
 לְפָנַי אַחֲיֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל פְּרִי־בְנֵי־
 חִיל : " רַק נְשִׁיכֶם וּמִטְּפָכֶם וּמִקְנֵיכֶם
 יֵדְעֵתִי פִי־מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ
 בְּעַרְיֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם : מַפְסִיר כ עַד
 אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה לְאַחֲיֵיכֶם כָּכֶם

דארנונו גנחא ותחומא
 ועד יבקא דנחלא
 תחומא דבני עמון :
 " ומישרי וירדנא
 ותחומיה מגינוסר ועד
 ימא דמישרא ימא
 דמלחא תחות משפד
 סרמא מדינחא :
 " ופקדית יתבון בענא
 החיא דמיקר " אלהבון
 יהיב לבון ית ארעא
 הדא למירתה מזרין
 תעברון קדם אחיבון בני
 ישראל כל מזרתי חילא :
 " לחוד נשיבון ומפלכון
 ובעירבון ידענא ארי
 בעיר סני לבון יתבון
 בקרובון די יהבית לבון :
 כ עד די יניח " לאחיבון

שפתי חכמים

ויוחר מן : ר סי' ככח וז ללד מערב של ירדן מאחר שנחלק
 גד לפלא מורח סירדן נמלא שמשכס נחלתו עמזכ סירדן של
 כל רחבו ועוד מערב סירדן וסלאס לפלאס מערב סירדן עד ככח
 וזסו סירדן וגבול שפירשו סירדן פלמו סא מכלל סנחלא וגם
 מערב לו עד ככח : ש ר"ל דהא כל סוככות עפלה סמסר
 עד כאן עולן סיו לנזכה כל יסדלא א"כ סיסך מוסב עניו הלויס
 תעברו לפני אלהיכם בני ישראל וכו' יסדלא עברו לפני ישראל ועל
 זס סי' לבני רחובין וגד סיס מערב : א דל"כ עול לפני ישראל
 עס כני ישראל מערב לים :

כלל ויוחר מנחל : (י) כנרת . מעבר הירדן המערבי
 היה ר ונהלת בני גד מעבר הירדן המזרחי ונכל כנרת
 רוחב הירדן כנגדס . ועוד מעבר לספתו עד כנרת ו"ש
 והירדן וגבול הירדן ומערב לו : (יח) ואצו אהיבם . לבני
 רחובין וגד שוים מדרכ : לפני אחיבם . הם היו הלויס
 לפני ישראל ת למחמה לפי שהו כנרסיס ורחוביס נחלים
 לפניסם שנחמר (ככרסיס לג) וערף זרוע סף קלקד :

חכמת פרשת אלה הרברים פירוש לתורה אלהים

במה שהוא אין דער זעלבן גער צייט לאמר אזוי צוא
 זאגין " אחיבם גאם אייער גאם נחל לכם עד האם
 גינעבין צו אייה את הארץ דאס לאנד צו רשנן זיא
 חלוצים גינואפענעם זאלם איהר איבער פארין פאר
 אייערע ברודער בני ישראל דיא קינדער ישראל כל
 בני מל אלע גבורים : (יח) רק גינעבם נשיבם אייערע
 נויבער וספסם אינ אייערע קליינע קינדער וספסם
 אייערע עבמות זבתי איך נויים אז איך האם פיל
 בהמות זשני בערבים זאלין זייא ויצען אין אייערע
 שטעט אשר נתתי לכם וואס איך האב צוא אייה
 גינעבין : (כ) עד אשר יניח ביו גאם וועם מאבין
 דוהען לחיבם צו אייערע ברודער ככם אזוי זיי אייה

איה נתחל אין דעם טייה אויה גבול אונ דעם גרענעץ
 פלוקר נאה דעם טייה אונ נאה אשטיק פלאין פון
 דער אנערקער זייט טייה גר ביז פתח אונ ביו דעם
 טייה זבוק גבול וואס דער טייה זבוק איז ריי גרענעץ
 פון דיא בני עמון : (יח) תעבדנה אונ דעם פלאץ ותיבון
 אונ דער ירדן אונ דעם גרענעץ פלוקר פון דער
 אנערקער זייט ירדן האם אויה גיקערם צוא שבת
 גר פון כנרת ועד ביו דעם ים וואס ער איז אין פלון
 ים הפלא וואס ער ווערט גערופין דער גינאלצענער
 ים פתח אונקער דעם אויס גאם פון דיא טייה אין
 סורח נויים : (יח) ואצו אחיבם דאס האם משה גינואבם
 צו רי בני גר ורגי ראובן איה האב אייה גינאמין

ספור נפלא

האם איינגעטשען דיא לאנד כענן אונ האם געקריגט דיא איין
 אונ דרייסיג קלבים . האם גינאמין איין קלד פון דיא איין
 (כ) עד אשר יניח וגו' . דער ילקום ראובני שרייבם איה האב
 געפונען אין ספר וזכרותו כתיים נאכדעם ווען ותישג

אונקלוס

ביתכן וירתון אף אינו
 ית ארעה די יי אלהון
 יהיב להון פ ע כ ר א
 דירדנא ורתובון גבר
 לירוחתיה די יהבית
 לבון : כא וית יהושע
 פקדית בעדנא ההיא

וירשונם הם את הארץ אשר יהיה
 אלהים נתן להם בעבר הירדן
 ושבתם איש לירשתו אשר נתתי
 להם : ואת יהושע צויתי בעת

הבטחת משה לישראל על כבוש יהושע

כי הוא יורה סמונים ועמלי קרב, מד אשר סוכת מסה ללוחו
 מ"ו. ואפטר לומר ס"ס סומנס ז"ל (סופס עב) כספי סמט
 יסרלל אסח קרנסו חוס למתנס וכו' . לס"ו חס קיימס סלל
 ק"ס סמית וסרתיא ז"ל חס למתנס כידס, וכלמס נמס סס

(כס) וסס יהוספ זוסיונו' מד ס מרסוס כ ס' אלוסס סוס
 סוסס וכו' . סקס סוס כסל כסל' לכסוס ס ס"ר ס"ר
 סוסס ס סוסס כ סוס כוסל' סמ"ס ססל ססלסוס
 ססר ססס וסס ססס ססלס ססלס ססלס ססלס ססלס ססלס

ליקוטיו על התורה

וירשו אונ וייה נוערין אויה גרשנן דאס לאנד אשר
 נואס אייער נאס נועס וייה געפינ גענר תדון אויף
 ענגער ויטס ירדן ושבטם אש לירישתו נועס אויה ויה
 צוריק קערין אויף קער עקנמש צוא ויין וירושע
 אשר נחתי להם נואס אויה האב צוא אויה גיגעפינ :
 (כא) ואת אונ צו יהושע האב אויה גיבאמין בעת סתוא

(כא) ואת יהושע צויתי בשעת התוא לאמר . משה האם פריער
 גיבאמין צו יהושע לאמר . ער נאל נאמין צו דיא
 ירדן וייה נאלין גים סורא האמין אריון צוא גיין אין גננן .
 ווארוס די מלחמה פון גננן גיער גים צו ניי נאר צו הקב"ה
 ווארוס די צוויי מלכים סתוה אונ עט האמין מיר אויף גים
 איינגענוקט מים אונזער כח נאר הקב"ה האם וייה גיגעפינ
 אין אונזערע הענד אזוי וויא מען גים אפלי פון איין האנד אין

ספור נפלא

אזכרעם האם יהושע גענוקט דעם ברף פון שלית אונ האם
 אויה געלייגעט מים גענווין אונ האם געקאפט דעם פאג .
 אונ ווייל די צוים איינען נאגט צום יום טוב בשעות האם
 גים גענואלס פרייערדי מאכין דיא ירדן דעם יום טוב .
 דריבער האם ער געהאלפן דעם ברף אונ האם מיינעם דער-
 ציילס פון דעם ברף . נאך שבוטות האם יהושע פערנאקעלט
 דיא ירדן אונ האם פאר וייה געלייגעט דעם ברף אונ האם
 גענואט צו די ירדן פיל מלחמות האב אויה פון געהאט אונ
 פיל מלכים האב אויה איין גענוקט אונ אויה האב נאר גים גע-
 שראקן . אונ פאר די מלחמה שרעק אויה וויא די ירדן האמין
 דאס געהערט זענען וייה אויף שפארק דערשראקן געווארן
 אונ וייה האמין גענואט צוא יהושע אזוי וויא מיר האמין גע-
 שאלטס די ביי פון משה אזוי וועלן מיר פאלגן בייער בייך .
 אונ דיא זאלטס אונ אויף שאלגען אונ נאלטס צוא וייה צוריק
 שיקן אברף . יהושע האם געשריבען אברף אונ האם דעם
 ברף געלייגעט פאר די ירדן אונ ער האם גענואט צו די ירדן
 אויב דער ברף איז אויף געשעלין וועל אויף אים שיקען צוא
 דיא מלכים . אין דעם ברף איז געווען געשריבען . אין דעם
 נאמען פון הקב"ה וואס ער איז דער נאם פון דיא ירדן וואס
 ער האבט נואס זאלע שפארקט רשעים אונ ער האמין דיא
 גענשפאן וואס דערשענען אויהם מים וייערע זינד אונ ער
 צושפרייט די בהעסונג פון די ינדירער אונ ער העלפט אונ
 צדדיקט פון חסידים . ער איז איין נאם אונ איין הערד אויבער
 דער וועלט . ער איז דער נאם פון אברך'ס יצחק יצחק . ער איז
 דער הערד פון אלע מלחמות פון מיר יהושע וואס אויף גיין דער
 קענעם פון דעם נאם אונ פון די ירדן די הייליקע פארנאמלינג
 וואס זיי זענען די קינדער פון אברך'ס יצחק יצחק . אז דער
 ברף געשריבען צו די פאלק וואס זענען רשעים דיגען צוא
 די רשעים זאל מירן פרייען ויין אויהר מלכים זאלס וויסן אז
 האם שלעכט גיטוהן דער ליוב איז געשלאפן אונ אויף האם
 אויהם איינגענוקט אויהר אלעין וואס אונז אונזערע מיר
 זאלע זעעסן דיא שיערד אין האנד אונ זיין מלחמה האלסיך

אונ דרייסיג מלכים האם געחאט אונזן וואס ער איז גיווען
 אפאלף אויף דיא מדינה ארמיני קשפאט זיין נאמען איז גיווען
 שפך . ער האם פערנאקעלט סיקה אונ פערציג מלכים דיא
 מלכים פון קבי אונ פראס אונ וייה האמין גענוקט מים זיך
 דעם גרויסע גבור ישת וואס ער האם געקענט מים זיין שפיו
 תרננן פיל מענשטין מים איין פאהל אונ זיי האמין פראקעלט
 פיל מענשטין וויא דיא זאכד וואס בייא דעם ברעגעס . אונ
 וייה האמין געשיקט אברף צו יהושע . אונ אזוי איז געשפאר-
 קען אין דעם ברף . פון אונ מלכים פון סבי אונ פראס ווערס
 געשיקט דער ברף צו די ירדן יהושע פון גון פרידען די יהושע
 וואס די גיטס גלייך וויא אונאלף מיר ווייסן וואס די האמס
 גיטווען מים אונזערע פרייער די האמס וויסס געמאכט אונ-
 זערע פאלאצין האמס געשפארקט מענשטין און רחמנות יונגע
 אינא אלע . אונזערע אלטערין האמס גיהרנת מים די שווערד
 וייערע אלע שטיקס האמס וויסס געמאכט דריבער זאלטס
 וויסען . אונ פון היינט ביי דרייסיג סעג וועלן מיר זיין ביי די ירדן
 אין בייין גרענען אונ דעם צאר אפרים . זאלטס וויסען מיר
 זענען מיר אונ פערציג שפארקט מלכים אונ דערע מלך פון
 אונז האם זעקציג פרייער שפארקט זעלנען אונ וייה זענען
 געוואפענט מים פיל אונ צאמין אונ מים שפילן . אונ אלע
 מלחמות שווערדין אונ זענען געלערנט צו מלחמה . אונ דער
 גרויסער גבור ישת איז אויף דיא מים אונז . דריבער זאלטס
 דין צו גרייטן צו די מלחמה דו זאלטס גים נאכדעם זאגען
 מיר זענען געקומען אויף די מלחמה דריבער האמס דיא
 מלחמה פארלעדין . דעם ברף האמין דיא מלחמה געשיקט צו
 יהושע דורך אפאלגען שלית . דער שלית איז געקומען צוא
 יהושע אונ האם גינען יהושע ויזס אויף אקעגנליכען שמועל
 אונ מיהל מענשטין זענען געשפאנען געבען אויהם . אונ יהושע
 האם גינען אונ ווייסן אקערענער מענשטן שטיקט האם ער
 געהייסען מען זאל דעם מענשטן גריינגען פאר אויהם . דער
 צי"ת איז געשפאנען געפיין יהושע אונ יהושע האם מים אויהם
 נאר נים גיעטס ביי ער האם אפגעשקט אלע זיני טרות אונ
 שאלט פון די ירדן וואס זענען גיווען ביי אויהם אין שטוב .

למישר עיניך חזון יתפל די עבד יי אהבכון לתרין מלכיא האלון פו יעבד יי קבל מלכותא די את

הבטחת משה לישראל ער כבוש יהושע

כדין המטות מלחמה להודיע ואת לישראל להקל הדבר בעיניכם, סלה אפטר טוב טיה הכבוד עליכם כדלי ביחורי בהבוס, ואמנם היה לייך לומר ואת כדלי להחזיק לב העם סלה יפלו לבכם כמשר ימן כל אל סלה לבו הכבוש עם נפשו בענינים כדולאו ומתה עבד עלי כסמדת אליו בעינים סלה זי נדלוס ויולה ויפה מליצא סרו עמס סרו ית כסכס ללחמס, ונוני כי סהרד ויק להמחמס פד סל מישור לכדכתיב לים סילה ויך סלכס ית יישוב למנו ולא סלס ונב לחוי סלכסו] פ"כ ויך כדלי לחוק אמר לסס מטיחס מלחמס שמע ישראל סלסס סלסס קיכס, סף סל סין ככס סלה ויכס שמע ישראל [כסלס

אין דער צייט פארש צו זאגן עיניך הוראות דייער

אויגן האבן גיזען את אלן ונאם איינער נאם האט גיטאן לשני המלכים האלה צו די צוויי מלכים פו יעשה

ליקויים על התורה

די אנדערע ווי הקב"ה האט גיזאגט צו משה כי בורה נתתי איך האב איהם גיגעבין אין ביין האנדו אוי ונעם הקב"ה פארן צו אלע מלכים פון גענע נאם די דארקסס אהין קומען, ער וועט

ספור נפלא

אין געשריבען דער נאמען פון הקב"ה, ווי די מלכים האבן דאס געזעהן ונען זייא געפאלן אויף דיא אונ האבן געזאגט וואס האבען מיר געטאון ביי אלע האבען דאך געבריינגט אויף אונ דייא געלעכס, גאכדעס ווי וירושע האט געזאגט דעם ברין האט גר געלעכטס מיס זיך צוועלף טאג און געזאגט געזען פון די יודין אונ איז געגאנגען האלבען מלחמה מיס דיא מלכים, וויא שוהך האט געזעהן דאס חיל האט ער זיך געוואנדערט, און די בוטער פון שוהך איז גינען אפכאטשע האט זיא אפגאנגען צו די מלכים איהר זאגלען מיין מורא האבען זיי וועל ויזא איינשליסן און ויגען איינזען געמאכט אונ ויזא וועלען גיט קענען ארויס גיין פון ויזא, און זיא האט אזוי געטאון זיא האט איינגעשלאסן וירושע מיס דיא צוועלף טאג און ווען זייא איינגעשלאסן איז ויגען אפגעהויבן ויזא וירושע האט דאס געזעהן האט ער געזען זיך איז געבליבן אין הקב"ה און ער האט געשריבען אבריו צו גיח פון שכם ראובן, און גיח איז געווען דער מלך פון שכם ראובן אונ שכם דר אונ דער האלבער שכם מנשה וואס ווענען גינען אויף די אנדערע זייט יודין ער זאל קומען מיס ויגען העלדין אונ ער זאל מיס געמען פנחס מיס ריא הייליגע סרומייסען אונ זאלען צו אים קומען, און פארן נאכס איז געקומען צפהאב צו וירושע האט וירושע איינגעבונדען דעם ברין איינשלאסן איהרע צוויגעלע, און די סאבא איז געשווינד געפלינען צו גיח, און ויזא גיח האט געזען אפאחט שמיים נעבען איהם אונ זיא קלאפס מיס אינדע מליגעלע האט ער פארשאטען אז זיא האט אבריו, האט ער ארויס גענומען דעם ברין פון אינדע מליגעלע אונ האט איהם געלייגט, און ויזא האט איהר געטאון ויזא מיר געזעהן ויזא מיר האבען געמאכט ארויס געשרייא אין דיא מנהג קען זאל געמען דיא שווערען פון נאמס וועגן צו אמלכות אין געליכע מינטען וועגען שוין אלע העלדען געשאטען נעבען גיח אונ מיס אז שוין געגאנגען צו די מלחמה אונ קען האט פנחסן מיס גענומען אונ זיא ווענען געשווינד געקומען צו די איינדערע סאבא, ווי די בוטער פון שוהך האט געזעהן פנחסן מיס גיח מיס ויזא ער חיל האט זיא געזאגט צו איהר ויזא שוהך גיטאן קיין צעה אונ ביין תקפה נענען זיין מלחמה אונ מיר וועלן

מיס אויך צוא וואס זאלס איהר קומען צוא אונ אויף אונזער הייליגען ארם צו וואס זאלס איהר קומען כסמס זיין מיין לאנד גיזיס אייך פאר צו דיא מלחמה אונ גיזיס גיט אונקען פון איינער ארם ווארום ביי ויבען קעגן פון היינט וועל איך קומען צו אייך און וועל פון אייך הרגען אז עס וועט קיין ארע קענען אפמלושן איהר בעריהם אייך אז איהר זענט קיין אונ פערציג מלכים אונ יעדער מלך האט וועכציג טויזענד זעלנער, אונ איך וועל מיר גיט בעריהען מיס מלכים וואס זענען אויף דער שרד נאר מיס מיר וועלן זיין מלכים פון היפעל, און איין מלאך האט אונ גיקערט סרום אונ נאר דרייא שמיס אונ איין מלאך האט געבריינגט אפבא אונ איין מלאך האט פארשפרייט אלע געקנישען אונ האט געמאכט פון זיא ויבעציג פעלנער, אונ דאס פאלק וואס זענען מיס מיר זענען זעקס קאהל הינדערס טויזענד קנעשלין אפמאכט העלדין זיא זענען זיין אונ אויף דיא סרוקעניש אונ חקדוש ב"ח גיזיס פאר זיא בייא סאג מיס ארוואלקענדיגען זיל אונ בייא נאכט גיזיס ער פאר זיא מיס אפגעהירענדיג זיל, צוועלף טויזענד פון זיא האבן געברקט דיא סיקה מליכע פון מרן אונ זיא האבן געברקט בלעם פן בעור אונ אלע נקרים פון מרן אונ פון דיא צוועלף טויזענד איז אונקען איז געברקט געווארן, אונ ביי אונז איז דא איין קאן זיין נאמען איז פנחס אונ ער סרומייסען אים אמלחמה פון אונ באלד ויזא ער סרומייסען אפאל אונזערע סיינד, געוויס האט איר געהערט אז פערט מיס די סררים זענען דרויסנגען געווארען אין זס אונ מיר זענען געגאנגען אין זס סרוקען, אונ געוויס האט איר געהערט וואס מיר האבען געטאון צו עמל סרומייסען אין זס אונ זאל, אונ וואס האט איהר געזעהן ויזא מיר האבען געברקט סרוחן אונ עוג, אונ אפילו מיס אויך איז דא דער גבור פה, מיס אונז איז אבער דא נאם וואס ער איז שפארקעד פון אלע שפארקע, וויא די יודין האבען געהערט וואס איז געשריבען אין דעם ברין וועגען זיי געבליבען שפיין פארוואנדערט, אונ וירושע האט געגענען דעם ברין צו דעם זעלבליבען שלית אונ דער שליח האט געבריינגט דעם ברין צו דיא מלכים אונ ער האט זיי דערציילט דעם גאנצן ארדענונג פון אלע אונ זיא וירושע האט איר פאלק אונ וירושע איז דער סיקה איילן אונ ער איז געקליידט מיס אפלייד פון וואל בלאה אונ רוים אונ מיס אקריון אויף זייא מאס אונ אויף דיא סרוי

לְכַל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אֵתָּה עִבְרָ
שְׁמָה : כִּי לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנְּלָתָם לְכֶם : ס ס ס

עבר לתמן : כב לא
 תדחלון מנהון ארי יי
 אלהכון מימריה גנים
 לכון : ס ס ס

ק"ס. מנכ"ס סימן: ומסמכין חזון ישיטיו טשטיס סימן 6 :

פירוש לתורת אלהים

ליקוטים על התורה

י' אזוי וועט נאט מאן לכל הממלכות צו אלע מלכים
 אשר וואס דוא וועסט אהין איבער פארין: (כב) לא
 תיראום איר: ואלס גיט פארקומין פאר זיאי כ' ווארום
 איבער נאט חיא. ער וועט מלחמה האלמין לנס פון
 אייערש ווענין:

וועט זיאי גענין אין כ'ין תאנר. גאנדיעס האט משה אליו
 גינאנט צו דיא יודין איהר נאמס גיט טורא האבין פאר דיא
 שעלקער פון גענע, ווארום גיט איר וועט מיט זיאי מלחמה
 האלמין נאר הקודש ב'יה וועט מיט זיאי מלחמה האלמין פון
 אייערעקווענין:

ספור נפלא

יהושע מיט אלע צוועלף טויזענד יודין וענען ארויס געמאנען
 פון די מאהערין, אונ האבען געהרגט אלע סינח אונ סערצני
 מלכים מיט זייערע טענטשין ביו איינער פון זיאי איו גיט
 געבליבען. דאס האט משה רבינו גינאנט אויפין וואנק צו די
 יודין עד אשר גינת ה' לאחייבם, ביו דער מלך גינת וועט
 מאכין ורדען אייערע ברדער, דער מלך האט געהייסען גינת
 אונ ג' ה' איו דערשייטש ורדען דער מלך גינת, גינת לאחייבם
 וועט מאכין ורדען אייערע ברדער:

גיט קענען בעשפייין גענען איהם, וויא שרדף האט דאס ג'ע
 הערס פון זיין טופער האט ער געהייסען מען זאל זיין טופער
 אויף פירען אויף דיא מאהער אונ מען זאל איהר אראם
 ווארפין אויף די ערד, מען האט אזוי געמאחן מען האט איר
 אראם געווארפען פון די מאהער אויף דיא ערד אונ זיאי איו
 געהרגט געווארען אונ גינת האט געמאכט אמלחמה מיט
 שרדף אונ האט איהם געהרגט, אונ פנקס האט אנגעוויבען
 טרויבישערין אונ ביי עקער טרויבישער האט זיך געמינט
 מאהער ביו אלע זיבען מאהערין האבען זיך געענעט אונ

תוכחת ישעיה

הפמרת דברים

חזון ישעיהו בן-אמוץ אשר חזה עליהודה
וירושלם בימי עזיהו יותם אתו יחזקיהו מלכי
יהודה : - שמעו שמים והאזינו ארץ כי יהוה דבר
 דברף דיא נאך, דמיט ער גייט אריין אין אקראם אונ קויפט סחורה טויל ער וועט פון איר האבין זיין אנדער נאך, ותיינו ער קויפט
 פאר זיינע שטוב טענטשין, אונ איינער טויל אונד טויל ער וועט פון איר האבין זיין אנדער נאך, ותיינו ער קויפט
 סחורה אונ ער דברף גיט די סחורה נאר ער דברף פנקס דרייב קויפט ער די סחורה אונ טויל זיין דיא סחורה פארקויפט אונ ער
 זאל פארדינען, פיינס ער גיט דיא סחורה נאר ער פיינס צוא פארדינען, אפאהל קען אבער טרעפן ער האט געקויפט די
 סחורה אונ ער האט זיך גענאמט, די סחורה איו שוין גיט די מארע, מען קויפט שוין גיט דיא סחורה אונ די סחורה איו
 בייא אים געבלבען ליבען ער קען זיא גאר גיט פאר קויפן האט ער צווייגטלייא צער, גיט גענוג ער האט גיט פארדינט

פירוש עכרי מייכש
 גינען דער אן הייב פון זיין נבואה גייערש פון
 באפישל וא"ו איו גינען דער אן הייב פון זיין
 נבואה אונ וואס דא שטייט ביו באפישל וא"ו איו
 דער נאך גינאנט גיווארין. נאנט ישעיה: (ב) שמיט
 הערש צו איהר היקעל אונ פאר געסדו ערד דעם
 וויפונט וואס נאט האט מיט דיא ישראל יי' דבר
 ווארום נאט האט גירעט איהר זאלט זיין עדות
 אין דער נאך נאט האט גינאנט צו די יודין אין די
 טעג פון משה זיאי זאלין היסען זיין תורה אונ
 זיינע קוצות דרום קוקט טיינט אונ הערש דעם
 וויפונט וואס נאט האט מיט זיאי דאס זיאי האבין
 עובר גינען אויף דעם אנטאן נאנט דער נביא פון
 נאמס ווענען איה האב זיאי קיין שלעכטן גיטאן
 גייערש גיט דיא קינער ישראל האב איה מנבל

בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי : י ידע שור
 קנחו ונחמור אבום בעליו ישראל לא ידע עמי לא
 התבונן : י הוי וזי הטא עם כבד עון ורע מדעים
 בנים משחיתים עזבו את יתה נאצו את קדוש
 ישראל נזרו אדור : ה עלמה תבו עוד תסיפו
 סרה כל ראש לחלי וכל לבב הוי : ס ספת דגל

האם ער נאך שארין אויף - דאס
 זעלבנע אוי ביי די מצות, עס זענן
 דא מצות וואס וויא אליו זענען
 אסאך און די מצות וויל הקב"ה
 דיינו עסין מצות, וזען אין ספר
 לולב, אחרון און נאך אנשטע
 מצות, און עס זענען דא מצות
 וואס גיט דאס מצות מינים הקב"ה
 נאר דעם פארזינען פון די מצות,
 דיינו תבנית האם זענען און
 איבער וועט זיך רינגלן זאל ער

זיך רינגלן אקארן, גיט דעם קרבן מינים הקב"ה נאר דעם פארזינען פון דעם קרבן, דער מענטש זאל אראנעמען אסאך
 פון דעם קרבן און זאל סאךן תשובה, אבער אז דער מענטש פוהט גיט תשובה אוי דא צווייטליך שאדניג, גיט נענט
 דאס האם קיין השגחה נעמאן צוא וואס האם ער זעלבסט די דמקה דאס זעלבנע אוי גינען מיט דאס מצות וואס האם
 האם נגאטין רבי נאחל אין אדור זאלן אלע יודין קומען אין ירושלים גינען ווערן אין בית המקדש דער עגון אינגינען
 למשל אקערער האם גינען נייער אשכנז קייס פיל סתרה פאר קייסן זעלר אין אנדערע קאמפן און ביי איהם קייסן ער
 נאר גיט, דער קרימער האם גענוקט אעצט וויא אוי ער זאל בעשעפן דעם לעבן אין זיין קראם, און ער זאל אלץ

פירוש עברי טיימט

דינען און האב וויא דער הויבען דעם פשע בי און
 וויא האבין מורד גינען אין מיר דרום האם ישעיה
 גיענדערט דאס לשון פון משה דען משה האם
 גינאנט הויט השמים השמים תהיין און ישעיה נאנט
 פאר אקערט ששך דאס האם ער נישאן קב"ה דאס
 הימער לאנד ערד זאלן קענען עדות זאגן מיט
 איין לשון ווארום אז עדות זאגן גיט מיט איין
 לשון אוי ויער עדות כשל (עין רש"י) (ג) ידע דער
 אקס דער קענט זיין האר וואס האם איהם ניקוסט
 און פאר רעכט איהם אין דעם אקער ווארום ווייל
 ער איז מיט איהם שוין גינארנט דערקענט ער
 איהם שוין תסוד און דער איינעל איז גיט אזויא
 קלוג ווי דער אקס דערקאנט ער ערשט זיין האר
 דורך דער קארישע קלוגר, ער קען אנדערש גיט
 זיין האר ב"ו ער גיט איהם עסין אין דער קארישע
 ישראל לא ידע אבער דער ישראל האם מיה גיט
 גינארנט דערקענען האמען איה האם ויער
 פאקער גערופען ישראל און האב וויא מודיע
 גינען אטייל פון מינע מצות האבין וויא פארט
 גיט גינארנט דערקענען מיה און האבין מיה פאר
 לאנט און זענען אפילו גיט קלוג גינען אזוי וויא
 דער אקס עסי מיינ פאלק האם גיט גיעבען זיין
 הארץ צו פאר שטיין אפילו איה האב וויא אויס
 גינען פון סגרים און האב וויא גיעבען עסין
 דעם מן און האב וויא גערופען עמי בני ישראל
 האבין וויא דאך גיט גיעבען ויער ערדער צו
 פאר שטיין וויא זאלן מיה דיען און וויא זענען
 ערדער גינען פון דעם איינעל אדער ידע שור קוויט
 אזוי מיינען דער אקס דערקענט זיין באשעפער ער
 זאל מורא האבין פאר אים און ענדערט גיט וואס
 איה גאט האב אויף איהם גיט גינען ער זאל
 אקערין ענדערט ער גיט צו זאגן איה וויל היינט
 גיט אקערין און דער אטייל ענדערט איה גיט

דינען און האב וויא דער הויבען דעם פשע בי און
 וויא האבין מורד גינען אין מיר דרום האם ישעיה
 גיענדערט דאס לשון פון משה דען משה האם
 גינאנט הויט השמים השמים תהיין און ישעיה נאנט
 פאר אקערט ששך דאס האם ער נישאן קב"ה דאס
 הימער לאנד ערד זאלן קענען עדות זאגן מיט
 איין לשון ווארום אז עדות זאגן גיט מיט איין
 לשון אוי ויער עדות כשל (עין רש"י) (ג) ידע דער
 אקס דער קענט זיין האר וואס האם איהם ניקוסט
 און פאר רעכט איהם אין דעם אקער ווארום ווייל
 ער איז מיט איהם שוין גינארנט דערקענט ער
 איהם שוין תסוד און דער איינעל איז גיט אזויא
 קלוג ווי דער אקס דערקאנט ער ערשט זיין האר
 דורך דער קארישע קלוגר, ער קען אנדערש גיט
 זיין האר ב"ו ער גיט איהם עסין אין דער קארישע
 ישראל לא ידע אבער דער ישראל האם מיה גיט
 גינארנט דערקענען האמען איה האם ויער
 פאקער גערופען ישראל און האב וויא מודיע
 גינען אטייל פון מינע מצות האבין וויא פארט
 גיט גינארנט דערקענען מיה און האבין מיה פאר
 לאנט און זענען אפילו גיט קלוג גינען אזוי וויא
 דער אקס עסי מיינ פאלק האם גיט גיעבען זיין
 הארץ צו פאר שטיין אפילו איה האב וויא אויס
 גינען פון סגרים און האב וויא גיעבען עסין
 דעם מן און האב וויא גערופען עמי בני ישראל
 האבין וויא דאך גיט גיעבען ויער ערדער צו
 פאר שטיין וויא זאלן מיה דיען און וויא זענען
 ערדער גינען פון דעם איינעל אדער ידע שור קוויט
 אזוי מיינען דער אקס דערקענט זיין באשעפער ער
 זאל מורא האבין פאר אים און ענדערט גיט וואס
 איה גאט האב אויף איהם גיט גינען ער זאל
 אקערין ענדערט ער גיט צו זאגן איה וויל היינט
 גיט אקערין און דער אטייל ענדערט איה גיט

ועד-ראש איין-בו מתם פצע ותפורה ומכה
 מריה לא-זרו ולא תבשו ולא רבכה בשמן :
 י ארצכם שממה עריכם שרפות אש אדמתכם
 לנגדכם ורים אכלים אתה ושממה במהפכת זרים :
 יונותרה בת-ציון כספה בכרם פמלוגה במקשה
 פעיר נצורה : * כלוי יהנה צבאות התיר לנו שריד
 כמעט בקדם הלינו לעמרה דמינו: שמעו דברי-יהוה
 קציני קדם האזינו תורת אלהינו עם עמרה :
 ייקמה לי רב-זבחיכם יאמר יהוה שבעתי עלות
 דו קופסם קיין פאחל גים זריין צו מיר אין קראם , דער קרעפר האם געקראכט געוויס אז דער זעלבן וועט זאגן קאסען
 פשענדיג צו מיר אין קראם וועט ער שוין אלץ קייפן ביי מיר , דער זעלבן האט אבער גאר גים פראשטאנגען וועט דר קרעפר
 פירוש ע"מ

קיים פצע גאר אלץ וואונדן פון קלעפ פון פלוערדין
 און ביילין און צושטויקענע אָדער גיפטיקע סבות
 לא-זרו אויף זיי זענען נאך גים פאר שפרייט גינארין
 דוקה ופארים מיט שטויב פון קרייטקער ווס היילין
 ולא רבשו און זייא זענען נאך גים גיפלאסקערט
 גינארין מיט פלאסקערט ולא רבכה און ריא מכה
 איז נאך גים גענויטקט גינארין מיט דעם בויקאירל
 אזוי וויא קען מוהט צו אנדערע סבות און דער
 פרגוס יונגן פו שייקשט דעם פסוק אזוי ^{הגל} ^{הגל}
 טיינט קען פון קליין ביו גרויס איז גים דא אין זיי
 איין נוסער קענשט גיערעם זייא זענען פול פצע
 מיט פשעים און ענות און קסאים לא וזו זייא
 זענען גים גהיילט גינארין דער פון קלוקר זייא
 האבין זיין תשובה גיטאון דארף ולא רבכה און
 האבין פסילו גים גיהאם אין זייער הארץ זייא
 זאלן תשובה טאהו דארף : (ו) דרום אַרצכם איז
 אייער לאנד וויקט עריכם אייערע שטעט זענען
 פאר גרענט אין פייער אדפּהס אייער אַרד לנגס
 איז פאר אייערע אויגן זייס און פרעקע סוהען זיי
 עסן ישקפה און זיא איז וויקט פון אייה אזוי וויא
 אלאנד נאם נוערט פארקערט צוא פּרעקע איז
 דאך וויקט פון אַרע ערשטע בעלים : (ח) ותתיה
 און די שטאט ציון וועט גלייבען ליידיג פון אייער
 זייער נוארום זייא וועלין פאר טריבען נוערין פון
 איהר ספה גרם אזוי וויא ראם ביידעל וואם אין
 וויין נאָרטיין וואם דער היטער זיגט דריגען און
 אז קען שנייט אָפּ דעם וויין גאָרען אזוי גיט
 דער היטער אָפּ פון דעם ביידעל און דאם
 ביידעל גלייבט ליידיג אזוי וועט די שטאט ציון
 גלייבען ליידיג פון אייער גמלוגה במקשה און
 אזויא וויא דאם געקמיינגט וואם איז אין דעם
 פעלר פלוערדין וואם דער היטער מאכט עס צו
 אייער געקמיינגען אין דעם און אז קען קלויבט אָפּ
 די פלוערדין אזוי לאום ער דאם אייער געקמיינגט
 ליידיג און גיט אנוועק דער פון אזויא וועט ריא
 שטאט ציון אויף גלייבען ליידיג און דרום נוערט
 דאם ביידעל פון דעם היטער וואם אין וויין נאָרטיין
 גירושין סופה טייל דער היטער זיגט דריגען טאג
 און נאכט בייא טאג היט ער פאר עומות און בייא
 נאכט פאר גנבים אָדער דאם ביידל פון דעם
 היטער וואם היט ריא פלוערדין נוערט גירושין
 קלוקר דאם איז שייקש איין אייער געקמיינגט
 טייל דער היטער געקמיינט אין דעם ביידל נאר
 ביי נאכט דער נשח און אזוי וויא אבאלענערקע
 שטאט וואם חלל באלענערט און זיי מאכין בייך-
 לעך ארום דאם זיי זאלין דריגען זידין און אז דאם
 חיל גיט אנוועק פון דער שטאט גלייבן די בייך-
 לעך ליידיג , אזוי וועט ריא שטאט גלייבן
 ליידיג זאגט דער גביא : (ט) לוי' : צבאות יהוה לט
 שדי ווען גים דאם נאם דער האר אייער אלע
 הילות וואלס גילאנט צו אונז איין אייער גלייבונג
 סחבת זיין גרויס רחמנות גמט גמח הייט וואלטיין
 מיר גאר אין ווייניג צייט גינען אלע פאר לעגט
 גינארין אזוי וויא קרום גמטת דייט צו דעם סאלק
 עמורה וואלטיין מיר גינען גיגליבען און דאם
 זאגט דער גביא פון נאָס וועלין : (י) שש הערם
 צו די בייד פון נאם איהר הארין פון ישראל וואם
 איר שום געקלעב בינען קעשים וויא קרום תהיט
 פאר נעקט דאם לערננג פון אונזער נאם איהר
 פאלק ישראל וואם איהר שוהם אונזערע בינען
 קעשים גלייך וויא עמורה און פון דאנען לערנען
 אונזערע חקמים דאם אקענטש זאל גיט עפע-
 נען זיין מויל צו בייען דען ווייל דער גביא האט
 דא טרייער גיזאנט מיר וואלטיין גלייך גינען וויא
 קרום דרום גלייבט שוין דאך דער פסוק זיי צו קרום :
 (יא) למה וואם שוין מיר אייערע פיל שטעמונג פון

אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתודים
לא חפצתי: כי תבאו לראות פני מי־בקש זאת
מידכם רמס חצרי: לא תוסיפו הביא מנחת־שוא
ממרת העובה היא לי חדש ושבת קרא מקרא
לא־איכל און ועצרה: חדשיכם ומועדיכם
שנאה נפשי היו עלי למרת גלאתי נשא:
ובפרשכם נפיקם אעלים עיני מכם גם פרי
תרבו תפקה אינני שמע ידיכם דמים מלאו:
רחצו חזכו הכירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו
רע: למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ
שפטו יתום ריבו אלקנה: לכו־נא ונכחה יאמר
יהיה אסיהו חמאיכם פשנים בשלג ילבינו אם־

פירוש ע"פ

אם סאהן פון אייך גם אונ אפילו ווען אייך וועט
קערין תפלה סאהן זייני שפע וועל איך גיט צוא
הערין דייס ווייל איינער הענד זענען פול מיט
בלום פון רציוקה רחצי תני וואשט אייך אונ ליי־
קעטן אייך תסיד מזהם אפ איינער ביינע מעשים
פון אנטקענין מינע זיגן חלילי תני סאן מיידט אייך
ביי צו סאהן רשוי שרייבט דא שטיינע זעהן
ערלייא לשונות פון תשובה אנטקענין זשקת ימי
תשובה אונ אנטקענין די זעהן פסוקים פון מלכות
אונ זכרונות אונ שופרות וואס קען זאגן אים ראש
השנה: (ח) למדו היטב לערינע אייך נוסם צו סאהן
דרשו משפט סאן שפע דעם משפט אשרו חמוץ מאכט
שטארק דעם גירובמין אדער מאכט פרעמין דעם
גירובטען אין רעקטין ווען דאס ער זאל געווינען
דעם משפט שפטי יתם ריבטעם דעם משפט פון
איתום ריבו אלטנה קרינט אייך דא קריע פון איין
אלמנה: (ח) לכו נא ונכחה גייט לאמיר זעהן ווער פון
אונ איז אים גינעקט אונ האפשע איר זייט דאך
אום גינעקט פון דעקסווענין גיב איך אייך דאך
איין האקענינג דאס איר זאלט תשובה טאן אונ אז
איר וועט תשובה טאן: (ט) אם ווען אפילו איינער
זינד וועלן זיין גיצידיקעס פאר מיר רויט אזוי וויא
דאס רויטקייט פון רויטע פארום בשלג גלייט וועלן
זיי נויים ווערן אזוי וויא שנייט אס יאדויס כחיל אונ
ווען זיי וועלן אפילו זיין רויט אזוי וויא וועקסיל
פארב דפטר יהי וועלן זיין דאך נויים ווערן אזויא
ווי ווייטע וואל רשוי שרייבט די פארב וואס קען
פארבט מיט אהר רויט איר איין וואריס אדער עס
אימליקעווערדיגל איז דא איין וואריס אדער עס
גייט ארויף וואס ער האט זיי פרעגער גיזאנט חיל
רבע למדו היטב דרשו משפט זאגט היינט גאט אז איר

פייגט, ער האט גערעכנט קראפט
דער קרעפער האט איהם ליב וויל
די מיט איהם מאהל פארבריינגען
ער זייט, פון דעם טאג אונ ווייטער
קלענט דער שכן אלע טאג קרענען
צום קרעפער אין קראם אונ קלענט
דארט ווען אשעה אדער זנויט
שעה אונ קלעני ביינע שמועסען
אונ ער קלענט אונעם גיין, אונ
סחורה קלענט דער שכן קוישין אין
די געליבע קראפטען וואס ער האט
אלע מאהל געקויפט, דער קרעפער
איז שטארק גיין געווארען אויף
דעם שכן אונ האט דיר שוין גיט
געקענט זיין האלטן אונ האט
געזאגט צוא איהם, רויט מייןטם אז
איך האב דיר געקענט רויט זאלטם
קויפען אלע טאג צו מיר אין קראם
ווייל איך האב גיט מיט וועמען צו
שמועסען איך דארף גיט זיין שמו־

קרענות טוט גאט זאגן שבעתי איך בין זאט פון די
עולות פון דיא ווידער אונ פון דעם חלב פון דיא
גישקאפטע בהמות אונ שאף קלומר עם איז מיר
שוין מואם גינוארין דעם אונ בלום פון דיא
אקסין אונ שאף אונ באראנעם ווייל איך גיט דען
ווייל איר זייט עובר אויף מיין תורה דרום זענען
איינער קרענות אום וויירדיג בייא מיר ווארום זבח
רשעים תעבדו די קרענות פון רשעים איז אומנוייר־
דינג ביי מיר: (יב) גי תבואו לראות פני אז איר קוקט צו
גינעהן ווערין פאר מיר פינער קעט דאס פון אייך
דאס אייך זאלט פרעמין אין מיין הויף ווייל
איינער הארץ איז גיט נאנץ מיט מיר, איך בין אייך
סחרה: (יג) לא איר זאלט גיט סעקען צו ברענגען
מיר איינערע סאלשע קנחות קסידה ווארום דאס
דעקפונג וואס גייט אויף פון דער מנחה איז אויך־
וויירדיג צו מיר אונ גיט קיין נחת רום חילש ראש
חודש אונ שבת וואס איר מוט רופין איין אייגנאד
לונג צו זיין אומקלען ויה פאר מיר לא אפליקען איך
גיט לידיון און דאס אומקלען וואס איז איינער
הארצין איז צוא רינען די רכות גלולים נעבנה אונ
דאס אייגנאמלינג וואס איר זאמילט זיך איין פאר
מיר דען זנויט זאכן זענען גיט ראוי צו זיין צו
זאמען: (יד) הרשעים איינערע הרשעים אונ איינערע
לימים טובים האט מיין ווילען פייגט היי על למוחה
זייא זענען גינען אויף מיר צו איין סחקה גלאמי
גשא איך בין מיר גינוארין צו פאר קראנין איינערע
זכירות וואס איהר מוהט אין זייא אונ דאס זאגט
ער צו די כהנים: (טו) ובפרשכם נפיקם אונ אז אייך
וועט פאר שפרייטן איינערע הענד צו פרעמין אויף
דיא ישראל זעליס עיני מכם וועל איך פאר הוילין
מינע אויגן פון אייך בלומר איך וועל מיין שכינה

יֹאדִימוּ כְּתוּלָעַ בְּצִמְרֵי יְהוָה : יִם אִם־תֵּאבְדוּ וְיִשְׁמַעְתֶּם
 מִזֶּבֶד הָאָרֶץ תֵּאבְדוּ : כִּי וְאִם־תִּמְאָנוּ וּמְרִיתֶם תִּרְבֵּ
 תֵּאבְדוּ כִּי פִי יְהוָה דִּבֶּר : כִּי אִיכָה הִיְתָה לְיוֹנָה קִרְיָה
 נִאֻמְנָה כִּלְאֵי מִשְׁפַּט צְדָק יִלְוֶן בָּהּ וְעֵתָה מְרֻצָּחִים :
 כִּכְסָפָהּ הָיְתָה לְסָגִים סְבֵאָה מְהוּל בְּפִים : כִּי שְׂרִיף
 סוֹדֵרִים וְתִבְרֵי גִבְרִים כִּלְוּ אֶתְּךָ שֶׁנֶּדֶר וְדָרָה
 שְׁלֹמֹנִים יְתוּם לֹא יִשְׁפֹטוּ וְהָיָב אֶלְמָנָה לֹא־

עֵשֶׂן, אִיךָ הָאֵב נֶאֱרָב נְעִימִים דּוּאָ
 וְאֶלְמָנָה בְּיַם מִיר קוֹיִפִּין סוֹדֵרָה וְנֹאֵם
 דּוּאָ בְּרִאָפֶסֶט, אִיךָ הָאֵב גְּעֵרְכֵיכֶם
 אִזְדוּ וְנֹעֶסֶם אֶלַע פֶּאָן אֲבִינן קוֹסְפֵן
 אִין מְקַטְמוּ אֹנֵן דּוּאָ וְנֹעֶסֶם עֵתָן בְּיַ
 מִיר אֶלַע עֲרֵלִי סוֹדֵרָה וְנֹעֶסֶמוּ שְׂרִיף
 גִּימֵס קוֹיִפִּין סוֹדֵרָה אִין אֲנִדְרֵךְ קְרִאָה
 נָאֵר בִּי מִיר, אֲנִדְרֵךְ אִיזְמֵן אִזְ סוֹדֵרָה
 קוֹיִפִּקְסוּ אִין אֲנִדְרֵךְ קְרִאָפֶסֶט צוּא
 וְנֹאֵם בְּרִאָה אִיךָ דִּיךָ בְּיַאֵ מִיר אִין
 קְרִאָם, דוּ וְאֶלְמָנָה מִיר אִיזְמֵן מֵאֲבִין
 אֹנֵן אִינְיִמְרֵעֵסֶן בְּאִשְׁמֹבֵינן דּוּאָ

פֶּאָדְלֵאנֵה, דָּאָם נְעִלְבֵינֵה אִין נִיטְעֵן בְּיַי דּוּאָ מְצוּחַ וְנֹאֵם הִקְבִּילָה הָאָם נְעִבְאָפִין דִּי יִדְיוּ וְנֹאֵלִין קוֹסְפֵן דְּרִיבֵי מֵאֲחֵל אִין יִאֲדֵר
 אִין גִּית מְקַקְשֵׁל, הִקְבִּילָה הָאָם גְּעֵרְכֵיכֶם אִזְדוּ יִדְיוּ וְנִעְלֵעַן קוֹסְפֵן אִין בֵּית מְסַקְשֵׁל אֹנֵן בְּיַי וְנִעְלֵעַן אֹנֵן דִּי נְגִיִים אֹנֵן דִּי
 לְוִיִּים אֹנֵן דְּרַם כְּהֵן גְּדוּל וְוִי וְוִי יִעֲרֵעַן נְעִלְבֵינֵיכֶם אֹנֵן וְוִי וְנִעְרֵעַן מְקַרְיִב דּוּאָ קְרִבְוֵה, אֹנֵן וְוִי וְנִעְלֵעַן וְעֵתָן דּוּאָ נִיטְסִים וְנֹאֵם
 וְנִעְרֵעַן נִיטְעֵן אֶלַע פֶּאָן אִין בֵּית מְסַקְשֵׁל וְנֹעֶם אִין וְנִי אֲבִינֵינֵינן אֲסוּבִרָה אֹנֵן אֶלְבִּיבְאָפִים צוּ הִקְבִּילָה אֹנֵן וְוִי וְנִעְלֵעַן דָּרָפֵס לְעִרְעֵן

פירוט עברי מיימש

וְנֹעֶם הָאֲבִינן אֹנֵן נִיטְאָהֵר דְּנִקְסָפִסְאָהֵל לְטִינָא וְנִקְבִּילָה
 גִּימֵס אֹנֵן לְאִין מִיר בִּיִדְיוּ צוּ וְאֶמְעֵן וְיִימֵס אִיר מִיר
 מוֹדֵעַ צוּ וְאִין מִיר הָאֲבִינן נִיטְאָהֵר וְנֹאֵם מִיר בְּרִאָפִין
 סֵאֲהוּן מוֹדֵה דּוּאָ וְנֹאֵם דוּ בְּרִאָפֶסֶט סֵאֲהוּן וְנֹעַל אִיךָ
 וְאִין אִם הָיְתוּ מְסִיבִים בְּשִׁינִים וְנֹעַן אִיבֵר וְזָדֵר וְנִעְלֵעַן
 וְוִי נְעִצְיִיכֶעֱמֵם פֶּאָר מִיר אֹנֵן רוֹיִם וְוִי אִי רֹיטְעַ
 פֶּאָדְרַם בְּשִׁלְוֵי לְבִי וְאִלְוִין וְוִי וְוִיִּים וְנִעְרִין אֹנֵן וְוִי אִי
 שְׁנִיִּיא אִם תֵּאבְדוּ וְיִשְׁפֹטֶם אִיבֵב אִיר וְנֹעֶם וְנִעְלֵעַן אֹנֵן
 וְנֹעֶם הָעֵרִין צוּא מִיר סִבֵּן וְנֹעֶם אִיהֵר עֵסִין דָּאָם
 בְּעִקְסָע פּוֹן דְּרַם לֵאבֵר : (כ) וְנֹאֵם תְּקַטְט אֹנֵן אִיבֵב
 אִיהֵר וְנֹעֶם גִּימֵס וְנִעְלֵעַן הָעֵרִין צוּא מִיר אֹנֵן וְנֹעֶם
 וְוִיִדְרֵר שְׁפִעֲנִיעֵן אִירֵף מִיבֵעַ בִּיִדְוֵי תִבֵּב תֵּאבְדוּ וְנֹעֶם
 אִיהֵר וְנִעְרִין פֶּאָר בְּרִאָפִין דוֹרָה דְּרַם שְׁנוֹעֵרֵד פּוֹן
 דְּרַם מִיִּדְרֵי פִי : וְ דִּבֵּר דְּעֵן נִאָסֵם מוֹיִל הָאָם עֵס
 גִּבְרֵעַת דְּרוּם וְנֹעֶם עֵס גְּעוּוִים וְוִי וְנֹאֵרֵן אִיךָ דְּרַם
 הוֹרְקָה שְׁפִיטִים תִּחְבֵּאִי עֲלֵיכֶם תִּבֵּב אִיךָ וְנֹעֶם בְּרֵעֲנֵעֵן
 אִירֵף אִיךָ מִיִּין שְׁנוֹעֵרֵד דָּאָם קְלֵאָנֵן דְּרַם נְבִיא אֹנֵן
 וְנֹאֵם : (כא) אִיכָה וְוִי אֹנֵן אִין זִיא אִינְוִארִין צוּ אִין
 אֶפֶס קְעֵרְוִין דָּם וְיִקְרַשׁ אֶפֶס פּוֹן אִיהֵר נֹאֵם מִיִּיה
 נִאָסְתָה דּוּאָ בְּגִילְבִּיקְסַע שְׁטֵאָם יְרוּשָׁלַיִם מֵאֲחֵי מִשְׁפָּם
 זִיא אִין פּוֹל גִּינוּעֵן מִימֵס מִשְׁפָּם אִין דְּרַם פִּסְקִימָה
 שְׁפִיטִים בְּיַי קִינֵם בִּי אִשְׁעִיָה וְנֹאֵם מִיר הִנְדְּעֵרְמֵן אֹנֵן
 אִין אֹנֵן אֲנִיבִין שוֹהֲלִין חוּץ דְּרַם בֵּית מְסַקְשֵׁל
 וְנִעְרֵעַן גִּינוּעֵן אִין יְרוּשָׁלַיִם אֹנֵן פּוֹל וְוִי דָּאָם וְנֹאֵרֵם
 מֵאֲחֵי בִּאֲמֵרְעֵסֶם צִמֵּן גְּעֵרְכֵיכֶם נִיטְטִים הָאָם מְמִיד
 נִיטְאָהֵר דְּרַם שְׁנוֹעֵרֵד דָּאָם אִיהֵר דְּעֵן דְּרַם קְרִבֵּן מְמִיד
 פּוֹן גְּעֵרְכֵיכֶם הָאָם כִּכְפֹּר גִּינוּעֵן אִירֵף דּוּאָ
 עֲבִירוֹת פּוֹן בְּיַאֵ נֹאֵם אִיךָ דְּרַם קְרִבֵּן מְמִיד פּוֹן
 פֶּאָר נֹאֵם הָאָם מְכַפֵּר גִּינוּעֵן אִירֵף דּוּאָ עֲבִירוֹת
 פּוֹן בְּיַי סֵאֵן מְמִילָא אִין אִין אִיהֵר מִיִּין מֵאֲהֵל גִּימֵס
 גִּינוּעֵן עֲבִירוֹת אֲדְרַע צִמֵּן מִיִּינֵם מְעֵן אִין זִיא פִּלְעֲנִין
 בִּן וְוִי דִּבְרֵי נְשׂוֹת אֹנֵן פִּלְעֲנִין גִּימֵס גְּעִינֵעֵן אִיזְכּוֹת
 צוּם רוּצֵם פִּלְעֲנִין וְוִי גִימֵס עֲגִרִיעֵן וְוִי דִּין בּוּי אִין
 דְּרַם אֲנִדְרֵעִין פֶּאָן כְּבִי מִקְמַעַר וְנִעְלֵעַן וְוִי דְּרַם

יבוא אליהם: כי לכן נאם האדון יהוה צבאות
אביר ישראל הוי אנתם מצרי ואנקמה מאויבי:
בדואשיבה ידי עליך ואצרת כפר סנה ואסירה כר
בדיליך: כי ואשיבה שפטיך ככראשנה ויעציד
כבתחקה אתרי לכן יקרא לך עיר הצדק קריה
נאמנה: כי ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה:

הנה און ווי צו דינען נאם, נעם
 הקב"ה פיל פארדינען פון די יודעס
 קופען דריי מאהל אין יאהר זינען
 נערין אין בית המקדש, אבער אז
 די יודן נעמען זעקסען אין ירושלים
 און אין בית המקדש און האבן נאר
 גיט זעקסען זיין האבן נאר פאר
 זינען דיא צייט מיט עמיס און
 שרעקען און תורה און און יואת
 שמים האט הקב"ה געזאגט צו דיא
 יודן נער זעם זען ביי אייך איר
 זאגט קופען אין בית המקדש און

זאגט קופען אין בית המקדש און שרעקען מיט איינעם מיט נעם הויף פון זעם בית המקדש:

פירוש עברי מייטש

ער די רשעים וואס זענען צוא מישם צווישען די
 צדיקים די נועל איך פאר לענדן ואסיה און איך
 נועל אפ מאהן נאר ביין ציון וואס איז צוא מישם
 צווישען זעם זעלבער דאס מיינט, ער אויך דיא
 רשעים וואס זענען צו מישם צווישען די צדיקים:
 (כו) ואשיבה און איך נועל אום קערן זיינע שופטים
 אזוי וויא צום ערשטן בלומר איך נועל דיר אויך
 שפעלן גוטע שופטים וועצען און דינען יעצום
 נועלן זיין ערליך אזויא וויא פריער אהי"ו זען
 נאך נעם נועלן גערופען צוא דיר דיא גירעקטע
 שפאט קריה נאמנה דיא בגלייכע שפאט: (כו) ציון
 די שפאט ציון גמשש דורך זעם משפט וואס מען
 נועם אין איהר טאן וועם זיא נועלן אויס גלייזם
 פון איהר זינד ושיבה און אירע בעלי תשובה וואס
 אין איהר נועלן זיין נועלן נועלן אויס גלייזם
 דורך זיער צדקה וואס זיין נועלן סאהן:

נאר גיט קופען צו זיין: (כו) לכן נאם דרום זאגט
 זער האר נאם וואס ער איז אין נאם איבער אלע
 סגילות וואס אלץ איז נין און אין נין האנד איז
 צוא אויס רייפען אייך פון זעם לאנד און צוא
 פלאנצן אנדערע אין זעם לאנד אביר ישראל ער
 איז זער שטארקער פון די ישראל מוהט ער זאגן
 היי נא שרייב איך דאס אלע זאלן וויסען אנתם אז
 איך נועל נועלן גיטרייט פון מיינע באליידיגער
 וואס האבן מיה דער צערינט מיט זיערע מעשים
 וואקסה און איך נועל נועלן גירעכט פון מיינע
 פינט: (כו) ואשיבה נועל איך אום קערן מיין שלאק
 אויף דיר בלומר איך נועל דיר שלאטן אין שלאק
 נאך זעם אנדערין בוי דיא פוישעם וועלן פאר
 לעגט נועלן וואדער און איך נועל ליישערין אזויא
 וויא דיא זיף ליישערם דיא פלעקן פון א קלייד
 אזוי נועל איך ליישערין זיינע פלעקן דאס מיינט

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום
 והפסרה וממור ה' מלך גאות לבש או ממור שיר

עיקר תישים משנה אהלות פרק יח ברטנורא

כיצר בוצרין בית הפרם. ויהיו העגנים שגדלו כו טהורין: מוין על הארם ועל הכלים. כשלישי: ושונין.
 כו: ומוציאין חוץ לבית הפרם. וז"ל ע"ג דהכור לגת הוכשר לקבל טומאה והוא מ"ח דבר
 שגזרו בו ביום הוי מלי לטומאה דלחוריהא אבל לטומאת בית הפרם דרבנן הוא לא משכין לה הכשר ומ"ח נקט
 ותני מוין על האדם ועל הכלים כדי שיהיו טהורים מטומאה דלחוריהא (ב) אע"פ שטהורין ומעמלק כבית
 הפרם כשעת כליהה תו לא
 מיטמאו עכנים כגיתסת
 מטום טומאת בית הפרם כל
 כמה דלא הוכשרו הכשר

(ב) ל' ס"ח ט"ח ס"ח
 טומאה דלחוריהא כו משמע
 דספוכים מ"ח טוים כלל
 ומעמיטין לא משמע כ"ו. אכל

פרק יח כיצד בוצרים בית הפרם ויהיו העגנים שגדלו כו טהורין: מוין על הארם ועל הכלים. כשלישי: ושונין.
 כו: ומוציאין חוץ לבית הפרם. וז"ל ע"ג דהכור לגת הוכשר לקבל טומאה והוא מ"ח דבר
 שגזרו בו ביום הוי מלי לטומאה דלחוריהא אבל לטומאת בית הפרם דרבנן הוא לא משכין לה הכשר ומ"ח נקט
 ותני מוין על האדם ועל הכלים כדי שיהיו טהורים מטומאה דלחוריהא (ב) אע"פ שטהורין ומעמלק כבית
 הפרם כשעת כליהה תו לא
 מיטמאו עכנים כגיתסת
 מטום טומאת בית הפרם כל
 כמה דלא הוכשרו הכשר

גמור: ואחרים. שלא נכנסו כזית הפרס. מקבלין. מן הנזירים: ומוליכין לתת. כולים אחרים חבל הנזירים אין מוליכים אותם לגת לפי שהגת מלא משקין ומתכשרי בה הכשר גמור: ואם נגעו אלו ואלו. (ג) הנזירים נגעו בזה אחרים המקבלין: שמואלין. המקלין ומטמאין כל העשבים שהלדס שנמחו כזית הפרס נעשה אכ העומחה ומטמא אדם וכלים: ב"ש אומרים אוחז את המגל. לפני הנזיר לגת הזכר אפי' לטומאת בית הפרס ומטה' ריקן טיחה המגל שהוא בלרז בו. והוא חזן חלה דלאו כלי הוא: או בוצר בצור. ונותן לתוך כפישה. כלי גדול שכוכבים בו ויחיים דלאו בת קבילי קומחה היא: ומוליך לגת. אפי' הוא עצמו דכיון דזהו וזית ליה היכרא שניה בכפישה לא נגע וזילנות טעמיה: בו קודם שנעשה בית הפרס: אבל הנושע. לכתחלה כזית הפרס: ימכר לשוק. דקטני' ליה (ג) מטני שלא היה לו ליטע כזית הפרס ואין הלכה כר"י: ב שלשה בית פרות הן. כדקחשיב וחזיל שדה שמרש בה קבר ועדה שחבל בה קבר ועדה כוכים (ד): נמטע בה כל חילנות טעמיה וחזיל ללא כר"י לחסר לשול ואיכא לממר דאף ר' יוסי לא חסר אלא ליטע בה כרס כלבד משום דלוצר לגת הזכר אבל לא שטר חילנות: הוי' מוצר התקצר. אכל זרע הנעקר עם שרשיו חיישי' שמא יביא פלס כשעורה עם העקר הטולה עם השרשים הנעקרים: ואם עקרו. אותו זרע הנקצר: צובר את גורנו לתוכו. למון השדה עצמו וזע

לכ"ס. מין דף על סתורים ופממא כדי להכיר שאין מקילין כפיממא כ"ס פ"ה חלף מטני שהוא ספק. ומטוי"ס: (ג) ל"ס נירסה כר"ס חבל כח דר"ל שנתנו בולרים שנקבלים דלס כן פטיס' (אס ל"ק דמוכס קמ"ל דאף ע"פ שנחשכס חללו אינס מוכרשי' וטפסין לבולין כשלאו חזן גנים הספס' נחשכסין מוכרשין טוי"ס.) וטור דל"ל חל' חללו וזי' סוט טעמו: כמ' שכלו זס. ודעי נפס' דליחס בסוט' כלל כ"ס פ"ה: לא יכלור כ"ס פ"ה. ומטוי"ס: (ג) כלומר שזה יוכל לבלין כדפרס חבל כשכבדן לשוק ודאי סטוריס סן שאל נזרו חלף על הסולר גמ: (ד) לא סיס כראי נעמס פממה שדה כוכיס דספור גמור סוט חלף טעמ' דזין זכיס ויטסיס: סקבר כ"ו. סוט כ"ס דר"ס (ב) נעמס כ"ו. סהוטס פ"ן דעמו נעקרו וחס סהיס טופלס פסיסס מחמיל פ"ן כדן כלום. פ"ר"ס נכס לפי שטרשין יכרדיס

אזו אנדערע קענטשין וואס זענען גיט גינען אין דעם בית הפרס פקלים בהם זעקען צוא דיא זיינקערדיגן פון דיא וואס האבן זייא זעשניטן און לייגן אריין דיא זיינקערדיגן אין אנדערע פלים וטליקים לת אזו זיי פירין די זיינקערדיגן צום קעלמער וואס קען סקעט זייא דארט אס ניש אזי זאל אויב דיא קענטשין וואס זעקען דיא זיינ' קרויבין האבן אנגעריירט דיא קענטשין וואס זענען גינען אין בית הפרס פטיס' זענען זייא קמא, און דיא זיינקערדיגן זעען איהר קמא גדרי בית חל אזוי זאגן בית הלל, בית שמאי זאגן דער וואס שגיית דיא זיינקערדיגן זאל גיט אנדרייען זיין האנט דעם קעקער נאר אויז את הצל פגיב, ער האלט דעם קעקער מיט אשטיקול קארע, דער קעקער זאל גיט קמא זעען או בוצר בוצר אדרע, ער שגיית מיט אשארפין שטיין, דער שטיין זעקט גיט קמא ונחלו ליהד תקיפה אונ, ער ליינט אריין דיא זיינקערדיגן אין אקארב וואס איז ניסאכט פון אזוי צואד וואס זעקט גיט קמא וטליד לת און ער אליין פירט דיא זיינקערדיגן צום קעלמער אפר דני זיסי האט דני יוסי גיזאנט בשה דברים אמרים זען זענען דיא ביידי גיזאנט גינען דעם גיטם הנעשה בית הפרס אזו פריער איז גינען דער זיינקערדיגן דער נאך איז גינארין אבית הפרס, עם איז צו זעקערט גינארין אקבר אין אטיינאדמיין אכל תנפס בית הפרס אקער אז קען האט גיפלאנצט אטיין נארטין אין אבית הפרס, פריער איז דיא פעלד צו זעקערט גינארין מיט

אקבר, דער נאך האט קען גיפלאנצט דיא זיינקערדיגן זכר לשוק זאל קען דיא זיינקערדיגן פאר קויפן אין נאנצין אין גאס, קען זאל דיא זיינקערדיגן זעען, און גיט מאכין פון זייא זייין, און גיט ער זאל זייא זעסין נאר פקעקע קענטש' שין זאלין זייא זעסין קען בקקת איהם פאר וואס ער האט געפלאנצט דעם זיינקערדיגן אין אקארב וואס איז קמא: ב שלשה בית פרות הן דברי ערליי בית הפרס זענען דיא, איינס זערה שנתרב בה קבר, דאס זאנדערע זערה שאבד בה קבר, דאס דריטע זערה כוכיס, איצט זאנט דיא משנה דיא דינים פון דיא דרייא ערלייא פעלדער החוש את המקד אז קען האט צו זעקערט אקבר אין אפעלד נפשת כל נפש קען קען אין איהר פלאנצין זעלדע כויקער קען וויל זאגן גיבשת כל זרע אקבר גיט אלץ קען קען אין איהר פארזייגען זיך מבע מקמי נאר די פארזייהונג וואס זעען אפ זעשניטען פון פעלד קען קען פארזייהען, דריינע קארין זיינן זעשניטן, אקבר דיא פארזייהונג וואס קען רייקס זיי אויס מיט דעם זאנדערדיג קאר קען גיט פארזייגען, ווייל אזו קען רייקס אויס זעקס זיך מיט דיא ערד אין דיא זאנדערע און מאקער איז אין דיא ערד דא אטיינאדלי פון דעם קבר זאס קרו אויב ער האט פאר זייעס זעלדע זאכין וואס זעען זעשניטען, אונער האט זיי גיט זעשניטען נאר אויס זעריקען צובר את גרנו לחובו זאל ער דיא תבואה וואס, ער האט אויס זעריקען אריין לייגן אין דעם שיער וואס אין דיא פעלד, און זאל גיט

יכריס למטה מג' וכן מסוכ, כדלקמן (פסוק ס): (ס) כנוסע
 חסדא ופסקטיו: (י) ממט פסוק כב ומתקכין יחד וס"ט
 לכדקין: כל ה"כ"ח כהב ס' פתור לו כסני' מוילא: מוכרו וממלא
 מרגילין את סומולא: (ז) וקסא דכנסא דוכמי מן סמכין
 וקסא, ויכ"ט: כהב קס על סמכטילס זיוט על מנסא וכן פלס
 ידית כו': [א] וממלא: ול' ס"כ
 פטרס ממטא: [ג] שגלד:
 גדלס דלס פלד כדלוקס פיזיר
 דלו' כדקסס טיווט פסקטיוס
 וסל דלפני כלל דוכמי כס'פ
 מרגילין סיני כמלס ודכז כס'פ
 כדלוקס פטרס סמטיוו: סמטיוו
 ידית כדקסס סימוט סמטס
 דמסס סומולאס זיווטס וילע'
 סמיקא סלל לוס סכנסס לכל
 פלד סמטיקל לכל אדס,
 ס"כ"ט: (ס) דסיני חסדס
 ויזכר ס' סמטס סמטס, סכ"ט
 וסכ"ט: וסכ"ט: כהב דל"ק
 דסל מן כה"ט: דלוקס טוטיין ס"כ"ט
 וספסל לפי שילין כרגי סוכסיס מטייין פד לוקס מל"כ סכ"ט
 סמילוקס: (א) וממלא כו'. ככ"ט: סגל דוקס סקכד כס
 וסיני סמטס כסמטס כמסס, ס"כ"ט. וסמס דמסל דמיקרי
 ס"כ"ט לוי סג"ק: סוכסיס סמטסו' בו', וסמס'
 נדחיק כוז: (ג) וסלסל: לפו סמולין על נכז סקכד סמטיל
 בו' וזכר סיסס בו' סומולס קסומס, ס"כ"ט: (ס) ס' יוין
 שזך סול דכז זס סמטס סמטסו' בו' סוף סמטליסיס לכל

רחוק מבת הקברות פאזטיס סס המסע של המת
 דמ"ק נכור' חפ' דמסוס יאוס כפלי געוו כה דליון שכן הוא (ט)
 רבני סומול לקללו: ודוקא כמחילסו הכעלס סמחיקו רבניס כדיון
 מותר לקללו: ועפרה מהור. ללא מחזיקין בה סומולא כלל: ועושיס
 כדיון סמטסו' סכ"ט: וסמס דמסל דמיקרי ס"כ"ט לוי סג"ק:
 נדחיק כוז: (ג) וסלסל: לפו סמולין על נכז סקכד סמטיל
 בו' וזכר סיסס בו' סומולס קסומס, ס"כ"ט: (ס) ס' יוין
 שזך סול דכז זס סמטס סמטסו' בו' סוף סמטליסיס לכל

אזוהו סס ולא יכילאו לבית עד אשר ידיסע סלל להכרות את
 המומחה: וכוברו בשתי כבורת. זו אחר, זו סמל
 תמעכ עמו עלס כשורה: והקטניות בשלש' נסיו
 חקטניות יס כהן עפר ויזכר מכתבוה מסו' חייט' כהו
 ספי אכל סהורין סו: (ה) סכרו
 לא הוכסרו והלכס כהכמיס:
 וסורף את חקס ואת
 העצא. כהוך סכרו עמל
 יס כהס עלס כשורה: (ו)
 קש. חתן על חכוסה: (ז)
 עצא. חתן על סמטו:
 וממלא כממע ובמלא
 סדה בית הפרס סמכרו:
 ואינו סממלא במהל. דכל
 מומחתה מסוס עלס כשורה

ומל כשורה חינו סממל כהלג: בו' נורעת כל דוע. הכן
 נרסי' כדוד סספריס אכל כחוס' קחני לינה נורעת כל
 זרע וכן הוא כענין (ח): ואין נשמעת כל נפע. ולא
 מכתיל דליון נוסטין לכתולה חלל חף הנטוע לח ויקיט
 סלל להרגיל כ"ל לסס כמסוס דממחלה כהלל חמירי כה
 ספי: חורץ מאליו סרק. דמותר לנטע כה ומהו חילון
 סרק סמיו עוסה פירות: ד שרה, כוכיס. מקוס
 ומחושדן וכוכיס סס: ד נפעל ולא נורע. סכ"ט
 מחילסיס סכפלי' ממנה והו"ל כחלס סמחיקו בו
 חילסו סמטסו' סכ"ט: וסמס דמסל דמיקרי ס"כ"ט לוי סג"ק:
 נדחיק כוז: (ג) וסלסל: לפו סמולין על נכז סקכד סמטיל
 בו' וזכר סיסס בו' סומולס קסומס, ס"כ"ט: (ס) ס' יוין
 שזך סול דכז זס סמטס סמטסו' בו' סוף סמטליסיס לכל

סאךלארין נוטארין אקבך, קען נוייס גיט אירף
 נועלדין ארמס איז דער גביר גבירע פל גיע קען קען
 אין איהר פאר יונגען אלע פאר זייהונג ויהי נפעת
 גל נפע אונ קען פאר גיט פלאנצין אין איהר גיין
 פלאנצונג וזין פקייזן בה אילת אונ קען סאר גיט
 האלטין אין דיא פעלד דיא בויקער נואס זענען
 גיפלאנצט פון פריער, נאר קען סווי זיין אויס
 האקן זיין סאלין זיך שאיט עוסה פירות נאר אליי
 ריגער פריס נואס נואקסט גיט אירף איהס פירות,
 קען קען פלאנצין אין די פעלד וספסא דפע וספסא
 יבאהל אונ די ערד פון די פעלד איז סממא דעס
 קעקיש נואס רירט זיא אן ארער, ער טראגט זיא,
 ארער די שאוב נואס די ערד ליגט איהר איז
 סמא: ד דאס איז דער דריטער בית הקברס שיה
 איז דא אפעלד נואס קען שפעלס דארט די סמא
 מיט דעס פת אונ אלע קעקישין קימען צו זאמען
 אונ קען קעווינגט דעס פת נואס הייקט, שיה
 בוכין אפעלד נואס קען נויינגט אין איר לא נפעת ולא
 גורעט קען סאר גיט פלאנצין בויקער אונ גיט סאר
 זיען אין די פעלד נפשי' סווי אונ די ערד פון די
 פעלד איז סוור ויעוסיס סמטס פטריס לענדל אונ קען
 קען סאכין פון די ערד אויבינגט קען זאל אין זיין
 פאקן הייליגע זאכן וסדיס בית שמי' וית' חלל פית
 שמי' אונ בית דלד, זאגין פירע שיעדיקס ליעד

סאךלארין נוטארין אקבך, קען נוייס גיט אירף
 נועלדין ארמס איז דער גביר גבירע פל גיע קען קען
 אין איהר פאר יונגען אלע פאר זייהונג ויהי נפעת
 גל נפע אונ קען פאר גיט פלאנצין אין איהר גיין
 פלאנצונג וזין פקייזן בה אילת אונ קען סאר גיט
 האלטין אין דיא פעלד דיא בויקער נואס זענען
 גיפלאנצט פון פריער, נאר קען סווי זיין אויס
 האקן זיין סאלין זיך שאיט עוסה פירות נאר אליי
 ריגער פריס נואס נואקסט גיט אירף איהס פירות,
 קען קען פלאנצין אין די פעלד וספסא דפע וספסא
 יבאהל אונ די ערד פון די פעלד איז סממא דעס
 קעקיש נואס רירט זיא אן ארער, ער טראגט זיא,
 ארער די שאוב נואס די ערד ליגט איהר איז
 סמא: ד דאס איז דער דריטער בית הקברס שיה
 איז דא אפעלד נואס קען שפעלס דארט די סמא
 מיט דעס פת אונ אלע קעקישין קימען צו זאמען
 אונ קען קעווינגט דעס פת נואס הייקט, שיה
 בוכין אפעלד נואס קען נויינגט אין איר לא נפעת ולא
 גורעט קען סאר גיט פלאנצין בויקער אונ גיט סאר
 זיען אין די פעלד נפשי' סווי אונ די ערד פון די
 פעלד איז סוור ויעוסיס סמטס פטריס לענדל אונ קען
 קען סאכין פון די ערד אויבינגט קען זאל אין זיין
 פאקן הייליגע זאכן וסדיס בית שמי' וית' חלל פית
 שמי' אונ בית דלד, זאגין פירע שיעדיקס ליעד

להרובם. דרוקא לפסח סמיך חדיקה זו משום דטומא' ביה"ט דרכן. וחסמים לא העמידו דבריהם במקום כרת שמי שאינו מקריב קרבן פסח כמועדו חייב כרת אבל בתרומה לחין בזכילתה כי חס עשה (י) העמידו דבריהם במקום עשה ואין מועלת

לא ודלי עמיתא פליגי וסייגו דב' דרוקא שמיא פשו ולפ"ו אינופנין לתומאה אלא משום דסיין ביה זרימא ונמיסא קמיה ליה וכו' מ"ח כח א"ן עומטים ב' סלל להכיל לב"ה לאו שמה ים שם ומומא מפני שהוא קריב לבס"ך כו' לפיכך חספיה שיבא חס ויקבצו בו כו' ופסחה עסור כו' ועמית' ז' כח דש"י (תוס')

כ"ש אומרים בודקין וכו' הלל אומרים אין בודקין כיצד הוא בודק מביא את העפר שהוא יכול להסימו ונותן להורד כברה שנקביה דקים וממחה אב נמצא שם עצם כשעורה סמא: ה כיצד במהרהין בית הפרס נוטלין ממנו ג"מ או נותן על גביו ג"מ אם נמל מחציו אחר ג"מ ונתן על גבי חציו אחר ג"מ מהור רבי שמעון אומר אפי' נמל ממנו טפה ומחצה [ז] ונתן עליו טפה ומחצה במקום אחר מהור. הרוצף בית הפרס באכניס שאינו יכול להסימן מהור. ר' שמעון אומר אף העווק בית הפרס מהור: ון המהלך בבית הפרס

ועמית' ז' כח דש"י (תוס') ועמית' ז' כח דש"י (תוס') קדשים מ"ג טוה, סכ"ט ותיין תי"ט: (י"א) ותיין כחכס תיל טעל וספק תו"ר פסול וסך משום ליהם סלכס דב"ש במקום דב"ה ליהם משום כלל וכלום דב"ה דתו"ר מ"ג טוה סך דפל דב"ה ליהם טניא: עמית' ז' כח דש"י (תוס') ועמית' ז' כח דש"י (תוס') ועמית' ז' כח דש"י (תוס') ועמית' ז' כח דש"י (תוס')

כשעורה: ה' כיצד מטהרין בית הפרס. אכית הפרס הראשון קלי שהוא עמק שגמרש בו קבר: נוטלין ממנו ג"מ. כשעור עומק הממרישה שמנגלת העלמות: ר"ש אומר כו'. ואין הלכה כר"ש: הרוצף. ל' רמפה של אכניס: מהור. כיון דלחין יכול להסימן שחס היה מהלך על גבו ויסטוט. חיוב ליתחם הויסע עמק טחתיה: הפרס טהור (כ). פועל לשון ויעקודו ויסקלו ואין הל'

כשפוסד ספ"ס לסייס כיון שיש פסד טפה ומחצה של גכס ותייבי שברק קודם שנתן סלל מברכ"מ כו' וכן ג"ו כו' מ"מקום חסר וקט"ל דל"ה תיישי' טעל יפול מפסד סך סנוכס למסור ויהאור למומטלו דכיון שסכר טפס חסמ מ"ל מטמא' ליה ול"ש סכר אפי' חלי' כניסיה וחלי' כניסיה מטכסין: (י"ג) דמינו לית'ט שנופל מכלן ונוטל על ח"י סמחר אלס טפיה' כן ככל סדרי מקומו

אף העווק. המוסר ומסליך החכמים חס עשה כן ככל בית כר"ש: ון המהלך בבית הפרס. נשדה שגמרש כה קבר:

פסח או איינער בארף מאכין אקרבן פסח אונ ער בארף גיין דורך דיא פעלד וואס אין איהר איז ציא אקערט געווארען אקרב זיכט מען אין די פעלד טאקער וועט מען געפינען אפיינדיג פון דעם קת, אונ אויב מען געפינט גיט, מען מען גיין. דורך דיא פעלד מאכין דעם קרבן פסח גיין בודקו לתייבא אקער אז אכדן בארף גיין ועסין תרובת, אונ ער בארף גיין דורך דיא פעלד וואס אין איהר איז צו אקערט גינארין אקרב, וזכט מען גיט אין בייגנדיג אין דיא פעלד, ווארום אפילו מען געפינט גיט א בייגנדיג איז מען אויך קימא ויגריי אויב אגזיר איז גינאנגען דורך דיא פעלד וואס אין איהר איז ציא אקערט גינארין אקרב, בית שמאי זאגין ביהמין מען וזכט אפיינדיג, אונ אויב מען געפינט גיט איז ער טהור, אונ בית הלל זאגין איז בודקן מען וזכט גיט נאר סיי מען געפינט אפיינדיג פון קת אונ סיי מען געפינט גיט איז ער אלץ קמא ביצד ווא בודק וויא אויך וזכט דעם בייגנדיג מביא עת הבער שיהא יבול להסיי וזכט כריינגט די ערך וואס ער מען ריבען, די נוייכע ערך וישת ליטוד בברה שנקבית בים אונ ער ליינט אריין די ערך אין אויף וואס האט דינע לעכלאך ויספחה אונ ער צו בייבט דיא ערך דין אין די זיפ אם נמצא שם עצם כשעורה פסח אויב מען געפינט דארט אפיינדיג פון קת גרויס וויא אקערשט איז קמא דער וואס האט אקערט דעם בייגנדיג: ה' ביצד מטהרין בית הפרס אפעלד וואס אין איר איז צו אקערט גינארין אקרב ווי אזוי מאכט מען יוא טהור נוטלין ממנו שלשה פסחים

מען גראבט אפ די ערך פון די גאנצע פעלד טיף דריי א פסחים ב'י אומר נתון על גבוי שלשה פסחים רבי זאנמ ער זאל ארויף שיימען ערך אויף דיא פעלד דריי פסחים הויף איז אויך די פעלד טהור ואם נפל מחציו אחר שלשה פסחים אויב ער האט אראפ גינאראבין פון אהאלקע פעלד ערך דריי פסחים טיף ונתן על גבי חציו אחר שלשה פסחים אונ אויף דיא אקערט האלקע פעלד גימא ער ארויף גישארט ערך דריי פסחים הויף טהור איז די פעלד טהור רבי שמעון אומר רבי שמעון זאנמ אפילו נפל המט פסח ויספחה אפילו ער האט נאר אפגינאראנען פון די פעלד אין קפח מיט אהאלקס אין די טיף ונתן עליו פסח ויספחה מקום אחר אונ ער האט גענוקען ערך פון איין אקער ארמ אונ ער האט ארויף געשאמין אויף די פעלד זיין קפח מיט אהאלקס אין די הייך טהור איז דיא פעלד טהור הרוצף בית הפרס באכניס אויב מען האט אויס געבריקרט מיט שטיינער דיא פעלד וואס אין איהר איז צו אקערט גינארין אקרב שאינו יכול לסיימן אונ די שטיינער אקערט גינארין אקרב דער וואס גייט אויף דיא שטיינער איז טהור רבי שמעון אומר אף העווק בית הפרס טהור רבי שמעון אויב אין דיא פעלד וואס איז צו אקערט גינארין דער קבר ועען גילעגין שטיינער האט מען גענוקען די שטיינער אונ מען האט גייט געליינט פון זיין ארש אויף זיין אקערד ארש אויף אפליקע ערשער אין פעלד אז מען גייט אויף דיא שטיינער איז מען טהור ויעיין ברו"ש ותי"ש ותי"ש וע"ה חיים: ון המהלך בבית הפרס על אכניס שאינו יכול לתיימן אז איינער גייט

על אבנים שהוא יכול להסימן . כגון ע"ג אבנים
 שאינן תקועות וקבועות בלחץ והן ניספות ממתת העובר
 עליהן ועלם כשעורה ניסם מכהו ורובכ ע"ג אדם או דכמה
 שכהן רע וחוליוכוו עליהן : ממא . הרובכ דכיון דכח

ההחתון רע ממתת מפת
 העליון נספו והיו כאלו הוא
 מסיט העלם אבל אם היה
 כח הנרכב יפה לא חשיב
 הרובכ ממסית העלם והיכי
 דמי אדם שכהו רע כל
 שרובכ וארכנומיו טקשות
 וזהמה שכהו גלל :
 שרובכ וטקלה נרעם :
 בהרים ובסלעים . אע"פ
 שאין קורבים על מת :

שקתות . ה"ט . וז"ל וסכא חייטין ויכר סמא לא דדה יסא
 פסל"כ כטושפ כן עממליתו נלחיתו , ועוהו"ט : [ח] מרס .
 וקשה סלח יעמל חתון נלעיון יפוד סומלס כתיכוכין סוף
 ופסח ז' , וי"ג כגון סהחמחון עכו"ס וסכור סעליון סממלס
 דלאריתא א"כ כגון סלכס לכטוס סהס דסמלס כתיכוכין לא
 עממל סלח אדם אדח או כד

אחד סלכ סני לוי סמל סומלס
 עכב וסין סמלס אדם וכלס
 וסל"י יסמל סומלס דרכין מ"מ
 שטיש לא הוי סלל לטטון ולא
 יסמל אדם , מוס' : [ט] כע .
 אס' : שסכר ולא נדנר , סר"מ :
 (יג) וכן הלכיתוס סזייה סלמס
 : וכל כן נכמסמ מלויכס דל"ד
 [אלח] סזייה וסמכר שמש ,
 סר"מ : (יד) סכל סלויכס לא
 נזכר , נמלס : (טז) וסס
 סממלס אף סכלס לרכנן

ממא . ממני עמר ארץ העמים שמתגלגל סס : בים ובשונית שחור . ממומלח נוסית שגזרו על גושה של
 ארץ העמים לשרוף תרומה וקדשים שנגזר כעסרה (יג) ואין שורפים תרומה וקדשים שגזרו על אורה לתלות תרומה וקדשים שגזרו לאור ארץ
 סס מת אבל סומלח תורה של ארץ העמים יע כהן שגזרו על אורה לתלות תרומה וקדשים שגזרו לאור ארץ
 העמים ולא נגזר כגוש' לא אוכלין ולא שורפין : כועפו . כשהיו הולך וטוער : ז הקונה ישרה בסוריא . ארס
 נהרים וארס לוכס סככס דוד ועסרה עמל' כח" (יד) . וסחית כמעשרות וכסנצית כלרץ ישראל : אם יבול
 להכנס לא במהרה . שאין ארץ העמים מספיק בין אותה שדה שקנה לבין א"י : אותה שדה וסל"י אגוסה
 ידידה לא גזרו כיון שהוא של ישראל דמח" קתיי הקונה שדה אבל אם היתה רוחב טפס מלרץ העמים או מביית
 הקברות מספיק בין א"י לסדה שקנה כסוריס דהסחל' אין יכול לכנס כה כעסרה עסרה של אותה שדה עמל' כח"ל :
 מדורות העכו"ם . שגח" : ממאים . שקורבין נפלתינן כנתיחן (טז) : ארבעים

אין אפעלך נואם אין איר איז צו אקערט ניווארין
 אקער , אונ ער גייט ניט אויף דיא אערד נאר אויף
 אנעלבע שמייער נואם שאקלען זיך ניט , אדער
 ער זיצט על הארס אויף אפעקניש ועל הבהמה אדער
 אויף אבהמה שפתי ניה נואם זייער פח איז גוט , זיי
 זענען שטארק אונ זיי קראגין איהם אין דעם בית
 הפרס סחיר איז ער סחור על אבנים שהוא יכול להסיט
 אקער או ער גייט אויף אנעלבע שמייער נואם זיי
 שאקלען זיך אז מען גייט אויף זייא , אדער ער
 זיצט על הארס אויף אפעקניש ועל הבהמה אדער אויף
 אבהמה שפתי רע נואם זייער פח איז שלעכט זייא
 שאקלען זיך פון שנואקבייט אז זייא קראגין אויף
 זיך אבישא אונ זייא האבין איהם זעמראנען אין
 דעם בית הפרס פמא איז דער קענקיש ממא , נוייל
 די שמייער אונ דער קענקיש אונ די בהמה שאק
 לען זיך אז מען גייט אויף זיי סאמער האבין זייא
 אשקלי גיגעבין אביגדיד פון דעם סת , אינגלייך
 נויי דער נואם גייט אויף די בהמה זייער אדער אויף
 דעם קענקיש אדער אויף די שמייער נויא ער אליין
 נואלס אשאקלי גימארדעם : בייגדיד רדיקער איז
 ער סמא המתלך בארץ העמים אז איינער גייט אין
 אלאנד ווא גוים וואהנען אפילו ער גייט בהרים אויף
 קערנ ויפליים אדער ער גייט אויף שמייער , פון
 דעקסוועגן פמא איז ער סמא בים ובשונית אז ער
 גייט אויף דעם נס אדער בשונית סחיר איז ער סחור
 ויעודו השגיח נואם איז אשונית כל מקום שהיה עולה כועפו
 זוען דער ים גייט מיט אישטורים פאר פלייזש ער
 אויף דעם ארם נאקדעם לויפט די נואקער צוריק

אויף אנעלבע ערמער וואהנט מען גיט איז דארט
 נישא קברים נדער דין אויף תרומה אדער קדשים אז
 זיי האבין אנגעריקט די אערד פון חוצה לארץ און
 העמים דארף מען זיי פאר ברענען , אקער אז זייא
 זענען זינען אין חוצה לארץ , דהיינו אין אשף
 אויף דעם ים , אינ האבין די אערד גיט מען קעמ
 זענען זייא גיט סחור אונ גיט סמא ניט מען קעמ
 זיי אונ גיט מען פאר ברענען זיין ז הקונה שדה בסוריא
 זוען איינער קויפט אפעלד אין סוריא סמכ' לארץ
 ישראל נאהנט צו ארץ ישראל אם יבול להכנס לתבשרה
 אויב ער קען אריין קומען אין דיא פעלד אונ זיין
 סחור נואם מיינט מען דיא פעלד איז באיי דעם
 ברענען פון ארץ ישראל , אונ ער דארף גיט זיין
 דורך חוץ לארץ סחיר איז די פעלד אויף סחור
 ותיבת בפשיטות אונ מען דארף געבין מעשר פון די
 תבואה נואם נואקמט אין די פעלד ובשביעית אז עס
 קומט דער זיגעשאר יאהר [פירטה] דארף מען
 ספקיר זיין אלע תבואות אונ פירות פון די פעלד
 גלייך נויא די פעלד נואלס זינען אין ארץ ישראל
 ואם איז יכול להכנס לתבשרה אונ אויב ער קען גיט
 אריין קומען אין די פעלד אונ זיין סחור , דהיינו
 צווישען די פעלד אונ ארץ ישראל , איז אשטיק
 ערד נואם די כנענים וואהנען דארט סמא איז די
 פעלד סמא ותיבת בפשיטות ובשביעית פון דעקסוועגן
 דארף מען געבין מעשר פון די תבואה נואם נואקמט
 אין די פעלד אונ מען דארף ספקיר זיין אלץ נואם
 עס נואקמט אין די פעלד דעם זיגעשאר יאהר שמיטה
 מדורות עמיס פמאין די שטוב נואם אעכרים וואהנט

אין אפעלך נואם אין איר איז צו אקערט ניווארין
 אקער , אונ ער גייט ניט אויף דיא אערד נאר אויף
 אנעלבע שמייער נואם שאקלען זיך ניט , אדער
 ער זיצט על הארס אויף אפעקניש ועל הבהמה אדער
 אויף אבהמה שפתי ניה נואם זייער פח איז גוט , זיי
 זענען שטארק אונ זיי קראגין איהם אין דעם בית
 הפרס סחיר איז ער סחור על אבנים שהוא יכול להסיט
 אקער או ער גייט אויף אנעלבע שמייער נואם זיי
 שאקלען זיך אז מען גייט אויף זייא , אדער ער
 זיצט על הארס אויף אפעקניש ועל הבהמה אדער אויף
 אבהמה שפתי רע נואם זייער פח איז שלעכט זייא
 שאקלען זיך פון שנואקבייט אז זייא קראגין אויף
 זיך אבישא אונ זייא האבין איהם זעמראנען אין
 דעם בית הפרס פמא איז דער קענקיש ממא , נוייל
 די שמייער אונ דער קענקיש אונ די בהמה שאק
 לען זיך אז מען גייט אויף זיי סאמער האבין זייא
 אשקלי גיגעבין אביגדיד פון דעם סת , אינגלייך
 נויי דער נואם גייט אויף די בהמה זייער אדער אויף
 דעם קענקיש אדער אויף די שמייער נויא ער אליין
 נואלס אשאקלי גימארדעם : בייגדיד רדיקער איז
 ער סמא המתלך בארץ העמים אז איינער גייט אין
 אלאנד ווא גוים וואהנען אפילו ער גייט בהרים אויף
 קערנ ויפליים אדער ער גייט אויף שמייער , פון
 דעקסוועגן פמא איז ער סמא בים ובשונית אז ער
 גייט אויף דעם נס אדער בשונית סחיר איז ער סחור
 ויעודו השגיח נואם איז אשונית כל מקום שהיה עולה כועפו
 זוען דער ים גייט מיט אישטורים פאר פלייזש ער
 אויף דעם ארם נאקדעם לויפט די נואקער צוריק

ארבעים יום. כשעור יצרת הולד: אע"פ שאין עמו אשה. לעכו"ס פרוליס כערוית הן ומביאין נשים לנחמיהן
 צליה: עבר. של ישראל (עו): או אשה, ישראלית: כמשמרוין. המדור של העכו"ס שלא יקברו עס: ח הביבין
 העמוקים. לטרות שמהלחין מהם שפוסקים לרשות הרבים ויש ספרים שכתבו כן הכוכין לטון כון
 מערה שמתה הקרקע: ועפר התיחוח. דלמיה דלמיתא דממתה הנפל שנקברו עס מעשה העפר תמות: חזיר

ולשני נמי מודס דכמנע
 וכמנע פמנע, רש"י ומסו"ט:
 (טו) וז' סכ"ט עכר מישראל
 וזו' לטוט לוגר עכר מכרי
 דקסימט סלל ל' סכ"ד מישראל
 שטמכר לגר מוטכר לו לסקר
 וקפ"ל דלספח לגר טמכר וסס
 דלל ס' עכר כעניי מדחסי
 כמוספספס הכל עשין מדור
 אפי' עכר וז' יכ"ס לטמן פלו
 שטמכר, ס"ס: [ין משמרים.
 אפי' יולל ויכנע, ס"ס מ"ד
 שטמכר יין: (יו) דכלל
 דל"ט עשנע דכ"ג כו' ד"ט
 אכזוספל נמיס וסלסוט ויכנע
 עכר טלן מוט"ו: מס"ק:
 (ט) וכלל ל"ט מ"ד
 שטמכר סלס פנו, וס"ס י"ט:

בתוכן ויהא צריך בדיקה מ' יום אע"פ שאין עמו
 אשה ואם היה עבר או אשה [ין משמרים אותו
 אינו צריך בדיקה: ח את מה הם בודקין את
 הביבין העמוקים ואת המים המרוחים בית שמאי
 אומר אף האשפות ועפר התיחוח וזבת הלל אומר
 כל מקום שהחזיר והחולדה יכולים להלוך בו אינו
 צריך בדיקה: מ האצטונות אין בהם משום
 מדור העכו"ס רשב"ג אומר עיר העכו"ס שהרבה
 אין בה משום מדור העכו"ס מורה קסרין ומערב
 קסרין קברו ומורה עכו היה ספק ושיירוהו חכמי
 רבי ובית דינו נמנו על קיני ומהרהרו: י עשרה
 מקומות אין בהם משום מדור העכו"ס אהלי
 הערבים והסוכות וצרפין והבורגנין והאלקמיות

דברקלם. דברקל למסור
 וכתבם תתה הקרקע ואם
 ימלאו נפל קבור ויחיהו
 משס. כדלל מיה שקורין
 לה עברתי עלנעט:
 מ אצמבא. עשויה לנו
 לפני הכתים וזון קבורים
 עס נפלים: עיר העכו"ס
 שהרבה. עיר א"י שדור
 בה העכו"ס והרבה מן
 העכו"ס: אין בזה משום
 מדור העכו"ס. שמינת
 מלויות עס ומוליות כל
 הנפלים שנקברו עס וזון
 הלכך כרנע שמנון כן גמלאל (יו): כלומר
 ידוע עס קברות: היה ספק. חס מלרן העמים
 חס מל"ו: ומהרהרו: דלמנעו כל"ו א"כ היה ספק חס
 קיני. עס-מקום והיו נוהגים בו כומאה מספק עד שנמני עליו רבי ובית דינו ומהרהרו: י אהלי ערבים. י חס
 קבוטים מקום ח' ומסן דלל קבוט על קברי ביה (יח) א"כ לפי שפוסקים ומונים ממקום למקום לא רלו להחיק
 קומאה: והסכות. של סומרי פירות: והצרפיים. מדורות שאין להם נג חלל דלסדנות נענות כרשמיין
 לזו ודירות של ער הן ולא קביע: בורגנין. סוכות עשויות כדלה להכניס בהן פירות מפני הגשמים: אלקמיו.

אין איהר אמילו אין ארץ ישראל, אין יא טמא,
 נוייל אז דאם נוייב אין מפיל אקניד באגראבין וי
 דאם קינר אין שמוב ביה. ישחא בשבון ויתא ציד' בדיקה
 וויא לאנג זאל דער עפר'ס וואקען אין די שמוב
 קען זאל בארפין וזקען טאקער אין דארט אקניד
 בגראבין ארבעים יום פער ציוג טאג אף על פ' שאין עמו
 אשה אמילו ער וואהקט גיט אין שמוב מיט אנוייב
 אין אויך די שמוב טמא, טאקער האט ער קונה
 גינען מיט אאשה און די אשה האט מפיל גינען
 און האט אין שמוב בגראבן דעם גל' ויא היה
 עכר או אשה משמרים אותו אוב אקעעכט ואנגעניו' נום
 אין פאקויפט צו איהר (עתי"ס), אר איהר ישע פרוי
 האבין געהיט דיא שמוב קען זאל אין איהר גיט
 בגראבין קיינעם איי ציד' בדיקה בארף קען גיט
 וזקען אין שמוב טאקער אין דארט אקניד בגראבין
 גאר די שמוב אין קהור: ח את מה הם בודקים אין
 נעלבע ערשער וזקט קען את הדיקים תמסין אין
 די טיפע ריגעס פון דעם הויף ואת המים המרוחים און
 אין דיא פארשמונגענע וואקער נואם ששיים אין
 הויף ארער אין שמוב, בית שמאי זאגן אף
 האשפות ועפר תחיהו אין דיא ערשער נואם דארט
 ליגט מיסט, און וואו די ערד אין ווייך, מוז קען
 וזקען טאקער אין דארט באגראבין אנפל, און
 בית הלל זאגן כל מקום שחזיר והחיהו יכולים לתוך
 יו די אלע ערשער נואם אחזיר און אחזרה גינען
 דארט איי ציד' בדיקה דארט בארף קען גיט וזקען.
 נוארום אז דארט נואלט גינען אקניד נואלט דער
 נזיר ארער דיא חזרה איהם אום גיגראבן:

אין איהר אמילו אין ארץ ישראל, אין יא טמא,
 נוייל אז דאם נוייב אין מפיל אקניד באגראבין וי
 דאם קינר אין שמוב ביה. ישחא בשבון ויתא ציד' בדיקה
 וויא לאנג זאל דער עפר'ס וואקען אין די שמוב
 קען זאל בארפין וזקען טאקער אין דארט אקניד
 בגראבין ארבעים יום פער ציוג טאג אף על פ' שאין עמו
 אשה אמילו ער וואהקט גיט אין שמוב מיט אנוייב
 אין אויך די שמוב טמא, טאקער האט ער קונה
 גינען מיט אאשה און די אשה האט מפיל גינען
 און האט אין שמוב בגראבן דעם גל' ויא היה
 עכר או אשה משמרים אותו אוב אקעעכט ואנגעניו' נום
 אין פאקויפט צו איהר (עתי"ס), אר איהר ישע פרוי
 האבין געהיט דיא שמוב קען זאל אין איהר גיט
 בגראבין קיינעם איי ציד' בדיקה בארף קען גיט
 וזקען אין שמוב טאקער אין דארט אקניד בגראבין
 גאר די שמוב אין קהור: ח את מה הם בודקים אין
 נעלבע ערשער וזקט קען את הדיקים תמסין אין
 די טיפע ריגעס פון דעם הויף ואת המים המרוחים און
 אין דיא פארשמונגענע וואקער נואם ששיים אין
 הויף ארער אין שמוב, בית שמאי זאגן אף
 האשפות ועפר תחיהו אין דיא ערשער נואם דארט
 ליגט מיסט, און וואו די ערד אין ווייך, מוז קען
 וזקען טאקער אין דארט באגראבין אנפל, און
 בית הלל זאגן כל מקום שחזיר והחיהו יכולים לתוך
 יו די אלע ערשער נואם אחזיר און אחזרה גינען
 דארט איי ציד' בדיקה דארט בארף קען גיט וזקען.
 נוארום אז דארט נואלט גינען אקניד נואלט דער
 נזיר ארער דיא חזרה איהם אום גיגראבן:

אין איהר אמילו אין ארץ ישראל, אין יא טמא,
 נוייל אז דאם נוייב אין מפיל אקניד באגראבין וי
 דאם קינר אין שמוב ביה. ישחא בשבון ויתא ציד' בדיקה
 וויא לאנג זאל דער עפר'ס וואקען אין די שמוב
 קען זאל בארפין וזקען טאקער אין דארט אקניד
 בגראבין ארבעים יום פער ציוג טאג אף על פ' שאין עמו
 אשה אמילו ער וואהקט גיט אין שמוב מיט אנוייב
 אין אויך די שמוב טמא, טאקער האט ער קונה
 גינען מיט אאשה און די אשה האט מפיל גינען
 און האט אין שמוב בגראבן דעם גל' ויא היה
 עכר או אשה משמרים אותו אוב אקעעכט ואנגעניו' נום
 אין פאקויפט צו איהר (עתי"ס), אר איהר ישע פרוי
 האבין געהיט דיא שמוב קען זאל אין איהר גיט
 בגראבין קיינעם איי ציד' בדיקה בארף קען גיט
 וזקען אין שמוב טאקער אין דארט אקניד בגראבין
 גאר די שמוב אין קהור: ח את מה הם בודקים אין
 נעלבע ערשער וזקט קען את הדיקים תמסין אין
 די טיפע ריגעס פון דעם הויף ואת המים המרוחים און
 אין דיא פארשמונגענע וואקער נואם ששיים אין
 הויף ארער אין שמוב, בית שמאי זאגן אף
 האשפות ועפר תחיהו אין דיא ערשער נואם דארט
 ליגט מיסט, און וואו די ערד אין ווייך, מוז קען
 וזקען טאקער אין דארט באגראבין אנפל, און
 בית הלל זאגן כל מקום שחזיר והחיהו יכולים לתוך
 יו די אלע ערשער נואם אחזיר און אחזרה גינען
 דארט איי ציד' בדיקה דארט בארף קען גיט וזקען.
 נוארום אז דארט נואלט גינען אקניד נואלט דער
 נזיר ארער דיא חזרה איהם אום גיגראבן:

אין איהר אמילו אין ארץ ישראל, אין יא טמא,
 נוייל אז דאם נוייב אין מפיל אקניד באגראבין וי
 דאם קינר אין שמוב ביה. ישחא בשבון ויתא ציד' בדיקה
 וויא לאנג זאל דער עפר'ס וואקען אין די שמוב
 קען זאל בארפין וזקען טאקער אין דארט אקניד
 בגראבין ארבעים יום פער ציוג טאג אף על פ' שאין עמו
 אשה אמילו ער וואהקט גיט אין שמוב מיט אנוייב
 אין אויך די שמוב טמא, טאקער האט ער קונה
 גינען מיט אאשה און די אשה האט מפיל גינען
 און האט אין שמוב בגראבן דעם גל' ויא היה
 עכר או אשה משמרים אותו אוב אקעעכט ואנגעניו' נום
 אין פאקויפט צו איהר (עתי"ס), אר איהר ישע פרוי
 האבין געהיט דיא שמוב קען זאל אין איהר גיט
 בגראבין קיינעם איי ציד' בדיקה בארף קען גיט
 וזקען אין שמוב טאקער אין דארט אקניד בגראבין
 גאר די שמוב אין קהור: ח את מה הם בודקים אין
 נעלבע ערשער וזקט קען את הדיקים תמסין אין
 די טיפע ריגעס פון דעם הויף ואת המים המרוחים און
 אין דיא פארשמונגענע וואקער נואם ששיים אין
 הויף ארער אין שמוב, בית שמאי זאגן אף
 האשפות ועפר תחיהו אין דיא ערשער נואם דארט
 ליגט מיסט, און וואו די ערד אין ווייך, מוז קען
 וזקען טאקער אין דארט באגראבין אנפל, און
 בית הלל זאגן כל מקום שחזיר והחיהו יכולים לתוך
 יו די אלע ערשער נואם אחזיר און אחזרה גינען
 דארט איי ציד' בדיקה דארט בארף קען גיט וזקען.
 נוארום אז דארט נואלט גינען אקניד נואלט דער
 נזיר ארער דיא חזרה איהם אום גיגראבן:

אין איהר אמילו אין ארץ ישראל, אין יא טמא,
 נוייל אז דאם נוייב אין מפיל אקניד באגראבין וי
 דאם קינר אין שמוב ביה. ישחא בשבון ויתא ציד' בדיקה
 וויא לאנג זאל דער עפר'ס וואקען אין די שמוב
 קען זאל בארפין וזקען טאקער אין דארט אקניד
 בגראבין ארבעים יום פער ציוג טאג אף על פ' שאין עמו
 אשה אמילו ער וואהקט גיט אין שמוב מיט אנוייב
 אין אויך די שמוב טמא, טאקער האט ער קונה
 גינען מיט אאשה און די אשה האט מפיל גינען
 און האט אין שמוב בגראבן דעם גל' ויא היה
 עכר או אשה משמרים אותו אוב אקעעכט ואנגעניו' נום
 אין פאקויפט צו איהר (עתי"ס), אר איהר ישע פרוי
 האבין געהיט דיא שמוב קען זאל אין איהר גיט
 בגראבין קיינעם איי ציד' בדיקה בארף קען גיט
 וזקען אין שמוב טאקער אין דארט אקניד בגראבין
 גאר די שמוב אין קהור: ח את מה הם בודקים אין
 נעלבע ערשער וזקט קען את הדיקים תמסין אין
 די טיפע ריגעס פון דעם הויף ואת המים המרוחים און
 אין דיא פארשמונגענע וואקער נואם ששיים אין
 הויף ארער אין שמוב, בית שמאי זאגן אף
 האשפות ועפר תחיהו אין דיא ערשער נואם דארט
 ליגט מיסט, און וואו די ערד אין ווייך, מוז קען
 וזקען טאקער אין דארט באגראבין אנפל, און
 בית הלל זאגן כל מקום שחזיר והחיהו יכולים לתוך
 יו די אלע ערשער נואם אחזיר און אחזרה גינען
 דארט איי ציד' בדיקה דארט בארף קען גיט וזקען.
 נוארום אז דארט נואלט גינען אקניד נואלט דער
 נזיר ארער דיא חזרה איהם אום גיגראבן:

ובית שער ואוירה של חצר והמרחץ ומקום החצים ומקום הלגיונות :

לגיונות. שמונים זו חיליות של מלך :

בייא דעם טויער , דער דיפער פון הויף וואהנט דארט ואוירה של חצר אונ דער גאנצער הויף וואס ער איז גיט בארעקט דערמין אפאר ימקום החצים וואו מען האלט דארט פיינען אגניגרייט וקאמער וועט זיין אמליקהו וימקום הלגיונות אונ די קאשארין וואס די עלענער זענען דארט , די אלע ערסער זענען קהור , ווייל דארט באגראבט מען גיט קינדער :

רש"י

אמר רב יהודה אמר שמואל המפלת דמות לילית דמות של אמו טמאה לידה ולד הוא אלא שיש לו כנפים תניא נמי הכי א"ר , יוסי מעשה בסימוני ויש לו כנפים : הנהג בן בחת שהפילה דמות לילית ובא מעשה לפני חכמים ואמרו ולד הוא אלא שיש לו כנפים המפלת דמות נחש הורה חנינא בן אחוי של רבי יהושע אמו טמאה לידה הלך רבי יוסוסופר דברי לפני ר"ג שלח לו לרבי יהושע ואלו רבי המפלת כמין נחש מהו אמר לה אמו שהורה אמרה לו והלא משמך אמרה לי חמותי אמו טמאה ואמר לה מאיה מעם הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם מהוך דבריה נוכר רבי יהושע שלח לו מדברו ליה מידכר :

אמר רב יהודה אמר שמואל רב יהודה האם גיזאנט פון שמואלים וועגן הפסלה דמות לילית אויב אאשה האם מפיל גינען אקינד וואס זעהט אויס וניא די לילית אמו טמאה לידה איז זיין מוסער קמא אזוי וויא אלע נוייער וואס גיבארין קינדער זלד הוא אלא שיש לו כנפים ונארום ער איז אקינד נאר ער האט פליגיל תניא נמי הכי מיר האבין אויף אזויא גילערינטס אמר רבי יוסי מעשה בסימוני בחת שהפילה דמות לילית רבי יוסי זאנט , עם האם געמראפין אין דיא שקמא סימוני אאשה האם מפיל גינען אקינד וואס זעהט אויס ווי די לילית ובא מעשה לפני חכמים איז מען געקומען צו די חכמים פרעגן וואס זלד ווא אלא שיש לו כנפים האבין די חכמים גיזאנט דאס איז אקינד נאר ער האט פליגיל הפסלה דמות נחש אויב אאשה האם מפיל גינען אזויא אואך וואס זעהט אויס וויא אשלאנג הייה חנינא בן אחוי של רבי יהושע אמו טמאה לידה רבי חנינא דער ווהן פון רבי יהושע'ס ברודער האט געפסקת דיא מוסער איז קמא וויא אלע נוייער וואס גיבארין קינדער הלך רבי יוסף וספר דברים לפני רבן גמליאל רבי יוסף איז געדאנגען צו רבן גמליאל אונ האט איהם דערציילט וואס רבי חנינא האט געפסקת שלח לו לרבי יהושע חנינא בן אחוי ובי רבן גמליאל האט געשיקט צוא רבי יהושע , ער זאל קומען צוא איהם מיט זיין ברודער'ס ווהן , מיט רבי חנינא ופליקתו וויא וויא זענען געגאנגען זיך כלת רבי חנינא גמליאל איז דיא שונר פון רבי חנינא געגאנגען געזין רבי יהושע

נג עומד על ארבעה עמודי' להתקרב בו כקץ שהרוח מנסכת בו מכל גדריו ולשון חלקיות כתי הקץ חכנוס קץ קיטעל : מקום החצים . מקום שכני העיר מניחין בו תמים לשמור לעת מלחמה : מקום

זייערע והסבות אונ די ביי דלאך וואס די גערמנער מאכין צו הימען זייער גארטן והצייטן אזוי אזאוד נונג וואס אן אראך נאר צוויי ווענט צו גישפארט איינעם צום אנדערין א והבדלנים ביי דלאך וואס מען וואהנט גיט אין זיי נאר מען ליינט דארט א ציין פירוד צום בייקענען והאקלפיות אזויקער שמוב . פיר זיילין אונ הויבין אראך בית שער די שמיביל וואס תוספות

הספלה דמות לילית אמו טמאה לידה ולד הוא אלא שיש לו כנפים תניא נמי הכי א"ר , יוסי מעשה בסימוני ויש לו כנפים : הנהג בן בחת שהפילה דמות לילית ובא מעשה לפני חכמים ואמרו ולד הוא אלא שיש לו כנפים המפלת דמות נחש הורה חנינא בן אחוי של רבי יהושע אמו טמאה לידה הלך רבי יוסוסופר דברי לפני ר"ג שלח לו לרבי יהושע ואלו רבי המפלת כמין נחש מהו אמר לה אמו שהורה אמרה לו והלא משמך אמרה לי חמותי אמו טמאה ואמר לה מאיה מעם הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם מהוך דבריה נוכר רבי יהושע שלח לו מדברו ליה מידכר :

לר"ג מפי הורה חנינא אמר אביי שמע צורבא מדרבנן דאמר מהלא לימא בה טעמא דכי מדברו ליה מידכר :

אמר רב יהודה אמר שמואל רב יהודה האם גיזאנט פון שמואלים וועגן הפסלה דמות לילית אויב אאשה האם מפיל גינען אקינד וואס זעהט אויס וניא די לילית אמו טמאה לידה איז זיין מוסער קמא אזוי וויא אלע נוייער וואס גיבארין קינדער זלד הוא אלא שיש לו כנפים ונארום ער איז אקינד נאר ער האט פליגיל תניא נמי הכי מיר האבין אויף אזויא גילערינטס אמר רבי יוסי מעשה בסימוני בחת שהפילה דמות לילית רבי יוסי זאנט , עם האם געמראפין אין דיא שקמא סימוני אאשה האם מפיל גינען אקינד וואס זעהט אויס ווי די לילית ובא מעשה לפני חכמים איז מען געקומען צו די חכמים פרעגן וואס זלד ווא אלא שיש לו כנפים האבין די חכמים גיזאנט דאס איז אקינד נאר ער האט פליגיל הפסלה דמות נחש אויב אאשה האם מפיל גינען אזויא אואך וואס זעהט אויס וויא אשלאנג הייה חנינא בן אחוי של רבי יהושע אמו טמאה לידה רבי חנינא דער ווהן פון רבי יהושע'ס ברודער האט געפסקת דיא מוסער איז קמא וויא אלע נוייער וואס גיבארין קינדער הלך רבי יוסף וספר דברים לפני רבן גמליאל רבי יוסף איז געדאנגען צו רבן גמליאל אונ האט איהם דערציילט וואס רבי חנינא האט געפסקת שלח לו לרבי יהושע חנינא בן אחוי ובי רבן גמליאל האט געשיקט צוא רבי יהושע , ער זאל קומען צוא איהם מיט זיין ברודער'ס ווהן , מיט רבי חנינא ופליקתו וויא וויא זענען געגאנגען זיך כלת רבי חנינא גמליאל איז דיא שונר פון רבי חנינא געגאנגען געזין רבי יהושע

זוהר ויקהל דף רד ע"א

ההוא התפשטותה כד החוסף קדושו וזכראו מלעלה על ההיא נקודה אהיהיר כלל ואתעביד רוחא נהירא בכל סתריה התפלג לעילא ונהיר והתפלג לתתא ונהיר. ודא הוא דכתיב (שמות לח) ביום וזין כ"י מולך אחסנה איה לן נהמה. חולקא דלעילא אתעטר בהאי יומא מעטנא עלאה קדישא ואתהני מיוזא עלאה דעתיקא דכל עתיקין חולקא תתאה אתעטר בהאי יומא מעטנא דלתתא דלחתה בני סעודתי. וע"ד בני לנגנא ליה כמיכלל ובמספריה בלבושי יקר ובחדוה דכלל. וכד מתעטרה האי חולקא לתתא ותתקיר כמה דלאתריך סלקא לעילא ואתחכרה כההוא חולקא אחרא. והאי נקודה נטיל כלל מעילא ומתא והתכלילה מכל סעודין. יבגין דמתעטרה בשבת מעילא ומתתא כל עטר יומין היוב חילא לכלל ולתתייבוי ליה שולטנא מעילא ומתתא. ובריון דספרא דשלמה מלכא אשתכח רוח דא ואוקומה בזוגיא קדישא וכאה חוליקין דישרעל :

מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרב"ם הלכות שבת פרק י.
כשאתה עומד ומשיחין והקירות הוא מסימן. וכפותין טינך פנים אל לבך מלאכה. ולכתיב ויקדש ויקדש לחקתך יראה ס' וכתיב ויבא ס' נלשית דעם ליד לים יולא עבית סלמפריס מיכ לכוזיות והקב"ס ויין לך כמות יוחר פן סימן. לכן לכתיב חסה
מוסר לקשרו לכתתלה: (ב) כיצד נמסקה לו רצועה שקשר רסן בהמה, ה"ו מסור. וכן כל כיוצא באלו הקשרים שהם מעשה הדיוש וכל אדם קושר אותם לקימא. וכל קשר שאינו של קימא אם קשרו קשר אומן ה"ו אסור :

(א) הקושר קשר של קימא והוא מעשה אומן חייב. כגון קשר הגמלים וקשר הסמנים וקשרי רצועות סכעל וסנדל שקושרין הרצועות בשעת עשייתן, וכן כל כיוצא בזה. אבל הקושר קשר של קימא ואינו מעשה אומן מסור. וקשר שאינו של קימא ואינו מעשה אומן וקשרה נמסק החבל וקשרו או שקשר חבל ברלי או הקשרים שהם מעשה הדיוש וכל אדם קושר אותם לקימא. אומן ה"ו אסור :

בשאתה עומד משניך והקירות היא חשיקה או דוא וועקס אייפישטיין פון דיין שללאף אונ דו וועקס דיר אויפנואנין זאל דיא תורה זיין דיין שמועסין, זאלקסטו שמועסין מיט דיא תורה יבשחתה זיך פן תשים אל לבך מלאכה וצריך דא אונס אלאך וויא דוא וועקס עפענען דייער אויגין זאלקסטו פראקטין אין הארצין דיין ארבעט אונ דיין באדערפענעש וואס דו דארפסט טאן דעם טאג ויקדש למחנה יראה ח' איידער דו וועקס עפעס טאן זאלקסטו נעמען אין הארצין דיא מורה פאר גאט וכתוב יראה ח' ראשית דעת אונ עם שקייט אין פסוק דאס ערשטע וויקענשאפט איז מען זאל מורה האבין פאר גאט כיצד וויא אזוי זאל דער מענטש דאס באדערפענען איש יוצא עבית האסורים חייב להודות לחכמה או אפגענוש גייט ארויס פון גיפיינקעקעס איז ער שורדיג צו לויבין גאט ומין לך כמיש יוחר פן

הקושר קשר של קימא והוא מעשה אומן חייב או איידער פארקניפט אקנופ אום שבת וואס דער קנופ וועט בלייבן אויף אלאנגע צייט אונ דער קנופ איז ער חייב ואחסאה אדער כרת אדער סקלה) כגון קשר הגמלים אזוי וויא מען פארקניפט דעם קעפעל, מען נעמט אשטריקעל ארום דעם האלדו פון קעמיל אזוי וויא ארנג אונ מען פארקניפט ביינע עקין אונ דאס בלייבט שוין אויף שטענדיג וקשר הגמלים אונ דעם קנופ וואס די שפעטס מאכין בייא די שטריק פון די שייפענען נקשר ידועת מעל ספרל שטיקטן הצניגין בשעת עשייתו אונ די קנופ וואס די שטוקערט מאכין בייא די שניגילאך פון די שיד ווען זייא מאכין פערטיג די שיד וכן כל כיוצא בזה אונ נאך אנעלעך קניפלאך, אז מען קניפט דאס אום שבת איז מען חייב אגל הקושר קשר של קימא ואינו מעשה אומן אדער אז איידער וויר צוא קניפין אשטענדיגען קנופ נאר גיט וויא קניפין אום שבת, נאר אויב ער האט שוין צוא נעקניפט פיסר קומט איהם גיט מיתה אונ ער דארף גיט בריינגען אקרבן וקשר שאינו של קימא ואינו מעשה אומן אדער אז מען קניפט אום שבת צו קניפין אקנופ ער נאל גיט בלייבן אויף שטענדיג, ער וועט איהם שפעטער אפ קניפין אונ דער קנופ איז גיט נעמאכט גיווארין וויא אבעל מלאכה וואלט אים פאר קניפט מוסר לקשרו לכתתלה פונען ער מאכין אזוי אקנופ אום שבת: (ב) כיצד נמסקה לו רצועה שקשר רסן בהמה וי"א אזוי וועט זיין דער דין פון דעם קנופ. אויב עם איז ביי איהם אשטריקעל צוריסען גיווארין אונ ער האט איהם צוריק פארקניפט אום שבת נמסק החבל וקשרו אדער ער האט צוגעבונדן אשטריקעל צו אהעמער אום שבת אז שקשר חבל ברלי אדער ער האט צוגעבונדן אשטריקעל צו אהעמער אום שבת תרי"ה פיסר קומט איהם קיין שפיראף וכן כל כיוצא באלו הקשרים שהם מעשה אומן חייב להודות לחכמה או אפגענוש גייט ארויס פון גיפיינקעקעס וואס זענען פראקט אקנופ. וכל אדם קושר אותם לקימא אונ אלע מענטשין פארקניפין אנעלעך קניפ אויף שטענדיג, אז מען פארט פון אשטראף, וכל קשר שאינו של קימא אונ יעדער קנופ וואס ער איז גיט אויף שטענדיג אם קשרו אומן חייב ער האט איהם פאר קניפט וויא אבעל מלאכה פארקניפט חייב יה אסור דם קר מען גיט (די דברים מהן מען ענדען אין שיע) :

אכר ואכר ומקלא מסימו לכי וכסרי יכנוו כל חי וכסרי כל טלמוטי מאמליה ה' מי כמון וסיס מחסלו על כל אכריס שכרתי צו שיעבדו למי שכלם לכסודו ישלו להסוד לו כהס ופי שסד"ס נותן כלב שוים שלל לחסיה לו שאין מעלגלין מחס על ידו שטמער לא יאורס ללדיק כל סון :

לכך להקב"ס על מס שלא היה כך וכולם קודם לכן ולא היה כך עמולה גבוהה וכדכחו על כל אכר ואכר שפי' נקשר טסה פחסס נטווס לכיין כהס ועל סידים שביי טמחלס כחוקס טווסס ומוד שרזס סטומלס מוכה מליהס וישען שלל סחוק ססול יודין וכן לא ישים ידיו על טעיו עד שיהלס ומקטו חכמים ככסס על כל סלח ומחט כחקה. ומעטס כחסוד למד סמיס מכך על כל

וואס גיהער צו די זאך ויעל"ה חסיד אהר שיהיה מברך על כל אבר ויברך עם האם ויבראפין ביא אוקסיר וואס ער פלעגט אלע קאג זאגין אברקה אויף יעדער גליד בעזונדער וסגרא ספייע אוי פון פסוק איז אבענויוונג אז קען דארף אזוי סאקון ווארום דוד המלך האט גיאנגט לכי וכשר יכנוו אל אל חי מיון הארץ און מיון לייב וועלן וינגען צו דעם לעבער דיגען גאט וכתיב און נאך שטייט אין פסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כסוד מייגע אלע ביינר וועלן זאגין גאט ווער איז אזוי ווי דוא ויהי סחלל על כל אברים שברא בו דער חסיד האט גיבעטן צו הקב"ה אויף אלע גלידער וואס זענען אין איהם באשאפן גיווארין שיעבדו למי שבראם לכבודו זיין זאלין דיגען צו גאט וואס ער האט זיי באשאפן צו זיין כבוד וישלח לחסיה לו בהם און ער זאל גיט וינדיגען מיט די גלידער צו הקב"ה לפי שהקב"ה נותן כלב סובים ישלח לראו לו ווארום צו די גומע מענטשן צו די צדיקים גיט הקב"ה גומע געדאנקען אין זייער הארצן זיין זאלין גיט וינדיגען צו איהם שאין סגלגלין יו האט על ידו עם זאל גיט סוקען אזינר דורך איהם שגומס ווארום עם שטייט אין פסוק לא יאנה לצדיק כל און צום צדיק וועט קיין אנדערעס סרעפין :

מישו קען דארף גיט זיין סערה געבונדן וויא דער וואס שלאפט גבו צדיק לגרד להקב"ה על מה שלא היה כך וכולה קודם לבו דריבער דארף דער מענטש לויבין צווא הקב"ה אויף דעם וואס ער קען איצט סאקון וואס ער האט פרייער גיט געקענט סאקון וילא היה כך ספ"שה גנוגך און דוא האסט בו איצט גיט געקענט גיוועלטיגן אויף זיך אליין וברכה על כל אבר ואבר שיהי נקשר און לויב הקב"ה אויף יעדער גליד וואס איז כיו איצט גיווען אזוי וויא געבונדן עשה פתחם לעשות צדיק בהם איצט האט הקב"ה וויא גיעפינט דוא זאלסט קענען סאקון מיט זיין דייגע אלע פדערפעגעל ועל חרבים שהיו מתחלח בחוקט סופ"ה און וועגן די הענט וואס זענען גיווען כיו איצט סקא וטר שרות המספ"ה שורה עליהם און אויף זיין האט ערהיט אנטיקט וואס איז סקא דברפסטו אויף לויבין גאט ווען שלא תנוק סח"ל דרך און פון וועגן דוא זאלסט קיין שארין האבין פון דעם רוח הקדש זאלסטו וואשין דיא הענט וכן לא שים ידיו על עיני עד שיתקם און ער זאל גיט לייגין דיא הענט אויף דיא אויגן כיו ער וועט פרייער וואשין דיא הענט ויקטו תקמים ברכה על כל אהר ואתה כחקה און די חכמים האבין גיגעבין אויף יעדער זאך אברקה

מוסר לתפלה

פערד און וועסט פארין אויף דעם זייד. און איך וועל גיין אין בית המדרש, האבין אלע אנגעהויבן לאבין ווי קוקט דער לטון צו דיא פערד און וויא קוקט דער פורמאן צו די נקרא. דאס זעלביגע איז בייא יעדער מענטש הקב"ה האט געמאכט אשוהפות דעם גוף מיט די נשמה דער גוף דארף ארבעטן אויף פרנסה, און דיא נשמה דארף פראכטן אין הייליגע זאכן צווא לויבין הקב"ה, און וויא עם קוקט צום דאוונען ווערט פארקערט דער גוף דאווינט, דיא מויל דעם דיא ווערפער פון תפלה, דער גוף ביינט זיך צו מודים, און דיא נשמה האנדלט, די נשמה פראכט גאר פון גישעפטן, וואס ער זאל האנדל לען, וויא אזוי ער זאל האנדלען, וואהין ער זאל גיין וואהין ער זאל פארין, פארשטייען מיר אז עם קען זיין זאהרין לאנג וואס דיא נשמה האט גיט געדאווינט, דריבער זאגט דער פסוק ויעבדו בכל

מתחנן אל חי וחי אין דיא פרשה קריאת שמע שטייט ויעבדו בכל לבבם איהר; זאלט דיגען גאט מיט אייער גאנגע הארץ, זאגט דיא נקרא ווען דינט קען גאט מיט דאס הארץ, דאס מיינט קען תפלה, דאוונען, אייגענשליך דאווינט קען דאך מיט דעם מויל, נאר דער פסוק לערוונט אונז אז דער עיקר דאוונען דארף זיין מיט דאס פראכטונג פון הארץ, ווי קען ער ציילט עם איז אטאהל גיווען אייבער פורמאן אז ער איז אלט גיווארין האט, ער גיאנגט צו אארעמען לטון איה וויל מיר זאלין ביידע זיין שוהפים, דער לטון איז בעשטאנען אויף דעם שותפות, זיין האבין גיגעבין דיא הענט אויף דיא שותפות קען זאל גיט חרטה האבין, קען האט גיעסין געטרונקן, נאך דעם עסין זאגט דער פורמאן צום לטון אז מיר זענען שוהפים גרייט דיק פאר דיא נאכט ווארום סארגן פריה וועסטו אייזשפאנען דיא

מוסר לתפלה

גערניגט צו דיא עבנדע זרה פער פון דעסמאונענין
 נאכט תבגים בח' אליהם איהר האט אייך נאר
 באהעפט צו הקדוש ברוך הוא איהר האט נאר
 גיבעטן ביי הקב"ה ער זאל אייך מוסר זיין דיא
 עבירה תים גלגים תים לעבט איר היינט אלע, טייל
 איהר אלע צו זאמען האט גיבעטן בייא הקב"ה
 דריבער אוי אייער תפלה אָנגענומען גינארין,
 אונ דער מענטש בארף שטיין אין שוהל געבין
 פרוקע מענטשין, נואם ריירין גיט אין שוהל
 פראקטע רייר, דער זוהר שרייבט עס איז אנרוקע
 עבירה אז מען געט אין שוהל פראקטע רייר,
 נאך זאגט די נקרא יעדער מענטש זאל זיין פון די
 ערשטע צעהן מענטשין אין שוהל, מיט אים זאל
 נוערין דער מנן, אונ ער זאל אויפשטיין אביסל
 פריער ער זאל קענען זיין מאכין דעם קערקער
 זיינעם, רבי חייא בר אבא האט גיאגט פון רבי
 יוחנן'ס נוענין דער מענטש נואם שטייט אויף פריה
 אונ רייניגט זיך אונ נואשט דיא הענט אונ זייגט
 תפלין אונ לייגט קריאת שמע אונ דאווינט שמונה
 עשרה, איז דאס גיבעניגט ביי הקב"ה גלייך וויא
 ער נואלט גיבאקט אמונת אונ האט אויף איהם
 סקריב גיווען אקרוב, אונ ווען דער חן זאגט דיא
 הויבע שמונה עשרה איז מחויב יעדער מענטש צו
 האלטן אפין אסדר אונ הערין געבער נוארט וואס
 דער חן זאגט אונ ענטפערין אמן אויף יעדער
 ברכה, פון דעם פארשטייען מיר וויא גרויס דיא
 עבירה איז פון דיא מענטשין וואס שומעסין ווען
 דער חן זאגט דיא הויבע שמונה עשרה, אויסער
 וואס זיי ענטפערין גיט אמן, אונ אפילו זיי זאגן
 אקאל אמן נייסיין זיי גיט אויף וועלכע ברכה זייא
 זאגן דעם אמן, ווערט דער אמן גירופין אמן
 יתוקח, זאגט די נקרא פאר אמן יתוקח ווערין חיד
 זיינע קינדער יתומים, דריבער דארף יעדער יוד
 גוט אכטונג געבין אויף די אלע דיגים אונ מוסר,
 אויסער דעם מוסר אונ דיגים דארף יעדער יוד
 לערנען שלחן ערוה אונ מוסר ספרים ער זאל וויסען
 וויא צוא דאוונען פאר הקב"ה נועט זיין תפלה און
 גינאמען ווערין בייא הקב"ה אונ מען נועט איהם
 געבין ארץ, נואם ער האט גיבעטן געולם הות
 ובעלם הבא :

קד לנכנס איר זאלט דיין גאט מיט אייער הארצן
 זאגט דיא נקרא דאס מיינט מען דאוונען, דאס
 דאוונען זאל זיין מיט די טראכטונג פון הארצין,
 דיא הארצן זאל דאוונען, ווי דער של"ה הקדוש
 זאגט אז אפענטש זאל שטיין פאר אפאלך אונ
 זאל ריירין צום מקד נואם ער נועט ריירין איבער
 הויפט אז ער נועט ריירין זיינע אפוקשה, אונ אין
 סרעטען נועט ער ריירין אנדעקע בייה געוויס נועט
 דער פלך אויף איהם בייו ווערין אונ נואם ער
 געט נועט מען איהם געוויס גיט געבין, אז
 אפענטש שטייט אונ דאווינט פאר הקב"ה וואס
 בייא הקב"ה איז דאס טראכטן אונ ריירין אלץ
 אייגס, נוארום הקב"ה נוייס דאך וואס דער
 מענטש טראכט, אונ הקב"ה נעהט דער מענטש
 טראכט אנדערש ווי די מויל זיינע קעט ווי אזוי
 קען זיין תפלה אָנגענומען ווערין פאר הקב"ה,
 געוויס נועט איהם הקב"ה גיט געבין וואס ער
 האט גיבעטן אונ הקב"ה נועט נאך בייו ווערין
 אויף איהם, נאך זאגט דיא נקרא דער מענטש
 נואם וואהנט אין אשטאט נואם דארט איז דא
 אשוהל אונ ער גייט גיט אין שוהל דאוונען, נאר
 ער דאווינט אין דערהיים, ווערט ער גירופין
 אשעלעקטער שכן, אונ ער נועט גישטראפט
 ווערין מיט זיינע קינדער זייא זאלין פארקריגען
 ווערין פון זיינע ארבעט, רבי יהושע בן לוי
 האט גיאגט צו זיינע קינדער זיי זאלין גיין פריה
 אונ אָבער אין שוהל דאוונען, שחרית מנחה
 אונ מעריב ווערין זיי לאנג לעבין, אונ יעדער
 יוד דארף דאוונען מיט אמן, דער ספר שער
 אורה שרייבט אז אפענטש דאווינט בעווגדער
 און אמן, ועהט מען אין הימעל אויב דער
 מענטש איז נועט זיין תפלה זאל אָנגענומען
 ווערין אונ אויב אין די תפלה איז גיטא אפעלעך
 אָבער אז ער דאווינט מיט אמן אפילו זיינער
 תפלה איז גיט אזוי גוט ווערט זיא אויף אונ
 גענומען אין הימעל, דאס האט משה רבינו
 גיאגט צו דיא יודין זיך האב גיבעטן פינף
 הונדערט פופצען תפלות אונ מיינע תפלות
 זענען גיט אָנגענומען גינארין, אונ עס איז אויף
 מיר גנדר גינארין איה זאל שוין שטאקבין, טייל
 איהר האב גיבעטן אלזיין, אונ איהר יודין האט

